

PÁLPFY ERZSÉBET GR.

A FOLIGNÓI RÓZSA

KORDA R. T. KIADÁSA

A FOLIGNÓI RÓZSA

IRTA:

PÁLFFY ERZSÉBET GRÓFNŐ

KORDA R. T. KIADÁSA, BUDAPEST.

Nihil obstat. P. Joannes Hemm S. J. censor dioecesanus. Nr. 7314/1939. Imprimatur.
Strigonii, die 12. Octobris 1939. Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában. Budapest, VIII., Csepregy-utca 2.

Előszó

Kiknek írtam meg Folignói Angela életét?

Nem az élet csöndes, megelégedett zárándokainak, akiknek napjai simán és zavartalanul peregnek le a végtelenbe, vagy akik odaadó, szelíd jámborságban élik napjaikat a Gondviselés oltalma alatt és engedelmesen simulnak bele az Isten terveibe. Nem ezekre a boldogokra gondoltam, akiknek lelkét a nagy katasztrófák vihara sohasem dülta fel, de a halál gőgös fiaira sem, akik elzüllöttek az atyai háztól. Nem a hűséges gyermekekre gondoltam, sem pedig a tékozló fiúkra, hanem azokra a szegény emberekre, akikkel tele van a világ, a boldogságot keresőkre, a soha meg nem nyugvó vándorokra, a soha ki nem elégülő éhezőkre, akiknek forró a szívük és tele vannak rejtett vágyakkal és százszor is elmennek a boldogság mellett, de nem látják meg, nem veszik észre, mert valami rendkívüli dolgot keresnek, a boldogság pedig oly egyszerű, oly közelfekvő.

Ezeknek írtam meg Folignói Angela életét, hogy ha a csalóka álmok kergetésében eltöltött ifjúság után minden hiába, a boldogságot sohasem találják meg azon az úton, amelyen eddig jártak — higgyenek Isten kezének örökdő oltalmában és hűséges atyai szívében, amely meghallgatja őket abban a percben, amelyben kéri.

Angela misztikus, de „kevés misztikus tudta oly világosan megmagyarázni lelke fokozatos újjáépítésének és saját énje visszanyerésének — ami a lelki élet alapja — nehéz, de tartós és minden feltűnés nélküli folyamatát”. Emlékezéseiben és látomásaiban, amelyeket gyóntatójának, fra Arnaldónak és más ferenceseknek mondott tollba, a legnagyobb egyszerűséggel és őszinteséggel beszéli el, hogyan erőszakolta rá magát

természetének ellenszegülése dacára is, a tövises útra, hogyan mondott le egyenként minden gazdagságról, hiúságról, elkényeztetett teste minden kívánságáról, mindenről, amit szeretett, míg végül elsajátította a ferences szellemet és kialakította magában azt a fenségesen szép és istenszeretettel telt lelkületet, amely még évszázadok múltán is vonzott oly férfiakat, mint Néri Szent Fülöp, Szalézi Szent Ferenc és Liguori Szent Alfonz.

Világi életéről sajnos, kevés történeti adat maradt ránk és inkább csak egyéni tulajdonságai, későbbi vallomásai, Umbria története, és egyes korabeli szentek életrajza nyújt némi támpontot. Megtérése, lelki átalakulása és életének második része azonban teljesen hiteles, még szavaiban is iparkodtam alkalmazkodni vallomásaihoz.

Angelát már kortársai szentként tisztelték és a folignói ferences templomban nyugvó testét nagy kegyelettel vették körül, de hivatalosan csak 1693-ban avatta boldoggá XII. Ince pápa. Szenttéavatása még nem történt meg, gyakorlatban mégis így nevezik, így említik egyes régi egyházi okmányok, Szalézi Szent Ferenc, sőt XI. Pius pápa is Ferré apáthoz, Angela egyik életrajzírójához intézett levelében.

Könyvem megírásánál a következő forrásmunkák vezettek: Pisaneschi: *Visioni e consolazioni della B. Angela da Foligno*; L. Fallacara: *Il libro delle mirabili visioni e consolazioni della B. Angela da Foligno*; Hostachy: *Joie et Sainteté*; Maria Castiglione Humani: *L'autobiografia e gli scritti della Beata Angela da Foligno*; Fra Arnaldo *feljegyzései*; szóbeli hagyományok és kéziratok, amelyeket részben az assisi Biblioteca Comunale, részben a folignói minorita atyák bocsátottak rendelkezésemre. Utóbbiak közül különösen értékes a „Suora Lella” c. pergamenre írt könyv, amelynek egyrésze fra Arnaldo kezeírása.

Dunakiliti, 1937. augusztus havában

a SZERZŐ

I. RÉSZ

FOLIGNO RÓZSÁJA

I.

FOLIGNO RÓZSÁJA

A hatalmas, vaspántos tölgyfakapuban megcsikor-
dul a zár. A lakáj elhúzza a reteszeket. A kapu fel-
tárul. A nagy, aranyveretekkel ékes hintó óriási robaj-
jal gördül végig a kőkockákon. A fényesszörű fekete
nápolyi lovak kényesen rázzák fejüket. Ezüst szerszá-
muk összecseng és féhéren csillog a hold sápadt fényé-
ben. A lakáj kinyitotta a hintó ajtaját és hódolattal
térdre ereszkedve kezét nyújtja a kiszálló hölgynek,
akiből alig látni mást, mint a piciny aranycipőt és
bársonyköpenyéből kiemelkedő szép fejét.

— Tehát holnap reggel, Giovanni, — fordul a
kocsishoz — elviszel a ferencesek templomába. De
rendben legyen minden, nem úgy, mint ma.

— Madonna Angela, esküszöm, egyetlen porszem
sem volt a hintón, amikor elindultam! Tanúm...

— Elég! Egy szót se! Ismerlek benneteket! — int
a kocsisnak és könnyed léptekkel megindul a lépcső
felé.

— Poros, poros — dörmögte a kocsis. — Ennek
az asszonynak még a szent se találja el a kedvét. Ha
jó napja van, semmi se baj, de ha rájön a szeszélye,
jobb nem a kezeügyébe kerülni. — Erős rántással
szárbakapja a lovakat. A nemes állatok nyihogva ágas-
kodnak. A hintó szélesebesen gördül ki a kapun. A
lakáj fejcsóválva néz utána.

A Municipio tornyán épp ekkor fújja az alabár-
dos őr az éjfelet.

Bartolomeo gróf palotájában megvilágosodik né-
hány emeleti ablak. Angela halkan dúdolgatva jár ide-
oda a szobában. Nyomát sem érzi a fáradtságának. Akár
újra előlről kezdené a mulatságot. Leveszi fejéről az

áttetsző selyemleplet. Megáll egy pillanatra a tükör előtt és rámosolyog saját bájos képmására. Ez a mosoly még akkor is ott tündöklök az arcán, amikor belép Donna Mária, az édesanyja. Gyűrött, megviselt asszony. Ha valaki most látná, el sem hinné, hogy ugyanaz, aki kifestve, felpiperézve, illatosan és mosolyogva oly utánozhatatlan előkelőséggel tölti be lánya mellett a második szerepet, a nélkül, hogy méltóságából egy szemernyit is engedett volna.

— Csakhogy megjöttél, drága egyetlenem — mondja és olyan nagy szeretettel öleli magához Angelát, mintha esztendőök óta nem látta volna. — Hogy mulattál?

— Mint rendesen.

— Nem hiszem — csóválja fejét az öregasszony. — Ma különösen szép vagy. Ez mindig jelent valamit. Tapasztalatból tudom. Emlékszem jól, egyszer Sci-fiéknél voltunk, Assisiban...

— Angela kissé türelmetlenül fordul el. Tudja, hogy most megint végig kell hallgatnia egy hosszú történetet, amit már biztosan százszor hallott és szívből megúnt. Nem is figyel anyja beszédére, de Donna Máriát ez egy cseppet sem zavarja. Mesél, mesél, nem azért, hogy más hallgassa, hanem egyedül a saját gyönyörűségére. Angela lassan vetkőzni kezd. Lecsúsztatja válláról a nehéz bársonyköpenyt. Csak most látni, milyen szép. Telt, formás nőies. A puhán leomló selyemruha sötétkékjéből opálos csillogással emelkedik ki gyönyörű válla és nyaka. Keblén pompás zafirköves csat fogja össze a ruhát. Zafirok fénylenek a fülében, kezén és nyakán.

— Ott volt Marietti grófné is — mondja hirtelen, minden bevezetés nélkül.

Donna Mária azonnal véget vet történetének és érdeklődve kapja fel fejét.

— Ki nem állhatom ezt az asszonyt — folytatja Angela. — Azt hiszi, vetélytársam lehet azzal az olajos sárga bőrrel. Nem is tudom, mit képzelsz ez a szerencsétlen. Arról álmodozik, ha olyan szenvedő

pillantásokkal néz a lovagokra, azok egyszeribe elpártolnak Foligno rózsájától.

— Nevetséges gondolat. Te magad vagy a viruló élet, ő meg olyan sárga, hogy nem jó ránézni. Valami titkos betegség emésztheti.

Angela hangosan felnevet.

— Öreg és irígy. Ez az ő titkos baja. Csak láttad volna, milyen fanyarul mosolygott, amikor meghaltotta, hogy Giovanni Pisano mester le akar festeni! Mintha éretlen citromba harapott volna... Hátha még tudná, hogy Giottonak is ez volt egyetlen vágya és csak váratlan elutazása akadályozta meg, hogy engem művészetével halhatatlanná tegyen...

— Vagy te őt a szépségeddel...

— Kedves vagy. Igaz, Lorenzo is ott volt.

— Úgy?... No és?

— Semmi — von vállat Angela. — Már nem érdekel. Tudod, — folytatja és maga sem veszi észre, hogy éppúgy mesél, mint előbb az anyja, csak saját magának, a maga gyönyörűségére — azt nem bánom, ha a férfiak bókokat mondanak nekem. Mulatok, amikor egyik ezt, a másik azt a szépséget fedezi fel rajtam. Igaza volt annak a bolondos Petrucciónak, amikor a multkor azt mondta: „Szép úrnőm, olyan vagy, mint a rosa centifolia, amelynek minden szirma más és minden szirma külön gyönyörűség”...

— De Lella, mondd, miért haragszol Lorenzóra? — szakítja félbe Donna Mária, aki sehogy sem akar belenyugodni abba, hogy az este minden esemény nélkül múlt el. — Történt valami?

— Ugyan, mi történt volna? Ünöm, ez az egész. Ünöm azokat az örökös olvadó sóhajokat: Madonna, imádlak! Madonna, meghalok érted!... Ámbár, ha beszél, még hagyján... De mikor csak néz, néz... A szeme úgy parázslík, hogy szinte érzem a tüztét. Tudod, hogy nem vagyok félénk, de ez az ember néha zavarba hoz. Azt hiszem, mindenki látja ezeket az útálatos, éhes pillantásokat és elpirulok a hajam tövéig.

— Látom, hiszen még a gondolatára is arcodba fut a vér.

Angelát előnti a méreg. Bosszankodik, hogy anyja észrevette pirulását és hogy egyáltalán előhozta az egész dolgot. — Gyűlölöm a szerelmes férfiakat! Utálatosak! Azt ugyan hiába várja Lorenzo, hogy valaha is meghallgatom! — kiáltja haragtól csillogó szemmel. — Mulatni akarok! Azt akarom, hogy minden férfi a lábaimnál heverjen, hogy elepedjenek értem, hogy szerelmes dalokba énekeljenek meg! ... De a szerelem? ... Minek is kellene? ... Van férjem, vannak gyermekeim, gazdag vagyok ... Csak a hódolat után vágyom. Királynőnek születtem és ha nem is uralkodom országokon, akarom, hogy szépségem előtt mindenki térdet hajtson!

Donna Mária áhítattal hallgatja leányát. Legszívesebben csókjaival borítaná izgalomtól felhevült arcát, de tudja, hogy Angela nem szereti ezeket az érzelmi kitöréseket és így kénytelen megelégedni néhány helyeslő szóval. — Igazad van, Angela. Te vagy a szívek királynője!

Kint, a Municipio tornyán ismét megszólal az alabárdos őr kürtjele. Ez a hang teljesen kijózanítja Angelát.

— Késő van — mondja csendesén. — Jó lesz lefeküdnünk, mert különben nem tudok holnap elmenni Grácián atya beszédére, pedig a város minden előkelő hölgye ott lesz. Elkészni meg nem akarok, mert hallom, Grácián atya is elismeréssel nyilatkozik jámborságomról. Nem szeretném rólam való jóvéleményét elrontani — teszi hozzá mosolygva.

— Azt hiszem, ez most már nehezen menne. El is felejtettem neked mondani, hogy tegnap délután benéztem egy percre a kis Monte Rosso hercegnéhez és tőle hallottam, Grácián atya úgy emlegetett téged előtte, mint az istenfélő nők mintaképét!

Angela hangosan elneveti magát.

— Nagyon mulatságos! . . . Hanem most már igazán menjünk aludni. — Jó éjt, anyám!

— Még egy perc, Lella. A hajadat szeretném elrendezni éjtszakára. — Donna Mária kiveszi a nehéz bronztartóból a vastag gyertyacsonkot és vigyázva, hogy a fényes mozaikpadlóra foltot ne ejtsen, átmegy Angelával a hálószobába. A gyertya fénye csak gyéren világítja meg a sötétfalú, keskenyablakú termeket. A hálószobában Donna Mária meggyújtja a két nagy kandeláber mind a tíz gyertyáját. A sárgán lobogó lángok árnyában ott áll Angela gyönyörű, mennyezetes ágya. Hatalmas, bronzlábakon nyugvó, bizánci oszlopos építmény, díszes párnákkal, brokát takaróval. Angela leül öltözőasztalához, a csiszolt ezüsttükör elé. Donna Mária ügyes kézzel veszi le fejéről a széles aranyabroncsot. Aztán lebontja könnyű, nagy, illatosított, barna haját és két fonatba szedi. Ez a haj Angela főbüszkesége. Puha, sűrű, abból a fajtából, amely néha egészen sötét, de ha ráesik a fény, olyan a csillogása, mintha arannyal volna telehintve minden szála.

— Jó éjt, drágám. Pihend ki magad, hogy szép légy holnap. Jó éjt — búcsúzik Donna Mária és gyengéd csókot lehel a síma, büszke homlokra.

Angela magára marad. Sietve ledobálja ruhadarabjait, felveszi hálóköntösét és az ágy szélére telepszik. Egyideig álmodozó arccal mered maga elé, majd ijedt kis sikollyal felugrik, kikap a tartóból egy gyertyát és átmegy a szomszéd szobába. A nagy csendben egészséges szuszogás hallatszik. Megáll az egyik fekvőhely mellett. Itt fekszik a legkisebb fia, aki egészen dédanyjára ütött, a velencei patríciusnőre. Ugyanaz a fürtös, vörös haj, ugyanazok a nevető, zöldes szemek a hosszú, sötét pillák árnyékában.

Szegény kis ártatlanom, — gondolja elérzékenyülve — milyen boldogan alszik. — Nem is sejti, hogy az ő szép mamája majdnem megfélekezett arról, hogy a világon van. Ma rossz voltam, de holnap a tiétek leszek egészen. — Ezzel az ígérettel meg is nyugtatja lelkiismeretét. Visszasiet szobájába és gyorsan

eloltja a gyertyákat. Fázósan bebújik az ágyba. Allig felhúzza a finom, puha takarót. Mozdulatlanul, lehúnyt szemmel fekszik, de érzi, hogy nem fog elaludni.

Újra látja a kivilágított termeket, ahol az estét töltötte. Látja a bőszejű, nehéz bronzvázákat az égő vörös rózsákkal. Hallja Lorenzo herceg lázasan remegő hangját... Angelal Egyszer, csak egyetlenegyszer légy az enyém! Lángbaborul az arca éppúgy, mint akkor, abban a pillanatban, amikor ezeket a szavakat hallotta. Szégyen fojtogatja. Hogy merte, hogy lehetett ennyire merész ez az ember? Azt hiszi talán, hogy ő is olyan, mint Marietti Rosario, akiért csak a kezét kellett kinyújtania?... Ha soha életében, most az egyszer csalódní fog... Megrázza a fejét. Nem akar többé a hercegre gondolni. Valami imafélébe kezd, de a szavak szétfoszlanak ajkán. Elálmosodik. Szendergéséből a három órát jelző kúrtszó riasztja fel.

Hajnalodik, és még mindig nem alszom — állapítja meg. — Csak azt szeretném tudni, hogyan fogok reggel felkelni. — Istenem, de nehéz az élet! — sóhajtja. Gondolatai most a ferenceseknél járnak. Látja a nagy templomot, ahová el kell mennie, mert hozzátartozik az előkelőséghez és térdelnie kell a kemény kövön, hogy mindenki épüljön rajta. Látja az atyákat, amint felhúzott kámzsával végigmennek a templomon. Elöl jön Grácián atya, a házfőnök... Milyen okos, tiszta és nyugodt szemei vannak... És engem szentnek tart... Szegény, ha tudná, mennyire csalódik. Ha látott volna Lorenzóval együtt abban az időben, amikor a herceg még Rosario lovagja volt és észre sem vette Foligno rózsáját... Ha látta volna, hogyan küzdött szépségének minden fegyverével ennek az egy embernek a meghódításáért, dehogy mondaná kedves, elismerő mosolyával: *La nostra rosa mystica*... Grácián atya mögött Cortonai Egyed halad, a kemény aszkéta, akinek arcára mély barázdákat szántott a sok vezeklés, virrasztás és böjt... Aztán Ravennai Péter következik. Szemében apró örömlángok lobognak, mintha lelke mélyén állandóan titkos ünnepet ülne...

Van valami természetfölötti ezeken a testvéreken. Valami titkos varázs árad belőlük. Mi lehet ez? ... Talán a szentség jele? ... Sejtelmem sincs ... Ámbár az sem lehetetlen, hogy csak azért érdekesek és vonzók, mert divatban vannak ... Mert ez kétségtelen! ... Nem hinném, hogy volna a földön még egy ember, akiről annyit beszélnének, mint Assisi Szent Ferencről ... A ferencesség valahogy bent van a levegőben és kezdve a királyoktól a legrongyosabb koldusig, mindenki magába szívja ... Akiben van elég kalandos érzés, az még a zárdába is belép, aki pedig egy kicsit drága kalandnak tartja a tökéletes ferences szegénységet, egyszerűen felvéteti magát a harmadik rendbe ... Ez manapság már szinte hozzátartozik a jóneveléshez ... A mellett, meg kell hagyni, hasznos is, mert az összjövedeleket nem egyszer bőséges alkalmat nyújtanak előnyös ismeretségek szerzésére. Salvieri hercegnő ugyan azt állítja, hogy őt a szegénység és önmegtagadás utáni vágy vitte a rendbe, de hát mondani sok mindent lehet ... Elhinni legfeljebb Sciffi Kláráról hiszem el ... De őt sem tudom megérteni ... Azt mondják, soha nem volt még nála szebb lány Umbriában, fiatal volt, gazdag, előkelő és mégis eldobott magától mindent, hogy eltemesse magát egy szűk kis zárda falai közé és ott sínylődjék örök rabságban, nélkülözésben, holott csupa öröm, napsugár, dal, szerelem lehetett volna az élete ... Bolondság — kísérel meg elintézni a kérdést, de nem sikerül. Újra meg újra visszatér lelkébe a gondolat, bármily esztelennek lássék, Klára mégis boldog volt ... Assisi Szent Ferenc is és állítólag a többiek is, mind, akik elhagyták a világot ... Végeredményben ez semmit sem jelent ... A boldogság nagyon furcsa valami. Ki ebben, ki abban találja ... Én is boldog vagyok úgy, ahogy most élek, és nincs az a kincs, amiért hajlandó lennék a zárdába vonulásra ... Én szórakozni, élvezni, hódítani akarok és meg is teszem. Arábiai selymekbe, arannyal hímzett firenzei kelmékbe öltözöm és tele-

szórom magam drágakövekkel... A legfinomabb ételek kerülnek asztalomra... Mindennap új mulatság vár reám... Umbria minden lovagja lábaimnál hever... Miért is ne lennék boldog?... A bánatot nem ismerem. Bármit óhajtok, teljesül. Akaratomat játszva keresztülviszem... Igaz, hogy vannak órák, amikor rám nehezedik valami nehéz, fojtogató érzés, amit nem tudok megmagyarázni, és olyan elhagyatottnak, olyan nagyon, nagyon szomorúnak érzem magam... Olyan kiábrándító, olyan üres az életem... Boldogság?... Talán nincs is a világon... Délibábos képzelgés... Kergetjük, vágyódunk, sóvárgunk utána és ha megfogjuk, üres marad a kezünk...

Összeborzong. Felhúzza a takarót egészen a fejére.

— Nem jó gondolkozni — mondja halkan maga elé. — Okosabb volna, ha aludnék. Korán van a szentmise.

Félálomban újra látja a ferences templomot. Látja a kisebb testvéreket, akik annyi áldozatos szeretettel követték atyjukat a szegénységbe. Milyen ember lehetett Bernardone Ferenc, hogy oly ellenállhatatlan varázssal vonzotta magához a kicsinyeket és nagyokat?... Milyen kiválasztott lélek lehetett, hogy úgy tudott vezekelni, szeretni és örülni... A Nagy Király hírnöke... Sohase látta, de ezerszer elképzelte... Most is látja sápadt, finom arcát, fájó, gyönyörű, mélytűző semeit és ezzel a képpel a lelkében, szép szelíden átsuhan az álmok világába.

II.

A HIÚSÁG RABJA

Megkondulnak a ferences templom harangjai. Zengő hangjuk belereszket a tiszta, verőfényes nyári levegőbe. Vasárnapi béke terül el a városon. A keres-

kedők boltjai bezárva. A kézművesek műhelyében csend van. A Topino zöldes-kék hullámai csendesesen vonulnak tova medrükben. Nem állítják meg útjukban a ruhát mosó asszonyok dolgozó kezei.

A szűk, kövezett utcák tele vannak templomba siető emberekkel. Egyszerű polgárleányok jönnek virágkoszorúval kibontott hajukon. Bő redős, földigérő köntöst viselnek, amelynek egyedüli dísz a tarka hímzéssel kivarrt szegély. Az előkelő hölgyek ruhája fölé színes szálakkal átszőtt tunika borul, derekukat selyemzsinór szorítja s vállukon drágaköves tű fogja össze a gazdag redőkbe szedett kelmét. A templom kapujában valamennyien befödik fejüket és nagy áhítattal lépnek be az Isten szentelt hajlékába.

A főoltár előtt ott áll méltóságteljes mozdulatlansággal a házfőnök atya. Magas, szikár alakja egyenes, katonás. Meglátszik rajta, hogy néhány éve még kardot szorongatott a keze. Amint okos sasszemével végignéz az egybegyűltek feje fölött, inkább hasonlít seregszemlét tartó hadvezérhez, mint a lelkek szelíd pásztorához.

Angela kissé meghökken, amikor a templomba lépve, egyenesen magán érzi ezeket a kutató szemeket, de hamarosan uralkodik zavarán. Fínom, ápoltságát belemeríti a márványtartóba és utánozhatatlan bájjal meghinti magát szenteltvízzel. Akárcsak tükör előtt tanulta volna be minden mozdulatát, annyi kiszámított, hatásvadászó áhítat van benne. Lassan, ünnepélyesen, átszellemült arccal megy a virágtengerben úszó szentély felé. Mégegyszer térdet hajt, aztán leül a keskeny, kényelmetlen padra.

— Milyen megindító az ilyen nagy jámborság — gondolja Grácián atya. Almodni sem merné, hogy Angela nem is az oltárképet nézi oly imábamerülten, hanem éppen most állapítja meg magában, kár az olyan szép férfinek, mint a házfőnök, zárdába vonulni. Milyen pompás jelenség lehetett a csillogó egyenruhában. Milyen daliás és hódító. Ha az ókorban születik,

a rómaiak biztos róla mintázták volna meg Mars istenszobrát!... Amikor idáig ér gondolataiban, elmosolyodik, de aztán ijedten néz körül. Remélhetőleg senki sem vette észre ezt a kis mosolyt. Nem. Hála Istennek, mindenki a szónokra figyel és ez egyszer senki sem bámulja őt. Megnyugodva támaszkodik hátra. Felsóhajt. Oh jaj, milyen kemények ezek a padok! És ha meggondolom, hogy a szertartás egy óránál is hosszabbra nyúlik... Keserves dolog. Ha a jó Grácián atya most belátna a szívembe és látná, mennyire únom... De hát mit tegyek?... Csak legalább a cipőm ne lenne olyan irgalmatlanul szűk... Igaz, hogy gyönyörű... Trinci gróf elbűvölve erősítgette, hogy olyan benne a lábam, mint egy kis tündéré... Végül! Hála Istennek, vége a szónoklatnak. Rettenetes, hogy megnyit tud beszélni a jó Grácián atya! Szeretném tudni, akad-e csak egy ember is, aki megjegyzi azt a sok mindent, amit a páter elősorolt?... Most jön még csak a szentmise. Úgy látszik, fra Pietro fog misézni, mert már nincs a helyén. De milyen furcsán is kuporgott az előbb ott a pad szélén. És hogy meresztgette szemeit az égre. A szája félig nyitva... Ugyancsak nem áll jól neki az a nagy áhítat... Ha tudnám, hogy ilyen vagyok én is ima közben, inkább nem imádkoznék soha — gondolja és ismét elfogja a nagy nevetési kedv.

Megszólal az orgona. Lágyan, alig hallhatóan, mintha valahol messze, nagyon messze, finom angyalkezek suhannának végig a billentyűk felett. Édes hangok kelnek szárnyra. Bájos melódia csilingel kristályosan, mint egy csillagos, havas éjtszaka, amelybe belejátszik a mennyei glória. Aztán felzúgnak a zengő, mély akkordok, az isteni hitvallás gránitkövei. Sóvár-gó, a jóság édes vágyában felsíró ujjongások. Térdre-kényszerítő, fenséges, titokzatos fohászok. Megrendítő, zokogó sóhajtások. Keserű sirámok. Elhaló, fel-felcsukló zokogások... Majd egyre erősödik a hang, hullámzó, hatalmas fortéban árad széjjel a templomban, összeolvadva a szerzetesek zengő karával. Mint egy

izzó lávafolyam, nyomul a megbűvölt lelkekbe. Elzsibbasztja az akaratot, gúzsbaköti a gondolatokat, a csapongó fantáziát és az elragadtatás gyönyörűségébe ringat...

A hangok gazdag játéka Angelát is magával ragadja. Már nem gúnyolódik. Mozdulatlanul, behúnyt szemmel hallgatja a csodás dallamot. Művészlelke issza a hangokat, elmerül bennük, megigézve, megsemmisülve. Borzongás fut végig egész testén ettől a fenséges élvezettől. Lelkében valami ismeretlen érzés ébred. Mintha test nélkül lebegne az örökkévalóságban.

Csak akkor tér magához, amikor körülötte a hívek mozgolódni kezdenek. Szép rendben, négyesével mennek az oltár elé, valamennyien egyformán összekulcsolt kézzel, lehajtott fejjel. Először fiatal lányok jönnek, azután az idősebb nők. Egyik-másik botra támaszkodva sántikál. Utánuk a férfiak következnek, végül pedig a város előkelőségei.

Szent Isten, hogy megfeledeztem róla! — Hiszen ma van a fogadalmi szentáldozás a perugiaktól való megszabadulásunk emlékére... Persze, ma négy éve... Csak legalább meggyóntam volna tegnap. Így mégis, nem tudom, mehetek-e áldozni?... Ugyan nem is tudom, mi bűnöm volna? Talán azt sirassam, hogy szép vagyok és szeretem fitogtatni szépségemet?... Elvégre a szépség Isten ajándéka, és én nem tehetek róla, ha ez vonzza a férfiakat és bosszantja a nőket... Vagy talán Lorenzo ostoba beszédei miatt tegyek magamnak szemrehányást?... Ez az ő vétke. Én igazán nem vágyódtam soha az ő érzéki szerelme után...

Közben egyre nő az áldozók száma. A pap, a hívek felé fordulva, keresztet vet.

Indulgentiam — mondja magában Angela. — Megbocsáttatnak a mi bűneink... Akkor az enyéme is, ha vannak, és így semmi okom, hogy elmaradjak a szentáldozástól, hiszen a végén még azt hinnék ró-

lam, hogy valami nagy vétek nyomja a lelkeket, ami alól egyszerű pap fel sem oldozhat... Különben voltak már nagyobb bűnösök is nálamnál — vigasztalja magát — és az Úr Jézus mégsem taszította el őket... Ott volt Mária Magdolna! Nem, nincs semmi okom, hogy ne áldozzam...

Ezzel már meg is igazítja fején a fekete csipkefátyolt és lesütött szemmel, látszólag a legnagyobb összeszedettséggel lép az oltár elé. Fehér kezén ragyognak a gyűrűk. Fátyla finom keretbe foglalja rózsás arcát. Lelke mélyén nagyon élvezi a saját ájtatos, szép magaviseletét. Szinte észre sem veszi, hogy a pap egyre közelebb jön, s csak akkor rezzen össze, amikor közvetlen közletről hallja: „Corpus Domini nostri Jesu Christi”...

Gépiesen felnyitja ajkát. A pap nyelvére teszi az oltáriszentségi Jézust. De ebben a fenségesen komoly pillanatban, egyszerre szörnyű rémület szállja meg. Közel áll a síráshoz. Szeretne felsikoltani: Uram, bocsáss meg, hátha nem vagyok méltó, hátha ítéletem eszem... Szeretné megfogni a pap kezét és hangosan odakiáltani itt az oltár előtt, Jézussal a nyelvéen: Atyám, vedd el tőlem az Üdvözítőt, mert nem vagyok méltó, hogy hozzám jöjjön, mert gonosz, felületes, semmirevaló lény vagyok, mert hamis, képmutató vagyok! Utálja magát. Most, ebben a pillanatban világosan látja minden vétjét. Úgy érzi, mintha Krisztus szigorú és szemrehányó szemekkel nézne rá. Irtózat fogja el. Mi lesz, ha Isten megelégedi ezt a játékot?... Mi lesz, ha elhangzik a parancs: nincs tovább!*

Egész testében remegve emelkedik fel és tétován néz körül. De amint észreveszi a reá irányuló bámuló pillantásokat, hiúsága egyszeribe elüzi nyugtalanságát és kétségbeesését. Micsoda megbízhatatlan teremtes is vagy te — dorgálja magát. Már megint elragadott a képzeleted. Képes lennél kockára tenni jóhíredet. Hisz

* Angela vallomásaiból, fra Arnaldo feljegyzése.

bűnről itt szó sem lehet. Most az a fontos, hogy példát adj a tömegnek... Hadd épüljön mindenki Foligno rózsáján, hadd lássa mindenki, milyen gyönyörű, lélekemelő látvány, amikor Angela az Úr asztalához megy.

Készületlen, hideg szívbe tért az Úr Jézus, de Angela hiúsága ki van elégítve. Érzi, hogy ismét úgy viselkedett, ahogyan várják tőle azok, akik mindig hódolattal vették körül. Szép volt és megható. Amint végigmegy a templomon, összecsap mögötte a suttogó hangok halk hulláma és kevélységét lágyan elringatja a hízeglő szavak édes zenéje: Nézd, milyen szép Madonna Angela!... Milyen gyönyörű volt az oltár előtt!... Olyan áhítatos, mint valami földreszállt angyal!... Milyen jól áll neki a fekete ruha!

Angela jól hallja ezeket a megjegyzéseket, hiszen azoknak, akik mondják, van gondjuk rá, hogy eljuszanak füléhez, de a világért fel nem nézne, nehogy megzavarja azt a varázst, amely egész áhítatos lényéből kiárad.

— Nézd, Madonna Angelát — súgja a bejárat mellett egy égővörös, arannyal átszőtt selyemtunikába öltözött lovag a szomszédjának. — Nézd azt a csodálatos száját... Ha én ezeket az ajkakat csak egyszer megcsókolhatnám...

— Pszt, pszt — csitítja halkan a fekete ruhás fiatalember. — Türtöztesd magad! Ne feledkezz el, hogy templomban vagy!

— Nekem mindegy, hol vagyok, csak azt tudom, hogy meghalok, ha ez az asszony nem lesz az enyém!

— Megörültél?... Azt hiszem, legjobb lesz, ha kimegyünk. Egyik-másik jámbor lélek máris megbotránkozva pislog felénk.

A két lovag kilép az utcára. A fekete ruhás megindul a keskeny utcán, amely a városkapu felé vezet, de a másik megragadja a karját.

— Ne menj még, Trinci — könyörög. — Várjuk meg Madonna Angelát. Azt hiszem, mindjárt vége a misének.

— Nem bánom — nevet Trinci gróf, aztán barátja vállára teszi kezét és alaposan megrázza.

— Te gyászvitéz, te! Úgy nézel, mintha legalább is a perugiaiak fogságában volnál, pedig csak egy szép asszony szemei tartanak bilincsben.

— Könnyű neked! Tudod is te, mi a szerelem... Kimondhatatlanul szenvedek! Érzem, meghalok, ha Angela nem lesz az enyém!

— Elhiszem, ha már másodszor mondod. Am-bár ez a szólam igen ismerős... Mintha már hallottam volna, de akkor, ha jól emlékszem, a hölgyet nem Angelának hívták...

— Ne gúnyolódj! Esküszöm, amit most érzek, valami egészen más...

— Márpedig, akármit érzek is, Angelánál nem sokat használ. Igaz, hogy hiú és kacér, de becsületére és jóhírnevére igen büszke. Csak játszik velünk, mint macska az egerekkel, de nem hinném, hogy valaha is szégyent hozna a férje nevére.

— Gyűlölöm azt az embert! Legszívesebben darabokra aprítanám!

— Félek, kicsit nehezen menne! Bartolomeo erős, mint a tulok!... Kedves Lorenzóm, látom, igen mélyen belenéztl Angela asszony arany színű szemeibe, pedig szavamra, nem teszed okosan, ha ezzel gyötröd magad. Haszontalan időtöltés. Okosabb lesz, ha kivered fejedből ezt a bolondságot.

— Nem bírom, nem bírom — rázza a fejét csüggedten a herceg. — Betege vagyok ennek a szerelemnek... Ha Angela nem hallgat meg, olyat teszek...

— No még csak az kellene! Mintha bizony megérné egy asszony is, hogy bolondságokat kövessünk el értel... Melegen ajánlom neked, nyergeld fel paripádat és menj vissza Nápolyba, még mielőtt valami olyat tennél, ami árthatna lovagi becsületednek... Menj Lorenzó és vissza se nézz... Nem jó az ilyen szerelem, amely a másét kívánja... Gyere barátom, menjünk!

— Ne, még nel... Már jönnek kifelé a hívek... Mindjárt jön Angela is... Nézd!... A kocsijához megy!... Most erre néz!

A két lovag mély tisztelettel emeli meg barettjét. Angela hátradől az ülésen és mosolyogva bölint. Győzelmes örömmel gondol arra, hogy nincs Folignóban még egy asszony, aki felvehetné vele a versenyt.

III.

ÖSSZEESKÜVÉS

A templomból hazatérve, Angela nagy készülődések közt találja az urát.

— Megyek Caravitába! — kiáltja már messziről! — Hírt kaptam Ciafarellitől, hogy a jövő héten megkezdik az olívák szüretelését. Magam akarok felügyelni a munkára.

Angela kissé unottan, de kedves mosollyal néz a magas, vállas férfi gyerekes arcába.

— Lella, tudod-e, hogy most mégéegyszer olyan gazdag vagy, mint mikor elvettelek, és ha az idén jól beüt az olajszüret, kívánhatsz már magadnak, amit akarsz!... Ciafarelli szerint a terméskilátás igen kedvező. Csak már túl lennénk a szedésen... Nagy munka lesz. Igaz, hogy érted, egyetlenem, akár magam is elvégezném — mondja Angelo túláradó szeretettel és kitarja karjait, hogy magához ölelje feleségét, de Angela, karjait védekezően maga elé tartva, hátrál.

— Hagyj, kérlek — szabadkozik idegesen. — Nem szeretem ezt... Engedj. Utána akarok nézni, hogy rendben legyen minden az útra.

Szinte futva menekül férje gyengédsége elől. Angelo karjai lehanyatlanak. Elkomorodva néz az asszony után. — Mindíg ilyen volt — sóhajtja. — Csak tudnám, miért?... Nem szeret, vagy ilyen a termé-

szete? ... — Töprengve jár fel-alá a nagyteremben. Gondolatai vadul száguldanak agyában, de nem talál magyarázatot. — Eh mit, úgysem leszek okosabb — mormogja. — Ha tizenöt év alatt nem sikerült, azt hiszem, soha életemben nem fogok belelátni a szívébe ... Csak már jönne ez az ostoba Battista. Hé Battista! — kiáltja türelmetlenkedve.

De Battista nem jelentkezik.

A nagy, erős férfit előnti a düh, de igyekszik erőt venni magán. Az ablakhoz lép. Lent az udvaron felnyergelve áll már a két paripa és a kötőfékes vezetőkló. Egy fiatal istállófiú zöld gallyal hajtja le róluk a sok legyet. A konyhából vastagra tömött iszákot hoznak ki és feldobják a vezetőkló hátára. Ez végleg kihozza sodrából. — Már minden készen áll az útra, és ez a hat ökör még mindig nincs itt! Az ördög vigye el ezt a fickót! Battista! Battista! — mennydörgi.

Végre megjelenik a várvavárt Battista köpennyel a karján. Amikor meglátja ura haragtól kipirult arcát, elsápad és valami védekezésfélét mormol, de hasztalanul, mert Angelo karja a magasba lendül és két hatalmas pofonnal felel.

— Nesze! — ordítja. — Máskor tudd, mit jelent elkésni!

Battista ijedten kapja félre a fejét, de ezzel még jobban feldühösíti Angelót.

— Mit ugrálsz, te bitang! — üvölti és ökölbe-szorított kezével még néhány ütést mér az inas arcára. — Majd megtanítalak én tisztességre, te himpellér! Egy ilyen léhűtő! No, most mit bámulsz, mint egy borjú! ... Törüld le legalább a saruimat! Így induljak útnak?

A vékony, nyurga legény, a sok ütéstől szédelegve, térdel ura elé, hogy megtisztítsa poros lábbelijét, de közben vörösre dagadt orrából lefolyik a vér a kezére és a színes márványpadlóra.

— Eredj a pokolba, kényes fickó! — löki el ma-

gától Angelo. — Még csak az hiányzik, hogy összevérezd a ruhám. Takarodj a szemem elől! Küldd be Luigit!

Battista feltápáskodik és szó nélkül kifordul a teremből. Az arca, keze csupa vér. Reszket a visszafojtott indulattól.

— Megvertél, te zsarnok, de vigyázz, ezt megkeserülöd! — mormogja fogcsikorgatva. — Visszakapod ezeket a pofonokat, de úgy, hogy halálodig nyögsz belé! ... Luigi! menj az úrhoz — kiált ki az udvaron ácsorgó második inasnak, aztán bebotorkál a konyhába.

A szakács nagybuzgón kever valamit a nyitott tűzhely felett. Nagyokat szuszogva, izzadva dolgozik. Néha belekezd egy mélabús nápolyi énekbe, de sohase jut tovább az első sornál. A nóta arról szól, hogy a lovag találkozóra megy az olajfaerdő szélére. De hogy milyen volt a találkozó kimenetele, az örök titok marad, mert signor Antonio sohasem jut el a második sorig. Amikor megpillantja az inas véres, dagadt ábrázatát, abbahagyja a keverést és hasát fogva hahotázni kezd.

— No téged jól kikészítettek, öcsém! Talán bizony a perugiak kezébe kerültél, és azok verték el rajtad a port?

A szakács részvétlensége végleg elkeseríti Battistát. — Pofonütött! Úgy ütött, mint egy kutyát! — kiáltja gyűlölettel.

Signor Antonio nevetve lóbálja kezében a nagy kanalat. — Biztosan megérdemelted — jelenti ki határozottan. — Jó ember a mi urunk, csak nem kell bosszantani. Valószínűleg megint tátottad a szádat valamerre és nem voltál kéznél, amikor kellett volna.

— Nem is igaz! Azért, mert két-három percet késtem ... Undok vadállat!

— No, no, — mondja a szakács komolyravált arccal — előttem ne szidd a gazdádát.

Battista csalódottan, megkétszereződött keserű-

séggel a szívében hagyja ott signor Antoniót. Egyenesen a kapu felé tart. Óvatosan körülnéz, aztán kisurrán a néptelen utcára. Senki sem jár erre. A déli melegben mindenki behúzódik a hűvös falak mögé. Szapora léptekkel siet a Piazza felé és ott bekanyarodik az első kis sikátorba. Csak néhány ablak nyílik erre a keskeny utcácskára és egy-két kis ajtó a cselédség használatára. Rekkenő meleg és kiállhatatlanul bűzös a levegő attól a sok hulladéktól, amit az ablakokon át szórnak az utcára. Az egymással szemben lévő ablakokból kötelek nyúlnak ki, teleaggatva száradó fehérneművel. Battista megáll az egyik palota előtt és hosszú, elnyújtott füttyöt hallat. Erre a hangra kinyílik egy kis ablak, valaki kinéz, pár perc múlva pedig feltárul a keskeny ajtó és egy fiatal, magas, sápadtarcú leány lép ki rajta. Egészen feketében van, és fejét is fekete fátyol fedi. Amikor Battistát megpillantja, ijedten felsikolt, majd a legény nyakába veti magát.

— Battista, drága egyetlenem, mi baj? Csupa vér vagy! Merényletet követtek el ellened?

Battista megnyugtatólag veregeti meg a leány rémült arcát. Egyszerre hősnek, vértanúnak érzi magát.

— Igen, merényletet, — suttogja vésztijszólan — de nem idegen útonállók, hanem a saját gazdám.

— A gazdád? — kezdi újból sikoltásait a lány, most már nyugodtabb szívvel, de nagyobb eréllyel.

— Pszt, csendesebben, — szól rá a legény — hiszen felkiabálsz az egész utcát, és ha meglátnak így együtt, az neked is baj, meg nekem is.

A leány még szorosabban símul Battista karjaiba.

— Szegénykém, — becézgeti — szegénykém, biztosan ártatlanul támadt rád az a szörnyeteg. Hisz mi oka is lehetett volna?

— Egy kicsit elkéstem, ennyi az egész. De már megfigyeltem, mielőtt elmegy hazulról, majdnem mindig belésszállnak a fúriák.

— Hát elutazott?

— El, hála a Madonnának. Elment Caravitába, olajszüretre. Búcsúzóul azonban ugyancsak jól helybenhagyott. De most az egyszer meg fogja keserülni. Meg fogom mutatni ennek a goromba medvének, hogy így nem bánhat velem. Te okos kis leány vagy, Alma, mondd, hogyan bosszulhatnám meg magam? Mert megbosszulom, az olyan biztos, mint hogy Messina ege alatt ringatott az anyám!

Alma egy pillanat alatt elfelejti ijedtségét és szomorúságát.

— Bosszút állunk, — mondja sötéten — hadd lássa, hogy nem vagy a kutyája...

Battista egy kissé gyámoltalanul néz a leány arcába. — Igen, vendeta!... De hogyan?

— Várj csak — mondja Alma és egyszerre ő az ura a helyzetnek. — Várj. Már tudom is, hogyan. Biztosan hallottad már, hogy a te úrnőd és az enyém gyűlölik egymást.

— Persze, hogy hallottam. Madonna Angela ugyancsak szidja olykor-olykor Marietti marchesát.

— De a marchesa még jobban gyűlöli Angelát. Tudod, Lorenzo herceg! — teszi hozzá Alma jelentőségteljes arccal. — Végre is fiatalok, kinek mi köze hozzá!... Tavasz van, az öreg Marietti meg nem törődik mással, csak a betegségével...

— Igaz, — nevet Battista — kinek mi köze hozzá. — Úgy tesz, mintha máris tudná, mit tervez Alma, holott sejtelve sincs, mit forgat a leány a fejében.

— Senkinek semmi köze hozzá, — suttogja Alma — legfeljebb nekem. Ha a jó Isten az utolsó ítélet napján igazságot akar tudni Rosario marchesáról, kérdezen meg engem. Én aztán tudnék mesélni egyet-mást az égőszemű, szép asszonyról... De erről most nem beszélek. Hozzám mindig jó volt a marchesa, a többivel pedig nem törődöm. Igaz ugyan az is, hogy sohase kapna még egy olyan használható leányzót, mint amilyen én vagyok. Ha látnád, milyen szépen le tudom

csillapítani a vén marchesát, ha néha megszállja a féltékenység ördöge. Mi mindent mesélek neki a feleségről, hogy milyen szelíd, milyen jóságos, jámbor teremtés, mennyire szeret otthon lenni és csipkét verni, hogy mennyit segít a szegényeken... A vén ember máig is azt hiszi, hogy a felesége égből szállott angyal... Ha pedig már nagyon nehéz elcsitítani, főzők neki valami jófajta teát. Attól aztán úgy elalszik, hogy Rosario tehet tőle másnapig azt, amit akar... Mindenféle füvekhez értek. Tudok olyan teát is, amely szerelmet ébreszt abban, aki megissza. Ilyet is főztem már nem egyszer a marchesa óhajára. Nem is tudom, kinek adta a sok közül...

— Hallod-e, Alma, nekem nem adtál soha ebből a teából? — kérdi Battista gyanakodva.

— Oh, te csacsi — kacag a fiatal lány. — Azt hiszed, ha a lelkem rávinne ilyenre, akkor nem inkább a szép Lorenzo herceget bolondítottam volna magamba, mint egy ilyen szegény inast?... Légy nyugodt. Én a teákat csak az úrnő számára főzöm. Ő parancsol, én engedelmeskedem, a vétek az övé... De most már hadd mondjam meg, hogy mi a tervem. Nem kell sokat magyaráznom. Ángela, a te úrnőd szép, fiatal... Lorenzo herceg örülten szereti és e miatt a marchesát megöli a féltékenység... Érted?

— Nem én — vallja be Battista őszintén. — Nem is sejtem, mi köze ennek az én bosszúmhoz.

— Oh, de ostobák is vagytok, ti férfiak! Pedig olyan egyszerű az egész. Én majd azon leszek, hogy Rosario marchesa féltékenységét minél jobban szítsam, te pedig igyekezz kilesni, hogyan áll a dolog Madonna Ángela és Lorenzo herceg között... Könnyen megteheted, hisz akármilyen durva is veled az urad, mégis van becsületed a háznál, hiszen apád negyven esztendőig szolgálta hűségesen Sacchi grófot, Ángela édesapját és te is kisgyerek korod óta náluk vagy. Ha azután megtudsz valamit, csak gyere hozzám, a többit majd én elintézem.

— Hogyan?

— Úgy, hogy elmondom az úrnőnek. Ne félj, arról hallgatni fogok, kitől tudom. A marchesa majd aztán gondoskodik, hogy goromba gazdád is megtudjon valamit. Tudom, nem megy többet olyan nyugodtan az olajbogyói után... Ezer pofonnál is jobban fog neki fájni, ha megtudja, hogy az ő drága felesége is elkacsingat néhanapján!

Battista becsületes arcán árnyék suhan át. — Okos vagy, Alma, de a terv nem jó, mert ezzel nemcsak Angelón bosszulom meg magam, hanem az úrnőn is, ezt pedig nem akarom. Madonna Angela, ha szeszélyes is néhanapján, mindig igazságos velem és nagylelkű... És milyen jó volt szegény öreg atyámhoz!... Te ezt nem tudod, mert akkor még nem ismertük egymást. Szegény atyám öreg korára valami borzasztó betegséget kapott. A jó úrnő mindennap meglátogatta és olyan gonddal ápolta, mintha saját rokona lett volna... Nem Alma, az úrnőt nem bánthatom.

Alma nevetve fogja kezei közé Battista arcát és jobbról-balról megcsókolja. — Oh, te kis ostobám! de nehezen érted meg ezeket a kacskaringós utakat! Hát nem látod magad is, Madonna Angela szép, fiatal, kedves, szellemes és egy cseppet sem illik ahhoz a szicíliai medvéhez?... Mi öröme van neki a mellett az ember mellett, aki egész nap dolgozik, mint egy barom, ha pedig este hazamegy, rossz tréfákat csinál és nagyokat nevet hozzá...

— Honnét tudod? — kérdezi Battista elámulva.

— Mellékes. Elég az, hogy tudom. És tudom azt is, hogy amilyen közönséges Angelo, olyan szép Lorenzo herceg. Az asszonyok majd meghalnak utána... Ami pedig Madonna Angelát illeti... Ő is csak asszony...

— Nem, Alma, ne beszélj róla ezen a hangon. Én jobban ismerem az úrnőt, mint te. Madonna Angela bolondítja a férfiakat, de büszke és becsületes asszony. Nincs olyan férfi, akit közelébe engedne.

Olyan, mint egy szép, fehér márványszobor. Csak térdelni lehet előtte és hódolni neki. Tudom jól, hisz gyermekkorom óta ismerem.

— Ugyan hagyd már abba — toppant bosszúsan Alma. — Nem is illik férfi szájába ennyire védeni egy fiatalasszonyt. De hát ha annyira odavagy Angeláért, csak pofoztasd magad az ő kedvéért továbbra is Angelótól, én ugyan nem segítek rajtad!

— Ne haragudj, kis galambom... Inkább nem szólok többet egy szót sem és megteszek mindent, amit akarsz — hizeleg Battista.

— No jó. De most már igazán figyelj, mert nem maradhatok tovább. Tehát amint mondtam: Angela is csak asszony és ha szereti Lorenzót, akkor úgysem lehet ellene tenni semmit. Akkor csak szeressék egymást... Már nyílnak a rózsák és az éjtszakák olyan szépek... Ha pedig Angelo észreveszi, illetve megtudja, hogy a köszívű, gyönyörű asszonya nem mindenkiel bánik oly hidegen, mint vele, az az ő baja... Lesz egy kis öldöklés és busásan vissza fogja kapni a neked adott pofonokat.

— És ha tévedsz?... Ha Angela nem szereti a herceget?

— Akkor annál jobb. Akkor csak Angelo szívébe lopja bele Rosario a féltékenység fulánkját. A féltékenység pedig rossz társ. Vele lesz éjjel-nappal, nem hagyja nyugodni... Angelo szerelmes még most is a feleségébe és irtózatosan fog szenvedni...

— Alma, drágám, te vagy a legokosabb teremtség a világon — mondja a legény ragyogó mosollyal és újabb csókra készül, de ekkor hirtelen megjelenik az ablakban egy borzas fej.

— Alma! Alma! gyorsan, az úrnő hivat! Gyere hamar! A marchesa rosszul van! Teát kell neki főzni!

A fiatal lány még egy búcsúcsókot nyom Battista arcára, aztán beszalad a házba.

Battista, kezét övébe dugva, lassan ballag hazafelé.

Okos lány a kis Alma, — gondolja — de nagyon meglátszik rajta, milyen Istentől elrugaszkodott aszszony az úrnője. Szegényke nem sok jót tanulhatott. No de legyen csak a feleségem, majd kiverem a fejéből ezeket a butaságokat. Elviszem az édesanyámhoz, az majd megneveli egy kicsit. Majd beszél neki sokat a kisebb testvérek harmadik rendjéről... Ha aztán oda belép, nem kell már félnem, hogy rossz feleségem lesz... Várj csak, kis Alma, várj, eljársz majd még te is a ferencesekhez, a kezedre csavarod rózsafüzéredet és szépen kezet csókolsz Grácián atyának... Várj csak, várj, kis vadvirágom, majd megszeliidit téged is Assisi áldott szentje...

IV.

VÉGZETES JÁTÉK.

Július vége felé jár az idő. A nappalok elviselhetetlenül forrók. A szürke kőházak szinte izzanak a nap sugaraiban. A hervadt olajfák fonnyadtan tengődnek a szűk kis kertekben. A fehér por megfekszi a várost, de a hegyoldal zöld és az élet ígéretével van tele. Mikor az alkonyat leszáll és a hegyek fölött ezer csillag fénye reszket, a fák, bokrok, fűszálak közt megindul a szentjános-bogárcák serege. Mintha az ég csillagai jöttek volna le a földre. Nem látni, hol végződik a menny, és hol kezdődik a föld.

A város napközben egészen kihalt. Aki teheti, ilyenkor behúzódik a vastag falak mögé. A félhomályos, hűvös szobákban csend tanyázik. Angela is órákig elheverész a kereveten és lusta még arra is, hogy beszéljen. Néha kinyújtja a kezét és csak úgy, behúnyt szemmel, kitapogatja a mellette álló asztalkán a gyümölcsöstálat. Hatalmas vörös eperszemekkel van tele a mély ezüstveder, amiket már reggel erős

borba áztatott a szakács és bőven meghintett cukorral. Ettől az édes, boros gyümölcstől Angela kissé mámoros lett . . . A feje kábult és semmi kedve, hogy utána nézzen az esti ünnepség előkészületeinek. Igaz, hogy erre nincs is szükség, mert Donna Mária mindent kitűnően elrendez.

Mire az est kiteragei sötét szárnyait a városra, fényárban úszik a Bartolomeo-palota. Ezüst- és bronzgyertyatartókban száz gyertya lángja lobog sárga fényben. A gyertyák közt bőszejú edényekben virágok pompáznak. Egyenruhás inasok sűrögnek-forognak a termekben. Az ablakok fatábláit szorosan lezárják, hogy a sok szunyog és éjjeli lepke be ne jöjjon. Kicsiny lapátokra parazsat tesznek és arra illatos port hintenek. Kékes, finom füst száll fel a lapátokról és összevegyül a virágok illatával.

Donna Mária ott áll az ebédlőterem közepén és parancsoló hangon adja ki végső utasításait. Lila ruhát visel, ami fölé puha tunika borul, tele tarka hímzéssel. A hajába gyöngyöket font. Egészen csinos és fiatalos asszony benyomását kelti, csak ha nagyon közélről nézi az ember, veszi észre a hervadt, finom bőrön a sok kis ráncot. A jóismerősök rendesen megmosolyogják Donna Máriának ezt a meddő igyekezetét, hogy mindenáron olyan fiatal és szép akar lenni, mint harminc évvel ezelött, de azért be kell ismerniök, hogy ettől a gyöngéjétől eltekintve, végtelenül okos asszony és sokkal műveltebb, mint a korabeli nők általában.

Amikor az inasok a kapott parancsok teljesítésére kifelé sietnek, Donna Mária vizsgálódva járhatja körül tekintetét. A fal hosszában faragott támlájú lócák húzódnak, előttük a széles, nagy asztal. Ezen az asztalon most fel van halmozva a ház minden gazdagsága. Ezüstkupák, ezüstitányérok, ezüstgyertyatartók . . . Ezüst és újra nehéz, vert ezüst . . . És közbül a vörös rózsák áradata . . . Az asztal közepén óriás páva ékeskedik, a régi római nép kedves csemegéje. Pástétomok. Orvieto édes borai, topázos fényben csillogók. Aztán

a nápolyi vörös, amiből elég egy pohárka, és az ember megrészezszi tőle. Sötét, mint a rubin. Nem hiányzik a Spumanti sem, amely úgy pezseg, gyöngyözik, mintha lüktető élet volna benne. Hatalmas spigola. Ostia legfinomabb halai. Szicíliai fűgével töltött kappan. Ökörnyelv. Szarvascomb fűszerekkel, fűvekkel megpácolva, pirosra sütve.

Donna Mária lecsíp egy szemet a datolyából és elégedetten tekint körül. — Ezt az asztalt azután megnézheti akárki. Szeretném tudni, akad-e egyetlen ház is Folignóban, amely felvenné velünk a versenyt? . . . Nos, Angelo, — fordul vejéhez — mit szólsz ehhez a lakomához?

Angelo nevet. Egész széles, jólelkű arca kacag. A szeme szögletében apró kis ráncok szaladnak össze és a fehér foga csillog. Angelo nagyon szívesen nevet. Minden lehető és lehetetlen alkalmat megragad, hogy nevetési vágyát kielégíthesse. Igen jólelkű, egyszerű ember. A tudománnyal hadilábon áll. A finom, szellemes társalgáshoz, bókoláshoz nem ért. Észjárása józan, gyakorlatias. A feleségét bálványozza és elégedetten veszi tudomásul, hogy Angelát mindenki körülrajongja. Ebben a tekintetben hasonlít az anyósához. Ő is hűséges rabszolgája a szépséges asszonynak és minden kívánságát teljesíti. Reggeltől estig dolgozik, veszekszik a munkásaival, üzleteket köt és néhány scudi nyereségért akár Assisibe is elgyalogolna. Nem törődik hideggel, meleggel, ha arról van szó, hogy a gazdasági érdek úgy kívánja. Izzadó homlokkal jár-kezel a réten, szántóföldön napnyugtáig. Akkor aztán holtfáradtan, de jókedvűen siet haza, olyan izgalommal, mint az ifjú az első szerelmi találkozáskor. Most is türelmetlenül várja már azt a pillanatot, amikor Angela maga elé bocsátja és ennek az örömteli várakozásnak édes izgalmában mosolyogva jár ide-oda a teremben. Hogy fog örülni Angela, ha ezt a gyönyörű asztalt meglátja — gondolja. — Hogy fog örülni és milyen büszke lesz rám, mert hiszen legalább is felerészből nekem

köszönheti gazdagságát. Egy percre elfogja a büszkeség, de ez az érzés hamar elmúlik és nem marad szívében más, mint az a szerelmes rajongás, amivel ezt a csodálatos asszonyt immár tizenöt év óta körülveszi... Hálásan gondol most az anyósára is, aki, mióta náluk lakik, leghűségesebb társa és segítőtje abban az egy törekvésben, hogy Angelát körülvegyék mindennel, amit egy fiatal, szép asszony megkívánhat. Odamegy anyósához és megcsókolja a kezét.

— Anyám, — mondja és szeme őszinte gyermeki hálával csillog — köszönöm, hogy olyan jó vagy Angelához. Hogyan is tudsz ennyire önzetlen és nagylelkű lenni? Mindent csak érte teszel, hogy őt dicsérjék, magasztalják, hogy ő örüljön.

Az öregasszony nevet. Zavart, meghatott kis mosollyal mondja:

— Ó Angelo, hát mondd, lehetne nekem más öröm azon az egyen kívül, hogy Angelát mindig boldognak és megelégedettnek lássam?... Tudod, hogy benne élek... Már csak benne... Istenem, — teszi hozzá egy kis sóhajjal — az évek mennek, mennek, elviszik az örömöket, vágyakat, szépséget, ifjúságot, elvisznek mindent, ami a miénk volt és odaadnak mindent a gyermekeinknek... És mi szeretjük saját letűnt ifjúságunkat, saját szépségünket abban, aki adatott, hogy életünk folytatása legyen.

Angelo ellágyulva néz anyósa mélézó arcába, de a következő pillanatban felragyog a szeme és szerelmes simogatással öleli át a felesége alakját. A nehéz bárszony függönyök között egy percre megáll az asszony. Tudja, hogy a sötét háttérből gyönyörű fénnel emelkedik ki aranybarna, lágy hajkoronája. Tudja, hogy a válla még fehérebb, az arca még rózsásabb. Áll és mosolyog. Áll, mint egy királynő, aki az alattvalók hódolatát várja. Angelo szinte odahull a lábai elé.

— Lella! Lella! Asszonyom!... — Angela mosolyog. Tiszta, hűvös, nyugodt mosollyal, elnézőn és megértően... Így mosolyog mindig, házasságuk első órájától kezdve. Amikor Angelo egész lángoló szerelmét

feltárja előtte, akkor is csak szelíd mosollyal felel... Türi az ura szeretetét, királynői kegglyel elfogadja, de lelke mélyén únja ezt a nagy, erős embert, aki szerelmes trubadúr módjára térdel lábainál. Őt a halkszavú, gúnyosszemű, fölényes emberek érdeklik. Azok, akik játékszernek tekintik az asszonyt és többet jelent számukra a kocka és a kard... Azok, akik örök csatában állanak az asszonnyal és végül mégis oly szívesen hagyják magukat legyőzni... Ezeket szereti, de csak addig, amíg meg nem látja szemükben a szerelem lángját... Csak addig... Olyan, mint a hadvezér, aki tűzcsövát dob az ellenálló városba és azután tovább megy, nem néz vissza és nem törődik vele, hogy ezerféle boldogságot emésztett el a láng, hogy üszkös gerendák és holttestek maradtak mögötte... Angela se kérdezi soha, mi lett azokból a férfiakból, akiket az ő hangjának puha zengése és az ő szép szemeinek mosolya tett földönfutóvá... Nem zsákmányért harcolt, hanem győzelemért. Talán ez volt az oka annak is, hogy noha az urát nem szerette, mégsem tett soha olyat, ami által elveszíthette volna szerelmét.

Angelo felegyenesedik. Egész fejével magasabb Angelánál. Széles vállaival, piros arcával, fényes fekete hajával méltó párja a másíknak, ennek az arany szemű asszonynak, az egyetlennak, akit szeretett.

— Lella, Lella! — mondja égő tekintettel és karja az asszony felé hajlik.

— Ne! Hagyj, kérlek! Össze gyűröd a fátylamat!

— Oh, oh — mosolyog Angelo — és ez olyan nagy baj lenne? ... Persze a fátyol a ti legfontosabb fegyveretek — teszi hozzá ingerkedve, aztán megfogja a fátyol szélét és egy hirtelen mozdulattal Angela feje köré csavarja, úgyhogy csak az ajka és haragosan remegő, finom álla marad szabadon. — Így — mondja és megcsókolja a szép piros száját. — Ezért érdemes volt visszajönnöm Caravitából... De most aztán menekülök is! — Nevetve int még vissza az

ajtóból, mialatt Angela a dühtől kipirulva veszi le fejéről a fátyolt.

— Ostoba medve — mondja majdnem sírva. — Mindjárt itt lesznek a vendégek és ez... Nem is tudom, mit mondjak!... Hát mondd, anyám, láttál valaha is egy ilyen lehetetlen embert?

Donna Mária csitítólag teszi kezét leánya karjára.

— Nyugodj meg, gyermekem. Semmi az egész. Mindjárt rendbeszedlek. — Könnyű ujjakkal elrendezi a fátyolt az asszony aranyos haján. Megsimogatja a halványzöld ruha redőit, amelyek puhán omlanak alá a keskeny aranyöv alól.

— Principessa di Monte Rosso — harsan fel az ajtóban Battista hangja, aki valami ki nem deríthető oknál fogva úgy képzei, hogy minél előkelőbb a vendég, annál hangosabban kell bejelenteni.

Angela mosolyogva karol bele a vendégbe.

— Kimondhatatlanul örülök, hogy eljöttél. Hallottam, hogy a kis Geccód beteg, és már félttem, hogy nem tudod őt elhagyni. Pedig — teszi hozzá kedvesen — nélküled nincs is igazán ünnepem.

— Kedves vagy — mondja a hercegnő, akiről azt beszéltek, hogy nálánál jobb anya még nem volt a világon, és hogy semmivel sem lehet úgy a kegyébe férkőzni, mint ha az ember megdicséri gyermekeit. A két asszony néha órákig elbeszélgetett egymással és olyankor semmi más nem került szóba, mint a gyermekek.

— Kedves vagy, hogy rögtön kis betegemre gondolsz — folytatja a sápadt, édesarcú fiatalasszony. — Hála Istennek, már jobban van. Magam fektettem le most este és mellette voltam, amíg elaludt. Olyan volt, mint egy kis angyal. Mondd, Lella, tudsz te nagyobb boldogságot még csak elképzelni is, mint egy ilyen bájos kis gyermek?

— Contessa S. Martino! Conte Borgaro! Conte Soriani! Conte Sasso Rosso! Principe S. Urbino! — dörög Battista hangja és sarkig tárja az ajtót.

Angela és édesanyja a vendégek elé sietnek. A kis hercegné egy pillanatra magára marad. A kebléből egy kis aranymedaillont von elő, amelynek csiszolt ametisztköve alatt a Gecco puha hajából van egy fűrtöcske. Ajkához szorítja, mintha ezzel akarná meggyőzni a távolból kis fiacskáját, hogy lélekben mindig vele van.

Közben egyre újabb és újabb vendégek érkeznek. Angelo az urakat a palota túlsó szárnyába vezeti, ahol víg poharazás mellett hozzákezdenek a kockavetéshez. Az asszonyok zavartalanul beszélhetnek a maguk kis- és nagyfontosságú dolgairól.

Rendesen S. Martino grófné viszi a szót, ez a szikár, hajlott hátú, de szellemi frissességét nyolcvanöt évével is csodálatosan megőrző matrona. A társaság fiatalasszonyai meglehetősen félnek tőle, de tisztelik és szívesen hallgatnak tanácsaira. S. Martino grófné Assisiből jött és így mi sem természetesebb, mint hogy hamarosan ráterelődik a szó az ottani állapotokra.

— Hiába, — mondja a grófné — az már egyszer igaz, hogy Bernardone Péter fia alaposan megváltoztatta az életet Assisiben... De talán az egész világon is... Én legalább úgy képezem, azelőtt egészen más volt az élet a Subasio lejtőjén. Emlékszem jól, hogy kislány koromban milyen hangos volt a házunk. Egyik vendég ment, a másik jött. Francesco volt köztük a legvidámabb. Nem volt szép fiú, de nevető szemű, fürgé és eszes, a tréfára mindig kész. Hányszor jött el a mi ablakaink alá is, a nővéreimnek szerenádot adni. Édesapám haragudott is miatta. Feleslegesnek tartotta, hogy álmából felzavarják. Sokszor mondta az édesanyámnak: Csak kerüljön a közelembe az a léha gyerek, majd megmondom neki a magamét!... De persze, amikor szemtől-szembe állt vele, egyszeribe elpárolgott a haragja, és maga nevetett a legjobban Francesco mókáin... Sohasem fogom elfelejteni azt a napot, amikor Pugliába ment... Olyan ragyogó volt drága ruhájában, gyönyörű paripáján. Ment a napsugárban, a saját gyönyörű, ifjú lényének napsugará-

ban... Mi valamennyien az ablakhoz szaladtunk. Mindenki őt nézte. Még a legidősebb nővérem is, kinek vőlegénye volt már, rajta felejtette a szemét... És ő integetett nekünk a tollas barettyével, fölemelte ránk csodaszép szemét és kacagott... A haja kigöndörítve hullott a vállára és látszott rajta, milyen puha és selymes... De azután rövidesen hazajött. Oh és hogyan! Sápadtan, betegen, mintha nagy csaták véres, kínos emlékét őrizné lelkében. Oh, milyen összetörten jött haza, és mi mégis éreztük, hogy a nyomorúsága dicsőség, a megvettetése győzelem... Amióta pedig tudjuk, hogy szent volt...

Elhallgat. A körülötte ülő fiatal nők döbrent megilletődéssel néznek egymásra. Jobbára egyszerű kis lelkek, akik ijedten, megzavarodva állnak a felséges, a természetfölötti előtt. Nem merik folytatni a társalgást, mert félnek, hogy olyan területre tévednek, amelynek talaja idegen és bizonytalan számukra.

Rosario marchesa is némán ül a helyén. Ez az asszony annyira romlott, hogy nem egyszer csak a rangja óvta meg a botránytól, de azért babonásan csüng a vallásán. Igaz, hogy a vallás az ő lelkében üres zagyvalékká válik és inkább csak külsőséggé silányodik, de a szent nevének hallatára őt is elfogja a titkos borzongás... Ez azonban nem akadályozza meg abban, hogy ábrándos pillantásokat küldöggessen egy negyven év körüli, alacsony, vállas férfinak, aki a bejárat közelében álldogál.

A szemfüles és szókimondó Branca grófnő figyelmét nem kerülik el ezek az olvadozó pillantások és nevetve mondja:

— Kár fárasztanod magad! Az az úr ott Bernardone Angelo fia, aki mást nem tesz, mint atyja gonoszságait gyászolja, amiket az Francescoval szemben elkövetett. Ezzel az emberrel ugyan nem mégý semmire!

Rosario haragosan hátat fordított a fitos orrú asszonynak és különös himbáló járásával megindul a

szomszédos terem felé. A küszöbön összetalálkozik Angelával.

— Jó estét, örülök, hogy te is felkerestél — üdvözlí Angela, majd szívélyes mosollyal megkérdi: — Hogy van kedves férjed? Miután itt látlak, remélnem kell, hogy jobban. — Tudja, hogy Rosariót végig boszszantja, ha férje után érdeklődnek, mert az égő szemű asszony abban a reményben ment feleségül az epés, múmiaszerűen összeaszott, dúsgazdag marcheséhez, hogy nemsokára úgyis özvegy lesz, de keservesen csalódott, a rigolyás vén embernek eszeágában sem volt meghalni, arról azonban bőségesen gondoskodott, hogy felesége minden napját megkeserítse.

— Giovanni, szegény, — mondja Rosario a dühtől elfojtott hangon — még beteg, de hála Istennek, módomban van, hogy jó ápolónőt tarthassak mellette.

— Szegény marchese azért bizonyára fájdalmasan nélkülöz, mert hisz akármilyen ügyes is egy ápolónő, nem pótolhatja a hűséges, szerető asszony gyengéd, simogató kezét...

— Csak nem képzeled, hogy Marietti Rosario ott-hon marad és borogatásokat rak a férje csúzos térdére? ... Nem, kedvesem ... Giovanni különben sem engedné ... Sokkal jobban kényeztet ...

A két asszony mosolyogva, de rosszul leplezett gyűlölettel bólint egymás felé. Angela összehúzza a száját. — Utálatos cigányasszony — gondolja és összeborzong. A másik percben azonban már előnti arcát a vér. Az ajtóban megjelenik Lorenzo herceg karcsú, nyúlánk alakja.

Angelát megmagyarázhatatlan izgalom fogja el. Nem, csak nem találkozni vele. El! El innen! De hová? ... Kétségbeesetten néz körül. Tekintete megakad a bársonyfűggönyön. Igen, ott jó lesz. Ott nem fog rátalálni. Óvatosan, hogy senki észre ne vegye, elhagyja a termet. A kis benyílóban, a bársonyfűggöny mögött leül a faragott lócára és fejét nekitámasztja a falnak. Miért? ... Miért? ... — ismétli százszor is, de maga sem tudja, mit mond. — Oh, csak ide ne

jöjjön az az ember — suttogja. — Gyűlölöm, gyűlölöm!... Félek tőle, mert erőszakos és szenvedélyes... Csak ide ne jöjjön...

A függöny félrelebben. A herceg már ott is térdel Angela lábánál. Fejét odahajtja a kezére és szenvedélyesen csókolja. Angela mereven ül a helyén. Szeretné ellökni magától a fiatal férfit, de mozdulni sem tud.

— Angela! — a herceg felemeli a fejét. Bronzszínű, keskeny arcát az asszony felé fordítja. — Angela, láttalak bejönni... Utánad jöttem...

Angela borzadva nézi a herceg izzó szemeit, sápadt ajkát, amely leplezetlen vággyal remeg feléje. A következő pillanatban rémült haraggal szakítja ki kezét a férfi kezéből és felugrik. Így állnak egymással szemben. Mind a kettő sápadt. Mind a kettő remeg.

— Angela, szánj meg. Nem bírok nélküled élni! Hát nem látod, hogy nincs se éjjelem, se nappalom, mióta téged megismertelek?... Soha még asszonyt nem szerettem úgy, mint téged... Csak egyszer csókolj meg és egész életemben rabszolgád leszek... Csak egyszer légy az enyém és én soha többé asszonyra nem nézek... Elmegyek a Szentföldre és meghalok a te csókokoddal ajkamon...

Angela gyűlölettel mered Lorenzóra. Nem érti maga sem, miért hallgatja végig ezt az örült beszédet, miért nem utasítja ki ezt a szemtelen tolakodót. Ismeretlen, félelemmel vegyes érzés remegteti meg. Reszkető kezéből kiejti legyezőjét. Lorenzo gyors mozdulattal utána kap és hódolattal nyújtja feléje. Amikor azonban a fiatalasszony kinyújtja kezét legyezője után, hirtelen átkarolja és vad szenvedéllyel borul az ajkára.

Angela egész testében megborzad. Az utálattól és rémülettől félig ájultan ellöki magától a herceget. Hát ezt tette? Ezt merte tenni? Azt hitte, ő is olyan, mint Rosario, aki házaselete sivárságáért idegen férfiak szerelmével kárpótolja magát?... Dühös megalázottságában sírva fakad és rohan kifelé. A függöny mögött

egyenesen beleütközik Rosarióba. A két asszony dermedten bámul egymásra. Aztán Rosario gúnyos mosollyal biccent Angela felé és hátat fordít neki. Végigsétál a termen. Kimegy az öltözőbe. Magára teríti hosszú bársonyköpenyét. Beburkolja a fejét és lassan lemegy a lépcsőn. Belsejében reszket az izgatottságtól, de a világért sem mutatná. A kapuban elküldi az egyik inast a hintójaért, a másiknak pedig közömbös hangon meghagyja, mentse ki úrnőjénél. Görcsös fejfájás kínozza.

Beül a hintóba, de nem megy haza, hanem a Spello felé vezető útra irányítja kocsisát. Túlságosan felindult és az öreg Marietti marchese társasága most elviselhetetlen lenne számára. Egyre azon tűnődik, mi történhetett ott a bársonyfűggöny mögött... Láttá, hogy Lorenzo milyen izgatottan sietett Angela után a kis benyilóba. Láttá Angelát pár perc múlva könnyes arccal elrohanni, és ez a két dolog erősen ellene szólt annak, hogy szerelmi légyottjuk lett volna. De ha nem, akkor miért vonult el Angela a kis benyilóba, és miért ment rögtön utána Lorenzo is?

Ezalatt Angela sírva borul anyja vállára. Donna Sacchi komolyan megijed. Jőidőbe telik, míg simogatással, becézgetéssel eléri, hogy Angela akadozva, felfeltörő zokogással elmondja neki, hogy mi történt. Megkönnyebbülten sóhajt fel. Csak ennyi? Ezért nem volt érdemes így kétségbeesni — gondolja, de nem szól semmit. Illatos rózsavízzel megmossa lánya szemét, rendbehozza összekuszálódott haját és kedveskedve vigasztalja:

— Te, szegény kis lélek. Drága kisangyalom. No, ne sírj. Majd megmutatjuk annak a gonosztevőnek. Csak most nyugodj meg, gyönyörű virágom.

A két nő néhány perc múlva visszatér a vendégek közé. Senki sem vette észre távollétüket, csak egy sötét szempárban villan fel az öröm tüze, amikor Angela alakja ismét feltűnik a fogadóterem ajtajában. Egész este fáradhatatlanul, szüntelen követi Angela minden mozdulatát ez az égő, könnyörgő pillantás

és szinte megőrjíti a fiatalasszonyt. Mi lesz, ha valaki észreveszi ezt az állhatatos tekintetet? — gondolja rettegve. — Mi lesz, ha valaki megsejti, hogy ez már nem is tekintet csupán, hanem annál már sokkal több? ... Ez a szerelem már szavakba formálódott és elhangzott a férfi ajkán követelően, diadalmasan ... Sőt nemcsak szavakká változott, hanem teljes kifejezésre jutott abban a csókban, amely még most is égeti ajkát ... Közel áll a siráshoz, valahányszor eszébe jut, hogy saját maga az oka mindennek. Hagyta volna békében Lorenzót. De nem, bántotta hiúságát, hogy a szép fiatal herceg másnak udvarol, őt észre sem veszi, és mindent elkövetett, hogy meghódítsa őt magának ... Sikert, de szörnyű árat kellett érte fizetnie ...

Lorenzo egyre fogyó reménnyel lesi, hogy Angela legalább egy jellel, egy pillantással tudtára adja, hogy megbocsátotta előbbi viselkedését. Mikor végre belátja, hogy minden hiába, észrevétlenül elhagyja a palotát.

Lassanként széjjeloszlik a társaság.

Angelo hatalmas ásitással dől végig a kereveten. — Battista! Hé Battista! — kiáltja. — Húzd le a cipőmet, te naplopó!

Battista komoly képpel térdel a kerevet elé. Főlényes kárörömmel gondolja: Te goromba fickó, ha tudnád, amit én tudok. Ha ott álltál volna ma este a függőny mögött. Ha láttad volna, amit én láttam. Tőlem persze nem fogod megtudni, de majd valaki visszaadja neked a pofonokát, amiket tőled kaptam.

Angelo néhány perc múlva már az igazak álmát alussza hatalmas horkolással és sejtelve sincs, hogy felesége zokogva panaszkodik Donna Máriának.

— Anyám, ez rettenetes! Gyűlölöm ezt az egész életet! Gyűlölöm! És legjobban gyűlölöm Lorenzót! Hogy mert ...

Donna Mária karjába veszi leányát és úgy vigasztalja. — Ne sírj, édes kicsikém, ne sírj. Hisz nem történt olyan nagy baj. Nyugodtan, őszintén megbeszélünk most mindent ... Figyelj ide, aranyvirágom. Nem

kell kétségbeesned azon, ami történt, mert hát a férfi férfi. Igaz, hogy eddig úgy néztek rád a lovagok, mint valami idegen, távoli istenségre, akit csak térdenállva szabad imádni, de előrelátható volt, hogy eljön egyszer egy olyan is, aki nem elégszik meg a szelíd sóhaj-tásokkal, hanem forró vére minden kívánságával áll eléd és kinyújtja feléd karjait, mert fiatal vagy, szép vagy, mert asszony vagy...

— Anyám, te rettenetes dolgokat mondasz!

— Tudom, de ez a valóság. Sokat tapasztaltam, öregasszony vagyok, ismerem az életet. Te magad sem tehetsz arról, hogy szerelemre lobbantod a szíveket... Te asszony vagy, ő férfi... Ebben van az élet örök misztériuma. Ez a mostani eset azonban legyen neked figyelmeztetés, ne játssz többet ezzel a forróvérű herceggel! Remélhetőleg Rosario nem látott semmit és csak sejt, de biztosat nem tud. Most azonban vigyázz, nehogy megismétlődjék a dolog. Nekem is lesz rá gondom, hogy Lorenzo többé át ne léphesse küszöbödét.

— Soha, soha — sír fel Angela. — Csak most az egyszer szabaduljak meg minden bajtól. Csak meg ne tudja Angelo... Madonna mia!...

— Ne félj, szívecsském, ne félj! Nem lesz semmi baj — bátorítja Donna Mária. — De most már jó lesz nyugalomra térnünk. Kialszod szépen magad és reggelre egész más színben látsz majd mindent.

Angela a sok sírástól és izgalomtól kimerülve, csakhamar elalszik, de szörnyű álmok gyötrik. Látja Lorenzo fekete szemeit, amint feléje közelednek a holdfényes éjtszakában. Egyre közelebb, közelebb. Mindíg nagyobbak lesznek, égnek, lángolnak. Kigyulad tőlük a ház. Menekülni akar. Fut kifelé az utcára, de ott is tűz, láng minden. Tovább rohan a mezők felé. Itt már sok ember áll és nézik a lángoló várost. Arról beszélnek, hogy jön az utolsó ítélet, vége lesz a világnak és le fog szakadni az ég... Rémült aggodalom fogja el gyermekeiért. Keresni kezdi őket. Fut ide-oda. Végre lát egy csoport kisfiút, mindegyiknek fekete fátyol van a fején. Sorba lehúzza róluk, hátha az övéi

is köztük vannak, de minden lepel alól Lorenzo mosolygó arca tűnik eléje.

Sokáig vergődik álom és ébrenlét közt, míg végre magához tér.

— Hála Istennek, csak álom volt — sóhajtja boldogan. Letörli verejtékes homlokát és hamarosan újra elszunnyad.

Egyszerre lassan felnyílik az ajtó. Belép Grácián atya. Egész közel jön ágyához és hűvös, tiszta tekintetét az arcára szegzi.

— Nézz a szemembe, Angela — mondja idegen-szerű hangon. — Nézz a szemembe! ... Mered állítani, hogy csak Lorenzo herceg hibás abban, ami ma este történt, és nem te voltál az, aki ingerelted, játszottál és kacérkodtál vele? ... Emlékezzél!

Angela felhúzza takaróját egészen a szeméig és azzal igyekszik magát vigasztalni, hogy úgysem igaz, csak álom az egész. De a házfőnök, hideg, szürke szemei tovább vádolnak.

Angela! te képmutató álszent vagy! Miért szeded ki minden reggel a derékaljat ágyadból, mielőtt még valaki bejönne szobádba, hogy mindenki azt higgye, egész éjjel a csupasz deszkán feküdtél? ... Minek neked a gyűrött darócing, hisz sohasem hordod? ... Minek a korbács, ha soha testedet még nem érinted vele ... Angela, az embereket megcsalhatod, de Istent nem! Vigyázz! Az Istennel nem kacérkodhatsz! Nézd, a halál itt áll a sarkadban és nem tudod sem a napot, sem az órát ...

Meggyötörtén sikolt fel álmában: Végem van!

Az ágya szélén egy tetőtől-talpig feketébe burkolt alak ül. Sokáig néz rá gúnyos mosollyal, aztán megmozdul, ledobja leplét és csontváz teste, üreges arca vigyorogva közeledik feléje. — Hiába irtózol tőlem, kedvesem, — mondja — velem kell jönnöd. Ne félj semmitől, hamarosan te is olyan leszel, mint én. Gyere csak, gyere, a kukacok éhesek!

Már érzi is nyakán a dermesztő ujjak szorítását. Torkaszakadtából kiabálni kezd:

— Grácián atya! ne engedd! Csak egy órát adjon nekem az Isten, hogy bűneimet megbánhassam! Atyám, segíts! Ne hagyj el!

A saját kiáltására ébred fel, teljesen kimerülve, remegő tagokkal. Egyideig vacogó fogakkal fekszik ágyában, újra meg újra végigszenvedve az előbbi álom minden gyötrelmét. Aztán felkel és a nyitott ablakhoz ül.

Kint hallgatagon álmodik a kert a derengő hajnal világosságában. Az ég alján megszínesednek a puha, habos bárányszerű felhők. Új nap ígérete ragyog a világra...

Angela összekulcsolja a kezét.

— Istenem, add nekem ezt a napot!... Uram, adj időt, csak annyit, hogy jóvátehessek mindent, amit vétettem.

V.

A HIVATLAN VENDÉG

Lassan ébredszik Bartolomeo gróf palotája. A kert lombjai között halkán, szinte szégyenkezve megszólal az első madár. Édes, enyelgő csipogásával ébresztgeti párját. A komoly ciprusok megborzongnak az opálszínű reggel hűvös fuvalmában. Lassan hajlongó sötét alakjukkal olyanok, mint az imádkozó zárdaszüzek. A kerti tő csillogó tükrén magános útjára indul egy fehér hattyú...

Túl a kőfalon zörögve, nagy lármával döcögnek a boroskocsik. Hozzák a közeli hegyek édes, erős borát. Ide látszik a fuvarosok vörös ernyője, amit már jóelőre felnyitottak a perzselő sugarak ellen.

Bent a palotában járás-kelés hallatszik. Megindul a hétköznapi élet gépies munkája.

Pasqualina már harmadszor indul neki, hogy úrnőjét felébressze, de mindannyiszor meggondolja ma-

gát. Minek zavarja szegényt. Tegnap este olyan fáradtnak, elgyötörtnek látszott, annyi titkolt szenvedés volt az arcán, hogy megesett rajta a szíve. Biztosan rosszul aludt az éjszaka is, — gondolja — hiszen oly sokszor panaszkodott már, ha valami felizgatja, annyira megfájdul a feje, hogy nem jön álom a szemére.

Újra odasompolyog a hálószoba ajtajához és hallgatódzik, hátha hall valami neszt. Nem!... Halálos csend. Elfogja a félelem. Csak nem halt meg?... Óvatosan kinyitja az ajtót. Egy pillanatig elvakulva áll a félhomályos szobában. Lassan feldereng előtte az egyes tárgyak képe. A földön nagy rendetlenségben hevernek az úrnő ruhái... A nagy bronz gyertyatartó a szőnyegen fekszik... Az ágy üres... A párnák, takarók gyűröttek... Mi történt itt?... Óvatosan tapogatódzik előre. Hirtelen felsikolt. Az ablak előtt ott kuporog Angela, fehéren, mozdulatlanul. Fejét karjára hajtva alszik.

— Madonnal! Madonna! — suttogja ijedten. — Madonna, beteg? Oh, jóságos úrnőm...

Angela felemeli a fejét és révedező szemmel mosolyog Pasqualinára.

— Semmi lelkem, semmi!

— Ágyban kellett volna maradnia, jó úrnőm...

— Nem, nem, — rázza a fejét Angela — ott nem bírtam volna ki. — Sokkal jobb itt az ablaknál. Ez a hűvös, tiszta levegő jót tesz. Kérlek, nyisd ki a zsalukat is.

— Oh, de ettől nem gyógyulsz meg, úrnőm... Szaladok orvosságért! Vagy talán szóljak az úrnak?

Angela nem felel. Minek? Hiszen végeredményben olyan mindegy minden. Pasqualina kitámasztja a zsalukat, sebtében összekapja a széjjelszórt ruhákat, aztán sietve indul az orvosságért. Az ajtóban egyenesen nekiszalad Angelónak.

— No mi az, mi baj?

A fiatal leány ajkára teszi ujját.

— Az úrnő beteg — suttogja figyelmeztetőn.

— Beteg? — nevet fel Angelo — már hogy volna

beteg! ... — Megáll Angela előtt, két nagy tenyerébe fogja a fejét és vizsgálódva néz az arcába. — Csak nem? ... Fáj valamid?

Az asszony szívverése elakad. Hátha már tudja? Hátha már elmondta valaki? ... És ki tudja, hogyan és mit meséltek neki ...

— A fejem fáj — mondja halkán, de nem mer Angelo szemébe nézni.

Angelo ismét felnevet.

— Hogyne, hogyne, — mondja és egy parányi káröröm is rezeg a hangjában — így van az, amikor valaki olyan szép. Még a dicséret és magasztalás is megárt, ha sok.

Angela összeszorítja az ajkát. Biztosan tudja már, csak azért nem szól, mert kínozni akar — gondolja magában.

De Angelo teljesen gyanútlan. Most, hogy Angela arcára sehogy sem sikerül mosolyt csalni, komolyabb hangba kezd ő is. — Látod, édes, — mondja és mindenképen iparkodik, hogy szavainak bántó éle ne legyen — látod, én sokszor gondoltam már, hogy nem jó dolog ez az örökös mulatozás. Ez jobban kifáraszt, mint a legkeményebb munka ... Az ilyen élet mellett elhervad még Foligno rózsája is ... Tudod ugy-e, hogy szeretem, ha jól érzed magad, ha szórakozol, hisz fiatal vagy, szép vagy, de néha úgy vágyom, hogy együtt legyünk esténként, te meg én, meg a gyerekek ... Ugy-e megérted ezt? ...

— Igen, megérttem. És ezentúl majd úgy is lesz.

Angelo hűséges szeme boldogan ragyog fel.

— Köszönöm, Lella. Ezzel az ígérettel örömet megyek vissza Caravitába. Most búcsúzó is tőled, egyetlenem. Remélem, nem sokáig leszek már távol. Isten veled!

— Isten veled, Angelo! Járj szerencsével ... — Utána néz a nagy embernek, amint furcsán imbolyogva, lábujjhegyen kimegy a szobából. Léptei alatt recseg a padló. Mi lenne, ha ez az ember egyszer kezei

közé kapná azt a bitang Lorenzót? Nem maradna a testében egyetlen ép csontocska sem. Összemorzsolná — gondolja némi elégtétellel, de a másik percben már megszólal lelkiismeretének hangja. Talán nem is egyedül Lorenzo a hibás... Vétettem én is... Szegény Angelo, ha tudná... Úgy néz rám, mint valami szentre. Minden szeszélyemet békével tűri. És milyen kevéssel beéri. Nem vár hálát, köszönetet soha. Szegény jó, becsületes Angelo! Házasságának sok éve alatt most először jut Angela eszébe, hogy talán méltánytalan, igazságtalan volt férjével szemben. Most először jut eszébe, hogy talán másképp is berendezhette volna az életét. Nyájasabb, szeretetreméltóbb, jobb, bőkezűbb lehetett volna ezzel az emberrel szemben, aki a hűséges kutya alázatosságával szolgált neki... Kimondhatatlan vágy fogja el a béke és nyugalom után. Eddigi zajos élete üresnek, visszatetszőnek tűnik fel előtte. Csodálkozik rajta, hogy tudott eddig örömet találni benne. Titkos irigységgel gondol azokra a jó feleségekre, anyákra, akiknek minden boldogságuk a férj és gyermek. Azokra a szelíd, tisztaszemű asszonyokra, akikből azelőtt oly sokszor gúnyt űzött, akik csendben, ismeretlenül élnek a vastag falak, keskeny ablakok mögött, akiknek élete viharok és szenvedélyek nélkül pereg le a tűzhely és bölcső között. — Ezentúl én is ilyen leszek — határozza el és megbékélt mosollyal hajtja le fejét a karosszék támlájára.

Dél felé jár az idő, amikor elhagyja szobáját. Feje még kábult a tegnapi eseményektől. Az álmatlanul átvergődött éjtszaka is megtette a magáét. A tükörből sápadt, égőszemű asszony néz feléje. De ez az asszony lázas, elgyötört arcával talán még szebb, mint valaha.

Az ebédlőben már együtt találja a gyermekeket. Örül, hogy legalább egy kis időre elfeledtetik majd vele a Lorenzóval történeteket, de ez a reménye nem válik valóra. Egyideig ugyan nevetgél fiai bohóságain, de aztán ismét erőt vesz rajta a nyugtalanság. Édes-

anyja vizsgálódó pillantásai még csak növelik türelmetlenségét.

— Fáj a fejem. Felmegyek. Kérem, ne zavarjanak — mondja rosszkedvűen és már megy is vissza a szobájába. Végigfekszik a kereveten azzal a szándékkal, hogy aludni fog. De alig húnyja le a szemét, kopogtatnak.

— Ki az? — kérdezi csendes dühvel.

— Én vagyok, úrnőm — hangzik a szokásos felelet, az emberi elbizakodottságnak ez az örök bizonyítéka, és Battista jámbor arca jelenik meg az ajtónyílásban.

— Mit akarsz?

— Bocsáss meg, úrnőm, hogy zavarlak. Marietti marchesa van itt. Mit mondjak neki?

— Mondd meg neki, hogy menjen, én nem tudom, hová! — kiáltja Ángela haragosan, de mikor látja, hogy Battista milyen ijedten csukja be maga mögött az ajtót, elneveti magát.

— A marchesa lent van, — magyarázkodik Battista — hátha meghallja!

— Jó, jó. Mondd meg neki, hogy beteg vagyok. Nagyon sajnálom.

— Igen, úrnőm — mosolyog Battista és siet vissza a földszintre, ahol Rosario már méltatlankodva jár fel-alá.

— Mondd, jó ember, nálatok ez így szokás? ... Megvárakoztatni egy hölgyet, mint a cselédet?

— Oh, bocsáss meg, Madonna. Úrnőm rosszul érzi magát. Igen sajnálja. Kér, hogy talán máskor kegyeskedjél elfáradni.

Rosario sértődötten kapja fel a fejét.

— Szóval úrnőd annyira gyenge és beteg, hogy nincs ereje engem néhány percre fogadni? ... Szép! Úgy látszik, tegnap sok volt a jóból!

Battista jólnevelt inasarcán egy vonás sem változik. Meghajtja magát, mialatt Rosario kisuhog az ajtón. De alig csapódik be a zár, máris újabb kopogtatás hallatszik. — Csak nem jön vissza ez a boszor-

kány — mormolja és kelletlenül újra felnyitja az ajtót. Lorenzo herceg áll a küszöbön.

— Madonna Angela itthon van? — kérdi izgatottan.

— Igen, itthon van, de félek . . . Angelo gróf nincs idehaza, és ilyenkor az úrnő nem fogadja a lovagok látogatását.

A herceg idegesen felnevet.

— Nem fogad, nem fogad. Micsoda ostoba beszéd ez? Lépj félre az útból és bocsáss be!

— Nem tehetem, uram. Angelo gróf börtönbe vet, ha megtudja, hogy nem engedelmeskedtem a parancsoknak.

— Én pedig leütlek, mint egy kutyát, ha be nem engedsz!

Battista elsápad. Ijedt arccal néz a herceg izmos öklére, de azért összeszedi minden bátorságát és hősies elhatározással mondja:

— Uram, megölhetsz, de én be nem engedlek!

A herceg válasz helyett erősen megmarkolja Battista vállát és nagyot lódít rajta.

— No, most aztán védheted az ajtót, kölyök! Hol az úrnő?

— Fenn a szobájában — nyögi Battista keserves arccal.

Lorenzo felsiet a lépcsőn és már ott is van Angela ajtaja előtt. Egy pillanatra habozva megáll. Nincs bátorsága, hogy átlépje a küszöböt. De a folyosó másik végéről neszt hall. Mintha valaki közelednék. Erre felrántja az ajtót és belép a szobába. Térdrehull a kerevet mellett és ráborul Angela kezére.

— Madonna, bocsáss meg! — könyörög. — Nézd, úgy térdelek előtted, mint egy alázatos rabszolga, mint egy vezeklő bűnös . . . Ne taszíts el magadtól! Nem bírom elviselni haragodat! Egész éjjel be sem húnytam a szemem, csak rád gondoltam, a te gyönyörű, haragos arcodra! . . . Madonna, imádlak! Meghalok itt előtted, ha akarod. Szívembe mártom törömet, hisz úgysem ér semmit az életem . . .

Angela felugrik, mintha mérges kígyó marta volna meg. Haragjában szólni sem tud. Csak végigméri Lorenzót a megvetés, gúny, lekicsinylés büszke pillantásával. Csak elhárítja a feléje nyújtott kezét, mintha egy útlatos férget rázna le magáról és megindul az ajtó felé.

A herceg kétségbeesetten talpraszökkik és útját állja.

— Madonna, ne menj el! Csak egy szót!... Engedd, hogy bocsánatot kérjek tőled tegnap esti viselkedésemért... Csak annyit mondj, hogy nem haragszol.

— Nincs szavam azok számára, akik becstelen útonállók módjára törnek rám!

Lorenzo sötét szeme kitágul. Orrcimpái remegni kezdenek. Karcsú, hajlékony alakja megnyúlik, mintha ostorral ütötték volna végig. Előnti a düh, és ha most az ösztönére hallgat, eszeveszetten a karjába szorítja ezt az asszonyt, hogy így büntesse meg a sértést. De uralkodik magán.

Mikor az ajtó becsukódik, egyideig tétován néz maga elé, majd újra odaroskad a kerevet elé. Arcát beletemeti a rózsaszínű párnába, amelyen az előbb még Angela szép feje nyugodott. Harag, keserűség, megalázottság, szégyen és szenvedélyes szerelmének fájdalma kergetik egymást lelkében. — Oh, Angela, — sírja — oh, Angela, hogy bánhattál így velem?... Hisz nem akartam semmi rosszat. Csak arra kértelek, hogy bocsáss meg... Oh, Angela, hát nem érzed, hogy az életemet adnám érted...

Sokáig fekszik még a kerevetre borulva, de mikor ráeszmél, hogy hiába vár, Angela nem jön vissza, feláll, kilép a folyosóra, lemegy a lépcsőn, szinte öntudatlanul, mint a holdkóros. Mindennek vége — gondolja, és szívében valami nagy hidegség és ür támad. — Angela kegyetlen, kacér, rossz asszony, százszorta rosszabb Rosarionál, mert ő legalább szeretett... De Angela csak játszott velem, csak a hiúságát melengette izzó szerelmem... Te átkozott, gyönyörű asszony,

te vagy az első, aki így bánt velem! De most már vége, mindennek vége, mert egy Gaetano-Orsini herceg nem felejtí el a sértést... Még akkor sem, ha szeret!...

A mögötte becsapódó kapu zaja sem téríti magához. Azt sem látja, hogy a bejáratot őrző hatalmas oszlopok árnyékában egy sötét nőalak áll. Pedig valaha száz ember között is megtalálta első pillantásra.

A fekete asszony megdöbbenve néz a lovag után, aztán halkán, gúnyosan felkacag.

— Ez volt hát Angela fejfájásának oka! Mindjárt gondolhattam volna, hogy Lorenzo miatt kellett engem elutasítania!

VI.

AZ ORKÁN

Donna Mária gondosan összehajtogatja finom kézímunkáját. Kihúzza a kis faragott munkaasztal fiókját és beleteszi a hímzést. Aztán végigsimítja még mindig dús, gondosan ápolt haját és átmegy Angela szobájába.

— Hogy vagy, Lella?... Nem jönnél egy kicsit közénk? A gyerekek már várnak. Egyre kérdezősködnék utánad. Oh, hát még mindig fekszel? Csak nincs valami komoly bajod?

Angela nem válaszol. A két kezét összekulcsolja homlokán és nézi a mennyezetet. Szeretné elküldeni az anyját. Szeretné megkérni, hogy hagyja magára, mert nem bírja el jelenlétét, nem bírja el szavait. De nem szól. Tehetetlenül tűri, hogy az anyja melléje üljön, de még az arcát sem fordítja feléje. Csak elmenne, — gondolja — csak elmenne. Csak ne szóljon, ne szóljon egy szót se. Istenem, add, hogy ne beszéljen...

— Mi bajod, édes egyetlenem?

Oh, csak ne beszélne. Csak ne kérdezősködnék,

csak arról ne... Nem bírom! Nem bírom! — Úgy érzi, hogy el kell löknie magától még az édesanyját is, aki mindig jó volt hozzá, aki mindig szerette.

— Lorenzo? Még mindig a miatt az ostoba Lorenzo miatt búsulsz?

Angela idegei végleg felmondják a szolgálatot. Két kezét az arcára szorítja és sír, sír. Donna Mária megrendülve, ijedten nézi. Aztán átöleli és magához vonja. Simogatja, becézgeti, mint hajdanában régen, amikor még gyermek volt. Angela egyszerre elfelejti előbbi szeretetlen gondolatait és csak a gyengédséget és a jóságot érzi, amely körülfogja, elárasztja és megvédi. Lassan elapadnak könnyei. Zúgó fejét odahajtja az anyja vállára. Sokáig ülnek így szótlanul, egymást átölelve. Angela olyan csendes, hogy Donna Mária azt hiszi, elaludt. Csak mikor lehajol, hogy az arcába nézzon, látja, hogy a szemei nyitva vannak. Hosszú, végtelennek tetsző percek múlnak, míg végre Angela felemeli a fejét és ránéz az anyjára.

— Itt volt megint — mondja. A hangja színtelen és olyan, mintha nagyon messziről jönne.

Donna Mária nem kérdi, ki volt itt. Elég ránézni a leánya arcára, hogy kitalálja.

— Madonna mia! — kiált fel elsápadva. — Hogy jött ide? Hiszen én szoltam Battistának, ne eressen be hozzád senkit.

— Mégis bejött. Itt feküdtem. Hallottam a szóváltást odakint, de a hangját nem ismertem meg. Almodni sem mertem volna, hogy ilyen merész legyen. Azt hiszem, Battistát egyszerűen félrelökte az útból. Rettenetes volt. Alig tudtam kiutasítani.

— Remélem, nem voltál vele nagyon kíméletlen? — kérdezi Donna Mária kissé ijedten. — Mégis, gondold meg, Itália legelőkelőbb családjából származik. A boldogult III. Miklós pápa is rokona volt...

— Mit bánom én, hogy előkelő-e, vagy sem! Megkapta a magát és ezzel vége.

— No hisz végeredményben igazad van, megérdemli — hagyja rá Donna Mária, nehogy Angelából

ismét kitörjön a sírás. — És remélem, ezek után lesz benne annyi tisztesség, hogy kitér az utadból. Legjobb lenne, ha elhagyná Folignót. Ezzel még valamelyest mentené hibáját. Nem gondolod?

Angela nem felel. Bánja is ő, mit tesz vagy nem tesz Lorenzo, de mi lesz vele? Mi lesz, ha Battista fecseg? Vagy ha máris eljárt a szája? ... Alázza meg magát és kérje meg, hogy hallgasson? ... Saját szolgálója előtt mentegetődzék? ... Vagy hagyja, hogy a legútálatosabb mendemonda keljen szárnyra a neve körül? Mi lesz, ha Angelo is megtudja, az a szerény, jó, becsületes ember. Hogy fogja elviselni ezt a szégyent. És most, talán először életében, nagy-nagy vágyódás fogja el az ura után. Úgy érzi, jó lenne megbújni erős két karjában. Jó lenne megpihenni szerető szívéen. Jó lenne újra tiszta lelkiismerettel, kacagva belenézni hűséges szemébe. — Angelo! Angelo! — tör ki belőle újult erővel a kétségbeesés.

Donna Mária csitítólág teszi kezét Angela hajára.

— Ne félj, Angelo sohasem fogja megtudni — mondja, kitalálva a lánya gondolatát. — Battista nem fog beszélni. Nem mer. Vagy ha szólna is valamit, — teszi hozzá elgondolkozva — én nem hiszem, hogy Angelo adna cselédpletykákra. Legfeljebb Battistát hajítaná ki.

— Igaz, igaz. Talán csak megsegít az Isten. Oh, Madonna, ígérem neked, hogy minden szombaton mécesst gyujtok a szobrod előtt, csak most az egyszer ne hagyj el. Anyám, úgy-e nem lesz baj? Úgy-e, a jó Isten megsegít? — kérdi, mint egy szomorú gyerek.

— Meg, meg. Hogyne segítene. Nem lesz semmi baj. Meglátod, egy hét múlva nevetünk az egész dologon.

Angela mélyet, remegőt sóhajt.

— Én soha! Amíg élek, nem felejttem el soha ezt a mai napot! Ilyen szörnyű szégyen ...

— No, no — csillapítja az anyja, mikor látja, hogy a fiatalasszony szeme megtelik könnyel. — Most már igazán ne sírj tovább. Milyen a szemed! Rá sem lehet ismerni az én szép leányomra.

— Mit ér a szépség, — fordítja el a fejét kedvetlenül Angela — csak bajt és gondot okoz...

— Nem szabad elkeseredned, drágám, erre semmi szükség nincs. Szépen kialszod magad, és aztán rendben lesz minden.

Angela szó nélkül, behúnyt szemmel fogadja anyja csókjait, de nyugtalansága nem csillapul. Mihelyt magára marad, agya újra a legborzasztóbb képeket tárja a szeme elé. Hallja a gonosz rágalmakat. Látja Angelo haragját és elképzeli magát, mint egy megbélyegzett, hontalan bujdosót, akit férje elűzött a háztól. — Istenem, könyörülj rajtam, ne hagyj el! Te tudod, hogy nem akartam a bűnt. Ne hagyj el! Óvj meg a szégyentől. Soha többé nem teszek ilyet, csak most az egyszer segíts — könyörög reszkető szívvel, mintha megérzené, hogy a Marietti-palotában lakó fekete asszony egyre reá gondol.

A szép fekete marchesa ott nyújtózkodik a szobája közepére terített hatalmas medvebőrön, amelyet egy régi, régi kedvese küldött neki a messze északról, ahová gyógyulni vitte szerelmes szívét. Ott halt meg távol a hazájától, vállán a szörnyű állat karmának nyomával és utolsó szavai ezek voltak: „Vigyétek el ennek az állatnak a bőrét Rosariónak és mondjátok meg neki, hogy ez a seb, amitől meghalok, nem fáj annyira, mint az ő hűtlensége.” — Rosario nagyon szeretette ezt az állatot. Órákig elfeküdt síma, fehér szőrén és forró álmokat álmodott.

— Te, öreg, — veregeti meg az állat szépen kikészített, nagy, buksi fejét — mondd, hány embert téptél széjjel? ... Hadd lám a hegyes körmeidet. Ez aztán a fenséges fegyver! Ha ezeket úgy végighúzod az ember hátán, lejön a ruhával együtt a bőr is ... És fogaid ... Barátom, mi jól összeillünk, csak hogy te butább vagy nálamnál, mert a végén mégis csak megfogtak. Túl sokat dörmögtél, a helyett, hogy szép csendben lopódtál volna a zsákmányod után. Úgy, mint én. Csendben, titkon körülfonom majd Angela lelkét. Bekerítem. Elzárok előle minden kiutat és

akkor csapok rá hirtelen, váratlanul. Hogy fog rám nézni rémült pillantásával... Hogy fog vergődni a lelke, úgy, ahogy én vergődtem magános, árva éjtszakákon, amikor elvette tőlem azt, akit szerettem... És könyörögni fog, mint ahogy én könyörögtem Lorenzónak, megalázottan, kétségbeesetten... Összetépem ezt az asszonyt! Összetépem! Kínpadra húzom minden porcikáját! Megalázom az ura előtt. Megalázom a gyermekei előtt. Az egész világ előtt, hogy megemlegesse azt az átkozott napot, amikor megirigyelte tőlem Lorenzo csókjait.

Újra elfogja az a dühös kétségbeesés, amely már hetek óta állandó társa, mióta Lorenzo herceg először maradt el a szokott találkáról. Ráborul a medve fejére, szinte beleharap tehetetlen fájdalmában és sír kétségbeesett zokogással. Körülötte a nagy szoba fekete bútoraival, vörös kárpitjaival olyan, mint egy hatalmas máglya. Vörös függönyök, vörös terítők, vörös pipacsok égő özöne a nehéz bronzvedrekben. Mintha minden égne. S a nagy lángok közepette a síró asszony, megcsalt szerelmének lángoló bosszúvágyában. De ez a sírás nem tart soká. Rosario nem az az asszony, aki meddő könnyekbe fojtja bánatát. Alig egy óra múlva már ott áll hintója a Bartolomeo-palota előtt. Donna Máriával akar beszélni.

Donna Mária éppen elkészült délutáni öltözködésével, amikor bejelentik a látogatót. Halálsápadt lesz és alig tudja leküzdeni hangja remegését, míg kiadja a parancsot, hogy a vendéget vezessék fel fogadószobájába. Mit akarhat itt épp ma? — kérdi magában és valami megmagyarázhatatlan balsejtelem szállja meg. Talán megtudott valamit?... Akkor az Isten irgalmazzon nekünk! Össze kell szednie minden önuralmát, hogy nyugodtan üdvözlje a vendéget.

— Isten hozott, Rosario. Kedves, hogy felkerestél engem, unalmas öregasszonyt.

Rosario mosolyog. Csúnya, fölényes, diadalmas mosollyal. Aztán gyors suttogással, rosszul leplezett izgalommal beszélni kezd.

— Oh, nem fogunk unatkozni. Egy kis ügy hozott ide, kedves Madonna. Egy egészen kis ügy, de talán érdekel. Nem beszélnek róla, de tudod, igen szeretem Angelát...

Ügy, — gondolja Donna Mária — tehát nem csalódtam. Tehát mégis Angela. Az előbbi izgatottsága szétfoszlik. Most, hogy megismerte az ellenséget, már nem fél. Nagyon nyugodtan felhúzza szemöldökeit és kis csodálkozást színlelve néz Rosarióra.

— Angeláról? ... Nagyon kíváncsivá teszel. Kérlek, foglalj helyet. Nem, ne oda. Ide mellém.

— Csakugyan jobb is, ha egészen közel ülök. Tudod, Madonna, egy kicsit kényes a dolog. De meg kell mondanom, mert szeretem Angelát és te az anyja vagy... Madonna Mária, ne érts félre... Csak figyelmeztetni akarlak, hogy jó lenne vigyázni leányod hírnevére... Igen furcsa dolgokat kezdenek róla rebesgetni...

Donna Mária érzi, hogy a felindulástól még a kisujjában is bizsereg a vér. Mindenre elő volt készülve, csak a támadásnak erre a módjára nem. Hogy éppen Angela hírnevéről kezd beszélni ez az asszony, akinek a nevét még a férfiak is csak gúnyos mosollyal emlegették. Ez sok volt. Elfogja a düh, de uralkodik magán és édes, finom mosollyal mondja:

— Kedvesem, vannak tanácsok, amiket az ember először saját maga fogadjon meg és csak aztán adja másnak...

Rosario arca vérbe borul, de úgy tesz, mintha nem értene a megjegyzést.

— De én nemcsak mendemondákról hallottam, hanem saját szemeimmel is láttam egyet-mást.

— Mit láttál? Kérlek, magyarázd meg szavaidat! — mondja az öregasszony, de most már egy jó adag fenyegetés csendül ki hangjából.

Rosario idegesen játszik gyűrűjével, amelyben egy mélytűzű rubin ragyog, és azon van, hogy elleplezze izgalmát. De Donna Mária pillantása úgy fúródik beléje, mint két hegyes tör.

— Nos, igen... Hát tegnap este... tegnap este, kicsit különös, bizalmas együttlétben láttam őt Lorenzo herceggel — mondja és gúnyosan felkacag.

— Űűűű, — húzza el a szót Donna Mária és szavai pattognak, mint az apró jégcsapok — a... hogy is mondjam... a kedveseddel?

Rosario arcát ismét elönti a vér. Érzí, hogy rosszszul kezdett a támadáshoz. A csatát úgy látszik az első lépésnél elvesztette. De nem akarja olyan könnyen megadni magát.

— Nekem nem kedvesem Lorenzo herceg! — kiáltja keményen. — Hazudik, aki ilyeneket mond!

— Már nem az? — érdeklődik meleg részvétellel Donna Mária. — Igaz, hiszen én is hallottam emlegetni, hogy rád únt és elhagyott.

A marchesa arcából lefut minden csepp vér. Már csak egy fegyvere van, de érzi, hogy azt is ilyen könnyűszerrel csavarja ki a kezéből a fölényesen mosolygó, szép öregasszony.

— Űű, Madonna, hát te is bántani akarsz, a helyett, hogy hálás lennél nekem azért, hogy figyelmeztetlek a lányodat fenyegető veszedelemre?... No, nem bánom, de akkor én sem kertelek tovább. Tudd meg, saját szememmel láttam, amint Angela tegnap este besurrant a nagyterem melletti benyílóba és Lorenzo követte...

— És mi van ebben? — kérdi Donna Mária most már egész fagyosan.

— Várj, ez még nem minden. Ma délelőtt, nem sokkal azután, hogy Angelo gróf útrakelt, erre jártam és fel akartam keresni lányodat. Elutasítottak. Azt üzente, hogy beteg és nem fogad senkit. Elmentem, de fájt, hogy így elküldött magától. Ezt nem lett volna szabad tennie. No, de jó, elmentem. Egyideig járkáltam a városban, aztán hazafelé indultam. Amikor újra elhaladtam a kaputok előtt, mit gondolsz, kit láttam kilépni rajta?... Lorenzo herceget!... Nincs erre semmi mondanivalód, Madonna?... Mit gondolsz, mit keresett Lorenzo beteg leányodnál? Nem tudok róla,

hogya a herceg értene a gyógyító teákhoz... Vagy talán más orvosságot tud... Olyant, aminek alkalmazásához nem kell tanú és ezért kellett engem is elutasítani kaputoktól?... Mit válaszolsz erre, Madonna?

Donna Mária ajkára harap. — Még ez is — gondolja. — Ez az eshetőség eszébe sem jutott. A dolgok rosszabbul állnak, mint hitte. De aztán igazságának érzetében megszólal:

— Rosario, vigyázz szavaidra, mert megtörténhet, hogy egyszer hasonlót fogok kérdezni a te férjedtől! Ha olyan sokat tudsz, azt is tudnod kellene, hogy Angela kiutasította Lorenzo herceget, mert tolakodó volt.

Rosario idegesen nevetgél.

— Kiutasította... Ezt könnyű mondani. De hol van az a tanú, aki ezt bizonyítja?... Mondd meg nekem, Madonna, ki látta, ki hallotta, hogy kiutasította?... Úgy-e, nem felelsz!... Én azonban tudok tanút, aki eskü alatt vallja, hogy Lorenzo tegnap este, ott a zöld függöny mögött karjaiban tartotta és megcsókolta a leányodat. Márpedig ahhoz, hogy egy lovag ezt tegye, nem elég a pusztas udvarlás... Ott már édes előzményeknek kell lenniök, különösen ha a hölgy maga vezeti a lovagot a rejtékhelyre...

Donna Mária feláll és egész testében remegve rákiált Rosarióra:

— Asszony, hallgass!

Rosario nevet.

— Hogyne, most hallgass!... Nem, nem hallgatók! És kérlek, beszélj te is. Magyarázd meg a dolgokat!

— Nincs szükség magyarázatra. Ha Lorenzo mondta, csak azért mondhatta, mert azt hitte, minden asszony olyan, mint te...

A marchesa szikrázó szemmel ugrik talpra. Kezét tiltakozva emeli fel.

— Ne szólj! Ne sérts!... Ha Lorenzo kedvese voltam is valaha, most a te leányod, a szent, a tiszta Angela az...

— Nem igaz! Nem igaz! Hazudsz!

A két asszony rémülten néz arra, ahonnet ez az elgyötört sikoltás hallatszik. Angela áll az ajtóban vértelen arccal, kétségbeesetten, remegve. Az ajtófélfába fogódzik. Úgy érzi, hogy összedől feje fölött a palota és maga alá temeti őt boldogságával, szépségével, fiatalságával és mocsoktalan, szép asszonyi mivoltával együtt.

— Ha nem igaz, bizonyítsd be — von vállat Rosario ördögien gúnyos mosollyal. — De arra esküszöm, még ma megtudja egész Foligno, mennyit ért a te becsületed!

A marchesa diadalmasan kilibeg. Nagy csönd borul a szobára. Az orkán elsöpört mindent. A gondatlan örömet, a hiúság kis játékait. Nem maradt más, csak a két riadt szemű asszony és velük a gond.

Angela meggörnyedve ül a karosszékekben. A két térde közé szorítja remegő kezét. Az arcán egymásután peregnék végig a könnyek. És egyre ezt az egy mondatot ismétli:

— Istenem, mi lesz velem? ...

VII.

ÜTTALAN UTAKON

A Marietti marchesával lejátszódott jelenet után Angela sokáig ül mozdulatlanul a nagy, faragott karosszékekben. Édesanyját elszólítják a házi gondok, de észre sem veszi, hogy magára maradt. Ül ernyedten, megsemmisülve, két kezébe szorítva fáradt, szomorú fejét.

Lélekben újra meg újra végigjárja azt az utat, amelyet megtett azóta, hogy először találkozott Lorenzo herceggel, egész a mai napig. Kétségbeejtő pontossággal veszi számon minden szavát, mozdulatát. Hol hibázott? Mikor adott rá bátorságot, hogy meg-

tegye, amit tett? Ő vette el az eszét, vagy saját szerelensége ragadta el?

Es emlékezik. Emlékezik arra az assisi zarándoklatra, amikor először látta Lorenzót. Szürke kis számarakon mentek fel a Carceribe, vakító napsütésben. Sokan voltak. Dámák, lovagok. Szent izgalommal járták be a gyönyörű helyet, ahol a szeráfi atya emlékét annyi szép csoda őrzi. Végigmentek a szakadékos, meredek part mentén és letekingettek a mélységbe, ahol egy kiszáradt patak kavicsos medre kanyargott. Az assisibeli öreg testvér mesélte, hogy valamikor csobogó hegyipatak kígyózott itt a mélységben, de állandó mormolása zavarta a szeráfi atyát és testvéreit az imában és ezért Szent Ferenc megparancsolta a pataknak, vegye útját másfelé... És még azon az éjjelen kiszáradt a patak.

Az előkelő társaság megilletődve hallgatta a történetet és ő maga is meghatottan gondolt a mosolygó szentre, akinek még a vidám patak is engedelmeskedett. És ahogy ott állt egy fatörzsnek támaszkodva, és elmerengve nézett le a mélységbe, közvetlenül mögötte megszólalt egy hang. „Milyen gyönyörű piros virágok nyílnak ott lent. De milyen szépek! Kár, hogy nincs olyan ügyes ember, aki felhozhatná onnét.”

Jól ismerte ezt a mély, zengő hangot, mely kissé elnyújtva, szinte énekelte a szavakat. Marietti marchesa volt, egy sápadt, égő szemű asszony, aki csak néhány hónapja lakott Folignóban, de máris tenger bosszúságot okozott neki. Érezte az első órától kezdve, hogy a maga tiszta, egészséges, friss, vidám szépsége veszedelmes vetélytársra akadt ebben a messziről jött asszonyban, akinek a szemei néha úgy égtek, hogy úgy érezte, már a tekintetük is vétek. Gyűlölte ezt az asszonyt és mégis mindig rá kellett gondolnia. Gyűlölte és megvetette érzékies mosolyáért és mégis versenyre kelt vele a szépség és hódítás büszke öröméért... Most sem fordult hátra, de gúnyos kíváncsisággal leste, hogy az, akihez ez a felszólítás intézve volt, belemegy-e a veszélyes játékba...

Belement. Gyorsan, ügyesen kúszott le a meredek parton, megfogódzva egy-egy kiálló gyökérben, kőben. A társaság tagjai aggodalmas érdeklődéssel nézték. „Jaj, ez a Rosario”, mondta a kis Monte Rosso hercegnő, „ezért az emberek még a halálba is szívesen mennek”.

Magá sem tudta, miért hozta olyan határtalan méregbe a szelíd kis hercegnő ártatlan felkiáltása. Fájt neki, hogy nem róla mondta ezt, mikor pedig az ő szeszélye kedvéért sokkal nagyobb bolondságokat is megtettek már a férfiak. Érezte, hogy rettenetesen irigylí Rosariótól azt a sikert. Dühös volt, hogy neki nem jutott eszébe az a gondolat, leküldeni valamelyik lovagját a mélységbe. Soriani gróf biztosan szívesen vállalkozott volna rá.

A lovag ezalatt leért a völgybe és letépte az égő színű virágokat. Aztán kiegyenesedett és felnézett a mélységből. Még sohasem látott ilyen szép férfit. Olyan volt, mint a fiatalság megtestesülése ragyogó szemeivel, mosolygó szájával a keskeny, bronzszínű arcában. Megcsóválta feje fölött a vörös virágsomót, mintha saját lángoló szívét vitte volna a kezében és felkiáltott: „A világ legszebb asszonyának!” ... Feléje nézett, de ő tudta jól, hogy őt észre sem veszi, nem is tudja, hogy a világon van, csak Rosariót látja, aki ott állt mögötte, és érezte, hogy addig nem lesz nyugta, amíg el nem hódítja Rosariótól a fiatal herceget, amíg meg nem mutatja neki, hogy van a világon egy asszony, aki még nála, Rosariónál is szebb.

Igy kezdődött.

Angela elkínzottan emeli fel a fejét.

Ha akkor tudta volna, hogy ez a mai nap mit hoz rá! Ha valaki megmutatta volna neki a sok szégyent, megalázást, ami azt az órát követte, amikor Lorenzo szeme először akadt meg az arcán és ragyogott fel a meglepetés, a felismerés örömeiben ... Micsoda diadal volt ez! ... És a többi, amikor látta, hogy válik rabszolgájává Lorenzo. Hogy elfelejt éjt és napot. Hogy nincs más gondja, csak ő, egyedül ő ... Akkor

kacagott és azt hitte, ezzel vége is a dolognak ... Pedig csak akkor kezdődött a szégyen ...

Ez az idegenből ideszakadt férfi más volt, mint akiket eddig ismert. Ez nem elégedett meg egy-egy odavetett mosollyal, kedves szóval. Ennek nem volt elég egy szál rózsza, vagy egy alázatos kézcsók, mint a kis Petrucciónak, aki szent rajongással követte őt, mint az árnyék, és hűséges szolgálataiért nem kívánt mást, csak azt, hogy Ángela közelében lehessen. Lorenzo nevetett Petruccio alázatos hódolatán ... Lorenzo többet akart ... A szerelmét akarta kétségbeejtő, szívós kitartással, mindenre készen ... És ő megsejtette ezt a veszedelmet. Megérezte már akkor, amikor először nézett bele csábító mosolyával ebbe a keskeny, bronzszínű arcba. Már akkor bántotta egy kissé lelkiismeretét, hogy esztelen hiúságában felébresztette a férfi lelkében szunnyadó vadállatot. Néha szívesebben vette volna, ha ez a hódítás nem sikerül, de aztán megint elég volt látni Rosario féltékenységtől sápadt arcát, hogy folytassa a veszedelmes játékot. Pedig félt Lorenzótól. Ha közelében volt, mindig erőt vett rajta az az érzés, amely meglepi az embert, ha holdvilágos éjjeleken erdőben jár, amikor nincs elég sötét ahhoz, hogy semmit se lásson, de minden, amit lát, borzadály és rémület ... Gyűlölte ezt az embert, mert úgy érezte, hogy tekintete, szavai, érzései beszennyezték őt ... És ez a mai látogatás betetőzött mindent. Úgy jött, mintha joga lett volna szobájába minden bejelentés nélkül egyszerűen belépni. Mintha már az övé lenne ...

Belemélyeszi ujjait puha, nagy hajába.

Miért tettem? Miért tettem? ... Szerettem Lorenzót? ... Tetszett nekem? ... Akartam őt? ... Nem, nem! — sikolt fel benne a tiltakozás. — Soha ilyesmi nem jutott eszembe! ... De hát akkor miért? ... Megérte a diadal ezt a szörnyű árat? ... Mi lesz, ha Angelo hazajön? ... Mi lesz, ha megtudja? ... De ez még csak a kisebbik baj. Vele még csak elintézi valahogyan, hiszen Angelo szereti és hisz neki. De a töb-

biek? ... Hogy fognak ránézni a többiek, akik eddig becsülték, tisztelték ...

Most vége mindennek! Vége a diadaloknak. Vége jámborsága és megközelíthetlensége gyönyörű hírének ... Most ő is azok közé az asszonyok közé fog tartozni, akiknek a nevét kétértelmű mosollyal emlegetik a férfiak ... És az imádói, a sok epedő, szerelmes lovag, akik mostanáig hódoltak szépsége és női méltósága előtt, akik eszményképüknek választották és nevével mentek harcba, hogy fognak vele beszélni ezután? ... Miket fognak neki mondani ... Mennyire fognak próbálkozni, hogy elérjék ők is azt, amit szerintük már valaki elért! Le fog bukni erényessége trónusáról, amelyen oly ragyogóan ült. Le fog bukni menthetetlenül. És még csak nem is védekezhet, mert senki sem lesz, aki számonkéri tőle cselekedeteit, érzéseit, a látszat pedig ellene szól.

Mindent odaadtam, mindent feláldoztam ezért a kis nyomorult hiúságért és ezt nyertem vele! ... Utálat fogja el. Utálat sajátmaga, Rosario, Lorenzo és az egész világ iránt.

Feláll. Ólmos fáradtság ül minden tagján.

A tegnapi est és ez a mai nap és ami még ezután következik — gondolja elgyötörtén. De hátha, hátha nem mer Rosario beszélni — éled fel szívében a remény. Hátha csak gyanakszik és néhány elejtett szóból, észrevételből nem mer vádat kovácsolni. Oh, Istenem, ha így lenne! Istenem, ha így akarnád! Ha megóvnád a szégyentől! Uram, hogyan kérjelek, hogyan könyörögjek Hozzád, hogy meghallgass ... Ha Te akarnád! ... És most már úgy kapaszkodik ebbe a gondolatba, mint a vízbe fúló az utolsó mentődeszkába. Görcsösen összekulcsolt kezét állához szorítva jár fel-alá a szobában. — Istenem, segíts, segíts! — suttozja. — Ments meg! ... Tudom, hogy hibás vagyok, nagyon hibás ... Belátom, bevallom, én vagyok az oka mindennek ... Utálom magam és utálom a könnyelmű életemet ... Istenem, csak most az egyszer segíts meg!

Halálosan kimerülve esik térdre a nagy szék előtt,

amelyben az előbb ült. Már nem is tudja, mit mond. Zavaros fohászok, könyörgések szállnak fel ajkáról. Elgondolja, mi is lenne, ha Isten csakugyan megmenti a szegénytől. Ha leveszi válláról a súlyos terhet. Ha újra szabadon vehet lélekzetet és félelem nélkül nézhet az emberek szemébe... A jó Isten megteheti. És miért ne tenné? Hisz Ő, a jóságos Atya, belelát a szívekbe és látja, hogy mennyire bánja vétkeit... Halk reménye bizakodássá erősödik. Igen, a jó Isten megsegíti, csak kérni kell, erősen kérni.

Hirtelen támadt gondolattól megkapva, sietve veszi fel utcai ruháját és lemegy a lépcsőn. Reméli, hogy senkivel sem fog találkozni. Mégis a kapuban összetalálkozik anyjával.

— Hová készülsz? — kérdezi Donna Mária.

Angela zavartan áll meg, mint csínyen kapott gyermek.

— Csak ide a ferencesekhez. Fra Girolamo tartja az áldást. Jó lesz egy kis ima — teszi hozzá fáradt mosollyal.

— Nem hinném — mondja az öregasszony aggodva és hosszú, fürkésző tekintetet vet leánya arcára. — Az ájtatosság majd még komorabb gondolatokat fog benned ébreszteni. Jöjj inkább velem Brancáékhoz. Ott mindig olyan vidáman telik el az idő.

Megrázza a fejét.

— Nem, anyám, nem megyek. Elegendő volt a társaságból.

— Ugyan, Lella, minek veszed annyira a szívedre a dolgot? Ne vess rajta. Mire Angelo hazajön, rég elfelejti mindenki, a többivel meg ne törődj.

— Lehet, hogy igazad van, anyám, — von vállat fásult közönnyel Angela — de én másképp érzek. Az én lelkem tele van keserőséggel és fájdalommal. S a teli kehelynek még egy rózsaszírom is sok. Akármilyen gyöngéden hull rá, mégis kicsordul.

Szeszély — gondolja Donna Mária, aki már napi-rendre tért a kellemetlen délután fölött.

— Hát akkor Isten veled. Remélem, holnapra visszatér a régi kedved.

A régi kedvem, soha többé — gondolja Angela, de nem szól. Minek beszélne. Az anyja úgysem értené meg soha. Nem értené meg ezt a nagy, csüggedt szomorúságot, amely ráfekszik a lelkére, mint ahogy az ólmos, nehéz felhők a napsütötte hegycsúcsokra. Nem értené meg, hogy vágyva-vágyik valami védelemre, valami támaszra, biztosítékra, ami megnyugtatóná, ami a lelke zűrzavarában egy kis rendet teremtené. Egész élete hajótörést szenvedett a mai viharban, mely annyi rothadást és undokságot hozott felszínre, és az anyja még azt kívánná, keresse fel azokat az embereket, akik magukban hordják ezt az undokságot.

A fátyolát mélyen a szemébe húzva lép be a ferencesek templomába. Nem néz se jobbra, se balra. Most az egyszer nem kívánja, hogy lássák. Most nem az emberek kedvéért jött. Meghúzódik hátul, egy homályos sarokban és ott letérdel. A templom hűvös levegőjében kissé lecsillapulnak felzaklatott idegei. Jó itt — gondolja félig öntudatlanul. — Jó itt, így egyedül, ismeretlenül. És milyen szép itt most minden — néz körül jóleső érzéssel.

Szent Ferenc oltára szinte roskadozik a hófehér szekfűk pompájában s a nagy fehérséget csak egy-egy művészi ízléssel elhelyezett tubarózsa élénkíti. A szentély még tele van pálmákkal és cipruságakkal úgy, ahogy a vasárnapi primícia óta hagyták. A tetőt tartó óriási pillérek is örökzöld füzérek futnak végig... Majd a márvány Mária-szoborra siklik a tekintete. A Szűzanya finom, ezüsttel átszőtt fátylával élni látszik a gyertyák csillagkoszorújában és oly áttetsző, oly bájos, hogy mellette minden földi asszony szépsége durvának, semmitmondónak tűnik fel Angela szemében.

A sekrestyés testvér egyenként gyújtja meg a gyertyákat. Lassanként kibontakozik a főoltár. Olyan, mint egy hatalmas rózsacsokor. Égővörös rózsák hajlanak a tabernákulum felé, mint a szerető szívek követői.

Rózsa, misztikus rózsa — gondolja az asszony

szomorú mosollyal. — Szegény, jó Grácián atya! De nagyot csalódtál, amikor ezt a nevet adtad nekem! De nagyot csalódtál! . . . Hogy hittél nekem! Hogy elhittél mindent! Hittél a karomra csavart rózsafüzérnek, lesütött szememnek, áhitatos imáimnak . . . Oh, hogy csaltalak téged, csaltam a világot, de legjobban saját-magamat!

Fent a toronyban érces, mély kondulással megszólalnak a harangok s a csengő-bongó hangok áradatába belezúg az orgona. Valami ismeretlen dallamot játszik az orgona testvér. Néhány halk, hárfazengésű akkord az egész, de ez annyira földöntúli és annyira tiszta, amilyen csak az angyalok éneke lehet.

Ezalatt felnyílik a sekrestyeajtó és kivonul az áldást tartó fra Girolamo teljes segédletével. Elöl jön két ujonc, kezében égő gyertyával, majd még kettő fehér karingben. Az egyik a tömjénes szelencét viszi, a másik, akinek aranyvörös haja szinte lángol a gyertyafényben, a vertezüst tömjénezőt lóbálja a kezében. Utánuk lépked Girolamo atya ezüsttel hímzett palástjában hófehéren, tisztán, megközelíthetetlen fenségben.

Angela úgy elnézi ezt a tiszta angyalarcot és eszébe jut, milyen mély tisztelettel szokott meghajolni előtte, előtte, a méltatlan előtt. Ha tudnád, jó testvér, — gondolja magában — milyen Júdás vagyok.

Megkezdődik a szertartás. Gyertyák fényében térdel az oltár előtt fra Girolamo. A fehér palást ragyogva öleli körül vékony alakját. Összekulcsolt kezeire hajtja szép kerubarcát. „Pater noster” — kezdi el lágy, kissé fátyolozott hangján.

Angela alig akarja elhinni, hogy a Miatyánkot mondja. Milyen más ez, mint amit ő szokott szórakoztatan és minden értelem nélkül ledarálni! Ennek minden szava él, minden szava muzsika.

Az ima moraja betölti a templomot. Minden szem az oltárra néz. Minden hang feléje száll, minden sóhaj hozzá beszél. Senki sem törődik a szomszédjával és észre sem veszi senki a régi, nagy feszület lábánál térdelő Angelát.

A fiatalasszony most érzi először életében, hogy egyedül van, hogy senki sincs körülötte, nem ismerik, nem figyelik. És ettől a gondolattól csodálatosan megkönnyebbül a lelke. Most levetheti a mesterkéeltség, a tetszelgés köntösét. Most igazi énje állhat Isten előtt. Most nem kell ügyelnie a hangjára, az arcára, a mozdulataira, hogy szépek-e, ájtatosak-e. Itt most nem ő a központ, akit bámulnak, csodálnak. Éppolyan, mint a többi kis ember, egy a sok közül. És a központ Krisztus, aki az oltáron van. Milyen jó így! — gondolja magában. — Mennyivel jobb, mint volt azelőtt, amikor mindenki előtt betanult szerepet kellett játszanom!

Fra Girolamo hangosan mondja a könyörgést. Angela nem látja az arcát, de egész magatartásából, ahogy a fejét felemeli, ahogy a válla kissé előre hajlik, érzi a nagy áhítatot, amellyel a fehér ostyára tekint. Vajjon mit lát rajta? Micsoda gyönyörűség áradhat ki a szentségtartóból, hogy így hatalmába keríti ezt az angyali lelket? Mit láthat rajta, hogy akkora alázattal, annyi könyörgéssel és szeretettel tud ránézni?

Körülnéz. Egészen más képe van a templomnak itt hátul, mint ott, ahol ő szokott ülni. Csak szegény ájtatoskodók vannak itt körülötte. A jó lelkek, akik egyedül Istent keresik. Szenvedő lelkek, akik nyomorúságaikat hozzák az Úr színe elé enyhülést, vigasztalást keresve. Itt vannak azok, akiknek szemében ég a forró vágy: Uram! Uram! hallgasd meg kérésemet! Itt vannak a szegény hajótöröttek, akiknek már nincs más imájuk, csak az elhaló sóhaj: Uram, itt vagyok! Szánj meg! ... Tied vagyok! ... Könyörülj rajtam! ...

Angela nézi, nézi őket és egyszerre nagy szomorúság lepi el. Idegennek, elhagyatottnak érzi magát itt, ezek között az ájtatos lelkek között, akik egészen Istenéi. Akik úgy jönnek ide bizakodó könyörgéssel, mintha hazajönnének az apai házba. Akik itt otthon érzik magukat. Akiknek ez a templom, ez a szertartás, ez az Isten, ott, az aranyos trónusán, a sajátjuk, az imák, a szenvedések, az odaadó szeretet jogánál fogva.

Mit keres ő itt, ebben a templomban, amely az ő számára nem volt más, csak egy hely a sok közül, ahol tetszeleghetett sajátmaga és mások előtt. Mit keres ő itt, ez előtt az Isten előtt, akit megcsúfolt, akinek a parancsait semmibe se vette? Hogyan várjon irgalmat Attól, Akit irgalmatlanul a keresztre szögezett vétkeivel? Mit keres ő, szegény koldus itt, a lelkek gazdagjai, királyai között? Mit keres itt? . . . De mit keresne a világban? Mit keresne a világban, amely hosszú esztendőkön át csak sikert, örömet, élvezetet, gazdagságot, diadalt adott neki és most, amikor már azt hitte, hogy nem lehet más boldogság, csak az, amit a világ ad, most egyszerre megmutatja neki a másik arcát és gonosz, kárörvendő nevetéssel vágja a szemébe: Nézd, ez az én igazi képem!

„Oh, hová legyek, én szerencsétlen, aki elvesztettem a világot és nem találtam meg az Istent? — zokogja befelé. — Ki ad nekem menedéket? . . . Tévelygéseimben ki mutatja meg nekem az utat? . . . Ki akarta, hogy idejussak, a pusztába, ahol úttalan utakon bolyongok? . . . Ki adja vissza az én lelkem békéjét?!”*

A templom kiürül. A gyertyákat eloltják. A sekrestyés egyenként zárja be a templom ajtajait. Mikor a főkapuhoz ér, csak akkor veszi észre Angelát, aki még mindig ott térdel a feszület alatt, a széles oszlop mögött.

Mario testvér egy pillanatig gondolkozik, hogy megszólítsa-e, de aztán inkább nem szól. A fekete ruhás nő annyira elmerült az áhítatba, hogy nincs szíve megzavarni. Letérdel a kapu mellé és csendesen előhúzza rózsafüzérét, amelynek szemei fényesre, símára csiszolódtak a sok Ave Mariától.

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

VIII.

VERGŐDÉS

A Municipio tornyában megszólal a kürt. Élesen, áthatóan rivall az alvó városba, jelezve, hogy elérkezett a nap ötödik órája.

Lucca, a Bartolomeo-palota kapusa, hatalmas ásítózással lép ki fölkéjéből. Nagyot nyújtózik, aztán lomhán csoszogva a kapuhoz ballag. Leveszi a nehéz vaspántokat és kinyitja a kaput. Egy percre kilép az utcára. Körülnéz. Egy árva lélek sincs a közelben. Hűvös szellő csapja meg az arcát. Az égen ólomszürke felhők vonulnak. Könnyű pára száll fel a völgyből. Közeledik az ősz.

Lépéseket hall a háta mögött. Megfordul.

— Jó reggelt! — köszönti a fiatal lánykát. — De korán keltél, Pasqualina! Vigyázz, mert ha keveset alszol, hamar megvénülsz. Úgy, mint én — teszi hozzá nevetve. — Hová készülsz?

— Ide a kisebb testvérekhez. Misére.

— Imádkozz értem is, te kis szent!

A lány mosolyogva fordítja a kapus felé rózsás arcát, de a válasz kimondatlan marad. A kapu felé egy fekete ruhás alak közeledik. Alig lehet felismerni benne a mindig jókedvű, ragyogóan szép Angelát. Csendesen bölint a két alázatosan köszönő cseléd felé és kilép az utcára. Azok ott benn egymásra bámulnak.

— Te, mi van az úrnővel? — kérdi az öreg Lucca nagy szemeket meresztve. — Hová mehet?

— Biztosan a templomba.

— No ezt sem igen értem. Máskor annyi hűhóval járt a misére menés, mint valami lakodalom. Mindenki tudott róla, hogy Madonna Angela a kisebb testvérek templomába megy.

— Ne beszélj így, Lucca, — szól rá Pasqualina szemrehányón — az úrnő szent. Én tudom. Ti nem

látjátok, amit én látok mindennap... A szőringet, az ostort, meg azt, hogy az ágyban reggel soha sincs benn a derékalj.

— Mi a csoda? ... Ezt igazán nem hittem volna!

— Pedig így van. De most már Isten veled!

— Isten veled, kisleány! Hát ne felejts el értem is egy Miatyánkot!

A templomban már megkezdődött a szentmise.

Angela azelőtt is eljárógatott olykor-olykor erre a kora reggeli misére és ilyenkor beült az oltár közelében az előkelőségeknek fenntartott padba. Most eszébe sem jut, hogy előre menjen. Behúzódik a kedves helyére, a széles oszlop mögé, a feszülethez, ahol azon az emlékezetes napon először eszmélt rá élete eltévelyedésére, ahol először nehezedett rá a bűntudat terhe. Nem imádkozik. Ez gyakran megesik vele itt, a szent falak között. Oly kevés a mondanivalója, és amit mond, az is csak dadogás. Oly félénken néz az Isten arcába és nem tudja, hogyan szóljon hozzá, akit annyiszor megbántott. Néz az oltárra, és ajka néma. Csak a vágyai beszélnek.

Isten, — gondolja magában — én nem tudok mit mondani. Olvasd le a Te mindent látó szemeddel azt, ami a lelkembe van írva. Olvasd le és hallgasd meg. És nyisd meg ajkaimat. — Eltűnődik, miért is nem tudja elmondani azt, amit érez. Mi áll közte és a Teremtő között, mint valami ledönthetetlen fal. Hányszor próbált felkúszni imával, könyörgéssel erre a falra, és nem sikerült. Mindannyiszor visszazuhan a fásult tehetetlenség mélységébe. Pedig tudta, hogy odaátról egy szem figyelő küzdelmeit és egy akarat vonzza. És tudta, hogy benne a hiba. Érezte, hogy Isten is szeretettel fogadná a lelkét, mihelyt fenntartás nélkül, teljes szeretettel menne hozzá.

Néma ajakkal térdel a templom elrejtett zugában. Senki sem törődik vele és ő sem törődik senkivel. — Utolsó vagyok az utolsók között — mondja. — Azon a helyen vagyok, amely megillet.

A pap az oltárnál mélyen meghajtja a fejét és a mellét veri: „Mea culpa . . . Mea maxima culpa!”

Én vétkem, én igen nagy vétkem — suttogja Angela és egyszerre világos lesz előtte, hogy saját bűneiből ő maga építette fel azt a falat, amely kérlelhetetlenül emelkedik közte és az Isten között. Addig nem tud Istenhez menni, míg ezt az akadályt széjjel nem rombolja. Addig nem tud imádkozni, nem tud Hozzá felemelkedni, amíg ezek a vétkek a lelkén fekszenek. De hiszen eddig is gyóntam — igyekszik magát megnyugtani, de saját maga is szégyenli ezt a kibeszélést. Visszaemlékezik a régi gyónásaira, amikor úgy válogatott a vétkeiben, mint az ékszerben, vagy virágban. Amikor azt kereste, amelyik a legjobban hangzik, a legkedvesebben áll neki. — Nem voltam elég önmegetagadó — gyónta nem egyszer, de volt rá gondja, hogy a jámbor emberek révén Grácián atya halljon az ő mondvacsínált vezekléseiről. — Nem voltam elég alázatos — de a földig hajolt az oltár előtt, amikor mindenki látta . . . Hazug farizeus, képmutató volt a szíve mélyéig. — Reggeli imám elmaradt, esti imám nem volt teljes, mert fáradt voltam — vallotta Grácián atyának. De mitől volt fáradt? . . . A sok bűntől, amiről nem beszélt, amiről elfelejtett számot adni. Arról, ami a reggeli és esti ima között történt. Arról a tengernyi hiúságról, önzésről, hazugságról, amire nem gondolt, amiről megfélemedezett, amit titokban meg sem akart gyónni soha, mert mit szólt volna hozzá a gyóntatója?

Én vétkem, én igen nagy vétkem — ismétli kezeit tördelve. — Én vétkem. Az a sok gúnyolódó beszéd, amivel az Isten szolgáit illettem, kicsúfoltam, bírálgattam, megszóltam. Az a sok tréfa, amit a szentszertartásokból üztem és soha meg nem gyóntam . . . És az a szentáldozás, amikor áruló csókkal csókoltam magamhoz Jézust. Amikor tisztátlan ajkam megérintette a Legszentebbet. Amikor bélpoklos létemre lerántottam magamhoz a Tisztát. Amikor én, rothadó hulla, magamra öltöttem a jámborság fényes köntösét

és keblemre tűztem Őt mint gyönyörű ékszerszobát és pompáztam vele, hogy mindenki lássa, én az Övé vagyok, pedig az ördögé voltam...

Meg kellene gyónni — dadogja elfehéredő ajakal. — Talán gyónni kellene. Meg kellene mondani azt a bűnt is. Háttha a miatt van minden. Most odamegyek az első gyóntatószékhez és meggyónom, — határozza el — mert ezt így nem bírom tovább. Ezt a vádat, ezt a kint! ... Majd megkeresem azt a testvért, aki mostanában jött ide és még nem ismer senkit a városban. Annak nyugodtan elmondhatok mindent, — folytatja gondolatait és észre sem veszi, hogy már megint alkudozik a lelkiismeretével.

Feláll. Beroskad a gyóntatószékbe. Beszélni kezd. Semmit sem szépít, semmit sem enyhít, minden szava a legkeserűbb önvád. A pap mélyen megrendülve hallgatja. Micsoda bánat! Mekkora alázat!

Minden szóval, amit kimond, megkönnyebbül Angela lelke. Utoljára hagyta azt a bűnt, ami oly kimondhatatlanul bántotta lelkiismeretét. Az a legnehezebb. És mielőtt kimondaná, egy pillanatra megáll. Elhallgat. Most megmondom — gondolja, sajátmagát biztatva. — Most kimondom gyorsan és túl leszek rajta.

— Nos, gyermekem, van még valami? — kérdezi a pap szelíden.

Angela a torkában érzi szíve dobogását. — Istenem, miért nem mondtam meg a többi bűn között? Nem lett volna olyan feltűnő.

— Semmi más?

Valami megmagyarázhatatlan erő küszködik vele és nem jön ki hang az ajkán.

— Tehát nincs más.

Ajult csend.

— Nincs más!

A pap hátradől. Mondani kezdi a feloldozás ígét: Ego te absolvo...

Iszonyú örvény nyílik meg Angela előtt. Érzí, hogy zuhan lefelé. A pokol sötét vizei fölött lebeg el-kárhozott lelke és vele azok, akiket bűnbe vitt hiúsága.

Reszkető térdekkel áll fel. Szédülve kapaszkodik meg a gyóntatószékbe, mialatt a stóla után nyúl. A keze merev, jéghideg. Nem megy vissza a helyére. Nem várja meg a mise végét sem. Minek? Úgyis vége mindennek. Most már ez így lesz mindig. Sohasem fog tudni megszabadulni vétkeitől. Könnyei végigfolynak arcán. Észre sem veszi. Kábult közönyösséggel botorkál előre. Nehezen vonszolja magát.*

Hazaérve alig bír feltámaszkodni a szobájába. Leül egy székre és bámul a semmibe. Szédülten figyel magát. Úgy érzi, mintha testének minden tagja megnőne és külön válna tőle. Lenéz a kezére. A keze is valószínűtlen messzeségben látszik előtte és sápadt ujjain a drágakövek úgy ragyognak, mint pokoli tüzes szemek. Le kellene menni a reggelihez — gondolja magában, de azért nem mozdul.

Bejön az ura. Ijedten kérdezi:

— Valami bajod van, Lella?

Csodálkozva néz rá. — Valami bajom? Hogy lehet egy elkárhozottól ezt kérdezni — gondolja.

Angelo odamegy hozzá. Két nagy tenyerébe fogja szép kis fejét. Ráhajol a szájára. Magához szorítja féltőn, szerelmesen.

— Látod, látod, kis madaram, — mondja gyengéden — nem tesz jót neked az a sok templomozás, az a sok ima, böjt, vezeklés. Nem való az ilyen kis virágnak, mint te vagy. Mi bűnöd van neked, hogy annyit gyötröd magad? Hiszen jó vagy. Én tudom, milyen jó és szent asszony vagy. Ne légy szomorú. Ne hallgass mindenben azokra a szigorú, aszkéta testvérekre. Azok sem tudnak mindent. Mit is tudnának a világról, amikor mindig bent vannak a zárdájuk vastag falai között. Ne hallgass rájuk. Reám hallgass, reám, akinek kell a te mosolyod, a te szemed ragyogása. Szeress és légy megint vidám. — Odaszorítja vállához az asszony fejét és csendesen ringatja karjai között, mint egy kisgyereket.

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

Angela érzi, hogy ernyedtt tagjaiba visszatér az élet. Odabújik az ura vállához, mint akkor, azon az estén, amikor elmondta a Lorenzóval történt dolgokat. Amikor először eszmélt rá, hogy az ura nehéz, nagy testében milyen jóságos szív dobog. Akkor is így vette a karjaiba. Akkor is így csitította el csókjaival szíve nagy viharzását. És hitt neki és megvédte a rágalmak ellen. Visszaadta sértetlen asszonyi méltóságának büszke öntudatát.

— Te egyetlenem, úgy-e, most már megint minden jó lesz? — becézi Angelo. — Most minden úgy lesz, mint azelőtt. Hagyd ezt a sok imát, csak megzavarja a fejedet. Hiszen Istent így is szeretheted.

Igen, — gondolja Angela — lesz minden, mint eddig. Élünk boldogan, szeretetben, vidámságban. Megöregszünk tisztességben, jó hírnévben és aztán... aztán... — Érzi, hogy szíve újból hidegedni kezd. — Aztán jön a pokol. Jön biztossággal. Kérlelhetetlen biztossággal. Hiszen én elkárhozott lélek vagyok. Ki ment meg engem a kárhozattól, amikor magam sem menekülök? Ki fog engem kényszeríteni, ha én nem akarok?

A fülére szorítja két kezét, hogy ne hallja Angelo szavait, amik oly szépnek festik a jövőt. Lelke kétségbeesett kínládással sikoltoz belsejében: Ne beszélj nekem, Angelo! Ne beszélj nekem örömről! Ne beszélj nekem, mert a szavaid megnyugtатnak és békét öntenek a szívembe, mert elringatnak, mint fehér hajók smaragdzöld hullámokon és elvisznek messze tájak felé, ahol csak öröm van és élet. Ne beszélj nekem, Angelo, ne vidd el a lelkemet, hagyd itt gyötrelmével, kínjával, marcangoló öntudatával. Ne vidd el magaddal a szerelem madárdalos erdeibe, ahol nem hallja az Isten hívó szavát. Hagyd itt, hogy a férgek rágják, hogy a tűz eméssze, hogy elmerüljön a kín tengerébe mindaddig, amíg meg nem találja Istent... Isten, Isten, — zokogja — szánj meg, szánj meg! Keress meg engem, mert én nem talállak!... Szabadíts ki az ölelő karokból, amelyek édesen elringatnak.

Szabadíts meg ettől a szerelemtől, amely boldoggá tesz, úgyhogy nem hallom tőle a Te hívásodat... Vedd el tőlem, vedd el ezt a szerelmet, mert nézd, a kedvéért befogom a fületem a Te hívó szavad elől és mosolyogni fogok és kacagni, mert tudom, hogy az boldoggá teszi... Vedd el tőlem ezt az embert, akit nekem adtál, hogy társam és támaszom legyen az életben. Végy el mindenkit, akit nekem adtál, csak magadat add nekem és ments meg a kárhozattól.

Kétségbeesett zokogással szorítja arcát Angelo arcához. A nagy darab ember tehetetlen rémülettel igyekszik csillapítani:

— Kicsi egyetlenem, nyugodj meg! Ne sírj, édes kis életem...

De hiába, nem segít már semmi. Angela befogja fülét a becéző szavak előtt. „Nem akarok vigasztalást — sírja magában. — Nem akarok megnyugvást. Nem akarok békét. Csak ezt ne, Istenem, amíg az a szörnyű vétek a lelkemet nyomja. Csak ne engedd, hogy a szeretet szavai álomba ringassák lelkemet, mert ebből az álomból a kárhozat mélyén lenne a felébredés... Isten, Te hatalmas Isten, kergess, ostorozz, végy el tőlem mindent, ami enyhülést adhatna, ami vigasztalna, ami örömmel tölthetne el... Végy el tőlem minden szeretetet, csak az ostorozó kint hagyd meg.”*

Angelo karjára veszi a félig ájult asszonyt és az ágyra fekteti. Csendesen kimegy és behívja az anyósát. Suttogva tanácskoznak egyideig. Aztán bejön Donna Mária is. Szólnak hozzá, kérdezik. Nem felel.

Haldoklom — gondolja. — Vagy talán már meg is haltam. Mit lehet kérdezni a halottól?... Es mi dolga van a halottnak az élők között...

Egész nap ott fekszik az ágyon behúnyt szemmel, mintha aludnék. Angelo néha leül melléje és nagy, hűvös kezét ráteszi a homlokára. Az érintése megnyugtató kisért. Hálásan csókolja meg az ura tenyerét. De aztán eltolja magától Angelo kezét. Nem, nem

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

kell semmi vigasz. Az elkárhozott lelkeknek nem jár vigasztalás.

Aztán vége ennek a napnak is. Sötétség borul a palotára. Sötétség borul az egész világra.

Angela szívében is sötétség van és hideg csend. Az utolsó nesz is elhalt, mindenki alszik. És Angela belsejében újraéled minden szó, amit ma hallott: Angelo vigasztalása, az anyja tanácsai, Branca grófné fecsegése, aki meglátogatta a délután... Fölösleges, hiú szavak, üresek, értelmetlenek. Mirevaló mindez, ennek az életnek kicsinyes kérdései?... Mi az az örökkévalósághoz képest, ahhoz az örökkévalósághoz képest, amely reá vár!

Fölkel az ágyról. Merev tagjaival néhányszor fel-alá jár a szobában. Megáll a feszület előtt. Nézi a Krisztus lehajtott fejét. Most olyannak tűnik fel előtte a Megváltó, mint a halálraitélt, aki megadással várja a végső csapást.

Én feszítettelek keresztre — gondolja és ismét erőt vesz rajta a hideg kábulat, ami elfogta reggel is a gyóntatószékben. — Én feszítettelek keresztre és addig nem szállhatsz le onnét, amíg én fel nem oldlak. Az én vétkem rabja vagy, éntőlem van minden szenvedésed, halálos aggodalmad, véres verejtéked, végső tusád... A keresztre szegeztelek vétkeimmel és most ki szabadít meg a vétektől?... Ki hallgatja meg az én sírásomat?... Ki szán meg engem?...

Térdre hull a feszület előtt, amelynek lábánál egy kicsiny szobor áll. Assisi Szegénykéjének egyszerű képmása. Kezébe veszi a szobrot, nézi, sokáig nézi. Égő szeme elhomályosul. A könnyek végigperegnek fáradt, szomorú arcán.

„Atyám, — mondja és az ajka remeg — Atyám, kihez menjek, ha nem hozzád, te jószágos. Hozzád, ki láttad botlásaimat, tévelygéseimet, hiúságomat. Hozzád, ki tanúja voltál hazugságaimnak és képmutatásaimnak... Nem sujtottál le rám, amikor gúnyt űztem rended szertartásaiból és papjaiból, sőt meg sem szégyenítettél... Ha akkor nem vetettél el magadtól,

most, most el tudnál hagyni? Most, mikor megfűrösztöm lelkemet a bánat könnyeiben, amikor elborít nyomorúságom tudata, mint a megáradt folyó és magával söpri minden reményemet... Segíts engem, te, aki fiatalságodban magad is vidám voltál és szeretted a fényűzést és multságokat. Küldj nekem erőt, hogy én is, mint te, elhagyhassam a hiú világi életet... Küldj nekem egy Isten szíve szerint való gyóntatót, aki előtt fel tudjam tártani lelkemet úgy, amint van. Akinek híven el tudjak mondani mindent úgy, ahogy történt... Nem akarom többé magamat menteni, de vágyva-vágyom rá, hogy ő ítéljen meg engem. Akkor talán majd elszáll lelkemből ez a szörnyű álszégyen, amely lezárja ajkamat. Atyám, Atyám, segíts rajtam!""

Sokáig térdel még a feszület előtt, a kis szoborral a kezében, szinte önkívületben könyörögve irgalomért. Arra eszmél fel, hogy a térde sajog és egész testében didereg. A sötétben elbotorkál az ágyához és lefekszik. Magára húzza a meleg takarót. — Szent Ferenc, segíts! — mondja még félálomban is.

És álmodik.

Ott térdel ismét Szent Ferenc szobra előtt és imádkozik. Nézi a szobrot és egyszerre csodálkozva látja, hogy az egyre nagyobb és nagyobb lesz. Az arca megszínesedik, merev kőszemei fényt kapnak, életre kelnek. És mialatt az ámulattól megdermedve nézi, az alak föléje hajlik és édes hangjában egy kis szemrehányással mondja:

„Édes nővérem, kértél, és én teljesítem kívánságodat. Ha előbb kérsz, előbb jöttem volna segítségdre.”“

* ** Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

IX.

SZENT FERENC, A SEGÍTŐ

Az éjjeli álm különös édességét érzi Angela, amikor felnyitja a szemét és tekintete a Szent Ferenc-szobrocskára esik. Rámosolyog a kis szentre, akinek alakját a jó öreg fra Leonardo formálta ki az engedelmes, lágy olajfából és ajándékozta neki még egészen kisleány korában.

Lassan kezd visszaemlékezni a tegnapi napra, de olyannak tűnnek fel a történetek, mint valami távoli álom, amelynek emléke egy pillanatra felmerül, hogy aztán ismét visszahulljon a feledés tengerébe. Gyorsan felkel és öltözködni kezd. Nyugtalan sietséggel szedi magára a ruhát. Egyre a fülében csengenek Szent Ferenc szavai: „Kértél és én megsegítlek.”

Sietve oson ki a házból, hogy senkivel ne találkozzék. A kisebb testvérek temploma felé veszi útját. Athalad egy keskeny utcácskán, majd a boltíves átjárón keresztül a Piazzára ér. A Governo-palota és a Municipio még csendes, elhagyatott, de a székesegyház komoly és ünnepélyes homlokzatának kapui már tárva vannak. Önkénytelenül felmegy a lépcsőkön és benéz. Nagy néptömeg szorong a templomban. Kíváncsian áll meg egy pillanatra. Mi lehet itt? Erős férfihang üti meg a fülét. Szentbeszéd — gondolja és tovább indul. De néhány lépés után megáll. Valami titkos sejtélem visszahúzza. Bemegy és megáll a kapu mellett.

Az ősi, Szent Feliciánról elnevezett székesegyház homályban úszik. Csak a nagyon keskeny ablakokon és a kapukon árad be a reggeli fény. A középhajó oszlopai szürkén menetelnek a szentély felé és megtorpannak a széles lépcsőfeljáratnál, amely a főoltárhoz vezet. Ott fenn, a magasban, a gyertyák sárga lobogásában egy fiatal szerzetes áll.

Hiszen ez Arnaldo — mosolyodik el Angela. Apai ágon rokona volt ez a nyúlánk, sötétszemű ferences. Gyermekkorukban sokszor találkoztak és eljátszottak Arnaldo szüleinek házában, kertjében, de később, hogy felnőttek, valahogyan elszakadtak egymástól. Arnaldo a bolognai egyetemre került, majd Rómába és ott belépett a trasteveri ferences zárdába. Azóta nem is hallott róla. Mindez egy pillanat alatt villan át agyán, aztán erősen figyelni kezd.

„Ha már úgy érzed, hogy minden elveszett, Isten még akkor is segít rajtad”, mondja Arnaldo testvér oly meggyőző hévvel, mintha egyenesen az Úr adná ajkára a szavakat. „Ha bűneid sokasága végtelen, mint a tenger, Isten irgalmának napja felszárítja azt... Üzd el magadtól a kétségbeesés szellemét és bízzál Istenben, aki megbocsátja bűneidet, és ha pirosak is volnának, mint a vér, lemossa azokat hófehérre... Megbocsát mindent s végtelen kegyelmét csak egy feltételhez köti: hogy bűneidet töredelmesen valld be a gyóntatóatyának... Ha tehát oly szerencsétlen voltál és megbántottad Istent, ne késsél kibékülni vele, gyónj meg haladék nélkül és kezdj új életet!”

Angela ijedten néz körül. Hozzá beszél talán Arnaldo. Neki szól ez a biztatás. Szívébe látott és tudja, hogy mi történt vele. Talán a homlokára van írva bűne és bánata. Nem, az emberek nem is ügyelnek rá, és Arnaldónak szemmel láthatólag sejtelve sincs róla, hogy ő is ott van a hallgatóság soraiban. Mégis úgy érzi, ezek a szavak neki szólnak... Talán Szent Ferenc üzen fia által... Hiszen egy szóval sem mondta, hol és hogyan fog segíteni... Ez a futó gondolat lassanként bizonyossággá érlelődik a lelkében. Igen, Szent Ferenc biztatja, bátorítja. Igen, meg kell gyónni. Nincs más segítség. Szent Ferenc sem tud más kiutat. Meggyónom újra — határozza el röviden és maga is csodálkozik azon a kétségbeesésen, amellyel tegnap lemondott a javulás minden további kísérletéről. Meggyónom, éspedig Arnaldo atyánál. Nem baj, ha rám ismer. Ez legyen a büntetés a multkori hiúságért.

Lépésről-lépésre előre fúrja magát a tömegben. Mire a szentbeszédnek vége, már a sekrestye ajtajában áll. Arnaldo megáldja a híveket és lejön az oltártól. Angela utána megy a sekrestyébe. Megállítja.

— Gyónni szeretnék, — mondja és érzi, hogy arca lángol a szégyentől — én nagy bűnös vagyok.

A szerzetes komolyan ránéz nagy, barna szemével. Bólint a fejével.

— Lehet — feleli röviden.

Angela megkönnyebbülten sóhajt fel. Úgy látszik, Arnaldo nem ismerte meg. A jó Isten megóvta őt ettől a szégyentől. Elfogódottan követi a szerzetest, de Arnaldo rá se néz, csak mintegy sajátmagának mormolja: „Nincs az a véték, amit Isten meg ne bocsátana, ha igazán bánjuk.” Beül a gyóntatószékbe. Megcsókolja a stólat és a nyakába teszi.

Most — gondolja Angela. Már nem érez semmi félelmet. Már nincs a lelkében más, csak utálat az eddigi bűneivel szemben. Nincs más vágya, mint megszabadulni ezektől az undok férgektől. És beszél. Beszél zokogva, kinlódva. Kitérja lelkét a kegyelem fényének és bevilágít a legtitkosabb zugba is. Előhúzza rejtekhelyükről a bűnöket és sajátmagától irtózza kiáltja:

— Ezek voltak lelkem legkedvesebb gyermekei. Ezeket ápoltam, dédelgettem, szerettem. Ezeknek a gúnykacaja közt jött hozzám az Úr, mert hiúságom úgy kívánta, hogy magamhoz vegyem... Atyám, mondd, meg tudja bocsátani nekem az Isten ezt a sok gonoszságot? Fel tudsz-e oldozni bűneim alól?

— Isten megbocsát minden bűnbánó léleknek, s nekem hatalmamban van bűneid elengedése — feleli a pap meghatottan.

— Atyám, én félek, hátha nem beszéltem egészen világosan, hátha nem értetted meg azt, amit mondtam.

— Nem, leányom, egészen jól megértettelek. De ha téged megnyugtat és beleegyezel, megbeszélhetem a dolgot a püspök úrral is.

— Tégy, ahogy jónak látod, atyám.

— Akkor most feloldozlak bűneidről.*

Édes nyugalom árad szét Angela lelkében. Vagy már nem is nyugalom ez... Valami gyönyörűség érzés kezd ébredni a lelkében. Így érezheti magát a hajótörött, aki végső reményét veszve, félholtan küzdött az árral, akit lefelé húztak a halálos mélységek, aki érezte az elmúlás jeges érintését és aztán váratlanul egy áldott kéz kiemeli a veszélyből és haldokolva, testében az élet utolsó kis lobogásával kifekteti a rétre, a virágok közé, a jószagú fűre, a nagy kék ég alá. Szeretne nevetni. Szeretné boldog ünneplésben dalolva megkerülni az oltárt, mint az őtestamentum királya. Szeretne lobogó örömtüzeket gyújtani. Lelke nagy, halálos szerelemre gyúl az Isten iránt, aki érte jött a pusztába és megkereste őt, az elvesztett.

Kilép a gyóntatószékből. Végigmegy a templomon és letérdel egészen hátul, egy sötét sarokban. Újból kitörnek szeméből a könnyek. Milyen jó vagy, Jézusom, hogy megtúrtél a földön — suttozja és elfátyolozott szeme a tabernákulumra tapad. Milyen irgalmas vagy, hogy elküldted értem szolgádat, Szent Ferencet. Milyen nagylelkűen fizetted vissza az én gonoszágomat... Ott jártam a kárhozatban és Te megfogtál, kiragadtál a pusztulásból. Megtisztítottad a lelkemet és magadba zártál, hogy ezentúl Benned éljek... Oh, Jézusom, Jézusom, mily soká jártam a vétkes utakon és most egészen tiszta vagyok. Nincs bennem semmi bűn, semmi undokság... Nem is tudom, mivel szolgáltam rá végtelen jószágodra, kegyelmedre. — Ismét elfogja az öröm. Pehelykönnyűnek érzi magát, mintha nem is volna teste, csak lelke, s a lelke is fenn jár a magasban, hogy megköszönje Isten irgalmasságát.

Ahogy hazaér, bezárkózik a szobájába. Most nem akar senkit sem látni. Nem akarja, hogy bárki zavarja boldogságát. Az ebédhez úgy megy le, mint az alvó. A gyermekei zsidongva vesznek körül és elhal-

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

mozzák apró kedveskedéseikkel. Arra gondol, hogy mennyire szereti ezeket a kicsinyeket, míg azt, aki szerette őt, mielőtt még lett volna, mostanáig csak bántotta. Erre elfutják szemét a könnyek, néhány mentegődő szót dadog és újra visszamegy a szobájába. Letérdel a feszület elé. Lelkében kígyúl a szeretet máglyája és bevilágítja az elmúlt esztendő homályát. Látja a sok kis vétket és gyarlóságot, amit ma reggel még nem vett észre. Ráeszmél, hogy nemcsak saját vétkei terhelik lelkiismeretét, hanem azoké is, akiket feneketlen hiúságában ő sodort bűnbe, akik ő miatta vétkeztek, miatta bántották meg Krisztust... Eszébe jutnak mind, mind, akik bálványként imádták és miatta megfélemedtek mindenről, akiknek még a bűn sem volt drága ár az ő mosolyáért. Azok, akik eszménynek tekintették az ő üres, haszontalan életét, tenger hibáját, nemtörődömségét és vakon követték.

Estefelé bejön Donna Mária. Megcsókolja és aztán lelkendezve ujságolja:

— Képzeld, Lella, a püspök úr új titkára nem más, mint Arnaldo. Tegnap érkezett Rómából. Ma reggel már szentbeszédet is mondott a székesegyházban. Épp most volt itt az öreg S. Martino Gregoria. Ő hallotta és el van ragadtatva.

Angela nem felel. Elgondolkozva néz a semmibe.

— Mi az, Lella? — kérdi Donna Mária. — Valami bajod van? ... Olyan különös vagy. Bánt talán valami?

— Nincs semmi bajom, anyám, — feleli és magában hozzáteszi — csak szeretnék egyedül lenni.

Donna Mária tovább beszél látogatójáról, aztán elmondja, hogy meghalt Aragóniai Péter és most kisebbik fia, Alfonz lesz Szicília királya. Februárban fogja megkoronázni Honorius pápa Palermóban és milyen nagyszerű lenne, ha Angelo összekötné a szicíliai birtok felügyeletét a koronázáson való részvétellel és magával vinné Angelát is. De mikor látja, hogy Angela minden érdeklődés nélkül hallgatja, lassan el-

kedvetlenedik és miután egyideig még csendesen ül leánya mellett, elbúcsúzik.

Angela fellélekzik. Újra odatérdel a feszület elé. A térdeplőre könyököl és állát összekulcsolt kezére téve, nézi az Istenember halálsápadt arcát. „Jézusom”, — suttogja szomorúan — „Jézusom, mit adjak Neked vigasztalásul. Nincs semmim, csak saját magam. De én legyek egészen a Tied. A tagjaim, amelyek eddig a bűn zsoldjában álltak, a gondolataim, amelyek messze kerültek Téged, a szeretetem, amely egészen a világé volt... Jézusom, legyen Tied az örömöm és add helyette a bűnbánat könnyeit... Jézusom, végy el tőlem mindent, csak magadat add nekem!”*

X.

A KISÉRTÉS HATALMA

Közeledik a farsang vége. A kedves kis umbriai város tele van kacajjal, vidámsággal. A fiatal lovagok érzelmes dalokat énekelve, lantot pengetve járók éjtszakánként a zegzugos utcákat. A büszke, ősi címerekkel ékesített főúri házakban egymást érik a fényes lakomák. Csak a Bartolomeo-palotában peregnek egyhangúságban a napok.

Angela sápadtan, csüggedten ül szobájának ablakánál és nézi a koratavaszi napsugár csókjára ébredő kertet. A pálmák koronás fejét, a dús pázsitot, a színpompás virágfejeket. Ma különösen árvának, elhagyatottnak érzi magát. A lelke didereg. Felcsillan előtte a régi, gondtalan élet, amikor elárasztotta a hódolat, a hízélgés, a vidámság, az öröm, és halk sóvárgás fogja el a szívét. De csakhamar magára eszmél és ijedten üzi el gondolatait. Nem imádkozom, nem elmélkedem, nem böjtölök eleget, — állapítja meg ke-

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

serűen — talán azért nem érzem Isten szeretetének édes gyönyörűségét, ami a gyónásomat követő napokban szinte elragadott földről. Ma nem reggelizem és egész délelőtt imádkozni fogok — határozza el. Feláll és a feszületéhez térdel. Alig kezdi el azonban az első Miatyánkot, valaki kopog az elreteszelt ajtón. Nem mozdul. Hátha elmegy a hivatlan vendég. De nem. A kopogás ismétlődik és odakünn megszólal az édesanyja:

— Angela, miért nem felelsz? Csak nincs valami bajod?

Kedvetlenül emelkedik fel a térdeplőről, elhúzza a reteszt és beengedi Donna Máriát.

— Hallottam Pasqualinától, hogy már megjöttél. Vártalak egy ideig, de hiába. Pedig még jóreggelt sem kívántunk egymásnak — mondja az öregasszony egy kis szemrehányással. — Hogy töltötted az éjszakát? Mintha fáradt volnál...

Angela nevet.

— Dehogy, anyám.

Donna Mária vizsgálódva néz körül. Éles szeme rögtön észreveszi az érintetlen reggelit.

— Még nem reggeliztél? Miért? Rosszul érzed magad? — kérdi aggódva.

— Nem, nincs semmi bajom, csak nem vagyok éhes.

— Ugyan mit, nem vagy éhes — zsörtölődik Donna Mária. — Hogy lehet ilyet mondani? Az egészséges ember mindig éhes. — Gyengéden átöleli leányát és az asztalhoz vezeti. — Így ni. Most aztán egyél, édes egyetlenem. Hidd el, nem jó neked az a sok böjtölés. Mert úgyis tudom, ezért nem akarsz enni.

Angela vérvörösre pirul és kénytelen-kelletlen hozzálát a reggelihez, de már a harmadik, negyedik falatnál megszégyenülve veszi észre, hogy titokban örül az anyja erőszakoskodásának. A reggeli pompás és noha azzal az elhatározással fogott hozzá, hogy anyja megnyugtatóására eszik egy keveset, egyszerre azon veszi észre magát, hogy a tálak üresek. Már nem

is szabadkozik, amikor Donna Mária egy kristálykehelyben gyöngyöző, édes bort ad neki. Lassan, apró kortyokban kiissza az egészet és könnyű mámor fogja el.

— No látod, édes virágom, nem sokkal okosabb így — mondja Donna Mária diadalmas mosollyal. — Most aztán menjünk át a gyerekekhez.

Angela engedelmesen hagyja vezettetni magát. A két kis fiú ujjongva kapaszkodik a nyakába. Majd megfojtják csókjukkal, ölelésükkel. Megsimogatja a két buksi fejet, a barnát, meg a vöröset, aztán letelepszik ő is a földre, hogy eljátssza a kicsinyekkel Perugia ostromát.

Néhány perc múlva bejön Angelo. Mosolyogva nézi az izgalmas, nagy kacagásokkal és élénk felkiáltásokkal kísért játékot. Egyszerű, hűséges szívét olyan boldogság tölti el, amilyent még sohasem érzett házassága alatt. Érti, hogy Angela csak most lett igazán az övé. Most, néhány hónapja, amióta Lorenzo herceggel az a dolog történt. Szinte hálás a szépszemű hercegnek, mert úgy érzi, neki köszönheti boldogságát és majdnem sajnálja, hogy annakidején olyan kegyetlenül össze-vissza kaszabolta ott a Perugia felé vezető úton.

— Lella, Monte Rosso hercegné holnap nagy ünnepséget rendez, nem akarsz elmenni? — kérdi, amikor magukra maradnak, mert azt gondolja, hogy ezzel feleségének örömet szerez.

Angela szíve nagyot dobban. Hosszú idő óta most először történt, hogy az ura valahová el akarja vinni. Mikor a Lorenzo herceg-ügy Marietti Rosario fondorlatai folytán köztudomású lett Folignóban, Angelo jobbnak látta, ha felesége egyideig visszavonul a társaságból. Később pedig annyira boldog volt Angela újonnan feltalált szerelmében, hogy eszébe sem jutott annak lehetősége, hogy a fiatal, mulatságokhoz szokott asszony nélkülözi a szórakozást. Angela pedig hallgatott. Kezdetben nem is kívánta vissza régi életmódját. Elborzadt, ha a multra gondolt, és szíve tele volt

bánattal, jámbor szándékkal. Amikor pedig ébredezni kezdtek a szunnyadó vágyak, szégyenkezve kergette el azokat, ha tudatukra jutott. Mégis, most, hogy Angelo előhozta az ünnepséget, a boldog izgalom forró vérhulláma önti el arcát.

— Ahogy te akarod — mondja az urának nyugodtan, de a szíve mélyén remegve várja a választ. Hátha Angelo sem akar elmenni. Talán csak udvariasságból kérdezte. Esetleg próbára akarja tenni. Vagy ha szívesen el is menne, mégis az otthonmaradást választja, mert azt hiszi, hogy ezzel neki örömet szerez.

— Jó reggelt, Angelo! — lép be vidám köszöntéssel Donna Mária.

Angela felsóhajt. Most már minden rendben van. Anyja nem fogja megengedni, hogy visszautasítsák a meghívást. Nem is csalódik várakozásában. Donna Mária nagy lelkesedéssel fogadja Angelo tervét. Igen, Angelának okvetlenül el kell mennie. Még fiatal, szüksége van a szórakozásra. És különben is, mivel akarja magyarázni távolmaradását. A végén igazán azt fogják hinni az emberek, hogy Lorenzo herceg után búsul. Soha jobb érvet nem hozhatott volna fel Donna Mária. Angela úgy kap utána, mint a vízbefúló a kötél után. Igen, igaza van anyámnak — gondolja. Még most az egyszer, utoljára el kell mennem. Már csak a jóhírem megőrzése végett is — igyekszik magát megnyugtadni, de lelkiismerete olyan, mint a viharos tenger. Ösztönszerűen érzi, hogy ezen a lépésen fordul meg sorsa, és mégis gyenge, nem tud nemet mondani, de az igenre sem tudja magát elhatározni.

— Majd még meggondolom — odázza el a végleges választ.

— Ezen nincs mit gondolkozni — türelmetlenkedik Donna Mária. — El kell menned, már a férjed iránt való kötelességből is.

Angelo eddig csendes jókedvvel hallgatta anyósa szavait, de most már hangosan felkacag.

— Mama, te vagy a legügyesebb asszony a világon. Ha látod, hogy egyedül nem boldogulsz, akkor

egyszerűen előszedsz engem. No ne félj, én nem hagy-lak cserben. Ugy-e eljössz, Angela?

— Igen, azt hiszem, elmegyek, — mondja Angela bizonytalanul, aztán mosolyogva hozzáteszi — de még alszom rá egyet.

Egész nap nyugtalan és szórakozott. Hasztalan küzd a kísértő gondolat ellen, azok mindegyre visszatérnek. Mindig szebb és csábítóbb színekkel festik eléje az ünnepséget és egyre több és több érvet hoznak fel annak igazolására, hogy el kell mennie. Óráról-órára fogy az ellenálló ereje és este már úgy beszélnek az elmenetelről, mint valami befejezett tényről.

Donna Mária elemében van. Tervezget, mesél és emlékezik. Angelo csendes mosollyal hallgatja, de Angela összeszorított ajakkal, komoran néz maga elé. Anyja szavai nyomán feltámad lelkében az egész, örömmel telt, de léha, könnyelmű mult, amely Lorenzo erőszakos, követelő szerelmével annyi szégyent és bánatot hozott rá. Nem, nem megyek el — gondolja, és mégis, amikor aludni tér, bereteszeli ajtaját és halkán, nagyon halkán kinyitja a ruhásszekrény ajtaját. Sokáig áll a selymek és bársonyok között. Végre megtalálja azt, amit keres. Kiveszi és az ágyra teríti azt a zöld ruhát, amelyet azon az emlékezetes estén viselt. Révetegen nézi a tompa fényben csillogó drága holmit, aztán lassan, mint az álmkóros, utána nyúl. Lecsúsztatja válláról a kényelmes háziköntöst és magára veszi a puha, lágy selymet. Most már elfogja az izgalom. Felrántja a kis vasláda tetejét, idegesen keresgél a drágaköves csatok, kőöntyük, fülbevalók, láncok és gyöngyök között. Lebontja hullámos, barna haját és lázas sietséggel fűzi bele a csodaszép gyöngy-sort. Gyorsan, csak gyorsan, hogy az akaratnak ne legyen ideje tiltakozni ez ellen az esztelen cselekedet ellen, hogy az elmének ne legyen ideje belátni, ha most enged ennek a kísértésnek, amely visszahívja, visszacsábítja a régi, az elhagyott, a százszor megvetett világba, a lelke üdvösségével játszik. Érzi, hogy kárba-vész most minden igyekezete, lemondása, imája. Min-

den, minden, amit hónapok alatt, keserves küzdelmek, önmagával folytatott harcok árán elért. Behúnyja a szemét és megrázza a fejét. Nem, nem leszek hűtlen Hozzád, édes Jézusom! Csak még egyszer, egyetlen egyszer lássam magam szépnek, ragyogónak. Tudom, hogy mindez hiábavalóság, és mégis... Bocsáss meg, Istenem!

Ismét megnézi, hogy az ajtó jól van-e elrekeszelve, aztán sorra meggyújtja a gyertyákat. Egymásután gyúlnak fel a lobogó lángocskák a nehéz gyertyatartókban. Ragyogásukat százszoros fénnel veri vissza a hatalmas csiszolt tükör. És a nagy fényesség közepette ott áll Angela, szinte beleszédülve a saját szépségének, ifjúságának nagyszerű pompájába. Hajában fehéren ragyognak a gyöngyök, szemei csillognak. Sohasem volt még ilyen szép, mint most, bánattól és küzdelemtől kipirultan. És a kísértő megint megszólal. — Nézd meg magad, te szépséges asszony. Nézd meg magad és mondd, ilyen szépnek, ilyen nagyszerűnek, ilyen hódítónak teremtettt volna-e az Isten, ha nem az lenne a célja, hogy az emberek gyönyörűsége légy. Mit akarsz ezzel a magános életeddel? Erre ráérsz, ha majd olyan öreg leszel, mint az anyád. Nézd meg magad! Nem sajnálsz, hogy ez a sok szépség úgy fog elpusztulni, hogy senki észre sem veszi? Olyan vagy, mint a pompás agave virág, amellyel csak minden századik esztendőben ajándékozza meg a természet az emberiséget... Ezt a csodálatos virágot akard elrejtetni magános életed csendes és elhagyatott kertjébe? Hát nem érzed, hogy szépségednek az ad értéket, ha látják és meghódolnak előtte?... Nézd a virágot, a madarat, a lepkét, a fákat... Minden, ami-ben élet van, csak azért él, hogy ragyogjon, gyönyörködtessen.

Angelának úgy tűnik fel, mintha mély szakadék szélén járna. Ideges félelem fogja el. Lehúnyja lázas, aranyszínű szemeit, hogy összeszedhesse kusza gondolatait. Tudja, hogy a csábító hazudik. A józan, egészséges esze azt mondja neki, hogy kelepcébe került.

Borzongás fut végig a testén és egyszerre nagyon haragszik magára, hogy ilyen okatlanul belement a veszedelmes játékba. A nélkül, hogy egy pillantást is vetne a tükörbe, gyorsan elfordul és eloltja a gyertyákat. Csak egyet hagy égve és ennek homályos fénye mellett gépies mozdulatokkal szedegeti ki hajából a gyöngyfűzért.

Amikor már minden ékszer benne van a vasládikában, olyan arckifejezéssel csukja rá a tetőt, mintha egy kedves halottjára tenné a koporsófedeleit. Aztán a ruhát is beakasztja a szekrénybe. Erre egy kissé megnyugszik. Érti, hogy nagy áldozatot hozott, és ez megelégedéssel tölti el. Igaz, hogy ebbe a megelégedésbe egy kis bánat is vegyül, de belátja, hogy éppen ez a titkos szomorúság adja meg áldozatának igazi értékét.

Letérdel a feszület elé. Rövid fohászt mond, aztán lefekszik. Sokáig hánykolódik ágyában, amíg a jótékony álmok lezárja szempilláit. Utolsó gondolatába még belevegyül egy félős, halk panaszszó, hogy miért nem lehet a földi örömeket az égi gyönyörűségekkel összeegyeztetni.

De másnap reggel már boldogan és megnyugodva jön haza a templomból, és mikor Angelo mosolyogva megkérdezi, mit álmodott az éjjel, nevetve feleli:

— Azt álmodtam, hogy nem mentünk el az ünnepségre, de te a helyett más örömet szereztél nekem.

— Ugyan mit? — kíváncsiskodott Angelo.

— Száz aranyat adtál a kisebb testvérek új kápolnájára.

— Oh, te kis kolduló szent — nevet Angelo ragyogó arccal, mert a szíve mélyén ujjong, hogy Angela nem vágyódik el otthonából. — Délután elhozom neked és mindjárt egy vendéget is melléje.

— Vendéget? ... Kit?

— Egykori imádói egyikét, úrnőm — hajol meg Angelo olyan mélyen, amennyire csak tekintélyes alakja megengedi.

Angela arcán könnyű árnyék suhan át. Bántja,

hogy Angelo olyan könnyen veszi ezeket a dolgokat, amelyek neki annyi küzdelmet és szenvedést jelentettek.

De Angelo nem veszi észre ezt a pillanatnyi rosszkedvet és vígan folytatja:

— A kis Petruccio jön. Szöllőt akar venni és tőlem kér tanácsot.

Angela egyszerre felderül. Szerette a kedves, vidám Petrucciót, aki a maga hűsz esztendejével, leg-hűségesebb lovagja volt. Minden szolgálatra készen, híven kísérte minden lépését. Kéznél volt, ha kellett. Eltűnt, ha felesleges volt. És abból a határtalan, szinte fanatikus rajongásból, amellyel Angela iránt viseltetett, Angelónak is jutott egy kevés. Úgy nézett a hatalmas lovagra, mint valami egészen különös, rendkívüli lényre, aki íme, oly méltóságra emelkedett a többi hétköznapi halandók fölé, hogy a gyönyörű, egyetlen Madonna Angelo férjének mondhatta magát. Angelo sokszor ugratta a fiút, aki szívesen vette a tréfát és eszébe sem jutott megharagudni miatta.

Most ezen a délutánon is vidáman beszélgettek egymással és mikor elintézték a szőlővétel kérdését, Angela is közéjük telepedett. Petruccio hűségesen beszámolt a különböző érdekes és mulatságos eseményekről, amelyek azóta történtek, hogy Angela búcsút vett a vidám élettől. A bőbeszédű emberek módjára természetesen összefecsegett mindent, Angela arcáról lesve, hogy mi tetszik neki és mi nem.

— Azt hallottad, úrnőm, úgy-e, hogy az öreg Marietti marchesa végre búcsút mondott e siralom-völgynek? Nem? Csodálom? Igaz, hogy mostanában oly ritkán fordulsz meg emberek közt. Úgy volt, hogy miután elmentek innét, Rómában telepedtek le. Rosario mindenáron ott akart lakni. Valakinek azt mesélte, hogy nem akarja szépségét és eszét a folignói parasztok között elásni — így mondta. Mit szólsz ehhez, úrnőm? ... Mosolyogsz? ... Én is csak nevettem rajta. Hamarabb hiszem, hogy azért ment Rómába, mert nagyon húzta a szíve Lorenzo felé ...

— Talán most elveszi majd Lorenzo az özvegyet — mondja Angela közömbösen és maga is csodálkozik, milyen hidegen hagyják ezek az emberek, ezek az események, amelyek röviddel ezelőtt még egész gondolatvilágát betöltötték.

— Nem hinném — nevet Petruccio. — Úgy hallom, Lorenzo végleg hátat fordított a szerelem istenőjének és most Marsnak hódol. Rokonaival, az Orsiniakkal, meg a Gaetaniakkal a Colonnák ellen hadakozik. Alighanem rajtuk akarja kiköszörülni a vívó tudományán esett csorbát... Mondhatom, alapos vágásokat vitt magával emlékül Folignóból... Azt még nem is mondtam, — fordul Angelóhoz — hogy Soriani, S. Urbino, meg csekélységem, valóságos ünnepi lakomát csaptunk annak örömére, hogy oly pompásan megleckéztetted azt az öntelt, kötekedő és szemtelen fickót...

Angelo hahotázva nevet.

— Hát emlékérmét nem verettet a dicső triumvirátus a veszedelmes vetélytárstól való megszabadulásának örömére? ... Amint látom, jól telnek napjaid, Petruccio, és remélem, nem nélkülözöd nagyon feleségem társaságát.

A fiatalember nagy gyerekszemekkel komolyan néznek Angelo nevető arcába.

— Madonna Angelát mindig nélkülözi az, aki egyszer látta és beszélt vele — mondja szinte meghatottan.

— Úgy hallom, még mindig őrzöd azokat a rózsákat, amiket Angelától kaptál — folytatja Angelo kötekedő hangon. — Azt mondják, a vánkosodat akarod megtölteni vele, hogy mindig róla álmodj.

Petruccio elpirul és zavartan nézegeti csinos szattyán cipőit, de nem felel. Csak később, amikor Angelót elhívják, és néhány percig magukra maradnak, fordul Angelához.

— Madonna, miért lettél hűtlen hozzánk?... Olyan az élet nélküled, mint ragyogó nap után az éjszaka.

Angela csendesen mosolyog.

— Jobb így, Petruccio. Hidd meg, hogy jobb. Abban a nagy zűrzavarban elvesz az ember lelke. Én ezentúl már csak a jó Istennek akarok élni.

— Oh Madonna, hát mindenről le akarsz mondani?

— Most csak a szórakozásról és a mulatságról. De ha Isten úgy akarja, akkor úgy fogok élni, hogy többé semmi, de semmi ne kössön a földhöz. Te tudod, Petruccio, hisz te nemes, tisztalelkű ember vagy, hogy az én régi életem nem adhatott békét és boldogságot. És ha arra gondolok, hogy ilyen könnyelmű, bűnös élet után mi várhat az emberre a túlvilágon, úgy érzem, jobb most néhány évig lemondásban élni, mint egy örökkévalóságon át a kárhozatban gyötrődni.

— Oh, Madonna, nagyon is igazad van. Nem egyszer gondoltam már én is arra, hogy üres és oktalan így ez az élet... De nem tudtam elhagyni, mert... bocsáss meg, te is ott voltál, Madonna, és... és nélküled nem tudtam volna élni.

— De most mégis meg kell próbálnod, kis Petruccio — mosolyog Angela, akit ez a gyermekien őszinte rajongás egészen elérzékenyített. — Ezentúl már csak ritkán fogunk találkozni.

— Oh, ez már nem lesz olyan rossz. Vigasztalni fog, hogy a többi lovag sem lát és hogy, ha távol vagyunk is, egy úton járunk...

— Igen, az Isten útján...

— Űrnöm, csak egy kegyet kérek tőled... Ha, amint mondtad, Isten úgy akarja és egyszer egészen elhagyod a világot, izend meg nekem... Akkor én is eladom mindenemet, amim van, és követlek téged a szegénységbe. Madonna, ígérd meg nekem, hogy megvársz!

— Igen, kis Petruccio, — mondja Angela és szavai úgy hangzanak, mint az ünnepélyes eskü — ígérem neked, hogy ha egyszer végleg elhagyom a világot,

megízenem neked és megvárlak, hogy együtt mehes-
sünk az istenszeretet útján . . .*

XI.

LAZULNAK A FÖLDI KÖTELEKEK

Beköszöntött az 1288. esztendő tele.

Estefelé nehéz köd feküdte meg a várost. A hideg, permetező esőben csak kevés ember járt az utcán. Azok is úgy beburkolóztak köpenyükbe, hogy az orruk is alig látszott ki belőle. De az észak felől rájuk zúduló hideg szél még így is alaposan átjárta meleg napsugárhoz szokott testüket. Ha két ismerős összelálcázott az utcán, már messziről kiáltották egymásnak: „Milyen idő! Megvesz bennünket az Isten hideg! Az apám is azt mondja, nem emlékszik még egy ilyen hideg télre, pedig már elég régen tapossa a földet!” . . . A kályha nélküli lakásokban dideregve, fogvacogva ültek az emberek és a melegítő fazék, vagy a nyitott tűzhely parazsa fölött melengették lilára gémberedett kezüket. A nedves, párás időben felütötte fejét a náthaláz is. Alig akadt ház, ahol beteg ne lett volna.

Donna Mária is már napok óta nyomja az ágyat. Egy-két nap alatt végleg összeroppant a vidám, fürge, élnivágyó asszony. Olyan pici, gyöngé, szájalomraméltó a hatalmas ágyban, a puha párnák és takarók halmazában. Arca sárga, beesett. Szeme ijedten, révedezve mered a semmibe. Gondolatai tétován kalandoznak emlékei között. Látja magát mint fiatalasszonyt gazdagságával, hódolattal körülvéve. Eszébe jutnak mindazok, akiket szeretett és akik szerették, és keserűen érzi, hogy minden szent esküvés és fogadkozás ellenére is elhagyták azok, akiknek könnyelműen

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

széjjelosztogatta szépsége, ifjúsága kincseit és itt, a halál órájában sincs mellette senki, senki. Végtelenül árvának érzi magát. Segélykérő pillantása néha-néha odatéved a leánya arcára, de azon sem lát mást, csak részvevő, tehetetlen szomorúságot.

— Lella, mondd, úgy-e nincs segítség? Úgy-e meg kell halnom? Mit mondott az orvos? — kérdi remegő hangon.

— Oh, anyám, hogyan gyógyulnál meg. Szó sincs róla, hogy meghalj. Meglásd, néhány nap múlva elmúlik a nagy láz és akkor hamarosan talpra állsz — feleli Angela bizonytalanul.

— Nem gyógyulok én meg soha — rázza a fejét csüggedten Donna Mária.

Egyideig csend van a szobában, csak a nagybeteg nehéz, hörgő lélekzése hallatszik. Aztán rémült nyöszörgésbe kezd az öregasszony:

— Lella! Lella, segíts! Meghalok! Valami összezsorítja a torkomat, nem bírok lélekzeni...

— Anyám, akarsz egy pár csepp bort, az erőt adna.

— Nem, nem kell. Segíts, talán ha felülnék, jobb volna.

Angela készségesen segít édesanyjának. Megtámogatja párnákkal, eligazítja takaróját.

— Jaj, Istenem! Lella, Lella, mentsetek meg!... Nem akarok meghalni! Nem akarok elkárhozni! — tördeli a kezét rémülten Donna Mária.

Angela könnyes szemmel öleli magához. — De, anyám, szegény jó anyám, ne félj, nyugodj meg, hisz Isten olyan jó és irgalmas.

— Irgalmas, igen, irgalmas azokhoz, akik jámbor élet után térnek meg hozzá... Azokhoz jó, de hozzám, bűnöshöz...

— Anyám, hogy mondhatsz ilyet, hiszen te is jó voltál egész életedben. A legjobb édesanya voltál.

Donna Mária szemében felcsillan egy kis remény.

— Igen, — sóhajtja — nagyon szerettelek.

— Nagyon szerettél — mondja gyöngéden An-

gela és a nélkül, hogy tudná, hogyan, miért, eszébe jut, hogy ez a bálványozó anyai szeretet hányszor sodorta őt bűnbe.

Az öregasszony, mintha kitalálná gondolatát, lecsüggeszti a fejét. — Szerettelek, de a lelkedet mégis sokszor bűnbe vittem... Angela, bocsáss meg nekem... akkor talán az Isten is megbocsát.

— Anyám, anyám, nem beszélj így! — kiáltja Angela — nekem nincs semmi megbocsátani valóm. De azért, — teszi hozzá félénken — ha akarsz, áthivatok a ferencesektől valamelyik testvért... Talán ha meggyónnál, az könnyítene rajtad.

— Oh nem, nem. Nekem ne hozz ide senkit. Még nem vagyok olyan rosszul.

— De anyám, hiszen nem azt akarom ezzel mondani, hogy halálos beteg vagy... Hidd el, sokkal gyorsabban meggyógyulnál, ha nem gyötörne a lelkiismeretfurdalás.

— Engem nem is gyötör semmi — mondja Donna Mária elutasítóan és behúnyja a szemét annak jeléül, hogy nem hajlandó tovább beszélni erről a tárgyról.

Angela csüggedten feláll és kimegy a szobából.

— Nem akar papot. Nem akar meggyónni! — kesereg az urának.

— Ugyan hagyd el, hiszen nincs a halálán.

— Angelo, hát nem látod, hogy már elfogyott minden életeréje?

Angelo nevet.

— Én csak azt látom, hogy a feleségem egy ijedős asszonyka, aki mindenhol kísértetet lát. Sohase féltsd a mamát. Három nap múlva táncolni fog.

Ólomlassúsággal múlnak az órák.

Donna Mária szótlanul fekszik ágyában. Néha erőt vesz rajta a görcsös köhögés és olyankor a vékony erek kidagadnak a homlokán. Utána kimerülten, lihegve hanyatlik vissza párnáira.

Leszáll a hűvös, barátságtalan este. Kint egyhangú locsogással esik az eső. Nagynéha egy-egy arrajáró lámpájának fénye megvilágítja az utcát, azután

újra elsötétül minden. Angelo ásítózva üldögél egy-ideig az asztal mellett, de amikor látja, hogy Angela nem hajlandó otthagyni anyja betegágyát, elbúcsúzik és aludni megy.

A betegszobában pislogva ég a mécses. Angela feláll és megnézi, van-e benne olaj. Becsukja az ablaktáblákat. Helyére igazít egy széket. Tesz-vesz céltalan idegességgel. Végül újra leül. Maga sem hitte, hogy ennyire fáradt legyen. Az átvirrasztott éjszakák álmosága mintha egyszerre hullott volna a szemére. Nem tudta megmondani, mennyi ideig tartott a mély, ájulással határos álom, de arra tisztán emlékezett később is, hogy már percek óta hallotta az anyja kétségbeesett jajgatását. Csak akkor ugrott talpra, amikor végre tudatossá vált benne, hogy Donna Mária őt hívja, tőle vár segítséget.

Az öregasszony rettenetesen eltorzult arccal ül az ágyban és hogy Angela föléje hajol, védelmet keresőn nyújtja feléje a kezét.

— Lella, ments meg! Ments meg — dadogja lázban égő szemekkel. — Ments meg, az ördög les rám!

— Ugyan, anyám, képzelődöl — igyekszik Angela megnyugtatóni.

— Nem, nem... Ott van a sarokban, a nagy kép mellett... Már régen látom. Intett felém. El akar vinni.

— Nincs ott senki, anyám. A láz játszik veled. Miért is lesne rád az ördög, hiszen nincs neked annyi bűnöd.

A haldokló zavaros szemei rátapadnak Angela arcára.

— Mindenért bűnhődni kell, Angela. Érted? Mindenért... A legkisebb hiú szóért, a legkisebb bűnös gondolatért...

— Anyám, gyónj meg, meglásd, könnyebb lesz a lelked... Isten végtelenül irgalmas.

— Hozzám már nem lesz irgalmas, hozzám már csak igazságos lesz — hörgi az öregasszony. Feje

hátrahanyatlík, egy vércsepp szivárog a fogai közül, aztán egy második...

Angela érzi, hogy nem bírja tovább. Gyöngéden lefekteti Donna Máriát a párnára és futva siet ki a szobából. Magára kapja hosszú köpenyét, fejére húzza a kámzsát. Nagynehezen leemeli a kapu nehéz vas-pántját és kilép az utcára. Roskadozó térdekkkel, meg-megbotolva siet a ferencesek zárdája felé. Remegő kezei alig bírják tartani a kopogtatót. Olyan erővel üti hozzá a kapuhoz, hogy Antonio testvér lélekszakdva rohan ajtót nyitni.

— Testvér, papot! ... gyorsan... az anyám... Az Oltáriszentséget is kérem — tördeli Angela. — Talán Girolamo testvér... Csak gyorsan, gyorsan...

Antonio testvér szótlanul megfordul. Angela, ahogy csak lábai bírják, siet haza. Remegve nyitja ki az ajtót. Úgy érzi, ő sem élné túl, ha anyja gyónás nélkül halna meg. Az ágy felől halk neszt hall. Megkönnyebbült lélekkel hajol anyja fölé.

— Mindjárt itt lesz Girolamo atya. Az Úr Jézust is hozza.

Donna Mária arcán halvány mosoly suhan végig. Száraz, öreg kezeit összekulcsolja.

— Isten! Irgalmas Isten, bocsáss meg nekem!

*

Donna Mária Sacchi halálát követő második napon úgyszólván egész Foligno talpon volt. Mindenki látni akarta a temetést. A legtöbb embert a kíváncsiság vonzotta a nagy palota elé, amelynek kapuja mögött fényt, gazdagságot, boldogságot sejtett a kíváncsi szem. Most, íme, leszállt a gyász erre a házra is, és a szegény nép csodálkozva és némi elégtétellel állapította meg, hogy lám, a gazdagoknak éppúgy kijár a szomorúság, mint a koldusoknak. A gazdag embernek éppúgy el kell sírnia a maga könnyeit, mint a nyomorult páriáknak...

Benn a nagy csendben, mélységes hallgatásban ül trónusán a gyász. Fekete kárpitok között sápadt fényben lobog a gyertyák lángja a ravatal körül. Ez az

egyetlen élő a nagy teremben. Azok, akik a halott körül mozognak, csak elmosódott, halkan tovatűnő árnyakhoz hasonlítanak. Nesztelenül suhannak ide-oda és nem törődnek többé az élettel, mintha maguk is már túllépték volna az élet határát.

Angela nem mozdul el anyja ravatala mellől. A nagy csendben elmondja neki mindazokat a kedves, szerető szavakat, amelyeket az élet zajában, a sokféle csapongó gondolatok között nem tudott neki elmondani. Ráteszi kezét a halott vékony, hideg ujjaira. Szeretettel nézi az öreg, idegen, szomorú arcot. Ime, a mosolygó, vidám Donna Mária... Ha nem a saját szemei előtt ment volna végbe rajta a nagy változás, talán most meg sem ismerné. Most, hogy lehullott róla a hiúság, az élet sok hazug álarca, most a halál csendjében úgy mutatja meg magát, amilyen valóságban volt. És Angela ámulva, mélységes megdöbbenéssel látja, hogy ebből a ragyogó életből, ebből a szépségből nem maradt más, csak egy pergamentsárga, ráncos arc hosszúra nyúlt, hegyes kis orrával és a vézna öregasszonyalak, amely szinte elveszett a ravatalt borító virágok tengerében.

Por és hamu, — gondolja Angela — semmi más, csak por és hamu. És ezért éltél, anyám, és arra neveltél, hogy én is ezért éljek... Mi lett volna belőle, ha Isten az utolsó pillanatban meg nem könyörül rajta, és mi lett volna belőlem is, — gondolja már talán századszor is — ha tovább járom azt az utat, amelyet ő mutatott nekem... Oh, anyám, szegény, drága anyám, de sokat is ártottunk mi egymásnak! Hidd el, anyám, jobb így. Te megbékültél Istennel. A lelked jó helyen van. És én már látom az utat, amelyen haladnom kell... Oh, milyen egészen más ez az út, mint amelyiken te vezettél engem... De mindent, amit tettél, szeretetből tetted... Azt adtad nekem, amit a legjobbnak, legértékesebbnek tartottál... Köszönöm, anyám, hogy szeretted engem...

Lassan permetező esőben viszik ki Donna Mária koporsóját a folignói temetőbe. Az emberek didereg-

nek, panaszkodnak, de azért hősiesen kitartanak. A gazdagok és előkelők részvételéből, a család iránti tiszteletből vagy büszkeségből, hogy valamelyes vonatkozásba juthattak a Bartolomeo-házszal. Az egyszerű nép pedig megy, mert megszokta, hogy kövesse a nagyokat örömeikben, bánataikban.

A temetési szertartást Foligno püspöke végzi teljes segédlettel. Ott van Arnaldo atya is, a püspök titkára, szerényen, szinte észrevétlenül meghúzódva a tömegben. Ott vannak a ferences testvérek is és köztük Girolamo atya. A sápadt, átszellemült arcú szerzetes buzgón imádkozik a halott lelkéért. Ő tudja legjobban, milyen veszélyben forgott ez a lélek és milyen keserves, nehéz küzdelembe került a pokol karmaiból kiszabadítania.

Angela könnyes arccal kapaszkodik férje karjába. Mögötte áll legidősebb fia, Mario. A csinos, karcsú fiatalember zokog, mint egy kisgyerek. Nagyon szerette Donna Máriát, aki mindig jó, kedves és megértő volt hozzá. Angelo szigorú apa volt. Angela bár hogyan is szerette gyermekeit, felületesen foglalkozott velük, míg a nagymama volt a bőkezűség, a szeretet maga. A két kisebb fiú gyerekeszével nemigen értette meg a halál borzalmát, csak annyit tudtak, hogy soha többé nem látják a nagymama mosolygó szemét, soha többé nem érzik meleg ölelését és ez elég volt arra, hogy szívüket fájdalom töltse el.

Bezárult a családi sírbolt ajtaja. Donna Mária életének színjátéka befejeződött, a függöny legördült. A lélek magánosan folytatja útját a végtelenben, azok pedig, akik ennek az örökkévalóságnak egy parányi töredékén át hozzá tartoztak, megint visszatérnek az elhagyott otthonba, hogy folytassák életüket ott, ahol abbahagyták. Feloldódtak abból a pillanatnyi bánaságból, melybe a halál látása döntötte őket. Újra tervezgetnek és örülnek az életnek.

Csak Angelo változott meg egy idő óta. Nem mintha nagyon lesújtotta volna anyósa halála, mégis, azóta, hogy Donna Mária koporsója után bezárult a

kripta, egyre gyakrabban gondolt arra, hogy most ő következik. Az utóbbi időben sokszor meglepte egy kis hirtelen jött rosszullet. A feje szédült, a füle zúgott. És ahogy múltak a hetek, hónapok, ez a rosszullét egyre gyakrabban ismétlődött. A fejében már napok óta valami különös nyomást érzett és nem egyszer eszébe jutott, hogy jó lenne, ha eret vágatna. De mert nem akarta Angelát megijeszteni és maga is azt hitte, hogy csak a Donna Mária halálával járó izgalmak okozták a bajt, elodázta a műtétet. Egyik este azonban, amikor lefekvés előtt megnézte, hogy rendben van-e a pénzesláda zárja, olyan szédülés fogta el, hogy le kellett ülnie. Úgy látszik, én is elmegyek a mama után — gondolta és csodálkozott, hogy nem érez semmi ijedtséget. Battista, aki éppen bejött, hogy segítségére legyen a vetkőzésnél, tehetetlen rémülettel bámult rá.

— Hozz valami melegítő italt — rendelkezik Angelo nyugodt hangon. — De jó erősre készítsd. Tégy bele sok fűszert. No menj már, te szerencsétlen flótás, ne bámulj rám, mintha kísértetet látnál!

Battista sietve szedi a lábát, de mielőtt a konyhába menne, bekopog Angelához és jelenti, hogy az úr alighanem rosszul van. Angela zakatoló szívvel fut a férje szobájába.

— Valami baj van? — kérdezi aggódva és keze szeretettel simul Angelo vállára.

— Semmi, semmi, egy kicsit megszedültem. Ennyi az egész. Ezért igazán kár volt megzavarni az éjt-szakadat. Ostoba Battista! ... Ne félj, drágám, nem lesz semmi bajom. Tudod, úgy van az, ha valaki mindig beteg, akkor ahhoz hozzászoknak és attól se ijednek meg, ha rosszabbul lesz, de ha egészséges embert ér egy kis rosszullét, akkor egyszerre mindenki kétségbeesik.

Angelo legénykedése nem tart soká. Mire Battista behozza a meleg fűszeres bort, már nehezen szedi a lélekzetet. Mohón kap a serleg után, de alig iszik

néhány kortyot, elsápad, kihull kezéből az ezüstedény és eszméletlenül hanyatlik hátra.

— Battista, szaladj orvosért! — kiáltja Angela és remegő kézzel gombolja ki férje nyakán a ruhát. Aztán fejvesztetten fut ki a szobából. Előteremti a második inast és a kapust. A két férfi nagynehezen az ágyba fekteti Angelót. Néhány perc múlva megérkezik Torosi doktor is. Eret vág, de ez sem használ.

Angela egész éjjel ott ül a betegágy mellett és összekulcsolt kézzel imádkozik. Kora reggel újra jön az orvos. Megismétli az érvágást, de már csak a saját-maga és Angela megnyugtására.

— Igen súlyos eset. Semmi remény a felépülés-hez. Ajánlatosnak tartanám Mario grófort értesíteni, — mondja csendesesen, aztán elmegy és a Bartolomeo-palotában újra megkezdődik a gond, a virrasztás, az aggodalom.

Ismét elszakad egy láncszem, amely a világhoz fűz — gondolja Angela és arcán végigperegnek a könnyek. Istenem, Te tudod, mennyire szeretem ezt a becsületes, drága, jó embert, de legyen meg a Te szent akaratod! ... A betegszoba csendjében lélekben újra végigéli az elmúlt három esztendőt attól a naptól kezdve, amikor Szent Ferenc oly csodálatosan megjelent álmában, egészen a mai napig és csak most látja, milyen nagy, nehéz harcot kellett megvívnia, amíg eljutott a felszabaduláshoz és már nem fél semmitől, nem kíván semmit, csak egyedül Istent... És erőt vesz rajta az az érzés, amely már édesanyja betegágyánál is oly sokszor elfogta; Isten azt akarja, hogy egészen az övé legyen, és mert tudja, hogy a földi szeretet kötelékei meggátolják ebben, elhárít útjából mindent, mindent, ami a mulandó élethez köti... Eszébe jut az a lelki kínok között átvergődött nap, amikor az ura ölelő karjaiban kétségbeesett zokogással kérte Istent, vegye el tőle ezt az embert, akit társul, támaszul adott melléje... Jeges borzongás fut végig egész testén. Az ő imája törné derékbe ezt a viruló életet és rabolná el gyermekeitől az apát? ... De ez

a marcangoló gondolat hamarosan tovaszáll, hogy helyet adjon a fájdalmas megnyugvásnak: mindig csak az történik, amit Isten akar és ha magához veszi Angelót, annak is megvan a maga rejtett, de fenséges célja...

Délután Angela elhivatja Grácián atyát. De Angelo lelke már félig a másvilágon van. Nem tud beszélni és nem érti meg azt sem, amit neki mondanak. Csak a jobb kezét emeli fel néha-néha és viszi a homloka felé, mintha keresztet akarna vetni, de félúton bénán visszahull a takaróra a szélütött kar. Grácián atya feladja az utolsó kenetet, aztán letérdel az ágy mellé és halkan imádkozni kezd.

Mire a vecsernyére hívó harangok megkondulnak, Bartolomeo Angelo visszaadja lelkét Teremtőjének.

Grácián atya befogja a halott szemét és elmondja fölötte a halottas imákat. Angela mintha megnémult volna. Egyetlen panaszszó nélkül fogadja a csapást. Csak a könnyei peregnek arcáról összekulcsolt kezeire. A megbánás és szeretet könnyei azért, aki bálványozó szeretettel vette őt körül s akinek hűsége szívért csak oly későn tanulta meg becsülni.

— Madonna Angela, — mondja Grácián atya, amikor befejezi a könnyörgést — férjed jó ember volt. Jószívű adakozó, szerető családapa... A szeretet sok vétket lemos, mondja a Szentírás. Légy nyugodt. Az Isten irgalmas. Imádkozni fogok érte, hogy nyugodjék békében és érted is, Madonna, hogy elviselhesd a nagy csapást.

— Atyám, — feleli Angela csendes, szelíd hangon — Isten tudja legjobban, miért szólította el az én támaszomat, az én segítőmet... Legyen meg az Ő akarata...

A szerzetes néhány szót vált még Marióval is, aki alig félórája érkezett meg Perugiából és keményen összeszorított ajakkal, sápadtan áll a szoba egyik zugában. Összerezzen, amikor Grácián atya megszólítja és csak halkán, vontatottan felel kérdéseire. Látszik rajta, mily nehéz küzdelmébe kerül elnyomni

feltörő könnyeit. De hősiessége csak addig tart, amíg a házfőnök mögött be nem csukódik az ajtó. Akkor megtörik az ereje és hangos zokogással borul édes-
atyja örökre elcsendesedett szívére.

Harmadnap ismét ott áll a halottas kocsi a palota előtt. Újra kivonul Foligno népe. Összegyűlnek Angelo messzi birtokairól a szolgák, cselédek. Siratják a jó földesurat, aki ha hirtelen haragú volt is, de mindig bőkezű, megértő gazdájuk volt és derűs jókedve úgy sugárzott rájuk, mint Itália napsugaras tavasza.

Az egész utcát ellepi a tömeg. Nagy részvéttel nézik az özvegyet, aki legidősebb fia karjára támaszkodva követi a koporsót. A hosszú, fekete fátyol eltakarja az arcát. Úgy tűnik fel, mintha ez a sötét lepel válaszfalat vonna közte és a világ között. Mintha mondani akarná, hogy az, aki hosszú éveken át csak a világnak élt, most mindörökre búcsút vett a világtól és annak hiúságaitól.

Mario védőn, gyámolítón karol bele édesanyjába. A vidám barna fiút férfitvé keményítette a csapás. Már nem sír. Némán, fölemelt fővel halad atyja koporsója után. Érzi, hogy most ő a család feje. Ő a hatalmas birtok teljhatalmú ura. Övé itt, Foligno környékén minden, de övé nemcsak a gazdagság, hanem a gond is.

Szótlanul térnek haza a temetés után. Angela legszívesebben egyedül maradna fiaival, de vendége van. Donna Frangipani, Jacoba delle Sette Solinak, Szent Ferenc jötevőjének, a ferences nagyasszonynak rokona, aki a halálhírré elhozta Perugiából az árván maradt két kis Bartolomeo-fiút.

Angela türelmesen végighallgatja Donna Frangipani vigasztaló szavait. Gondoskodik, hogy vendége semmiben hiányt ne szenvedjen, aztán visszavonul szobájába. Sóhajtván térdel a feszület elé és fejét odahajtja az Üdvözítő átszegett lábára.

— Uram, — mondja fájdalmas mosollyal — tört

vertél a szívembe, de ez a seb is közelebb vitt Hozzád... Aldassék érte a Te szent neved!

XII.

SZENT FERENC NYOMDOKAIN

Angelo halálával nagyon megváltozik az élet a Bartolomeo-palotában. A pompásan berendezett termeket lezárják. A cselédség nagyrésztét elbocsátják. Elmegy signor Antonio is, a drága aranyakkal fizetett szakács.

A két kisiút Donna Frangipani a temetés után néhány nappal visszaviszi a perugiai iskolába. Csak Mario marad az édesanyjával, de mióta átvette a birtok kezelését, ő is keveset van otthon. Angela teljes elvonultságban tölti napjait és dísztelen fekete ruhájában olyan ebben a kihalt házban, mintha már maga is valami túlvilági lény lenne.

Mariónak ez sehogy sem tetszik. Az ő fiatal szíve még öröm és ragyogás után vágyik. Amikor a gyászév leteltével sem tér vissza a régi élet, gyengéd szemrehányással mondja az anyjának:

— Miért zárkózol el így a világtól? ... Hidd el, édesapám boldogan nézné az égből, ha látná, hogy újra az én szép, jókedvű édesanyám vagy.

Angela szelíden megsimogatja fia kipirult arcát.

— Nyugodj meg, fiam, egészen jó ez így... Egy időre. Majd ha te asszonyt hozol a házhoz, akkor majd új fényt kap az ősi palota és újra kinyílnak a lezárt termek... És ha nem csalódom, — teszi hozzá mosolyogva — erre az időre nem is kell oly soká várunk.

— Hogy érted ezt édesanyám? — kérdi zavartan a fiatalember.

Angela nevet.

— Úgy, hogy már kerestem is számodra feleséget.

— Kit? — hangzik az ijedt kérdés.

— Kit? A szép kis Frangipani Agnest. Remélem, meg vagy elégedve választásommal?

Mario viharos örömmel öleli át édesanyját.

— Te vagy a legjobb, legokosabb édesanya — áradozik boldogan. — De mondd, hogyan találtad ki, hogy tetszik nekem a kis Ágnes?

— No, ehhez aztán igazán nem kellett különösebb okosság — mosolyog Angela. — Amikor két éve tanulmányaid végeztével hazajöttél, már láttam rajtad, hogy a szívedet Perugiában hagytad... És azóta feltűnő gyakran látogattad öcséidet... Ha nem csalódom, a testvéri szereteten kívül, Ágnes nefelejcs szemének is volt valami köze ezekhez a néha nagyon hosszúra nyúló perugiai kirándulásokhoz?... Várj, csak várj! Még többet is tudok. Néném megsúgta nekem most, amikor legutóbb itt járt, hogy unokája mindig nagyon elpirul, ha a te nevedet hallja...

— Anyám, nem is tudod, milyen boldoggá tettél! — kiált fel Mario és tapsolni kezd, mint a kis gyermek, ha régen óhajtott, drága ajándékot kap. — Hidd el, édesanyám, jobb, szebb feleséget nem találhatnék magamnak egész Itáliában... És milyen jó lányod lesz... Hogy fog szeretni téged!...

— Tudom, fiam — mosolyog kedvesen Angela. — Ágnes jó, buzgó fiatal leány. Nagyon istenfélő, és én ennek örülök a legjobban.

Mario boldog reményekkel telve lát újra munkához. Vidáman dúdolván járja a napfényes réteket, szántóföldeket, szőlőt és olajerdőt. Tárgyal Ciafarel-lével és a majorosokkal. Eltréfál a béresekkal és azok gyermekeivel. Mosolygó tavaszt áraszt maga körül, amerre csak jár. Pusztá megjelenése is derűt varázsol a legkomorabb arcra.

Angela napközben majdnem mindig egyedül van a nagy palotában. Hébe-hóba fölkeresi egy-egy régi ismerőse, de lassanként ezek is elmaradznak. Csak a kis Monte Rosso hercegnő hűsége hozzá. Szinte mindennapos vendég. Kezdetben vigasztalgatta a ma-

gános özvegyet, de csakhamar rájött, hogy Angelának nincs szüksége vigasztalásra. Amikor a temetés után való napon meglátogatta Angelát, már akkor észrevette, hogy barátnőjét nem sujtotta le annyira a haláleset, mint azt az ő boldog, szép családi élete után gondolni lehetett volna. Angela úgy beszélt a férjéről, mint valami kedves hozzátartozójáról, aki elutazott messze vidékre, előre ment, biztosan tudja, hogy ott jól érzi magát, és nincs miért aggódnia. Egy kissé csodálkozott, de mivel tudta, hogy Angela menynyire vallásos, ezzel magyarázta ezt az Isten akaratában való nagy megnyugvást. Csak azt nem tudta megérteni, hogy Angela miért nem akar a régi életmódhoz visszatérni.

A húsvéti ünnepekre hazajött Perugiából a kis Gianni és Guido. Monte Rossa hercegné fellélekzett. Talán most sikerül Angelát kikökkenteni élete egyhangúságából. Valami kerti ünnepséget tervez a gyermekek mulattatására, amire — mondja — Angelának okvetlenül el kell jönnie.

— Majd Mario elmegy a fiúkkal — feleli Angela csendesen.

— De, Lella, — fakad ki a terv sikertelenségén elkeseredett hercegnő — hát ezentúl már mindig így akarsz élni?

— Igen. Ezentúl már mindig így lesz.

— És mindig így akarsz öltözködni, mint most?

— Igen, ezentúl mindig ezt a ruhát fogom hordani.

— De hiszen ez már nagyon kopott!

Angela mosolyog. Jól tudja, hogy a ruhája olyan, amilyet azelőtt még a legutolsó cselédjén sem tűrt volna meg. Reggel, valahányszor arra került a sor, hogy magára vegye ezt a kifakult öltözetet, összefacsarodott a szíve. De keményen összeszorította az ajkait, és noha minden porcikája tiltakozott ellene, mégis felvette.

— Igen, kopott, sőt azt hiszem, rongyos is — mondja szelíden. — Jó ez így... Jó ez a kis vezek-

lés azért a sok hiúságért, sok költekezésért, tetszelgésért. — Hirtelen elhallgat. Megijed, hogy máris többet mondott, mint kellett volna.

A kis hercegnő azonban fejcsóválva mondja:

— Bámullak, Lella, de azt hiszem, nem tudnálak követni!

— Istennel és Istenért mindent lehet — felel Angela és csodálatos fény gyúl ki a szemében.

— Félek, hogy sokáig mégsem bírod ki ezt az életet. Tönkre teszi az egészségedet, a kedélyedet. Meglátod, egyszer csak megelégeded ezt az örökös egyformaságot.

Angela csak mosolyog, kedvesen, megértő elnézéssel. De amint múlnak a hetek, egyre jobban nehezebbre esnek Monte Rosso hercegnő látogatásai. Nagy, türelmetlen vágy szállja meg, hogy elhagyhassa a világot egészen. Hogy végre úgy élhessen, mintha nem volna e világon senkije, semmije. Ne vágyódjék soha többé a családi élet boldogsága után. Ne sópáncodjék fiacskái után... Hányszor rajtakapja magát, hogy ima közben elkalandoznak gondolatai. Már terveket sző, már arról álmodozik, hogy kis unokákat fog ringatni a térdén. Már képzeletben újra díszíti az elzárt termeteket... És utána mindig olyan szomorú, olyan csüggedt, megalázott, hogy még mindig nem szakadt el eléggé az élettől. Leverten térdel feszülete elé és beleimádkozza az éjtszakába: „Uram, Uram, úgy akarok előtted állni, mint amikor megszülettem... Lelkemben ne legyen semmi földi dolog, egyedül Te... Meg akarok válni minden teremtménytől, mindenkitől, aki valaha közel állott hozzám. Ne kössön a világhoz se szeretet, se gazdagság, semmi, semmi, csak Téged szeresselek... Add, hogy ne legyen senkim és semmim!... Add, hogy egészen szegény legyek!... Segíts meg, hogy ne csak lélekben mondjak le minden gazdagságról, hanem a valóságban is, úgy, mint Szent Ferenc.”*

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

Újabban ismét nagyon sokat gondol Szent Ferencre. Lelkében követi őt a szegénység, az alamiználkodás útján, elkíséri római zárándoklásában, amikor ott koldult a Szent Péter-bazilika kapujában. Ez a gondolat mindig különösen megragadja. Sokszor fontolgatja magában, hogy meg tudná-e tenni ő is? Fel tudná-e öltetni magára a koldusrongyot, meg tudná-e magát alázni annyira, hogy közönyösen, félvállról odavetett morzsákkal tengesse életét?...

Végül megerősödik benne az elhatározás: elmegy Rómába. Felkeresi a Szent útjait az örök városban, s ott, ahol Francesco életszentsége teljében elszakadt a világtól, talán majd megnyeri Istentől ő is azt a kegyelmet, hogy elszakadhasson minden földi jótól, mert érzi, saját erejéből ezt sohasem tudná megtenni.

Egy hideg, nyirkos decemberi napon nekivág a nagy útnak. Nem aranyos hintóban utazik, mint azelőtt szokta. A málhák özönét sem viszik utána a társzekerek. Szolgák, szolgálóleányok sem sűrőgnékforognak körülötte. Gyalogszerrel indul útnak és nincs más kísérője, csak Pasqualina.

Mióta Angela egészen Istennek szentelte életét, nagyon megváltozott a viszony közte és Pasqualina között. Mindig szerette a fiatal leányt, aki gyermekies rajongással csüngött rajta és a legnagyobb odaadással szolgálta őt, de megtérése óta többé nem cselédjét látta benne, hanem társát, aki fiatalos lelkesedéssel, áldozatkészséggel vele együtt indult el a tökéletesség útján.

Fekete ruhában, sűrűn lefátyolozott arccal mennek Róma felé, a Clitumnus völgyében. Kezdetben imádkoznak, aztán Angela mesél Pasqualinának Szent Ferencről. Délben megpihennek a sziklás hegyoromra kapaszkodó Trevi városkában, esznek egy keveset, majd folytatják útjukat. Alkonyat felé jár már az idő, de még mindig nem tűnnek fel Spoleto falai.

— Jó lesz sietnünk, mielőtt besötétedik — no-gatja Angela társnőjét. Nemsokára kocsizörgést hal-

lanak. Angela habozás nélkül megállítja a rozoga kis járművet.

— Jó testvérem, — szól Angela a kocsisnak — tégy nekünk egy szívességet. Vigyél magaddal egy darabon.

— Nagyon szívesen — feleli a kocsis kissé borízú hangon. — Hová igyekeztek?

— Rómába — hangzik a rövid válasz.

A kocsis gazdája vizsgálódva nézi végig a két nőt. Nem kell nagy emberismerőnek lennie, hogy Angelában felismerje az úrhölgyet. Így hát iparkodik jó helyet készíteni a különös utasoknak. Alig indulnak meg, szabadjára engedi a szürkéjét és félig hátrafordulva beszélni kezd, mert hát mi tagadás benne, erősen fúrja az oldalát, hogy az ilyen finomarcú úrinő, mit keres az országúton.

— Hát Rómába igyekszik az úrhölgy? ... Nagy szó. Odáig bizony nem vihetem. Jó lesz, ha Spellőig bírja szegény pára. Hiába no, ez is megvénül már, mint a gazdája.

Angela nem válaszol. Mosolyogva bólogat az öreg szavaira, de egyáltalán nem hajlandó beszédbe elegyedni vele. A kocsist azonban nem olyan könnyű elhallgattatni. Megpiszkálja a lóva fülét az ostornyéllel, aztán tovább folytatja a puhatolódzást.

— Hát bizony így van az. Nehéz az ilyen szegény öregnek ... Nem úgy, mint az ilyen szép fiatalasszonynak, mint te, úrnőm ... Minek is indulsz olyan hosszú útra ezzel a kis láboddal ... Kár érte, ha megtöri a sok gyaloglás. — A szeme sarkából rákacsint Angelára. Biztosan nagy dologban járnak, hogy nem áttallották így, gyalogszerrel nekiindulni.

Angela nem felel. Az arcára nagy betűkkel van ráírva, hogy terhes neki a sok fecsegés. Szorosabbra húzza a fátyolt az arcán és elfordítja a fejét. Az öreg végül is belátja, hogy itt nem lehet tovább folytatni a beszélgetést. Újra a szürke felé fordítja figyelmét. A vén gebe patkói fáradtan csattognak a sziklás úton. Olyan ez, mint valami altató dal. A kocsis lassan el-

bóbiskol, mikor aztán a kocsi egyet zökken, hirtelen felijedve, nagyot ránt a gyeplőn. — Avanti! Avanti!

Angela mélyen elmerül gondolataiban. Hallani véli Monte Rosso hercegnő szavait: „Angela, mi van veled? Mi az oka annak, hogy egyszerre így megváltoztál?”... Majd Mario szavai jutnak eszébe. „Anyám, rongyos a ruhád! Kérlek, kérlek, végy magadra másikat, hiszen szégyen, hogyan jársz!”

Észre sem veszik, máris bent vannak Spoleto városában. A kocsi végigzötyög a köves utcán, a szürke házak között.

— Kérlek, a templom előtt, jó ember — mondja Angela.

— Templom, de melyik?... San Ansano, San Pietro, San Paolo, San Salvatore — sorolja elő a kocsis nagy büszkén.

— A székesegyháznál gondoltam.

— Ah, Santa Maria Assunta — bólint az öreg.

A gazdag homlokzatú katedrális előtt megáll a kocsi. Már erősen sötétedik. Alig látni a homlokzat nagy mozaikját Krisztus, Szűz Mária és Szent János alakjaival, amelyet a híres Solsernus mester rakott ki apró színes kövekből a század elején. Angela és társnője leszáll.

— Isten fizesse meg szívességedet — mondja Angela és egy aranyat nyom az öreg markába.

A kocsis vízenyős, ráncokkal körülárkolt szemei felragyognak. Megforgatja a pénzdarabot, amilyent talán még sohasem tartott a kezében.

— Köszönöm, nagyon köszönöm — hálálkodik. — Isten veletek!

— Veled is!

A szekér lassan továbbdöcög. A két nő belép a székesegyházba. Angela leborul az oltár elé. Odatámasztja forró homlokát az áldoztatórácshoz és halálban fohászkodik: — „Szűzanyám, Mária, és te, szentek apostola, János! arra a hasonlíthatatlan fájdalomra, amely átjárta lényeteket a keresztfá alatt, kérlek benneteket, adjatok nekem valami jelt, valami kis

emléket, hogy állandóan szemem előtt legyen a mi Urunk kinszenvedése.”*

Sokáig imádkozik még az oltár előtt leborulva s csak akkor áll fel, amikor a nehéz úttól megtört, fáradt tagjaival már nem bírja tovább a térdeplést. Akkor Pasqualinával együtt beülnek az egyik padba. A székesegyház teljes sötétségbe borul. Mélységes csend honol a százados falak között. Pasqualina feje egyre mélyebben, mélyebben hajlik a pad fölé. Egyenletesen veszi a lélekzetet. Angela szelíd mosollyal csúsztatja feje alá az összegöngyölt kendőjét. Alszik szegény teremtés. Alaposan kifáradt a hosszú útban — gondolja. Csendesen imádkozik tovább, de lassan az ő pillái is elnehezednek. Az oltár egyre jobban eltávolodik tőle. Az örökmécs már csak úgy tűnik fel, mint távoli csillag. Egyszerre nagy ragyogás tölti be a templomot, és Angela bámuló szemei előtt ott áll az isteni Mester tündöklő alakja. Szelíd tekintettel néz rá, aztán a szívére mutatva megszólal édes, lágy hangon: „Ebben a szívben nincs helye a hazugságnak.”**

Angela akkor riad fel álmából, amikor az öreg sekrestyés nagy kulcscsörgetéssel végigmegy a templomon, megrovó pillantást vetve a két nőre, akik csak nehezen térnek magukhoz mély szendergésükből. De mielőtt elhagyták volna a székesegyházat, Angela még egyszer leborul az oltár elé.

— Bizonyosságot adtál nekem most, Uram, hogy megadod a szent szegénység ajándékát — mondja könnyek között és megcsókolja a szentély követ.

A sekrestyés bezárja a kaput. A két nő tanács-talanul néz egymásra.

— Most hová megyünk? — kérdi Pasqualina kissé csüggedten. — Ilyen későn nemigen kapunk sehol se szállást.

— Az Úr Jézus ad nekünk szállást ezen az éjt-

* ** Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

szakán — nevet Angela. — Itt fogunk aludni a székes-egyház tornácában.

Az ötlet megtetszik Pasqualinának is. Letelepszene az oszlopok tövébe és elfogyasztják a száraz kenyeret, amit útravalóul hoztak magukkal. Angela úgy érzi, még sohasem volt ilyen boldog.

— Ettél-e valaha ilyen jó vacsorát, Pasqualina? Főzött-e valaha ilyen jót nekünk signor Antonio? — kérdezi tréfásan.

— Soha! — mosolyog a fiatal leány, aki azok közé a könnyen befolyásolható lelkek közé tartozik, akik egyedül nemigen tudnak nagy hőstetteket véghezvinni, de elég nekik a mások buzdítása, jópéldája, és a tökéletesség magas fokára jutnak.

Nyugodt, üdítő álom után, kora reggel újból útnak indul a két vándor. Gyalog járják a nehéz utat. Ha már nem bírják, leülnek az út szélére pihenni. Szorosan összebújnak, mint két didergő madár, hogy ne érezzék annyira a jeges északi szél hidegét. De a hideg, a fáradtság, a nélkülözés sem tudja elvenni jókedvüket. Ruhájuk elrongyolódik, sarujuk elszakad, hajuk csapzottan hull arcukba, de lelkükben zeng az öröm, a boldogság, mert íme, útjuk negyedik napján a Mons Gaudiiról megpillantják Róma tornyait.

Angela ujjongva tárja ki karjait, mintha magához akarná ölelni a karcsún magasba szökő campaniléket, amelyekben zengő-bongó harangok dalolják Isten dicsőségét, és a templomokat, házakat, utcákat, romokat, amelyek apostolok, szentek, vértanúk emlékét őrzik.

A lelkesedés mámorában szinte futva sietnek az egyetlen, az örök város felé. Legelőször Szent Péter templomát keresik fel. Ahítatosan összekulcsolt kézzel, dobogó szívvel mennek az apostolsírhoz. Letérdelnek a márványrács előtt és Angela a fenséges pillanat hatása alatt remegve teszi le lelkének hitvallását a szent helyen. Végtelen boldogság fogja el. Úgy érzi, hogy itt, az első vértanú-pápák, Péter, Linus, Klétus és a többiek csendes nyughelyénél közelebb van hozzá az Isten.

Miután Krisztus első földi helytartójának sírjánál lerótták tiszteletüket, megindultak, hogy felkeressék Szent Ferenc, az áldott Szegényke emlékeit. Künn az oszlopos előcsarnokban, a „Paradisus”-ban, ahol százsámra nyüzsögnek a koldusok, Angela megáll és elmeséli Pasqualinának, hogy itt művelte első hőstettét Bernardone Francesco, az assisi aranyifjúság vezére, amikor finom bársonyöltözetét elcserélte az egyik koldus bűzös rongyaival, aztán odatelepedett a lépcsőre és kéregetni kezdett. Franciául, ami nála az öröm legmagasabb fokát jelentette. Kimondhatatlanul boldog volt, hogy le tudta győzni hiúságát és egy lépéssel közelebb került szépséges menyasszonyához, a Szegénység Úrnőhöz, akiről oly rajongva beszélt társainak egy csillagfényes nyári éjtszakán, vidám lakomából hazatérve.

Lelkes hangulatban folytatják útjukat. Az Angyalvár hidján átkelnek a sárgán hömpölygő Tiberisen. Pasqualina ámuldozó szemmel néz jobbra-balra és ki nem fogy a kérdezősködésből.

— Miféle vár az ott? — mutat egy komor, hatalmas épületre, amely fenyegetően néz farkasszemet a pápák védelmét szolgáló Angyalvárral.

— Az Orsiniaké — feleli Angela s mikor már kimondta a nevet, kellemetlen érzés fogja el. Az eltemetett multból egy keskeny, bronzszínű arc villan eléje. Gyorsan tovább indul, de Pasqualina könnyörögve fogja meg a karját.

— Jó úrnőm, nézzük meg közelebbről. Még sohasem láttam ilyen óriási várat. A spoletóiak híres Roccája is csak egy madárfészek ehhez képest.

Angela nem akarja kedvét szegni a fiatal teremtésnek. Teljesíti kívánságát, noha ösztönösen érzi, hogy valami bajt fog rá hozni engedékenysége. Alig érnek a várhoz, pompás fogat áll meg a kapu előtt. Az Orsini-címert viselő lakáj egy prémekebe burkolt hölgyet segít ki belőle.

Marietti Rosario — döbben meg Angela. Arcába akarja húzni fekete fátylát, hogy fel ne ismerje ez az

asszony, aki annyi szégyent, megaláztatást zúdított rá, de már késő. Rosario sötét szeme rávillan. Előbb meglepetés ül ki vonásaira, majd diadalmas mosolyra húzódik a szája. Mintha csak azt mondaná: Hát ide jutottál, Foligno rózsája? ... Ez lett a híres szépségedből? ... Benyúl brokát táskájába és fennhéjázó mozdulattal egy aranyat dob Angela lábaihoz.

— Fogadd, — mondja a sérteni, bántani akarás fulánkjával a hangjában — nehogy híre keljen, hogy Marietti Rosario, mióta egy Orsini-Gaetano herceg felesége, szívtelenül elmegy a folignói koldusok mellett!

Angela halálsápadt lesz. Egy pillanatra fellobban benne a büszkeség, de aztán feltűnik lelki szemei előtt Francesco boldogan mosolygó arca a koldus rongyaiban és egyszerre nagy édesség önti el lelkét. Érti, hogy Krisztus őt is próbára akarja tenni, elbírja-e a szegénység és megaláztatás terhét... Képes-e hős-tettekre, úgy mint az assisi posztókereskedő fia. Lehajol. Felveszi az aranyat és az önlegyőzés szent örömében mosolyogva mondja:

— Isten fizesse meg a szegények nevében.

Pasqualina dermedten nézi a két asszonyt. A gögösen tova lebegő Rosariót és úrnőjét, aki oly derűs mosollyal fogadta a durva sértést. Szeretne sírva ráborulni Angela kezére és vigasztalni, becézni, hogy ne vegye a szívére a gonosz sárga asszony méregbe mártott szavait, de úrnője átszellemült arca visszatartja. És lassan kibontakozik benne az az érzés, hogy az úrnőnek nemcsak a szája mosolyog, nem álarcot vett magára, hanem a lelke is örül, mert az úrnő, amint már évekket ezelőtt hitte és hangoztatta, szent.

Az arany hamarosan egy koldus kezébe vándorol és a két zárándok örömpesve siet tovább. Nemsokára ott állnak a Laterán előtt. A bazilika homlokzatáról aranyos betűk ragyogják feléjük, hogy ez az örök város és az egész föld templomainak anyja és feje. Bent, a félhomályos főhajóban nagy tömeg szorong. Angela megkérdezi az egyik asszonyt, mire készülnek. Fra

Jacobo Torriti befejezte a gyönyörű nagy mozaikot az apsisban — hangzik a felelet. Délelőtt volt a leleplezése. De a nagy érdekesség az, hogy a jó frate bizony kirakta Szűz Mária és a szentek közé az assisi Szegénykét, meg a csodatevő Szent Antalt is. Azt mondják, nem is vállal mozaikot, ha nem teheti bele Szent Ferencet.

Angela és Pasqualina utat törnek a tömegben. Csakugyan. A magasban az Istenanya, Szent Péter, Szent Pál, Szent János és Szent András magasztos társaságában ott áll szerényen, a maga nagy alázatosságában a szeráfi atya is. Összegörnyed és szeme könnyörögve tapad Szűz Máriára, mintha bocsánatot kérne, hogy ide merészkedett. Angela sokáig elnézi a Szegénykét és maga elé idézi, amint itt járt a márványoszlopok közt első társaival, amikor vagy nyolcvan év előtt Rómába jött, hogy szabályainak jóváhagyását kérje. Aztán kimegy Pasqualinával a térre és megáll a méltóságteljes Laterán-palota előtt. Itt lakik Krisztus földi helytartója — gondolja meihatottan és ezt az érzést csak fokozza az a tudat, hogy a szelid lelkű aggastyán, aki ott él a vastag falak között és az egész kereszténység gondját viseli, Szent Ferenc darócruháját hordta, mielőtt Szent Péter örökébe lépett... Dehogy is merte volna ezt hinni a megsebzett lábú, rongyos ruhás Francesco testvér, amikor térdénállva könyörgött Ince pápának egy kegyért, amelynél nagyobb elképzelni sem tudott, hogy joga legyen a tökéletes szegénységhez.

A Lateránból Giacomina dei Settesoli Frangipani házához vezet Angela és Pasqualina útja. Ott áll ez a palota a Palatinus déli tövében, Septimius Severus, a pogány római császár hétemeletes tornyának romjain. Már megszűnt családi otthon lenni. Irgalmas szívű szerzetesek tulajdonába került Giovanni, a ferences nagyasszony fiának végakaratahoz híven. Itt járt Szent Ferenc, valahányszor Rómába jött, amióta megismerkedett a szőke, fehér arcú normann asszonnyal, Graziano Frangipani szenátor özvegyével, akit

férfias jelleme miatt „il nostro fratello Jacoba“-nak, Jakab testvérnek nevezett... Itt beszélt rajongó szavakkal a szegénység szeretetéről a dúsgazdag, nemes hölgynek... Ide hozta kedves, bájos ajándékát, egy hófehér báránycát, hálából azért a sok szolgálatért, amit Giacomina a ferences testvéreknek tett... Angela megilletődve simogatja végig tekintetével a nagy travertin kövekből épült palotát és szent irigységgel gondol a ferences nagyasszonyra, akinek lelkét annyira áthatotta a szegénység utáni vágy, hogy el tudta hagyni mindezt a pompát, fényt. Átadta vagyonát fiainak és elvonult Assisibe, a szegénység otthonába, az azúros ég és napsugaras hegyek közé, ahol minden kő, minden virág, fűszál, csörgedező patak, minden szikla a Poverellóról beszél...

Majd átmennek a Tiberisen túlra, a Trasteverébe, az első római ferences otthonba. Az egykori S. Biagio-kórház, amelyet a bencések apátja ajándékozott Giacomina dei Settesoli kérésére Szent Ferencnek, tágas zárdává növekedett és mellette az Anguillara-grófok jóvoltából szép templom emelkedik... Csak a kis cella változatlan, ahol Francesco megpihent. Angela letérdel a padló kemény kővére és megcsókolja a szeráfi atya áldott lábnyomát.

És mennek tovább és követik mindenhol ezt a nyomot, amely tündökölve vezeti őket a szent szegénység felé.

Abból élnek, amit könyörületből adnak nekik az emberek. Éjtszakánként meghúzzák magukat egy-egy templom oszlopos bejárata alatt. Sokszor fáznak és éheznek, de lázban égő tagokkal, elgyötörtten is boldogok. Valami megmagyarázhatatlan szent kábulat fogja el őket. Szeretnék ujjongva megmutatni a világnak nagy boldogságukat: a szegénységüket. És mialatt a lemondás utait járják, úgy érzik, lelkük találkozik a Szegénykével és első társainak kicsiny seregével.

XIII.

BÜCSŰ A VILÁGTÓL

Már a nagybőjti idő közeleg, amikor Angela és társnője elhagyják az Örök Várost. Folignóból útrahelyezve, Angela nem is sejtette, hogy ily sokáig lesz távol. De Róma rabul ejtette lelkét s eltelt Isten kegyelmével. Égett, mint a fáklya, amelyet isteni kéz gyújtott meg. Úgy érezte magát, mintha már nem is a földön járna, hanem angyalkezek vinnék.

Vándorlásuk első napjaiban kerülnek az emberlakta helyeket. Angela semmit sem akar hallani a világról, amelyet elhagyott, nehogy elhomályosodjék szívében az a tündöklő kép, amelyet Rómából magával hozott. De amikor elfogyott a szűkreszabott ennivaló, amit magukkal hoztak, kénytelenek felkeresni a falvakat. Az emberek barátságosan fogadják őket. Szívesen adnak szállást és útravalót is bőven. Sok fáradsággal vergődnek át a hegyek között. Itt csak elvétve találkoznak pásztorokkal, a magas hegyek magános, hallgatag lakóival, de ezek is jószívvel adják nekik azt, ami szegénységüktől telik.

Terniben azonban barátságtalan fogadtatásra találhatnak. A házak kapuin jobbra hiába kopogtatnak és ha nagy nehezen be is jutnak valahová, az emberek úgy futnak előlük, mintha rémek lennének. Sok-sok megaláztatás árán tudnak csak annyit összeszedni, amennyivel kínzó éhségüket csillapíthatják. Pasqualinát ez egy kissé lehangolja, de Angela jókedvűen biztatja:

— Sose búsulj, ez a megaláztatás csak javunkra és dicsőségünkre válik!

A helyzet egyre rosszabbodik. Spoleto vidékén már nemcsak hogy a házukba nem engedik be őket az emberek, hanem sokhelyütt valóságos közápport zúdítanak rájuk. Pasqualinából nem egyszer haragos szavakban tör ki a méltatlankodás. Angela maga is csodálkozik a különös viselkedésen. Isten próbára akar tenni

bennünket — gondolja, de ez a magyarázat nem nyugtatja meg. Valami soha eddig nem érzett izgalom fogja el. Szeretne mielőbb otthon lenni a gyermekeinél.

Végre egy derűs estén, a búcsúzó napsugarak fényében megpillantják Trevit, majd Foligno tornyait. De azért már késő este van, mire beérnek a városba. Az utcák néptelenek. A házak kísérteties árnyak módjára némán merednek az ég felé. Egyik-másik kapu szélesen kitárva, mint valami ásitó torok sötétlik a csendes éjszakában. Itt-ott mécses fénye pislog a nyitott ablaktáblák mögött.

A két vándor szorosan összesímulva siet előre. Halkan lépdelnek, mintha félnének, hogy a zaj felriasztja az alvó várost. Az egyik kapu alatt sötét tömeget pillantanak meg. Azt hiszik, hogy valami elkésett utas, aki nem talált magának éjjeli szállást. Tovább sietnek. A kisebb testvérek temploma felől világosság dereng.

— Mi az? — kérdi Pasqualina, akit egyszerre meginagyarázhatatlan rémület száll meg.

— Nem tudom. Talán a kisebb testvérek tartanak valami éjjeli ájtatosságot.

— Úgy félek — dadogja Pasqualina elfehéredve és erősebben odasímul Angelához.

A templom közelében monoton ének hangja száll feléjük. Fájdalmasan, rémületkeltőn zeng bele az éjszakába. Az egyik mellékutcából kis csapat bukkan elő. Kisebb testvérek. Párosával, lassan lépkednek. Kámzsa fedi a fejüket. A szájuk fehér kendővel van bekötve. Négyen-négyen visznek egy hordágyat. És minden hordágyon egy koporsó. Jönnek némán. Két ember, egy koporsó, két élő, egy halott. És az élők kezében fáklya. S a fáklyák tüzes feje úgy mered az éj feketeségébe, mint sirástól elgyötört vörös szem. Szennyes szürke füstjük elvész a kifürkészhetetlen sötétségben. A két nő halálraváltan lapul a ház falához.

— Mi ez? — tör ki Pasqualinából a borzalom.

— A fekete halál! — hangzik a rövid válasz.

Sohasem tudták megmondani, mennyi ideig áll-

tak ott a fal árnyékában. Egyre a fülükben csengett a Miserere panaszos hangja. Most már megértették, hogy hazafelé vezető útjukban miért fogadták őket oly barátságatlanul. Most már megértették, miért találtak zárt ajtókra és miért nem akartak az emberek szóbaállni velük. Féltek a ragálytól.

Dermedtségéből felocsudva, Angela megragadja Pasqualina kezét.

— Siessünk! Siessünk! . . .

Lihegve érnek a palota elé. Útközben Pasqualina egyre hallja Angela elfojtott mormolását. Egész úton imádkozik. Imádkozik remegőn, kétségbeesetten a fiaiért. Könyörög, sír, panaszskodik, bár a lelke mélyén valami titkos hang azt súgja, hogy minden hiába . . .

A palota homlokzatán fekete zászlót lenget a hideg bőjti szél. A sötét lepel úgy imbolyog a homályban, mint egy nagy, vészthozó fekete madár. Reszkető kézzel fogják meg a kopogtatót. A kapusnak könnyes lesz a szeme, amint megpillantja úrnőjét.

— Mi történt? — szegzi mellének Angela a kérdést.

Minden úgy volt, amint az ilyen járványok alkalmával lenni szokott. Angela elutazását követő héten jöttek az első riasztó hírek. Egy kereskedő járt Umbria völgyében, aki Firenzéből jött. Selymeket, bársonyokat, finom, hófehér gyolcsokat hozott. Két szolgája is vele volt. Ezek közül az egyik Perugiában hirtelen megbetegedett s rövid idő múlva rettenetes kínok között meghalt. Eleinte senki sem törődött a halálessettel, de pár nap múlva, amikor a kereskedő hasonló körülmények között szintén meghalt, gyanússá vált a dolog. Eleinte azt hitték az emberek, hogy az életben maradt szolga megmérgezte mindkettőjüket, később azonban éppen a szolga vallomásából megtudták az igazat. A virágok városát pestisjárvány pusztította. Úgy hullottak az emberek, mint ősszel a falevelek. Az Arno partja temetővé változott. Aki tehette, vidékre menekült, nem törődve azzal, hogy elhurcolják magukkal a megfertőzött városból a betegség csíráit a szomszédos és távoli váro-

sok gyanútlan lakói közé. Perugia után Assisi került sorra. Onnét már csak egy lépés volt Foligno.

— És a fiaim? — tör ki Angelából a kiáltás.

Az öreg kapus hangosan felzokog.

— Ők is elmentek a többiekkel . . . Amikor Mario úr meghallotta a járvány hírért, azonnal átment Perugiába és hazahozta a kis grófokat . . . De hiába . . . A fekete halál eljött utánuk Folignoba is . . . Ma két hete temette őket Arnaldo testvér, a püspök úr titkára . . . Őt nappal később aztán Mario úr is itthagyt bennünket . . . Bár inkább engem szólított volna el az Isten . . .

Másnap, harmadnap és még öt napon keresztül reggeltől estig zúgnak Foligno harangjai. Ez a gyászos harangszó kíséri Angelát egész nap, mialatt a fájdalomtól félőrülten bejárja az árván maradt házat. Összeszedgeti azt a sok kis semmiséget, azt a számtalan kedves emléket, amik az egykori boldog, nagy családból megmaradtak. Visszagondol arra az időre, amikor még kacagástól visszhangzottak a néma termek. Amikor még fürtös gyermekfejekon ragyogott az aranyos napfény. Amikor még gondtalan, vidám élet zivaja töltötte be a palotát . . . Alig egy-két év és íme, nem maradt belőle semmi, semmi, csak néhány homályos, elfakult emlék . . .

Másnap már korán reggel ott van a kisebb testvérek zárdájában. Arnaldo testvért keresi. Nem kell sokáig várnia. A jó lelkiatya résztvevő, szomorú arccal siet eléje. Vigasztalni szeretné, de nem talál szavakat a szegény, összetört szívű édesanya számára, akinek láztól csillogó szemei, sápadt, elgyötört arca oly ékeszólóan beszél az átvirrasztott éjtszaka keserves küzdelméről.

— Menjünk a templomba — mondja gyöngéden. — Ott az oltár előtt ajánld fel fájdalmadat a szenvedő Krisztusnak. Kézenfogja Angelát és bevezeti a templomba. Letérdelnek az oltár rácsához és Angela kezébe temeti arcát.

Legyen meg a Te akaratod — sírja hangtalanul . . .

Én kértelek, hogy végy el tőlem mindent, ami a földi élethez köt, de Úram, nem így gondoltam . . .

Öt nap mulva gyengül a járvány ereje, és mire elérkezik a nagyhét, egészen megszűnik. Lassan, lassan Angela is megnyugszik. Már nem sírja végig az éjtszakákat. Már nem kell saját maga előtt is állandóan hangoztatnia azt, hogy Isten akarata szent és tökéletes. Lelke belesímul Isten kezébe, csak a szíve, ez a nagy szeretettől lángoló szív lázadozik még néha.

Nagyhét elején felkeresi a Szegény Hölgyek zárdáját. Sokszor jöttek ide, a szigorúan zárt falak közé jámbor, buzgó lelkek, főleg harmadik rendiek, hogy néhány napi vagy heti magánnyal, szent gyakorlatokkal megerősítsék lelküket az élet küzdelmeire. Angela majd egész napját a kápolnában tölti, sőt megesik, hogy az éjtszaka homálya is a tabernákulum előtt találja. Egyik este, elmélkedés közben tekintete véletlenül a misekönyvre esik, amely ott fekszik közvetlen közelében, az egyik térdeplőn. Egyszerre nagy vágy fogja el, hogy kinyissa a könyvet, de a tisztelet és félelem visszatartja. Sokáig küszködik az egyre erősödő kívánsággal, míg végül az imához menekül. Halkan peregnek ajkáról a szavak. Egyre csendesebb lesz. Már csak gondolatban mondja az imádat. Lassan elernyednek tagjai. Feje előrebillen. Szeme lecsukódik.

Csend van . . . A pislogó örökmécs bágyadt fényt vet a nagybőjt gyászában kopáran búsuló oltárra . . . És ebbe a titokzatos hallgatásba beleszól egy földöntúli hang:

„Az Evangélium szelleme olyan édes, hogy aki ezt megérti, önként lemond mindenről, elhagyja a világot és megfélemledik minden földi dologról, sőt még saját magáról is.”

Angela szívét ismeretlen gyönyörűség tölti el.

„Nem akarnád ezt megpróbálni?” — kérdi a hang.

— Oh igen, szívemből szomjúhozom utána! — kiált fel Angela boldogan. A saját hangjára riad fel. Kábultan néz körül. Egyedül van. Csak az az új, hatal-

mas, gyönyörűséges érzés maradt vele és kíséri el a húsvéti szent időn át.*

Amikor az ünnepek után hazatér palotájába, Pasqualina nagy örömmel fogadja. Gyorsan beszámol az eseményekről és elújságolja, hogy az úrnő távollétében itt járt fra Arnaldo és megígérte, hogy újból eljön.

Angela izgatottan várja lelkiatyját. Nagy elhatározások előtt áll. És mindent meg akar vele beszélni. Estefelé csakugyan megérkezik fra Arnaldo. Angela rögtön rátér a tárgyra és elmondja a csodálatos dolgot, ami a Szegény Hölgyek kápolnájában történt vele.

— És most már csak egy vágyam van, — folytatja szavait — szabadulni, szabadulni mennél előbb mindentől, ami köztem és Isten között áll. Téged, lelkiatyámat kérek, add beleegyezésedet, hogy lemondhassak minden vagyonomról és egészen szegény lehessenek!

Fra Arnaldo egy ideig elgondolkozva néz Angela lelkesedéstől csillogó szemébe.

— Angela, — mondja aztán kissé bizonytalanul — mindent megfontolva kell tenni. Ne a pillanat lelkesedése vezessen bennünket, főleg az ilyen komoly dolgokban ne. És nekem, mint lelkiatyádnak, vigyáznom kell, hogy hirtelen felbuzdulásodban olyat ne tégy, amit később esetleg megbánnál.

— Oh, hogy beszélhetsz pillanatnyi felhevülésről, — szakítja félbe Angela hevesen — hisz évek óta mást sem kérek Istentől, mint azt az egy kegyelmet, hogy tépje ki szívemből a földi dolgokhoz való rendetlen ragaszkodást és vegyen el tőlem mindent, mindent, ami a világhoz köt. És ha meg tudtam nyugodni Isten rendelésében akkor, amikor azt vette el tőlem, ami szívemnek legdrágább volt, azt hiszed, nem tudnék megválni házaimtól és bútoraimtól? . . . Hát nem voltam már szegény most is? . . . Vagy talán az utóbbi esztendőkhben, mióta férjem meghalt és beléptem Szent Ferenc harmadik rendjébe, élveztem a gazdagságot? . . . Kérek, ne légy túl szigorú hozzám! . . . Vagy ha már

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

nem engeded, hogy mindent eladjak, legalább abba egyezz bele, hogy elmenjek messze, messze, ahol nem ismer, nem tisztel senki, ahol egészen szegényen, egészen elhagyatottan élhetek, úgy, mint thüringiai Erzsébet, meg a többiek . . . Úgy érzem, súlyosan véténék Isten ellen, ha az ő kinyilatkoztatása dacára is megtartanék magamnak valamit!

Fra Arnaldo a két kezébe hajtja fejét. Tetszik neki ez a nagy hév. Őt is elragadja a lelkesedés. De aztán eszébe jut az is, hogy vajjon milyen benyomást tesz majd a dolog a folignói előkelőségekre. Ime, ismét akadt egy bolondja Szent Ferencnek — mondják majd az emberek. De csak hadd mondják! Rám is azt mondták, hogy bolond vagyok, amikor hátat fordítottam a világnak . . . Az is vagyok. A Szegényke boldog bolondja . . . De az én bolondságom a legnagyobb bölcseség! — Nos, és hol vannak tulajdonképpen birtokaid? — kérdezi Angelát.

— Az igazat megvallva, magam sem tudom egész pontosan. Mióta szegény Angelo meghalt, Ciafarelli és Mario kezelték a birtokot. Hiszen te tudod, hogy akkor már vajmi keveset törődtem ezekkel az ügyekkel. De azért nagyjából elsorolhatom, mim van. Ezen a palotán kívül a rione Campagnia dei Franceschiben, a templom mellett két nagy ház, aztán a Porta S. Giacomo mellett, a régi fallal körülvéve jókora szántóföld és legelő, tudod az, amit Pecunatinak neveznek, és ahol az a szép szentkép van, a Madonna della Scufiole . . .

— Ah igen, tudom, ahová az anyák elviszik beteg gyermekeik hajfűrtjét . . . Már sok csodálatos gyógyulás történt ott.

— Nos, és ott van még a Sacchi-birtok, a Porta Romana közelében. Istenben boldogult anyámé volt.

— Igen, igen, azt ismerem még gyermekkoromból. Egy szép majorság is van ott, meg csinos lakóház. Más nincs?

— De igen. Hátra van még Palombaro. Abból magából kényelmesen megélne egy család. Az ott van

a Sant Eraclióba vezető úton. És végül Angelo szicíliai birtoka, a caravítai olajerdők.

— És ezeket mind el akarod adni Angela?

— Igen, mind, mind eladom és a pénzt szétosztom a szegények között.

— No és te hol akarsz lakni?

— Abban a házban, amelyik közvetlen a ti zárdátok mellett áll, van egy kis szoba. Abból egy rejtek ajtó vezet át a ti templomotokba. Ott szeretnék élni egészen Isten közelében.

A szerzetes megértőn bólint. — Nem rossz gondolat, ámbár félek, hogy a házfőnök atyának nem fog tetszeni. Mindenesetre előbb megbeszélem vele a dolgokat. Ő jobban ért az ilyesmihez, mint én. És ha ő is helyesli, akkor csak bízd meg Ciafarellit az eladás-sal. Azt hiszem, ezt ő tudná a legügyesebben lebonyolítani.

— Ennyi ideig várjak még? — fakad ki Angela.
— Hát nem érted, hogy majd elepedek a szegénység után?

Arnaldo egy ideig elgondolkozva forgatja kordája végét, aztán diadalmasan fordul Angelához. — Ha már ennyire vágyódom a teljes szegénység után, van egy jó ötletem, aminek segítségével a te óhajod is könnyen teljesíthető, s a mellett a szent engedelmesség ellen sem vétünk.

— Mit tanácsolsz?

— Bocsásd el cselédeidet, zárd be palotádat és költözz be a kis szobába. Én majd elintézem a házfőnök atyával. És ha majd ő megadta beleegyezését, értesítelek róla.

— Isten fizesse meg jószágodat, atyám. Úgy fogok tenni, amint tanácsoltad. De a cselédséget nem bocsátom még el. Meg akarom őket jutalmazni.

— Ahogy gondolod, Angela. Ez már igazán nem fontos. Mikor akarsz költözni?

— Mindjárt holnap.

— A jó Isten segítsen továbbra is a megkezdett úton, amelyen a szegénység boldogjai járnak!

Fra Arnaldo felemeli jobbját. Néhány pillanatig áldón nyugszik Angela lehajtott fején a finom fehér kéz, majd lassan lehanyatlik és Arnaldo visszatér zár-dájába.

XIV.

A SZEGÉNYSÉG ÚTJÁN

— Az úrnő hivatott — mondja Ciafarelli. — Beszélhetek vele?

— Várj itt, messere, egy kicsit. Hozok számodra valami frissítőt. Fáradt lehetsz. Messze útról jöttél.

Ciafarelli megtörli izzadt homlokát.

— Lóhalálban, barátom, lóhalálban. De az a suhanc, aki az úrnő üzenetét hozta, azt mondta, egy félnapot se késsek. Nem tudod, mit akar az úrnő?

— Tudom, de nem mondhatom meg. Csak annyit, a száz táva marad, ha meghalod.

— No, no, az én szám nem marad táva olyan egykönnyen. Nem vagyok mai gyerek.

— Én se, — mondja Battista és kétfelé pödrí a bajuszát — de amit mondtam, megmondtam. Furcsa dolgok készülnek itt, messere. Majd meglátod. — Kenyeret tesz az asztalra, sajtot meg húst és egy kupa vörös bort. — Egyél, igyál, messere, aztán majd szólok az úrnőnek, hogy megérkezte.

Ciafarelli nekilát az evésnek.

— A birtokról van szó? — kérdi teleszájjal.

Battista vállat von. — Talán csak nem gondolod, hogy a ruháiról fog veled beszélni?

— No hallo, most már magam is kíváncsi vagyok. Kérlek, jelents be azonnal.

Battista elmegy, majd hamarosan visszatér. — Jöjj, messere, az úrnő vár.

Ciafarelli kissé elfogultan követi. Nehéz dolog egy ilyen finom hölggyel beszélni. Az ember sohase

tudja, hogy hol követ el valami hibát. Ma azonban jobban megy minden, mint remélte. Angela kedvesen üdvözlí, leülteti. Ciafarelli ennek nagyon megörül. Így könnyebben tud gondolkodni. Sőt így ülve még körül is néz egy kicsit a szobában. Minden a régi, csak az úrnő változott meg. Kicsit kopottnak, elhanyagoltnak látszik a külseje. A haja, a szép fényes haja mintha elvesztette volna a régi csillogását. Most, hogy ott áll féloldalt fordulva, kicsit megfogyva és sápadtan, van valami szokatlan egész lényében. Azelőtt felemelt fejjel és mosolyogva szokott ránézni arra, akihez szólt, most meghajlott vállal, távolba révedező szemmel beszélt. Egy papírtekercset tesz az asztalra Ciafarelli elé. A férfi önkénytelenül ránéz a feléje nyúló kezekre és meghökken. Durva, repedezett bőrű kezek voltak, egészen rövidre vágott körmökkel. A hűséges embert, maga sem tudja, miért, elszomorítja ez a látvány. De aztán megvigasztalja magát. No persze, — gondolja — most, hogy rászakadt az a nagy gyász, nincs kedve törődni az ilyesmivel.

— Ciafarelli, — riasztja fel gondolataiból Angela hangja — fontos dolgot akarok veled megbeszélni.

— Parancsodra, úrnő — mondja Ciafarelli, és eszébe jut Battista jóslata. Vajjon mit akarhat az úrnő?

Szemei nyugtalanul járnak ide-oda a szobában, valami támpontot keresve.

— Ciafarelli, — kezdi újra Angela, és látszik rajta, hogy maga is érzi a súlyát annak, amit mondani fog. — Ciafarelli, te hűséges, jó emberem vagy, becsülettel szolgálsz hosszú idő óta. Ezt nem felejttem el soha és azt akarom, hogy életed ezentúl nyugodt és csendes legyen.

Ciafarelli nem érti, hogy minek ez a bevezetés, de titkos félelemmel gondol arra, ami ezután a bevezetés után következhetnék.

— Arról van szó, hogy el akarom adni összes birtokaimat.

Battistának igaza volt. Ciafarelli tátott szájjal bámul Angelára. — Hogy érted ezt, úrnőm?

— Úgy, ahogy mondom — felel Angela gyorsan. — Nincs rá szükségem. Eladom. Rólad természetesen gondoskodom. Tudod, hogy becsüllek téged feleségeddel együtt és gyermekeidet én tartottam a keresztvíz alá. Neked adom a Porta Romanánál fekvő majorságot. Legyen a tiéd és a családodé. A többi birtokról pedig készíts pontos jegyzéket. A Porta Romana majorról is készíthetsz jegyzéket, már csak a rend kedvéért is, — teszi hozzá mosolyogva — mert az úgyis a tiétek lesz.

Ciafarelli szó nélkül bámul Angela arcába. Mi ez? — gondolja magában. Mi történik itt?

Angela feláll. — Ezt tehát készítsd el, úgyhogy egy hét múlva itt legyen — mondja és örül, hogy ilyen könnyen túlesett a legnehezebben. — Értetted?

De Ciafarelli nem érti. Ciafarelli, a hallgatag, alázatos és félszeg Ciafarelli úgy érzi, hogy ez az ő órája. Hogy neki szent kötelessége eltéríteni az úrnőt ettől az esztelen tervtől. Feláll és keményen belenéz Angela szemébe.

— Úrnőm, én ezt nem teszem meg, és te sem gondolhatsz ilyet komolyan. Bocsáss meg, de én hűséges szolgád voltam, neked is, a tiednek is. Én tudom, mennyit fáradt, mennyit dolgozott Angelo úr, a jó Isten adjon nyugalmat neki — ezért a birtokért, és a fiatalúr is mit meg nem tett érte, hogy mennél többet gyűjtsön össze számodra. És te, úrnőm, most csak így egyszerűen elválnál mindentől, amihez az ő verejtékes munkájuk emléke tapad?

Ciafarelli maga is megijed saját szavaitól. Angela pedig hűvös, nyugodt hangon csak ennyit mond:

— Ciafarelli, úgy látszik, megfeledkezel arról, hogy kivel beszélsz.

A férfit magához téríti ez a hang. Vértörő arc, zavartan sűti le szemeit. — Bocsáss meg, — hebegi — nem akartalak megsérteni . . . De ez a birtok, ez a gyönyörű birtok . . . Idegen kézre adnád . . .

Angela ráteszi kezét Ciafarelli karjára.

— Hagyd el. A gazdagság csak nyűg . . . Nem én vagyok az első, aki ezt érzi . . .

— De úrnőm, hát ezután hogy akarsz élni?

— Úgy, ahogy a többiek, Bernardone Ferenc, Sciffi Klára . . . Vitri Klára . . . Ahogy azok éltek. Mindenből kifosztva. Egyedül Istennek. — Hirtelen elhallgat. Érzi, hogy sokat mondott. Érzi, hogy olyan dolgokat mondott, amit ez a földhöztapadt ember sohasem ért meg. S valóban, Ciafarelli csak annyit ért az egészből, hogy az úrnő, a szép, elkényeztetett úrnő, ezentúl koldus módjára akar élni. És hogy el kell adni a suttogó olajfaerdőket. Hogy elviszik a lovakat, a fehérszörű teheneket és összeomlik mind ez a jólét, ez a gazdagság, hogy vége lesz a régi szép életnek. És Ciafarellit úgy szíven üti ez a nagy összeomlás, hogy sír, mint egy kisgyerek. És a sírástól meg-megcsukló hangon mondja:

— Úrnő, ne tégy ilyet . . . Ne tedd . . . Tartsd meg ezt a szép birtokot. Ne akarj szegény lenni . . . Ne adj nekem semmit. Tarts meg szolgáltnak. Én boldog voltam nálad. Én nem kívánok semmit . . .

Angela meghatott mosollyal nézi Ciafarelli nagy sírását, de a hangja erélyes, nyugodt, ellentmondást nem tűrő, amikor megszólal:

— Ne sírj! Ezen a dolgon sírás nem változtat. Nem ma gondolok először erre. Te csak tedd, amit parancsolok. És amit adtam, fogadd el! Hűségessé voltál, megérdemled. És gyermekeidet neveld vallásosan. Ígérd meg, hogy te is és feleséged is mindig buzgó keresztények lesztek. És most az Isten megáldjon!

Megfordul és kimegy. Ciafarelli értelmetlenül bámul utána. Mi ez? Úgy beszélt, mint egy haldokló. Mit akar? Csakugyan koldusmódra fog élni? . . . Mindenét eladja . . . Csak a romagnai birtokot nem. Az az enyém lesz! — ujjong fel magában. Szép kis birtok. Jó termőföldek. De szinte nem hihetem . . .

— Nos, messere, úgy-e táva maradt a szád? — fogadja kint Battista.

— Mi történt az úrnővel? — kérdi Ciafarelli felelet helyett.

— Semmi. Csak őt is megfogta Assisi Szent Ferenc betegsége . . . Szegény akar lenni . . . Nem is hiszed, hányan vannak hozzá hasonlók Umbriában . . .

— Úgy, úgy — mormog Ciafarelli. — Na! Nem segíthetünk rajta! . . . Nekünk csak használ, és ha neki is jó . . . Az Isten áldja meg a jó úrnőt és tegye boldoggá. Isten veled, Battista!

— Isten veled, messere!

Nem telt bele egy hét sem és Ciafarelli elkészült a nagy munkával. Jegyzékbe szedte Angela összes ingó és ingatlan vagyonát. Vevő akadt bőven. A birtok szép volt, a földek jók. Egyik darabot a másik után hasították ki belőle. Angela pedig boldogan rázta le magáról a gazdagság terhét. Ahogy eladott egy darab földet, a pénzt azonmód szétosztotta a szegények között. És alig néhány hónap múlva a gazdag, büszke asszony búcsút mondott mindennek, ami régi életéhez kötötte. S az új úton, amelyre lépett, nem vitt magával mást, csak a szegénységet . . .

II. RÉSZ

A FERENCES NAGYASSZONY

I.

AZ ÚJ ÉLET FELÉ

1291 nyara rendkívüli pompával köszöntött be Umbriába. A smaragdzöld rét ezer virágjával teljes frissességében pompázott. A levegő megtelt az ezüstös olajfák gyenge sárga virágainak édes illatával. Pillangók pihentek a leveleken. Szárnyuk csillogott a napfényben mint drága zománcos ékszer. A Subasio felől kellemes szellő enyhítette a nagy meleget.

Lent a völgyben a ringó vetések és sűrű szőlőlugasok között vezetett a széles, jól gondozott út. Ennek az útnak nagy jelentősége volt abban az időben, amikor a hegyek ormán meghúzódó szürke városok úgy néztek egymással farkasszemet, mint halálos ellenségek. Nem volt az évnek olyan szaka, amelyben nem szálltak volna ki fegyveres vitézek egyik-másik várból, fölverve harci zajukkal a völgy áhítatos csöndjét. Tüzes paripáikkal végigrobogtak a széles, köves úton, hogy megostromolják vélt, vagy igazi ellenségeik városát. Csapataik nem kímélték a városok birtokait sem, s a völgynek hol az egyik, hol a másik pontja mutatta a pusztulás teljes képét, már amint azt a harci szerencse magával hozta.

Ezen a nyári napon azonban csendes volt Umbria völgye. A nagy út üresen nyújtózott a frissen sarjadó zöld vetések között. Nem taposták zsákmányra éhes hordák. Nem zavarták nyugalma dübörgő kalmárszekerek. Csak két nő lépdelt rajta. Folignóból jöttek és Assisi felé igyekeztek. Napfelkelte előtt indultak el Folignóból. Még úgyszólván sötét volt, amikor lebortorkáltak a hegyoldalra és rátértek az útra. Elgondolkozva lépegettek a köveken és talán eszükbe jutott, hogy ez az út vezette a harcosokat, amikor egymás

élete ellen törtek. Ez vezette a kalmárokat a hamis-ság útján. S íme most őket vezeti az élet az igazság felé. És talán érezték, hogy ez az út a jóvátétel és engesztelés útja . . .

Ugyanebben az időben egy magános lovag üge-tett a völgyben Foligno felé. Ruháját belepte a por. Lováról szakadt a hab. Messziről jöhetett és úgy lát-szik, sietős volt az útja. Már elmaradoztak mögötte Perugia házai, csak a bástyafal szürke csíkja bukkant elő itt-ott a zöld lomb közül. Odaát, a völgy túlsó oldalán, a Sasso Rosso alatt már feltűnedezték Assisi körvonalai. A kéklő messzeségben impozánsan, le-nyűgözően sugárzottak fel a magasba a Sacro Convento pillérei, tömören egybefolyva a hegy szürkességével, mintha egy darab sziklából vágta volna ki valami gigan-tikus, alkotó kéz. A meredek lejtőről fenséges lendü-lettel emelkedett a magasba ez az épület, egy rend-kívüli ember magasbatörő lelkének köbevésett szim-boluma gyanánt. Igen, egy hatalmas, szertelen lélek eszméje volt ez a műremek, amelynek minden vonala egyenesen tört az ég felé, mint a kiáltás, amely az Istent hívja.

A lovag egy pillanatra megállt a Subasio lábánál és felpillantott a templomra, amely úgy állt ott az ég végtelen kupolája alatt, mint egy testet öltött álom, amely merész volt és pompás és egészen méltó ahhoz a végtelen szeretethez, amely megalkotta. És méltó volt ahhoz a szívhez is, amelynek tiszteletére emeltetett.

Rövid kis fohász szállt el az ifjú ajkáról, aztán megsarkantyúzta lovát és vágatott tovább. A Tiberis sekély vizén könnyűszerrel átgázolt és már éppen azon volt, hogy újabb vágatásra ösztökélje lovát, amikor az út kanyarodójánál szembetalálta magát Angelával és társnőjével. Visszarántotta paripáját és valami titkos ösztöntől hajtva, Angelához fordult.

— Nemes úrnő, bocsáss meg, hogy kérdésemmel zavarlak, nem Folignóból jössz?

— De igen, lovag, onnét jövünk. Mit kívánsz?

— Folignóba igyekszem. Egy bizonyos Angéla

nevű nemes hölgyet keresek. Meg tudnád talán nekem mondani, hol lakik? . . . A férjét Bartolomeo Angelónak hívták.

Angela meglepetten néz a lovagra.

— Én vagyok Bartolomeo özvegye. Mit kívánsz tőlem?

A fiatalember leugrik lováról és hódolattal hajlik meg Angela előtt. — Szomorú hírt hoztam neked, úrnőm. Fáj a szívem, hogy éppen nekem jutott az a kötelesség, hogy átadjam neked egy halott üzenetét.

— Egy halott üzenetét? — riad fel Angela. — Ki az?

— Petruccio, az én jó barátom.

A lovak elhallgat. Megkönnyebbülve sóhajt fel. A nehezen már túl van. Várja, hogy majd Angela mond valamit. Talán könnyekre fakad. Vagy felkiált szomorú meglepetésében. De Angela is hallgat. A nagy csend körülveszi őket, mint valami sötét és nehéz függöny, amely felfogja a sírás és panasz szavát. Aztán nagysokára mégis megszólal Angela. Szinte csak magának mondja.

— Tehát meghalt, szegény Petruccio. Elment, mielőtt megérkezett volna a célhoz, amelyet maga elé tűzött. Az élet lemondását ajánlotta az Úrnak, de a Mindenható az életet kívánta tőle . . . Hogy történt?

— Pugliába igyekeztünk. Petruccio útközben elmesélte nekem, hogy felbuzdulva példádön, nemes úrhölgy, ő is eladja birtokait s megszabadulva minden földi nyúgtól visszatér hozzád, hogy együtt járjatok a tökéletesség útját. Ájtatos és hívő lélekkel beszélt azokról az örömökről, amelyekben olyankor volt része, amikor veled istenes és jámbor dolgokról beszélt.

— De hogyan halt meg? — kérdi Angela másodszor is.

A hangjában nincs semmi izgalom. Úgy érzi, teljes világosságban látja Isten terveit. A lovak szavai nyomán bizonyossággá válik benne az a gondolat, ami már azelőtt is oly sokszor nyugtalanította, hogy Petrucciót, a nélkül, hogy azt maga is tudta volna, nem tisztán az isten-

szeretet vitte a lemondás útjára. Sok, talán a kelleténél is több része volt benne az iránta való rajongásnak. Angela tudta, hogy ez az érzés egészen tiszta volt, de mégis csak emberi érzés és ki tudja, milyen útvessztőbe sodorta volna a magány fiatalemberét. Isten meg akarta őt óvni ettől s azért magához vette ezt a szép fiatal lelket akkor, amikor még nem volt benne más, csak a fiatalság ártatlan felbuzdulása.

— A rendkívüli forróság ölte meg szegény Petruciót — mondja a lovag. — Nem láttam rajta semmi különösebb rosszsullétet, csak igen vörös, szinte kék volt az arca. Egyszerre a fejéhez kapott és lefordult a lováról. Azt hittem, hogy meghalt, de amikor föléje hajoltam, láttam, még van benne élet. És akkor egész halkán, alig érthetően megszólalt és szakadozó hangon suttogta, hogy menjek Folignóba, keressem fel Angelát, a nemes úrhölgyet, aki búcsút vett a világtól, mondjam el neki, mi történt és kérem, hogy imádkozzék érte, mert ő már Isten színe elé megy.

— Ezt üzenete? . . . Oh, boldog lélek, aki már az Isten látásában gyönyörködik! . . . Köszönöm fáradtságodat, lovag. Örülök, hogy a nemes Petrucciót a tökéletesedés útján érte utol a halál és megbékélt szívvel ment Teremtője elé.

— Oh, de mennyire! Halála oly szép és épületes volt, mint a szenteké . . . Tengernyi nép volt a temetésén és azt beszélik, hogy sírja mellett csodák történnek . . . *

A lovag már messze jár és Angela még mindig szótlanul lépeget Pasqualina mellett. Mintha hűséges kísérője ott sem lenne. Úgy érzi, hogy egészen egyedül van. Egyedül az egész földkerekségen. Petruccio halálával megszakadt minden közösség közte és a világ között. Az Úr nem akarja, hogy akár a legszen-tebb kötelék is fogva tartsa a lelkét. És most már nincs a világon senkije, semmije, egyedül Isten . . .

Dél felé jár az idő, amikor elérkeznek a Subasio

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

tövébe. Most már meggyorsítják lépteiket. Megkerülik a kolostor épületét és eljutnak a nagy négyszögű térségre, amelynek háttérében ott áll a templom. A tágas tér két oldalát boltíves folyosó szegélyezi. A boltívek alatt vaskarikák vannak a falba erősítve. Ide kötik be a messziről jött zarándokok állataikat. Nagy tömeg tolong itt most is a szikrázó napsütésben. Ismerősök üdvözlik egymást sok szóbeszéddel. Ott állnak a folignóiak is csoportokba verődve. Úgy volt, hogy velük együtt jönnek Assisibe, de aztán mégis lemaradtak a népes zarándoklattól, mert Angela egyedül akart maradni érzéseivel, gondolataival.

A két nő szótlánul surran át a zajongó téren. Belépnek a templomba. Sötétség és hideg fogadja őket, mintha két ellentétes világot választana el egymástól a küszöb, amelyet átléptek. Odakünn forróság, délvidéki nap sugárzása, zaj, pezsgő élet. Itt csend, béke, hűvös homály, amelyben a szem elpihen és megtanul befelé nézni.

— Ūrnőm, add ide a kezed és vezess, nem látok semmit — súgja Pasqualina és ijedten kapkod valami támasz után.

Angela elmosolyodik.

— En is egészen vak vagyok, de ne félj, mindjárt megszokod a sötétséget. Jól van ez így Pasqualina. Így kell ennek lennie, hogy semmit se hozzunk magunkkal a világból most, amikor a szerafi atya sírjához lépünk.

Szerényen pislog a kis olajmécses a sziklába vágott sír előtt. A színek és formák tobzódása között egy darab szegénység. Úgy pihen itt a Szent, mint ahogyan járt, kelt életében . . . A királyok, hercegek és főpapok között egyszerű koldus módjára, a bíborok és aranyok között kopott darócban.

Angela boldog, édes megnyugvással hajtja le homlokát az oltár lépcsőjére. Végre megérkezett. Itthon van. Feltörnek szívéből a hangtalan fohászok. A névtelen, szóba nem önthető vágyak, amelyek az Istent keresik. És imái felkúsznak a Szegényke sírjához és

megcsókolják a porladó csontokat. És ismét ott vannak a kereszt tövében és átfogják az „élet fáját“, mint valami pompás kúszórózsa, amelyen a szeretet virágai nyílnak, és megpihen a Szíven, amely maga a jóság és az élet.

Pasqualina ezalatt áhítatos csodálkozással jár ide-oda a bazilikában. Megbámulja a mennyezet gyönyörű kékjét, amelyhez messze keletről Cyprus királynője küldte a festéket. Áhítatosan imádkozik Giacomina dei Settesoli sírlapja előtt. Gyönyörködve vándorol Cimabue egyik freskójától a másikhoz. Megcsodálja a szűk kis szószéket, amely úgy áll ki a falból, mintha csak díszül készítették volna. Milyen sokat bőjtölhettek Szent Ferenc fiai, hogy ilyen csepp helyen elértek — gondolja szent borzalommal. Egy keskeny kis csigalépcsőn lejut újra az alsó templomba. Arra gondol, hogy most elmegy Szent Ferenc sírjához és megkeresi úrnőjét. Egyszerre a bejárat felől hangos kiáltozást hall. Mi lehet ez — gondolja és ijedten megáll. A kiáltozás ismétlődik és egyre erősebb, kétségbe esetebb lesz.

Mi az? Mi történt? kérdezik egymástól az emberek és egymás hegyén-hátán tolongnak a kapu felé. Pasqualina maga is arra igyekszik, hogy megtudja, voltaképp mi is történt.

— Egy asszony térdelt a küszöbön — mondja valaki a tömegben. — Éppen ott álltam a kapuban, amikor ő is odaért. Azt gondoltam, ki akar menni. De nem tette, hanem letérdelt. Egy ideig boldogságtól sugárzó arccal nézett a templom belseje felé, mintha valami csodaszépet látna. Aztán egyszerre elsápadt és kiabálni kezdett.

— Mondd uram, milyen a külseje? — kérdi Pasqualina és szívét valami megmagyarázhatatlan félelem szorítja össze.

— Olyan, mint minden más asszony. Nincs rajta semmi feltűnő. Fekete ruhát hord. Valamikor igen szép lehetett.

— Engedjete! Látni szeretném — nyögi Pas-

qualina. Nagynehezen átfúrja magát a sűrű embertömeg. És ahogy a kapu közelébe ér, majdnem felsikolt a rémülettől. Sejtelve valóra vált. Angela térdel a templom küszöbén, halálsápadt arccal, tágranyílt égő szemekkel és hangosan kiáltja:

— Miért nem ismertem fel! Miért? Miért? . . .

A fiatal lány odarohan úrnőjéhez, átkarolja, csittó szavakat súg a fülébe, de maga is meg van győződve, hogy Angela elméje elborult.

Hirtelen kicsapódik a zárda ajtaja és néhány ferences testvér siet elő megnézni, miért a nagy kiabálás. A tömeg azonban oly nagy, hogy nem tudnak Angelához jutni, a körülállóktól pedig csak zavaros felvilágosításokat kapnak. Mindenki egyszerre beszél, mindenki magyaráz és az általános zürzavarba minduntalan belehasít Angela sikoltozása.

— Mi történik itt? — csattan fel egyszerre egy kemény, szigorú hang.

— Nem tudom — dadogja a kapustestvér, aki először veszi észre Perugiai Angelót, a gvárdiánt. — Egy asszony van ott . . . Alighanem megbolondult!

A tömeg elcsitul és most újból tisztán hallatszik Angela fájdalmas jajgatása. Hiába szölongatja Pasqualina, hiába akarja elvinni. Úgy térdel ott, mintha hozzá lenne nőve a kövekhez.

— De hát mi van ezzel az asszonnyal — mondja most már türelmetlenül a gvárdián. — És ki ez tulajdonképpen?

— Arnaldo atya rokona és lelkigyermeké — feleli egyik testvér. — Angelának hívják. Folignóból való.

— Hívjátok ide Arnaldo testvért, teremtsen rendet! — adja ki a parancsot a gvárdián. — Ilyet nem szabad megengedni. A templom nem vásár. Ha valaki beteg és nem tud magán uralkodni, az maradjon ott-hon és ne zavarja az ájtatoskodókat!

Már jön is Arnaldo testvér. A szemei szikráznak. Látszik rajta, már tudja mi történt. Úgy megy végig a bámészkodók sorfala közt, mint egy haragos arkangyal.

Az emberek némán nyitnak neki utat. Odalép Angelához. A vállára teszi a kezét. A hangja kemény és reszket a visszafojtott indulattól:

— Angela, ha ilyen feltűnően viselkedsz, megtiltom neked, hogy a jövőben idejőjj!

Angela ránéz, de látszik az arcán, hogy nem érti, mit mond.

Arnaldo haragosan fordul Pasqualinához. — Ide ne vezess többé! Érted?

A fiatal lány ijedten dadog néhány mentegetőző szót. Angela azonban nem is figyel oda. Mintha a szíve akarna megszakadni, olyan kétségbeeséssel kiáltja:

— Szeretett Uram, légy irgalmas hozzám! engedd, hogy meghaljak!

Ez az újabb sikoltás végleg kihozza fra Arnaldót a béketüreséből, de uralkodik magán. Odahajol Angela füléhez és nagyon lassan, szinte szótagolva mondja:

— Angela! én a lelkiatyád, az engedelmesség nevében parancsolom neked, kelj fel és soha többé vissza ne térj ide!

Angela kitért karjai lehullnak. Feláll és Pasqualina karjára támaszkodva, görnyedten, összetörve von-szolja tagjait előre, mintha súlyos terhet vinne a vállán.*

II.

AZ ASSISI LÁTOMÁS

Az assisi jelenet után Angela napokig sápadt, viaszszínű arccal feküdt nyomorult derékaján, akár egy halott. Egyetlen szó sem hagyta el ajkát. Nem tudott beszélni és nem tudott imádkozni.** Pasqualina félelemmel és csodálkozással figyelte. Órákhosszat ült úrnője

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

** Angela vallomásai.

mellett, lesujtva attól a megmagyarázhatatlan titoktól, amely a mozdulatlan alakot körülvette.

A nyolcadik estén aztán felnyíltak az aransugaras szemek. Angela szeretettel rámosolygott Pasqualinára. De nem beszélt arról, ami történt, és a fiatal leány sem mert kérdezősködni.

Megkezdődtek újra a boldog napok a szegényes kis szobában, a ferencesek temploma mellett, ahová Angela Grácián atya engedélyével végleg beköltözött. Amikor Pasqualina először látta meg ezt az új otthont, csodálkozva csapta össze a kezét és bár megszokta, hogy habozás és bíráltság nélkül jónak fogadjon el mindent, amit Angela tesz, őszintén bevallotta aggodalmát, hogy az úrnő nem fogja kibírni a szűk kis börtönt. De aztán serényen hozzálátott, hogy a lehetőség szerint lakályossá tegye a szobácskát és elviselhető legyen benne az élet. Olyan kevés dologra volt szükségük, de még a szükségesnél is kevesebbel rendelkeztek, mert Angela semmit sem akart magával hozni a multból. Sem a tárgyakat, sem az emlékeket.

Reggelenként együtt mentek szentmisére. Pasqualina azonban rendesen korábban jött haza, hogy kitalaríthassa a szobát és úgy várja szeretett úrnőjét. Hetenként egyszer-kétszer kiment a városba, hogy összekéregesse az életük fenntartásához mulhatatlanul szükséges élelmiszereket. Egy kis zöldséget, salátát, gyümölcsöt. Húsnak, halnak soha színét sem látták. Délfelé Angela segített társnőjének az egyszerű ebéd elkészítésében. Tisztította a burgonyát, mosta a salátát és igyekezett magát mindenkép hasznossá tenni a kis háztartásban. A délutánt imádság és elmélkedés közt töltötték el. Ezek az órák olyanok voltak, mint valami csodaszép álom. A négy fehér fal védőn rejtette a szent titkokat, amelynek részeseivé lettek. Zúghatott odakünn a hideg szél, ragyoghatott a verőfényes nap-sugár, nem tudtak róla. Nem törődtek vele.

Pasqualinában ugyan még néha felbukkant az a gondolat, hogy az élet talán mást is tartogat számára, nemcsak lemondást, nemcsak önsanyargatást, de ezek

a kísértések csak rövid ideig tartottak. Csak rá kellett nézni arra a fehér arcra, amelyet oly sokszor látott kipirulva ragyogni, amelyet oly sokszor látott könnyezni, sápadtan, bánattól megtörve, csak rá kellett nézni Angela arcára és érezte, hogy nem tud elválni tőle.

Egy reggel nagy örömmel tért haza Pasqualina a városból.

— Űrnöm! Űrnöm! ujságolja kipirultan. — Jó hírt hozok! Arnaldo testvér újból itt van Folignóból. Saját szememmel láttam, amint a térről befordult a templomba. Örölsz neki, Űrnöm?

Angela elmosolyodik.

— A gyermek sem örülhet jobban édesatyjának, — mondja csendesén. — Hiszen ő adott vissza az életnek. Ő oldozott fel súlyos vétkeim alól. Az ő kezei által szabadított ki Isten a kárhozatból.

Pasqualina gyerekes boldogsággal lát neki a munkának és jókedvűen fecseg, de Angela csak ritkán válaszol kérdéseire. Fra Arnaldo visszatérése Folignóba felkavarja a régi emlékeket és ezekkel megtelt a szíve. Eszébe jut az első lépés. Az első őszinte gyónás. Milyen boldog volt. Milyen felszabadult lélekkel tért haza a fényes palotába, ahonnét ettől a naptól kezdve mindig elkívánczozott. De rögtön utána felvillan előtte fra Arnaldo haragos arca . . . Milyen keményen, szigorúan nézett rá ott az assisi templomban . . . Jóságos Arnaldo atya, tudtad is te mi történt velem, amikor haragos szavakkal kiutasítottál a templomból! Tudtad is te, mennyi fájdalmas öröm lakozott a szívemben és talán meghaltam volna, ha nem kiabálok. Kiáltanom kellett úgy, ahogy az asszony kiált, amikor életet ad gyermekének, úgy, ahogy a lélek kiált, amikor megszületik a természetfeletti életnek . . .

Másnap, amikor Angela hazafelé tart szentmiséről, valaki megérinti a vállát. Csodálkozva fordul meg. Arnaldo áll mögötte. Úgy üdvözlük egymást, mintha az utolsó találkozás óta mi sem történt volna, de Angela kiolvassa a szerzetes fürkésző tekintetéből, hogy hamarosan sor kerül az assisi eseményekre,

Fra Arnaldo elgondolkozva nézi Angela átszellemült arcát és látszik rajta, hogy kérdezni akar valamit, csak nem tudja hogyan.

— Angela, mondd, — szólal meg hosszú hallgatás után — nem magyaráznád meg nekem, miért kiabáltál az assisi bazilikában?

Angela várta a kérdést, de most mégis előnti arcát a vér. — Igérd meg, hogy nem beszélsz senkinek arról, amit mondok.

Arnaldo némán bólintott. Az asszony zavartan tördeli a kezét és elfogultan kezd az elbeszélésbe.

— Együtt mentünk Pasqualinával Assisibe. A bejárat közelében elváltunk egymástól. Pasqualina meg akarta nézni a templomot, én azonban egyenesen szeráfi atyánk sírjához siettem. Nagy áhítat szállt meg, úgy-hogy azt kifejezni nem is tudom. Ekkor hirtelen egy lány, édes hang így szólt hozzám: „Ezentúl már nem szavakkal fogok veled beszélni, de te mégis megértesz majd engem. Veled leszek úgy, ahogy egykor az apostolokkal voltam és te lelki szemeiddel fogod látni, amit ők láttak . . .” Atyám! úgy éreztem, lelkem elválík testemtől. Meggörnyedve kuporogtam az oltár lépcsőjén és egyre ezt hajtogattam: Uram, irgalom, nem vagyok méltó! . . . Nem vagyok méltó! . . . De éreztem, hogy az isteni jószág rám borul, mint valami aranyos palást. Egészen körülvesz és betakar. Elzár mindentől, ami földi és mulandó. Éreztem, hogy Istenben vagyok. Aztán ez is elmúlt és már nem éreztem mást, mint nagy szeretetet. Ekkor újra megszólalt a hang: „Én édes lányom, te vagy az én templomom. Szeress engem, mert én sokkal jobban szeretlek téged, mint ahogy te engem valaha is szerethetsz! . . .” Elképzelheted, micsoda öröm járta át egész valómat. Azt hittem, belepusztulok a nagy boldogságba, beszélni akartam, de nem jutottam szóhoz, mert a hang folytatta: „Én vagyok a lelkek szerelmese és vágyom arra, hogy szeressenek, mert én is szeretem őket. Szeretem őket és isteni hatalmammal kipótolom, ami szeretetükből hiányzik . . . Nagy dolgokat fogok benned mű-

velni . . . Kérj tőlem és én hamarabb adok neked, mintsem te kérni tudsz!" Szédülten és félholtan rebegtem: Uram, ne beszélj így hozzám! Nem bírom ezt a nagy kegyelmet! . . . De az édes hang ismét a szavamba vágott: „Akaratom nélkül semmi sem történik veled és én nem adok több örömet, mint amennyit elbírsz . . . Most pedig egy jellel ajándékozlak meg. Ezentúl bármiről is akarsz beszélni, nem fogsz tudni, egyedül Istenről. Én vagyok az egyetlen, aki lelkedet lekötni tudom. De hogy megnyugtassalak, tudd meg, hogy minden, ami lelkedben végbemegegy, nem a te érdemeid miatt van, hanem egyedül az én jószágomból fakad . . .” Ekkor olyan világossággal láttam minden eddigi vétkeimet és annyira elfogott méltatlanságomnak tudata, hogy keservesen sírni kezdtem és ki akartam menni a templomból. Nem vagyok méltó, hogy az Úr házában maradjak — gondoltam. Mialatt a kapu felé mentem, már nem is jutottak eszembe az Úr Jézus édes, szerető szavai, nem gondoltam arra, hogy maga Krisztus mennyire vágyódik az én szeretetem után és hogy hálátlanságot követtek el, amikor szeretetének ilyen ragyogó tanúbizonysága ellenére is bizalmatlan vagyok vele szemben. Csak a saját bűneimet láttam fájdalommal és keserű önváddal és véges emberi eszemmel magam akartam saját bírám lenni. A küszöbön azonban hirtelen meg kellett állnom. Az volt az érzésem, hogy valaki a nevemen szólít . . . Tudtam, hogy Krisztus hív vissza. A Megváltó hangja olyan szomorú volt és annyi vágyódás csengett benne, hogy megrendülve hulltam térdre a küszöbön. Itt vagyok, Uram, — mondtam bűnbánón. Mintha vétkeimet letörölte volna valami jótékony, láthatatlan kéz, nem láttam semmit, csak Krisztust, aki bűneim ellenére is szeret és azt kívánja tőlem, hogy viszonszeressem . . . Kitártam a karom és vártam Krisztus szavát . . . Az emberek megálltak és csodálkozva néztek rám. Néha nyan be akartak jönni a templomba és rám szóltak, miért állom el útjukat. Hallottam a hangjukat, de annyira telve voltam Istennel, hogy mozdulni sem tud-

tam . . . Egyszerre vakító fény tárul szemem elé és ebben a ragyogásban ott állt Krisztus egész nagyszerű szépségében . . . Rám nézett és szemében csodálatos ígéretek tüze lángolt, miközben így szólt: „Leányom, nem hagylak el soha, ha szeretsz engem! . . .” Olyan boldogság fogott el, hogy úgy éreztem, nem tudok többé Krisztus nélkül élni. De ekkor hirtelen eltűnt a látomás. Halálraváltan bámultam a semmibe. Azt hittem, meg kell halnom. Fájdalmamban keservesen jajgatni kezdtem. Nem láttam, nem hallottam semmit, csak azt tudtam, hogy Krisztus, miután megmutatta nekem egész édességét, elment, elhagyott . . . és én egyszer sem mondtam neki, hogy szeretem, pedig biztosan várta . . .”*

— Mondd, Angela és nem láttad, hogy az emberek mennyire megbotráncozva néznek rád és hogy olyan nagy tömeg vesz körül?

— Nem, semmit sem láttam. Csak akkor eszméltem magamra, amikor te rám kiáltottál.

— És aztán, amikor hazajöttél?

— A jóságos Isten megvigasztalt. Olyan édes békét öntött szívembe, hogy ezt szavakkal nem is lehet kifejezni.

— És meddig tartott a nagy boldogság?

— Nyolc napig. Nem tudom megmagyarázni a lényegét. Legszívesebben meghaltam volna, mert az a gondolat, hogy egyszer végeszakad ennek a földöntúli érzésnek, nagyobb fájdalommal töltött el, mint anyám és gyermekeim elvesztése.

Fra Arnaldo komoly arccal hallgatja Angela szavait. Szemei a messze távolban révedeznek és egész átlátszóvá válnak, mint mindig, valahányszor elmerült a természetfeletti dolgok szemléletében. És amikor Angela befejezi elbeszélését, sokáig áll mozdulatlanul, lehajtott fejjel. Az asszony tanácstalanul áll mellette. Nem tudja, maradjon-e még, vagy menjen. Szólni nem

* Angela vallomásai.

akar. Fél megzavarni Arnaldót. Végre megszólal a szerzetes.

— Csodálatos dolgok ezek, Angela, de félek, hogy nem Istentől jönnek. Az ördög néha ilyen édes vigasztalásokkal csalja kelepcébe a lelkeket . . . Félek, hogy nem vagy méltó ezekre a vigasztalásokra és a gonosz úzi játékát veled.

Angela lehajtja fejét.

— Tudom, hogy nem vagyok méltó — mondja halkán.

— Igen, most alázatosság van szívedben, de ez még semmit sem bizonyít. Kérlek, mondj el még egyszer őszintén mindent, én majd leírom és otthon át tanulmányozom. Várj egy pillanatra, amíg lehozom írószereimet.

Fra Arnaldo bemegy a zárdába s mikor visszatér, leül a bejárat közelében egy padra, Angela pedig újból elmondja mindazokat, amik vele az assisi bazilika ajtajában történtek. Kezdetben akadozva beszél, ügyelve rá, hogy Arnaldo mindent gondosan leírjon, de csakhamar elragadja a hév és olyan gyorsan beszél, hogy a szerzetes alig bírja követni.

Szavakat írok, tudom minden szó értelmét és azt nem tudom, hogy az egész mit jelent — gondolja Arnaldo egyre nagyobb csodálkozással. Még jobban figyel és iparkodik, de érzi, hogy a szavak egész más jelentést nyernek a pergamenre írva, mint Angela ajkain. Csüggedten folytatja a munkát. Olyan vagyok, mint a szita, — gondolja szomorúan — a finom lisztet átengedem és csak a durvát tudom megtartani. — Ismételd csak, amit az imént mondtál? — kéri hangosan. — És kérlek, ne siess úgy . . .

— Nem gondolod, hogy egyszerűbb lenne, ha csak elmondanám a történeteket és te otthon kényelmesen leírnád?

— Lehetetlen! hová gondolsz? . . . Nem, ezt nem teszem — tiltakozik ijedten fra Arnaldo, akit valami megmagyarázhatatlan elfoglaltság kerít hatalmába. —

Nem, nem! a te szavaidat akarom írni és nem az enyé-
meket. Most pedig halld, amit eddig írtam.

Arnaldo kissé remegő hangon kezd az olvasásba,
de Angela csalódott arccal néz rá.

— Hiszen semmit sem írtál le abból, amit én
neked mondtam. Csak a jelentéktelen kicsiségeket
jegyezted fel és elhagytad a nagy dolgokat, amik lel-
kemben végbementek!

— Igazad van, Angela. Nem ér semmit az egész.
Ne is folytassuk — mondja Arnaldo és elkedvetlenedve
csavarja össze a pergament.*

III.

ISTEN ÁRNYÁBAN

Bevonul az ősz az umbriai völgybe. Meleg arany-
s bíborszínekbe öltöznek a fák. Sárga kökörcsinek virul-
nak a réteken. A szél fáradtan, öregesen kerget egy-
egy hulló levelet.

Olyan gyámoltalan, olyan erőtlén, mint egy beteg
gyermek — gondolja a kis Gregoria di Vanni és el-
érzékenyült tekintettel vizsgálja Angela sápadt, meg-
nyúlt arcát. Ott ül az asszony mozdulatlanul, lehúnyt
szemmel az ablak mellett egy elnyűtt, régi karosszék-
ben. Fínom, nemes orrától két mély, fájdalmas vonás
húzódik az álla felé. Kékes halántékánál ősz szálak
vegyülnek a hajába. Ha az utcán találkozik vele, talán
még sem ismeri, olyan nagy rombolást vitt végbe szép-
ségében az elmúlt két esztendő . . . Milyen ragyogóan
szép volt még, amikor először találkoztak . . . Emlék-
szik jól erre a jelenetre. Édesanyjával a S. Feliciano-
kórházba ment. Egyik beteg cselédjüket látogatták. A
folyosón két egyszerű, sötétruhás nő állt és az egyik
betegápolóval beszéltek. Cigliola, — mondta a maga-

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

sabb — kérlek, légy szíves, add el ezt a fátyolt és végy rajta halat a betegeknek. Nem látta az asszony arcát, de zengő, mély hangja megragadta. Állva maradt. Az ápoló méltatlankodni kezdett, hogy hová gondolnak, ő nem kereskedő! . . . — De azért ugy-e megteszed, Cigliola, ha a jó Isten és az assisi Szegevényke nevében kérlek? — kérdezte az idegen asszony és Gregoria, bár nem látta, érezte, hogy mosolyog. A nagy darab legény zavartan vonogatta a vállát. Hát ha úgy akarsz, — mondta félszegen — add ide azt a fátyolt!* Elment. És akkor az asszony megfordult. Valami olyan tündöklő, átszellemült mosoly volt az arcán, amilyet Gregoria eddig csak a szentek vonásain látott a nagy bazilikák mozaikképein. Szinte dermedten bámult rá. Az asszony észrevette csodálkozását. Közelebb jött. — Ugy-e Gilla di Vanni lánya vagy? Nagyon hasonlítasz édesanyádhoz — mondta kedvesen. Neki elállt a lélekzete. Alig tudott néhány szót dadogni. De ettől kezdve gyakrabban találkoztak a kórházban, ahol Angela, Bartolomeo gróf özvegye mindennapos volt. A betegeket ápolta, vigasztalta és mindig vele tartott társnője, Pasqualina is. A barátság egyre mélyült, míg végre Angela megengedte, hogy felkeresse otthonában . . . Hány boldog délutánt töltött itt a szegényes kis cellában . . . Hányszor hallgatta Angela lázas, túlvilági örömtől mámoros szavait. Hányszor sírta el magát a szent asszony önmegtagadó, alázatos életén, és ilyenkor olyan nyomorultnak, üresnek, értéktelennek érezte magát, hogy napokig úgy ödöngött, mint egy élőhalott. De elég volt Angela néhány szava, hogy ismét derűs, vidám szívvel örüljön, hogy él és kedvében járhat Istennek . . . Aztán lassanként megérett lelkében a vágy, hogy egészen Istennek szentelje magát, otthagyja szülei fényes palotáját és a spellói klarissza zárda falai közt keresen menedéket a világ csábításai elől . . . Amikor aztán egy hűvös, esős őszi estén zárva maradt a rozoga kis ajtó, Pasqualina kisírt szemmel tudatta vele, hogy An-

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

gela beteg és fra Arnaldo jobbnak látja, ha nem fogad látogatókat, azt hitte, összeomlik körülötte a világ . . . Nehéz, szürke, lélektelen hónapok következtek. Dobogó szívvel, kipirulva sietett majd mindennap a drága hajlék felé és csüggedten, szomorúan távozott. Mindíg csak ez a rideg, tiltó szó fogadta: Nem lehet! . . . Még jó, hogy az irgalmas Pasqualina hűségesen beszámolt Angela állapotáról . . . Titokzatos volt ez a betegség . . . Pasqualina sokszor mondta, hogy úrnője Istennel beszél . . . De hogy lehet ez? . . .

Angela felveti sötét szempilláit és rámosolyog a fiatal leányra.

— Min töprengsz, Gregoria? — kérdi jóságosan.

— Csak . . . Ne haragudj . . . Csak az járt az eszemben, hogyan beszélsz te az Istennel? . . . Pasqualina mondta, hogy szoktál . . . Hogy lehet az?

— Magam sem tudom — mondja Angela elmerengve. — Magam is értelmetlenül állok a nagy titokkal szemben és csodálkozva kérdelem magamtól, miért tüntet ki Isten éppen engem, szegény nyomorult senkit ezzel a kegyelemmel . . . Kezdetben fra Arnaldo is kételkedett, hátha nem Isten beszél hozzám, de aztán megnyugtatót, ne féljek, nem a gonosz játszik velem.

— És mondd . . . mondd, miket mondasz az Úrnak?

— Hogy miket mondok? Kedves, jó Gregoriám, a fölséges Úristen jelenlétében a boldogság elveszi az ember esztét és csak gügyög, mint a gyermek anyja karján.

Gregoria tétován néz Angela arcába. Tanakodik önmagával, merjen-e tovább kérdezősködni, vagy sem. Végül mégis megkockáztatja.

— Bocsásd meg kíváncsiságomat, de mondd, akkor is Istennel beszéltél, amikor egyszer Pasqualinát nem engedted be? . . . Ő mesélte nekem. Nagyon megijedt szegényke.

— Igen, a Miatyánkot imádkoztam és mikor a végére értem, így szólt hozzám az Isten. „Ha azok, akiket Isten kiválasztott és felvilágosított, nem értik meg

szavát, mert nem akarják megérteni, füleik megsüketülnek és mert nem követik a mennyei sugallatot, az Úr átkát vonják magukra."

— Ezt nem értem — vallja be Gregoria őszintén. — Ha Isten valakit megajándékoz kegyelmével, hogy távolodhat el tőle? Miért átkozza meg?

— „Egy példát mondok, Gregoria. Úgy talán világosabb lesz. Egy apa mindent elkövet fia nevelése érdekében. Nem sajnálja a kiadásokat. Megvásárolja a drága könyveket. Mindig jobb és bölcsebb tanárok kezébe adja gyermekét. Ha aztán ez a gyermek a sok kiadás és gondoskodás ellenére hanyag kezdene lenni, eldobná könyveit, végül pedig valami megvetett mesterségre adná magát és durva tudatlanságban élné napjait, a szegény apa joggal panaszkodhatna és távolodhatna el tőle. Így van ez Istennel is. Ha egy lélek előbb szentbeszédet, majd a Szentírás és végül a Szentlélek sugallataitól megvilágosítva felismeri Krisztus követésének útját, de a sok kegyelem ellenére sem követi azt, hanem bűnös nemtörődömségben tölti életét, Isten nem tehet mást, minthogy megvonja tőle a kegyelmet.”*

A kis Gregoria ijedten mered Angelára. A szívébe látott volna. Megtudta volna valami természetfölötti úton, hogy az utóbbi hetekben egyre kevesebb örömét találta az imában és sokszor rajta kapta magát azon, hogy vágyik a bókokra, kedveskedő, hízelgő, szerelmes szavakra . . . Ez a kezdet . . . Aztán az ő füle is meg fog süketülni a kegyelem szavának . . . És . . . Nem, nem! Le fogja gyúrni gyávaságát és még ma este megmondja szüleinek, hogy be akar lépni a Szegény Hölgyek zárdájába.

A hallgatásba frissen, jókedvűen tör be Pasqualina hangja.

— Béke veled jó úrnőm, és veled is Gregoria. Azt hittem, ma sohasem kerülök haza. Először Ciafarelli tartóztatott fel. Érdeklődött utánad, úrnőm. Igen sajnálkozott, hogy oly sokáig beteg voltál. Aztán elujságolta,

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

hogy a legnagyobb fia ujonc az assisi zárdában . . . Hát nem nagyszerű? A kis Jolo . . . Ki hitte volna . . . Huncut, vásott fickó volt . . . Emlékszem, egyszer . . . Oh, de én csak beszélek, beszélek és elfelejtem megkérdezni, hogy érzed magad, úrnőm? Nem fárasztott ki az ülés?

— Nem, köszönöm, Pasqualina. Egész jól érzem magam. Azt hiszem, most majd lassan megerősödöm.

— Hála Istennek! . . . Igaz. Egy pillanatra bent voltam a ferenceseknél és mit gondolsz úrnőm, kivel találkoztam?

Angela mosolyogva ingatja fejét:

— Fogalmam sincs, Pasqualina.

— Ganfridi Rajmunddal, a generális atyával? Úgy tudom mostanában várják. Vagy talán Jacopone testvérrel, Todiból? — találgatja Gregoria.

— Nem. Egyikkel sem, hanem fra Francesco Damianival.

— Montefalcói Klára bátyjával? . . . Sajnos nem ismerem személyesen.

— Kár. Mondhatom igen buzgó és alázatos szerzetes. Nem hiába szentek vére csörgedez ereiben.

— Hogy érted ezt, Pasqualina? — kérdi Gregoria csodálkozva.

— Úgy, hogy Klárát halála után biztosan szentté fogják avatni . . . De addig is sok dicsőséget hoz még a szeráfi családra.

— Hogyan? Hisz a montefalcói nővérek Szent Ágoston reguláját követik és nem a ferencset.

— Igaz, de Klára terciárius maradt. Még most is a terciárius ruhát viseli és szigorúan megtartja mindazt, amit szabályaink előírnak.

Angela nem szól bele a beszélgetésbe. Klárára gondol, erre az egyszerű családból született lányra, aki már gyermekkorában egész szívével Isten felé fordult. Nem kóstolt bele a világ hiúságaiba és nem is járta végig a lemondások kálváriás útját, mert nem volt miről lemondania. Ott élt hat éves korától kezdve a jámbor montefalcói terciárius nővérek otthonában,

idősebb testvére védőszárnyai alatt és pompázatos, szent virággá fejlődött a szegénység és tisztaság áldott hajlékában . . . Kilenc év előtt, amikor a nővérek megépítették új zárdájukat és felvették az ágostonrendi szabályokat, Klárát választották meg apátnőjüknek . . . Mintha ma lett volna . . . Nagy társasággal ment át a szomszédos Montefalcóba, hogy megnézzék a zárdát, mielőtt klauzúra lesz . . . Bejárták a szűk kis cellákat a parányi ablakokkal, a három szál deszkából összerótt ágygal, amelyen csak félig ülve lehetett aludni és megborzadt arra a gondolatra, hogy ezen a helyen kellene lepergetnie életét . . . Dehogyan is hitte volna, hogy egyszer még ő is rabja lesz a Madonna Povertának és úgy megáhitja ezt a szent szegénységet, hogy odaadja érte cserébe minden gazdagságát . . . Akkor látta először Klárát, a nagyszemű, sápadt apátnőt, akinek alakját szinte légiessé tette a sok önmehtagadás és bőjt . . . Mosolygott rájuk, de alig beszélt néhány szót. Suora Tommasa, aki folignói lány volt, elmondta nekik, hogy Klára fogadalmat tett a hallgatásra és amikor egyszer Krisztus szenvedéseinek elragadtatva megszegte, télvíz idején, mezítláb kifutott a havas útra és a dermesztő hidegben engesztelésül elimádkozott száz Miatyánkot . . .

— Fra Francesco megígérte, hogy ellátogat hozzánk. Azt hiszem, mindjárt itt is lesz — mondja Pasqualina ragyogó arccal.

Gregoria búcsúzik.

— Imádkozz értem — kéri Angelát.

— Imádkozom, hogy kitarts elhatározásod mellett — hangzik a felelet és Gregoriát ismét hatalmába keríti az az érzés, hogy Angela belát a lelkébe.

Pasqualina rendezgetni kezd s közben gondtalanul fecseg.

— Amikor átmentem a Piazzán, megfogott Soriani gróf dajkája. Szegény öreg kétségbeesetten panaszkodott, hogy ura már több mint két éve útnak indult a Szentföldre és azóta sem kapott hírt felőle. Egyesek azt állítják, hogy látták a johannita lovagok

közt. Mások szerint odaveszett valami csetepatéban . . .
Ki tudja, mi az igazság . . .

Angela szemrehányó tekintettel néz a fiatal lányra
s ez egyszerre magához téríti a jámbor lelket.

— Oh úrnőm, ne haragudj! Én bűnös lélek még
most sem tanultam meg, hogy téged ezek a dolgok
nem érdekelnek és hogy aki a világi dolgokkal törődik,
elveszíti Istent.

— Nem haragszom, Pasqualina. Tudom, hogy szí-
ved buzgón keresi az Istent. Ezek a kis eltérések
arra valók, hogy hűségesebbé, alázatosabbá tegyenek.
De nézd csak, azt hiszem kopogtatnak.

Pasqualina az ajtóhoz siet és elhúzza a reteszt.
Magas, ősztövére ferences szerzetes áll a küszöbön.
Homlokán összenőtt sűrű, fekete szemöldöke kissé ijesztő
kifejezést ad különben szelíd arcának.

— Béke veletek! — köszönti a két nőt. — Örven-
dek, hogy már egészségesen talállak, Angela. Klára
nővérem is üdvözlétét küldi számodra . . . Szívesen
meglátogatlak volna már előbb is, de Arnaldo testvér
jobbnak látta, ha nem zavarlak. Így hát meg kellett
elégednem a gyéren szállingózó hírekkel . . . Az azon-
ban biztos, hogy mindenki mást mondott . . . Még
ma sem vagyok tisztában, mi bajod is volt tulajdonképen.

Pasqualina közben székkal kínálja meg a testvért,
ő maga pedig a sarokba vonul és szorgalmasan öltöget
valami régi ruhadarabon.

— „A tagjaiban éreztem szörnyű fájdalmat.
Alig tudtam mozdulni vagy leülni. Járásról szó sem
lehetett. A kezeim és lábaim megdagadtak és állandóan
az az érzésem volt, mintha a nyakamnál fogva kötélen
függnék és a karjaim hátra lennének feszítve . . . És
ez így tartott két éven át.”

— Szegény jó nővérem — szánakozik fra Fran-
cesco.

— „Voltak időszakok, amikor kínomban éjjel-
nappal kiabáltam . . . De hidd el, Francesco testvér,

ezeknél a testi fájdalmaknál még sokkal jobban meggyötörték a lelkiek.”*

— Hogy-hogy?

Angela megorzong. Görcsösen összekulcsolja kezét. Még az emlékezés is kínnal tölti el. Milyen iszonyú napok voltak ezek! . . . Testében feltámadt minden bűnös érzés, gondolat, amit életében valaha is végigélt és azok is, amiket másokról hallott . . . Feltámadt a könnyelmű, léha mult minden rémével és testet öltöttek azok a bűnök is, amiket soha el nem követett . . . Hihetetlen szenvedéseken ment át . . . Egyszer aztán eszébe jutott, hogy Jézus Krisztus is mások bűneiért szenvedett amikor emberi alakban a földön járt és ezért kérte Istent, kettőze meg kínjait . . . Kérése meghallgattatást nyert, de oly heves lánggal csapott fel benne a szenvedély, hogy a tűzhelybe akarta vetni magát, csakhogy megszabaduljon ettől a pokoltól . . . Ha ezen az estén nincs vele az Isten kegyelme, elveszett volna a lelke . . . Néhány rövid mondatban elsuttozta megpróbáltatását, aztán a visszaemlékezéstől könnyes szemmel néz maga elé.

— Az Isten megengedi néha az ilyen megpróbáltatásokat — mondja a szerzetes csendesen. — Mintegy beleveti a lelket a kísértések izzó kohójába, hogy leolvadjon róla minden salak és megmaradjon a tiszta színarany . . .

— Igen, Francesco testvér, ez így van és tudom, hogy így is kell lennie . . . Ez is egy foka az Istenhez közeledésnek . . . Ma már egyetlen érzékem sem csábíthatna bűnre . . . Még ha az egész világ emberei és a pokol összes ördögei szövetkeznének, akkor sem csábíthatnának rá, hogy egyetlen vétekbe is beleegyezzem . . . De akkor ezt még nem láttam és kimondhatatlanul szenvedtem. Mindenből kifosztva, bűnökkel terhelve, Istentől elhagyatva éreztem magam . . . És ez nem volt olyan alázat, ami a lelkemet kielégíthette volna, csak fájdalmat okozott. Világosan láttam minden hibámat és

* Angela vallomásai.

sehogy sem találtam meg az Istent. Még emlékezni sem tudtam jóságára . . . Olyan voltam, mint egy elkárhozott. Éreztem, hogy megbántottam Teremtőmet, láttam összes vétkeimet és nem találtam rájuk semmi mentséget . . . Aztán minden keserűséggé és haraggá változott bennem. Emlékezetembe akartam idézni jócselekedeteimet, de nem jutott semmi az eszembe. Kételkedni kezdtem. Háttha az a sok kegyelem, amit Istentől kaptam, csak félrevezetés volt . . . Hidd el, szívesebben elszenvedtem volna az összes létező testi nyomorúságokat, mint ezeket a lelki kínokat . . . Így harcolt bennem az alázat és a kevélység, míg végül alázatom győzedelmeskedett . . . Nem tanakodtam, nem töprengtem többé, miért történt mindez velem . . . Mintha egyszerre szétszakadtak volna az eget előlem eltakaró sötét, komor fellegek, kisütött lelkemben a nap és beláttam, hogy Isten az alázatos lelkeket szereti, akik mindenben alávetik magukat az ő akaratának és minden alkuvás, gondolkodás nélkül belesímulnak gondviselő akaratába, úgy mint Szűz Mária, amikor elmondta: Ime, az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a Te igéd szerint . . . Éreztem, hogy ez az egy mondat több és nagyobb Isten szemében, mint a világ összes bölcséinek tudománya . . . És kevéssel ezután megjelent előttem Isten olyan tisztán, olyan szépen, mint még soha . . . *

Angela sápadt arca kigyúl. Szemében misztikus tűz világít. Az Istennel eljegyzett lelkek földöntúli visszfénye.

— Ezután is voltak még kísértéseim, — folytatja megenyhülten — de sokkal nagyobb volt bennem az Isten utáni vágy . . . Már tudtam imádkozni . . . Az imádságaim rövidek voltak és különösek. Isten, — mondtam egyszer — hogyan jutok el Hozzád? . . . „A szenvedés útján” — hangzott a válasz . . . És kik jutnak el Hozzád? — kérdeztem tovább . . . „A tiszta lelkűek, a szűzek, a szegények, türelmesek, a betegek

* Angela vallomásai.

és azok, akik érzik méltatlanságukat, de odaborulnak a kereszt lábához és menedéket keresnek abban a nagy szeretetben, amellyel Isten megváltásunkra küldte szentes Fiát" . . . „Leányom, szeresd és csodáld a szenvedő Krisztust" — mondta az isteni hang és azóta nem múlt el nap, hogy ne dicsértem volna a keresztfeszített Úr Jézust . . . Néha olyan szent öröm fogott el, hogy énekelni kezdtem . . .

— Mit? . . . Valami egyházi himnuszt?

— Nem. Csak egy kis dalt, amit magam tákoltam össze. Biztosíthatlak, egy kis semmiség az egész — feleli Angela zavartan.

— Nem énekelnéd el? Nagyon érdekelne . . . Örömet szerezne nekem vele. Megteszed?

Angela nem felel. Lehajtja fejét és halk zengő hangon énekelni kezd. A szerzetes behúnyja szemét és egyszerre úgy érzi, mintha nem is a szűk falak fognák körül, hanem künn járna a napfényes, virághímes umbriai mezőkön és a Szegénykét hallaná, amint égne emelt karokkal, az istenszeretettől megmámorodva dalolja:

„Dicsérlek, Istenem, örök szeretet.

Ágyam a Te szent, véres kereszted.

Párnám a szegénység, kín a takaróm.

Amit Te szenvedtél, édes Megváltóm."*

IV.

A BŰNBÁNAT ÚTJA

Nagypéntek alkonya száll alá a városra. Hamar besötétedik ezeken a kora tavaszi napokon. A templomokban már elhangzott a gyászszolozsmák fájdalmas, egyhangú zenéje. Elhagyatottak, mint az a magános sírbolt azon az első húsvéti éjtszakán.

* Angela vallomásai, fra Arnaldo följegyzései.

Fra Arnaldo alig várja, hogy a ferencesek temploma kiürüljön. Szeretett ilyenkor a csendes, elhagyott oltár előtt zavartalanul elbeszélgetni az édes Üdvözítővel. Szokása szerint most is odatértelt a tabernákulum elé és halk, suttogó hangon imádkozik. Egyszerre megfordul. Valami halk nesz üti meg a fülét. Az egyik oszlop mellett sötét alakot lát. Azt hiszi, hogy valami öregasszonyka, aki elaludt a szertartás alatt s most felébredve biztosan megijedt, azt gondolván, hogy bezárták a templomba. Odasiet, hogy megnyugtassa. Mikor azonban a közelébe ér, meglepetten felkiált.

— Angela, te vagy?

— Igen — válaszol egy alázatos, szelíd hang.

— De hát mit keresel itt?

— Szerettem volna az éjtszakát a szenvedő Üdvözítő közelében tölteni és ezért elrejtőztem, amikor a templomot bezárták.

— Miért teszel ilyeneket? Tudod jól, hogy nem illik a templomban éjjelezni, azonkívül, hogy az egészségednek is ártalmas. A vezeklésben is mértéket kell tartani.

— Tudom, testvérem, de napok óta egyre Krisztus szenvedéseire gondolok és érzem, ha az ember egész életében bűnbánatot tartana, sem volna elég, hogy kiérdemelje azt a végtelen boldogságot, amit Isten az örökkévalóságban ígért. Ezért titokban mindenkinek sokat kellene vezekelnie és ez nem is volna nehéz, ha meggondolnánk, mennyi mindent tett értünk az Úr Jézus, amit sohasem tudtunk meg! . . . Szerdán egész nap Krisztus haláláról elmélkedtem. Azt akartam, hogy összeszedett legyen a lelkem. Estefelé aztán megint hallottam az isteni hangot. „Leányom, — mondta jóságosan — én őszintén szeretlek téged!” . . . Nem is tudom megmondani, mennyire fájtak ezek a szavak, mert egyszerre egész tisztán állt előttem, mi mindent tett értem Jézus és én csak öntetszélgésből, hamisan szerettem . . . Oh atyám, azt hittem, megöl a fájdalom . . . Uram! — kiáltottam fel szörnyű kínomban — igaz, hogy képmutatóan szerettelek és nem őszintén,

igazán, de bocsáss meg! . . . Inkább nem akarok többé sem látni, sem hallani, csakhogy Téged meg ne bánt-hassalak! . . . Erre újra megszólalt a hang: „Leányom, mindazok, akik szeretnek engem, követőim a szegénységben, a fájdalomban és megaláztatásban, az én törvényes gyermekeim. Mindazok, akiknek lelkében él szenvedésem és halálom emléke, az én törvényes fiaim . . . És akik megkapják ezeket az adományokat, fel-emésztődnek az én szeretetemben és átváltoznak bennem.”*

— Várj csak egy kicsit, Angela. Ezt jó lenne lejegyezni. Rögtön hozom íróeszközeimet — szakítja félbe fra Arnaldo izgatottan és máris eltűnik a zárdába vezető ajtóban. Néhány perc múlva a sietéstől kipirultan már vissza is jön. Letelepszik a mellékoltár lépcsőjére. Kitergeti térdein a pergamentekercset és az öröklámpa pislogó fényénél írni kezd.

Angela az oltár másik sarkában kuporog. Lassan, meggondolva ejt ki minden szót. — „Akik Krisztus útján járnak, hasonlóvá lesznek hozzá és egész lényüket átformálja az a hét adomány, ami Isten törvényes gyermekeivé tesz . . .”**

— És mi ez a hét adomány?

— Az első a szegénység szeretete . . . Ne legyen másunk, mint az Úr Jézus. Ne reménykedjünk semmiféle teremtetett lény segítségével és ezt mutassuk is meg cselekedeteinkben . . . A második a megvetés szeretete. Ez abban áll, hogy keressük a megvetést. Érezzük, hogy mindenki megvetésreméltónak tart és nincs senki, aki sajnálna, de nem is vágyódunk erre a szánalomra, mert egyedül Isten szívében akarunk élni . . . A harmadik a fájdalom szeretete. Belemélyedünk az Úr Jézus és Szűz Mária minden testi és lelki fájdalmába. Vágyódunk, hogy minden teremtmény szüntelenül fájdalmat, aggodalmat okozzon nekünk . . . Aki ezt nem óhajtja, az nagyon messze van még az Úr Jézushoz való hasonlatosságtól, mert a szegénység, a megvetés és a fájda-

* ** Angela vallomásai.

lom állandó kísérői voltak az Úr Jézus életének . . . A negyedik a méltatlanság érzése. Vagyis akármennyit is tettünk, érezzük, hogy méltatlanok vagyunk Krisztus jóságára és még semmit sem cselekedtünk. Az ötödik adomány az, hogy minden gondolatunk az Úr Jézusra irányul. A hatodik adomány menekülés minden elől, ami a Krisztus-hasonlósággal ellenkezik. Végül a hetedik adománnyal az bír, aki nem ítélkezik senki fölött, hanem meg van győződve, hogy ő a legrosszabb ember a világon és méltatlan minden isteni kegyelemre . . .

Angela elhallgat. Az áhítatos csendet csak a lúdtoll pergetése szakítja meg. Fra Arnaldo gyors kézzel veti egymás mellé a szavakat. Amikor elkészül, kérdő pillantást vet Angelára, van-e még valami mondani-valója.

— Már a bőjt első vasárnapján úgy éreztem, hogy az alázat örvényébe hulltam — mondja az asszony és görcsösen összekulcsolja a kezét, mintha ezzel az erős szorítással akarná kényszeríteni magát, hogy beszéljen arról, amiről vallomást tenni oly nagy önmeztagadásába kerül. — És a következő hétfőn — folytatja szavait — annyira láttam gonoszúságomat és vétkeimet, hogy mindenki előtt fel akartam tární . . . Ki akartam menni a Piazzára és kiáltozni: Nézzétek! itt van az a gonosz nő, aki telve van rosszasággal. Nézzétek emberek! Bőjtöt tartott, hogy híres legyen. Megüzente mindenfelé, hogy sem húst, sem halat nem eszik, de a mellett mértéktelen volt és részeges . . .

— De Angela!

— Igen atyám, így volt és még sokkal rosszabb! Törtem a fejemet, hogyan mutathatnék szegénységet. Úgy tettem, mintha sokat virrasztanék. Rossz fekvőhelyet készítettem magamnak. És a valóságban nagyon lusta voltam. Ágyamba éjjel puha, meleg takarókat tettem, reggel pedig eldugtam, hogy senki se lássa!

— De Angela, te túlozol!

— Nem, nem! — kiált fel az asszony hevesen. — Ez voltam én! Képmutató! . . . A szívem tele volt gonoszussággal, beképzeltséggel! . . . Isten útálata voltam!

... Ajtatosságot tettem és tele voltam göggel ... Azt akartam, hogy szentnek tartsanak! ... Mindíg azon törtem az agyamat, hogyan csalhatnám meg a világot!"

Angelát annyira elragadja a bűnbánat, hogy egészen megfeledkezik a templomról és Arnaldóról. Hangja egyre erősebb, vádlóbb, mintha nem is az Isten házában csendjében, hanem a nyílt utcákon, nagy néptömeg előtt beszélne. Annyi kín, annyi szenvedés tükröződik arcán, hogy a szerzetes nem tudja tovább nézni. Megragadja a karját és rászól:

— Angela! Angela, ne gyötörd magad!

Angela összeroppan. Forró könnyek peregnek végig az arcán.

— Oh atyám, ha tudnád, hány ember lelkét gyilkoltam meg és köztük a magamét is — zokogja fuldokolva.

— Nyugodj meg, Angela! Majd később folytatjuk, de most ne beszélj. Nem szabad így felizgatnod magad!

Angela kezébe temetett arccal sír. De nem bírja sokáig a csendet.

— Atyám, kérlek, engedd, hogy befejezzem ... Igérem, uralkodni fogok magamon — könnyörög.

Fra Arnaldo némán bólint és megmártja a tollát a kalamárisban.

— Amikor így megláttam összes bűneimet, kétségbeesetten és sokáig sírtam. Legszívesebben meghaltam volna. Késő estig kínlódtam minden vigasztalás nélkül, de akkor újra hallottam az édes mennyei hangot: „Leányom, annak a léleknek, amely állandóan érzi Istent, nincs annyi érdeme, mint annak, aki fájdalommal telve, megtörve és vigasztalanul jön hozzám” — mondta az Úr ... Megmagyarázhatatlan béke töltötte el erre a szívemet és megértettem, hogy a léleknek szüksége van a megaláztatásra és megszégyenítésre ... Krisztusnak is állandó társa volt a megvetés. Örült, amikor rágalmazták, mert utolsó akart lenni az emberek

* Angela vallomásai.

között . . . Vannak lelkek, akik azt mondják: Szeretem Krisztust, egészen mindegy, tisztel-e a világ vagy sem, de már annyira mégsem megyek, hogy kívánjam a megvetést és megszégyenítést, mert ez nagy lelki küzdelembe kerül . . . Az ilyen embernek tökéletlen a hite és kevés a szeretete. Minden valószínűség szerint sokszor cselekedett olyant, amiért büntetést érdemelt volna és ezért türelemmel és örömmel kellene elviselnie a szégyenkezést, a test és lélek szenvedéseit; és pedig azért, mert megszégyenülésben tisztul a lélek és ha a büntetést béketűrőssel viseli, eleget tesz Isten akaratának és igazságosságának . . . Ha pedig nem elégtételből kell viselni a megszégyenítést, százszor nagyobb türelmet kell tanúsítania, mert ez a fájdalom és megáláztatás kegyelemmé változik. Amikor idáig jutottam elmélkedésemben, ismét hallottam Isten hangját. Azt kérdezte: „Leányom, akarsz-e megszégyenülni?” . . .*

— No és te mit feleltél?

— Igen, Uram, akarok. Hogyne akarnék . . . Hányszor szégyenítettem meg magam az emberek előtt, de csak öntetszeglésből, mert azt akartam, hogy még jobban dicsérjenek! . . . „Te lányom vagy — mondta a hang — és én sokkal jobban szeretlek téged, mint te engem. Tetszik nekem a szerénységed. Az ég összes szentjei szeretnek téged, különösen szentséges Anyám, Mária és féltő szeretettel kísérlük lépéseidet . . .” Nagy meleg árasztotta el egész testemet és láttam az Urat oly tisztán, oly teljesen, hogy szavakkal nem is tudom kifejezni. És aztán úgy éreztem, mintha a mennyországban lennék, ahol minden szép, minden jó, az ég összes szentjei itt vannak és velem együtt dicsérik az isteni Fenséget. Láttam az angyalokat és a szenteket. Az angyalok a szentek felett álltak . . . De minden fényesség, minden szépség az Istentől eredt és én nem is tudtam másban gyönyörködni, mint Benne . . .

— És aztán?

— Az Úr beszélt hozzám. „Annyira szeretlek,

* Angela vallomásai.

hogy titkolnom kell előtted, mert ember nem képes ennyi szeretet elviselésére" — mondta. — Oh, Uram, hogy szerethetsz Te engem, nagy bűnöst? — kérdeztem. — Miért szeretsz épp engem, aki olyan csúnya vagyok és egész életemben mást sem tettem, mint Téged megbántottalak! . . .

Angela szemét elfátyolozzák a könnyek és kitör belőle a zokogás.

Fra Arnaldo felemeli a fejét.

— De Angela, — mondja szelíd szemrehányással — hát nem megígérted, hogy nyugodt leszel? Vagy azt akarod, hogy befejezzem az írást?

— Nem, nem, testvérem, — tiltakozik Angela fojtott hangon — hiszen az Úrnak határozott óhaja, hogy azt, amit kaptam Tőle, neked elmondjam, te meg nyilvánítsd ki az embereknek . . . De hidd el, ez nem könnyű . . . Nehezemre esik a beszéd. Szenvedek. Küzdelmembe kerül. Nem tudom magam kifejezni és nem tudom a dolgokat úgy elmondani, ahogy voltak . . .*

— Ne csüggedj, Angela, ha Isten azt akarja, hogy másoknak is adjál az Ő kincseiből, meg fog segíteni!

— De olyan borzasztó kínokat kell kiállanom. Mindig üldöz a félelem, hogy nem mondok igazat . . . Ámbár egyszer azt mondta az Úr, hogy semmi hazugság sincs abban, amit elmondok, mert a valóság még sokkal több volt és Ő jelen van minden szóban, amit kiejtek ajkamon és azzal is, aki leírja.

Fra Arnaldo egy pillanatra lehúnyja sötét szemét. Rövid, de forró imában megköszöni Istennek azt a kegyelmet, hogy épülésére egy ilyen lelki gyermeket küldött.

— Folytasd Angela — mondja aztán halkán és új tekercset terít a térdeire.

— Senki sem élhet azzal a kifogással, hogy nem üdvözülhet, mert csak az a beteg nem gyógyulhat meg, aki nem követi az orvos előírásait és a különféle gyógyszereket összekeveri . . . Tudod, atyám, az orvosság,

* Angela vallomásai.

amellyel az Úr a beteg lelkeket meggyógyítja, az Ő drága szent vére . . . Aztán megint hallottam a hangot: „Amikor gyermekeim elhagyják országomat, az ördög gyermekei lesznek, de ha fájdalmat éreznek és bűnbánóan visszatérnek keblemre, mert tudják, hogy megbántottak és belátják, hogy a pokolra méltók, amiért annyira visszaéltek és megsértették szeretetemet, akkor annyira örülök, hogy olyan különös kegyelmekkel halmozom el őket, amilyenekben még a szűz lelkeket sem részesítem . . .”

— Adassék hála az Úrnak, hogy mindezeket a lelkeket vigaszára leírhatom! — kiált fel örömsugárzó arccal fra Arnaldo. — Oh, Angela, nem is hiszed, hány embernek adod vissza ezzel a nyugalmat és a békét . . . Volna még valami?

— Többször megtörtént, hogy ha reggel vagy este elmondtam szokott imáimat, nem éreztem annyi örömet, mintha csak ezt a kis rövid fohászt rebegettem el: Szent igazságod miatt, ments meg Uram engem! . . . Itt a világ legcsodálatosabb dolgát mondom, de hogy miért és hogyan, azt megmagyarázni nem tudom.

— Nem értelek, Angela. Nem tudod magad világosabban kifejezni? Így nem írhatom le. Gondolkozz, hátha eszedbe jut!

Fra Arnaldo lassan összegöngyöli a teleírt pergamenlapokat és várakozó arccal figyel Angelát. Az asszony lehajtott fejjel, minden erejét megfeszítve gondolkodik. Egyszer-kétszer felemeli tekintetét és elkínzott mosollyal néz lelkiatyja nyugodt, tiszta vonásaira, mintha felmentést várna, majd tovább kutat emlékezetében.

— Hát nem megy? — kérdi fra Arnaldo szánakozva. — No, nem baj.

Angela aranyszemein végigcikázik egy hálás sugár.

— Nem, atyám, nem tudom megmagyarázni — mentegetőzik szégyenkezve és nagy tehetetlenségében összekulcsolja remegő kezét.*

Fra Arnaldo összeszedi íróeszközeit és feláll.

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

— Isten és az ő békéje legyen veled, Angela — mondja halkan és magas, nyúlánk alakja belevész az Isten Fiát gyászoló templom sötétségébe . . .

V.

MEGPRÓBÁLTATÁSOK

Szent Mihály ünnepére ébred Foligno, egyikére azoknak a bűbajos őszi reggeleknek, amelyek elfeledtetik velünk, hogy búcsúzik a nyár. Még távol vannak a hűvös, ködös téli napok. Még ragyogók a nap sugarai és nyoma sincs a bágyadt, fakó fénynek, amely a téli napok szomorú egyhangúságáról beszél.

Angela ott térdel a ferencesek templomában az áldoztatórácsonál. Az oltárnál a pap most készül az Úrfelmutatásra. Fra Arnaldo misézik. A drága aranybrokát ruha festői redőkben hull alá válláról. Sötét haja ragyogó koronaként övezi fejét. Annyi áhitattal, olyan alázattal végzi a szent cselekményt, hogy még a legérzéketlenebb lelket is magával ragadja. Fehér kezeiben magasra emeli Krisztus testét. A ministráns csenget. Angela felemeli a fejét. Lelkét kimondhatatlan édesség tölti el, mint mindig, valahányszor a kenyér színe alá rejtőző Üdvözítőre néz . . . S amint így térdel, szinte belekábulva az Oltáriszentség fenséges titkába, egyszerre megszólal a jólismert mennyei hang: „Leányom, Fiam, aki ma szívedbe tér, megáldott téged és én is megáldalak. Szeresd őt nagyon, mert ő is nagyon szeret téged.”

Angela kezeibe temeti arcát. Úgy érzi, csupa tűz lesz a teste. „Szeretettem, — hallja újra a hangot — azt akarom, hogy megismerd hatalmamat.” A következő másodpercben szemei elé tárul a világmindenség. Látja a végtelen messzeségeket, a csillagok milliárdjait, a bolygókat . . . Látja a tátongó mélységeket. A tengerek roppant víztömegét. A ködbevesző hegyóriásokat.

A völgyeket . . . De még fel sem ocsúdik ámulatából, ismét megszólal a hang. „Gondold meg, hogy hatalmamnak csak egy részét mutattam meg neked . . . Miután pedig láttad nagyságomat, megmutatom alázatosságomat is!” . . . Angela most szédítő örvényt lát, az alázatosság örvényét, amelybe a nagy Isten alászállott, hogy megközelítse az embereket . . . Hideg borzongás fut végig a hátán és hirtelen ráeszmél saját semmiségének tudatára. Látja, hogy ő, a parányi porszem Isten végtelenségében, milyen gőgös volt. Szégyenkezve takarja el arcát. „Kegyelmem nélkül nem tudnád így belátni semmiségedet”, hangzik tovább a mennyei szózat. „Nézz az oltárra! Ott vagyok én, aki egyúttal benned is vagyok. Ha magadhoz veszel, megkapod azt, aki a tied. Menj és áldozz meg az Atya, Fiú és Szentlélek nevében!”

Angela feltekint. Előtte áll fra Arnaldo. Komoly arca sápadt, mint az elefántcsont. Tekintete áhítattal nyugszik a kezében tartott kis szentostyán. Angela a boldogságtól megmámorosodva nyitja meg ajkait, hogy magába fogadja szeretett Jézusát . . . Édes örömben és imádatban telnek a fenséges egyesülés percei. Angela ujjongani, énekelni szeretne és magához ölelni az egész világot, amelynek mindenható Ura, im szállást vett az ő szívében . . . Szeretné elmondani Neki mindazokat a forró, édes szavakat, amelyeket magában érez és oly sokszor elmondott a várakozás szent perceiben . . . Szeretné odaszórni elébe égő szeretetének bíboros virágait . . . De nem tud mást mondani, csak ezt az egy szót: Jézusom . . . Jézusom . . . Jézusom . . .

A pap már az oltár lépcsőin térdel és (Szent Mihályhoz) mondja a végső könyörgést, amikor Angela felrebben elragadtatásából. Néhány percig hangtalanul ismétli fra Arnaldo után a szavakat, aztán összekulcsolja a kezét és nagy hévvel imádkozza: Szent Mihály, arkangyal! Isten hatalmas szolgája, mutasd meg nekem az Urat! Mutasd meg nekem az édes Megváltót előbb élve, aztán a kereszt szenvedésében, sebekkel borítva és mutasd meg a kereszthalál dicsőségében

is! . . . Alig mondja ki óhajását, maga is megrémül merészségétől. Bocsánatkérő szavakat hebeg, de erre már el is tűnik előle az oltár, az imádkozó pap és megjelenik Krisztus hófehér alakja természetfeletti szépségében . . . Majd lassan elsápad az isteni arc . . . Homlokán véres verejték gyöngyözik . . . Válla meghajlik a korbácsütések alatt . . . Teste csupa szétmarcangolt húscsapat . . . És szemében ott ég az egész emberiség vétkének fájdalma . . . Gyalázatos pribékkezek ragadják meg. Már ott függ a keresztfán . . . Patakokban csörgedezik drága szent vére . . . Megrendül a föld . . . Elsötétedik a nap . . . Aztán elfakul a kép és Angela nem lát egyebet, mint az elhagyatott oltárt és a tabernákulum bezárt ajtaját.*

Lépések közelednek. Valaki megáll mögötte. Hátra sem néz. Tudja, hogy fra Arnaldo. Így tesz mindig a jó lelkiatya. Megvárja, amíg a szentmise után a hívek nagyrésze kimegy a templomból és aztán felkeresi őt. Sok kegyelemteljes órát töltöttek már így együtt, az oltár közelében, elmerülve Isten nagyságának dicsőítésében. Angela feláll és alázatosan köszönti a szerzetest. Majd félrevonulnak a mellékoltárhoz.

— Kimondhatatlan örömben volt részem — mondja Angela ragyogó szemmel.

— És mi az, ami annyira megörvendeztetett? — kérdi fra Arnaldo és iparkodik derűs arcot ölteni, de hangjában egy kis bánat cseng.

Angela nagy hévvel belekezd a beszédbe, de egyszerre úgy érzi, mintha megbénult volna az agya. Amikor szavakká akarná formálni az eseményeket, kiesik minden az emlékezetéből. — Nem megy. Nem tudom elmondani — mondja leverten. — Nagy bűnös vagyok . . . Ajkam nem méltó, hogy Isten fenségéről beszéljen . . .

— Miért mondasz ilyeneket, Angela? Hát nem számoltál be mindig hűségesen azokról a kegyelmekről, amelyekben Isten részesített?

* Angela vallomásai, fra Arnaldo feljegyzése.

— Igaz, hogy sok kegyelmet kaptam, de minél több jóban van részem, annál inkább látom életem vétkeit és gonoszságait . . . Egy parányi jót sem találok magamban . . . Úgy érzem, hogy eddig semmit sem tettem, ami Istennek tetsző lett volna . . . És még arra sem vagyok képes, hogy az ő végtelen irgalmából kapott vigasztalásokat és látomásokat úgy mondjam el neked, hogy mindenki megérthesse és épülhesen rajta . . . Oh, én nyomorult féreg!

— Angela, ne vádold magad hibákkal, amiket el nem követsz. Nem te vagy a hibás, hanem én, hogy szavaidat nem tudom megjegyezni és úgy írom le, hogy nem ismersz rájuk. Félek, hogy most sem leszel megelégedve azzal, amit írtam.

Fra Arnaldo előhúzza csuhája ujjából az összehajtogatott pergamenlapot és halkán olvasni kezd:

„Nagy és igaz dolgokat mondasz nekem, mindenható Úristen, de szívem mélyén még mindig ott lapang a kétely. Ments meg tőle, Uram! Adj valami biztos jelt, amiből megtudjam, hogy Te vagy az Isten, aki hozzám szólni . . . De kérlek, legyen ez a jel kézzelfogható! . . . Adj nekem egy drágakövet vagy egy gyertyát, vagy amit akarsz, csak láthassam testi szemeimmel . . . Ha úgy akarod, senkinek sem fogom megmutatni . . . Akkor Isten így felelt nekem: Az a kézzelfogható jel, amit kérsz, csak hiúságod kielégítésére szolgálna és felébresztené benned az önhiúságot. Kételyeidtől az sem mentene meg, ha látnád és érintenéd ajándékom tárgyát . . . Sokkal értékesebb jelet adok neked ennél! . . . Egyedül engem fogsz szeretni és ezt a szeretetet szüntelenül érezni fogod, úgyhogy semmi másra nem tudsz gondolni. Ha valaki azt mondaná neked, hogy ez az érzés a legszegényetesebb dolog a világ szemében, te még akkor is gyönyörűséget és dicsőséget fogsz találni benne és azt fogod mondani: Uram, nem vagyok méltó ilyen nagy kegyelemre. Ha pedig mindenki dicsérni fog, te azt óhajtod, bár

* Angela vallomásai.

rosszat mondanának rólad. Ez lesz az a jel, amiből tudni fogod, hogy benned van az Isten . . . Most pedig felkenlek a szentek kenetével . . . E szavak hallatára rendkívüli erőt éreztem, mintha csakugyan valami erősítő balzsammal kentek volna meg. Lelkemet öröm és bátorság töltötte el. Kész lettem volna a legkínosabb halálra is és valósággal sóvárogtam a vértanúság után. Leghőbb vágyam pedig az volt, hogy bárcsak minden ember megszégyenítene . . . Ebben az időben különös buzgósággal imádkoztam azokért az emberekért, akik gyűlöltek és rosszat tettek velem és nem egyszer különös kegyelmeket esdtem ki azok számára, akik bántalmaztak . . . Valahányszor ezt tettem, oly nagy örömet éreztem, hogy szavaim gyengék annak kifejezésére."

Fra Arnaldo elhallgat. Angela csak most látja, hogy milyen sápadt. Átvirrasztott éjszakák, nagy lelki harcok nyoma vet árnyékot az arcára. Angela kérdően néz rá. Szeretné tudni, mi bántja jósaágos szívét. De nem mer szólani. Úgy érzi, hogy gőg, elbizakodottság volna, ha ő, a tudatlan lelki gyermek akarna tanácsot adni atyjának, vezetőjének. S mégis úgy érzi, hogy szólnia kell, hogy lelkiatyja vár tőle valamit, néhány vigasztaló szót talán. Összekulcsolja kezeit és halkán felfohászkodik: Uram, add, hogy megtaláljam azt a szót, amely leginkább vigasztalására lesz! . . . Segíts, hogy azt mondhassam neki, ami megnyugtatja szomorú szívét! Miközben így imádkozik, egyszerre különös fény önti el arcát. Szeme elrévülten mered a semmibe és hangosan felkiált:

— Látom az isteni bölcseséget a maga teljességében! . . . Látom, hogy Isten útjait nem szabad kutatni! . . .

Fra Arnaldo meglepetten kapja fel a fejét. Érzi, hogy Angela szavai neki szólnak. Igen, ez a válasz kételyeire, amelyek oly régen győtrik. Felelet az ő ki nem mondott kérdésére.

És Angela tovább beszél: — „Látom, hogy másként kell megítélni a lelki dolgokat, mint az embere-

ket . . . És látom, hogy amikor az emberek Isten dolgairól beszélnek, rendesen nagy tévedésben vannak" . . . *

— Angela! — szól rá a szerzetes izgatottan — Angela! imádkozz Domenico della Marca testvérért. Áldott jó lélek. Nagyon szeretem őt. De most igen nagy veszélyben forog. Attól tartok, hogy barátai félrevezetik! . . . Iszonyú aggodalmakat állok ki miatta. Kérlek, imádkozz érte!

— Igen atyám, imádkozom érte.

— De most mindjárt!

Az asszony engedelmesen imához lát. Fra Arnaldo áhítattal nézi. Úgy érzi, mintha ebből az Isten trónja előtt oly bensőségesen imádkozó nőből titkos erő áradna szét s a lelkében lakozó rendkívüli kegyelem napsugár módjára ragyogna a feje felett. Érzi, hogy milyen hatalmas, milyen legyőzhetetlen az imádkozó ember. Összerezzen, amikor Angela végre megszólal.

— Arnaldo testvér, imádkoztam azért, akiért aggódtál és azt a választ kaptam: Minden, amit más érdekében cselekszünk, történjék nagy gonddal és lelkiismeretességgel. De saját magunk ügyét ne cseréljük össze soha a máséval. Legyen példánk Szűz Mária, aki mindig megőrizte a sajátját és másnak is megadta azt, ami őt megilleti.

Fra Arnaldo mélyen elgondolkozik a hallottakon. Első pillanatra nem is sejtí, hogy mit jelentenek. De aztán lassanként rájön, figyelmeztetés akar ez lenni számára, hogy ügyeljen saját lelki kincseire, amelyeket Istentől kapott és sohase tegye annyira magáévá mások ügyeit, hogy az saját lelkének békéjét megzavarja.**

— Fra Arnaldo! Fra Arnaldo! — hangzik fel hirtelen a templom csendjében. — A gvárdián atya hivat! Már legalább ötször kérdezősködött utánad. Mondtam, hogy itt vagy a templomban és Madonna Angelával beszélsz.

* ** Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzései.

— Gvárdián atya küldött értem?

— No nem egészen. Hivatni éppen nem hivatott, csak én gondoltam, hogy talán jól tennéd, ha jönnél. A provinciális atya már rég megérkezett a vizitációra és már az összes testvérek voltak nála . . . Ne haragudj kérlek, de azt hiszem, jól tennéd, ha te is jelentkeznél nála.

— Igazad van, testvérem. Köszönöm a figyelemztetést. Megyek.

Arnaldo gyorsan búcsút vesz Angelától és megindul a gvárdián cellája felé. Nem is sejti szegény, hogy milyen zivataros felhők gyülekeznek a feje fölött.

A provinciális, aki két óra tájban érkezett, — fra Arnaldo éppen akkor gyóntatott, úgyhogy nem lehetett jelen a fogadtatáson — nagyjában már végzett a zárda felülvizsgálásával. Mielőtt a testvéreket magánbeszélgetésre rendelte volna, összehívatta őket a refektóriumban, ahol röviden elmondta nekik a vizitáció célját és szívükre kötötte, hogy jelentésüket lelkiismeretük szava szerint tegyék meg.

— Most felmegyek a gvárdián atya cellájába, ott várlak benneteket. Jertek rendben, egymásután és kiki hozzon gyermekit, őszinte szívet és alázatos, készséges lelkületet. Remélem, mindnyájan együtt vagytok?

— Igen — hangzott a felelet.

— Nem! Nem! — vágott közbe egy hang. — Arnaldo hiányzik!

— Egy hiányzik? — kérdezte kissé kedvetlenül a provinciális. — És hol van az illető?

— Oh, biztosan gyóntat — mondta gyorsan a gvárdián. — Igen buzgó lelkipásztor.

— Hogyne, — hallatszott a háttérből fojtott hangon — biztosan most is Angela nővérrel beszél.

— Mi az? — kérdezte a provinciális és a hangjában olyan fagyos rendreutasítás csengett, hogy a hang egyszerre elnémult.

A magánkihallgatások egy-kettőre véget értek s még tíz óra sem volt, amikor a provinciális már ismét együtt ült a gvárdiánnal. Miután néhány fontos dolgot

elintézték, a provinciális kissé türelmetlenül fordult Grácián atya felé.

— No és fra Arnaldo még mindig gyóntat talán?

Grácián atya zavartan mosolyog. Nagyon is jól tudja, hogy Arnaldo Angelával beszélget, hiszen már vagy ötször küldte Melioratus testvért, hogy megnézzé, nem jön-e még. Kissé bizonytalan hangon válaszol:

— A templomban van, atyám.

— Úgy? . . . Tehát fra Arnaldo annyira nem ismeri a rendtartást, hogy eszébe sem jut a provinciális előtt megjelenni, vagy talán oly keveset törődik vele?

— Oh nem — hebegi Grácián atya, de a provinciális kíméletlenül folytatja.

— És ki az az Angela nővér, akivel állítólag olyan sokat van együtt?

— Angela nővér — kiált fel a gvárdián és egyszerre biztos talajt érez a lába alatt. — Angela egy jámbor, szentéletű özvegy, szeráfi atyánk harmadik rendjének a tagja, különben fra Arnaldo lelkigyermeké.

— Úgy? . . . és sohasem történt semmi, ami ezt a köztük lévő gyermeki és atyai viszonyt, hogy úgy mondjam, kissé visszás színben tünteti fel?

— Hazudnék, atyám, ha azt mondanám, hogy nem. Én ugyan ismerem mindkettőjük jámborságát és feltétlenül megbízom bennük, de sajnos, testvéreink közt nem egy akad, aki másképp gondolkozik. Tegnap reggel is bejön hozzám a kis Medardus testvér és szinte suttozó hangon mondja: Atyám, nem tudom, észrevetted-e, hogy Arnaldo nagyon sokat van együtt Angela nővérral? . . . Nem tudom mi igaz és mi nem, azért nem is akarok semmit mondani, de már több testvér fennakadt rajta . . . És ki tudja, talán a hívek is . . . Még egyszer mondom, én nem vettem észre semmit, ami helytelen, de szeráfi Szent Ferenc atyánk szigorúan int, hogy vigyázzunk jóhírűnkre . . . Estefelé meg Electus testvér kopogtat be. Komoly szót szeretnék váltani atyasággal — kezdi mondókáját. Vörös haja az égnek meredt és különös zöld szemeiben annyi

felháborodás égett, hogy rögtön tudtam, miről fog beszélni. És csakugyan. Arnaldo túl sokat van együtt Madonna Angelával — tört ki belőle. Kérlek, tiltsd el őt ettől az örökös találkáktól. Ma este megfigyeltem . . . Arnaldo az oltár lépcsőjén ült, mellette térdelt Angela és valamit beszélt, amit Arnaldo nagy buzgalommal leírt . . . Hát mit jelentsen ez? Erre való az Isten háza? . . . És így jönnek egyik a másik után. Mind-egyik tud valami megbotránkoztatót, valami gyanúsat, valami szokatlant, de valóságos rosszat senki sem tud rájuk bizonyítani.

— És te? Hogy vélekedsz te a dologról, fiam?

— Oh atyám, én most is csak azt mondhatom, amit az előbb mondtam. Arnaldo is és Angela is feltétlen tiszta lelkek, akik az istenszeretetnek oly magas fokán állnak, hogy oda a magamfajta gyarló lény sohasem tud felemelkedni. Meg vagyok győződve, hogy te is ezen a véleményen leszel, ha beszélsz Arnaldóval.

— Ez majd elválik — dünnyögte a provinciális. — Csak már jönné az a fiatalember.

Ebben a percben kopognak az ajtón és belép a várvavárt Arnaldo testvér. Tisztelettel üdvözlí a provinciálist, aki kisé szigorú szemmel néz rá.

— Hol voltál fiam ilyen sokáig?

— A templomban, atyám.

— És mi dolgod volt a templomban ilyenkor? Úgy látom, már régen túl vagyunk a miseidőn.

— Igen, atyám, már elég későre jár az idő — felel Arnaldo, miközben azon töri a fejét, hogy vajjon hová vezetnek ezek a kérdések. — Egyik lelkigyermekemmel, Angelával beszélgettem.

— Úgy? — fordul felé hirtelen a provinciális. — Szeretném tudni, mi beszélnivalód van oly gyakran azzal a hölgyel?

— Angela szentéletű nő. Kedves Isten előtt és imái mindig meghallgattatásra találnak. Megkértem őt, hogy imádkozzék egy szándékomra.

Fra Arnaldo szeme gyermeki ártatlansággal pihen a provinciális arcán, csak a szemöldöke húzódik egy

kissé össze. Valahol a lelke mélyén érzi, hogy a gyanú, amely egyszer már feléledt Grácián atya lelkében is, most itt újból ellene támad.

— Ez mind nagyon szép, de félek, hogy túlságosan sokat vagytok együtt. Vannak, akik megbotráncognak ezen.

Arnaldo felkapja a fejét.

— Ki botráncozott meg rajtunk? . . . Ki az, aki még ebben is gonosztságot lát?

— A testvérek közül többen figyelmeztettek, hogy feltűnő sokat foglalkozol Angela nővérral, ami természetesen mindenféle mendemondára ad alkalmat.

— Lehet, hogy az emberek beszélnek, — felel Arnaldo és arca kigyúl a visszafojtott indulattól — de erről nem tehetek. Angela a lelkigyermekem és én vagyok a gyóntatója.

— Igen, ez így rendben is van, de emlékezz csak vissza, hogy magad is szégyenkeztél Angela miatt, amikor az assisi bazilika előtt olyan lármát csapott. Akkor te is megbotráncoztál rajta — szól közbe Grácián atya halk szemrehányással.

— Atyám, az akkor volt, amikor még magam sem voltam tisztában, hogy nem az ördög játszik-e vele. Azóta megismertem ezt a csodálatos lelket és tudom, hogy Isten kiválasztott gyermeke, aki nagy kegyelmekben részesül. Hidd el atyám, noha nem tanult semmit, mégis annyi teológiai tudása van, mint az egyházatyáknak. Tanítói maga Isten és a szentek, akik jelenések útján beszélnek vele . . . Ezeket a jelenéseket Angela elmondja nekem és én igyekszem hűségesen leírni . . . Már egész könyvet tesznek ki feljegyzéseim, amelyeket, ha ezt te is jónak látod atyám, el fogok küldeni Rómába, Colonna bíboros úrnak, aki rendünk nagy barátja, hogy döntse el értéküket . . . * Meg vagyok győződve, hogy nagy kincsei lesznek egyházunknak . . .

— Mindez igen szép, de egyelőre nem változtat a tényen. A gyanúsítás elhangzott és foglalkozni kell

* Ez 1297-ben meg is történt.

vele annál is inkább, mert Szent Ferenc atyánk különösen a lelkünkre köti, hogy tanúsítsunk kétszeres óvatosságot az ilyen ügyekben, nehogy másokat megbotránoztassunk és esetleg a saját lelkünket is veszélybe döntsük . . . Mert az ilyen lelki szeretet, megértés, bármily tiszta legyen is, nagy veszélyeket rejt magában . . . Talán éppen az ártatlan lelkek számára . . .

Fra Arnaldo sápadt arca kigyúl. Egy pillanatra keményen összeszorítja ajkait, mintha el akarná fojtani a kitörni készülő szavakat, de aztán mégis csak megszólal.

— Atyám, épp erről beszélt Angela néhány napja. Feljegyeztem szavait. Engedelmeddel felolvasom. Meg fogod látni belőle, hogy Angela Istentől ihletett lélek, ha szabad mondanom, szent, akitől mi, kisebb testvérek csak tanulhatunk!

A provinciális összeráncolt homlokkal néz az előtte álló szerzetesre, aztán beleegyezően bólint. Fra Arnaldo előhúzza a ruhája ujjába rejtett tekercset és az izgalomtól elfojtott hangon olvasni kezd:

— „Nincs a földön se férfi, se nő, se ördög, se semmi más, ami annyira veszélyes lehetne, annyira vonzaná, foglalkoztatná a lelket, mint a szeretet, s aki nem rendelkezik a szükséges védő fegyverekkel, könnyen elveszhet benne. Nem a bűnös szeretetről beszélek. Ezt hamar fel lehet ismerni, hanem a szép, a lelki szeretetről, amely a lelket és az Istent, a lelket és a felebarátot összekapcsolja . . . Megtörténik, hogy egy-két férfi vagy nő lelkileg nagyon szeretik egymást. Boldogan sietnek egymás szolgálatára. Mindíg együtt szeretnének lenni s amit az egyik akar, azt akarja a másik is. Szeretetüket igen szűk területre összpontosítják és ez, annak ellenére, hogy lelki kapocs és Istenben gyökerезik, nagyon veszélyes és kifogásolható, mert az Isten iránti szeretet, ha nélkülözi a rendíthetetlen alapot, csakhamar elernyed és teljes mértékben felülkerekedik a felebaráti szeretet. A szerető lelkek elfecsérlik idejüket azzal, hogy minél jobban tetszeni akarnak egymásnak

és lassan, észrevétlenül áttérnek a helytelen irányra. Így lesz a jó szeretetből rossz szeretet . . .“

A provinciális szigorú, kissé gyanakvó vonásaira kiül a csodálat.

— Kitérő magyarázat — állapítja meg őszinte elragadtatással. — Halljuk csak tovább, Arnaldo.

— „Elmondják egymásnak titkaikat és érzelmeiket. Elmondják, hogy nincs a világon senki, akit jobban szeretnének . . . Aztán vágyuk támad, hogy egymást megérintsék . . . És ezt még lelki haszonnak tartják. Azt hiszik, hogy ez nem árt. A lelkiismeretük ugyan még lázadozik, de mert ítélőképességük és énjük elvakul, azt hiszik, hogy ez a szent érintés nem helytelen és ezért megengedik és gyakorolják . . . Így kezdenek esni és a tökéletesség állapotában vétkezni. Az átalakulás hevétől lassan elnémul a nyelvük, már többé semmit sem tudnak megtagadni, akarják a rosszat és nem mondanak ellent. Végül elhagyják az imákat és böjtöket, meg a sok jócselekedetet, amit végezni szoktak és így az istenszeretetet bűnös szeretetté változtatják . . . Ennek megakadályozására — folytatja fra Arnaldo — egyetlen fegyver a lélek átalakulása. Ez abban áll, hogy a lélek minden erejével Krisztust követi, mert Krisztus életében és munkájában érvényesül Isten akarata. Amikor aztán a lélek így Istennel egyesül és érzi, hogy Istentől van és Isten benne lakik, okosan tud viselkedni érzelmeiben, Isten iránti buzgalmát természetes módon használja fel és meg tud állni a saját lábán. Ennek oka az, hogy Isten változatlan és minél jobban egyesül a lélek Istennel, annál változatlanabb lesz ő maga is, miáltal elnyeri az okosságot és tapintatot, amivel az istenszeretetet és felebaráti szeretetet kormányozza. Akiből ez az okosság hiányzik, ne kösse össze magát soha senkivel a bensőséges szeretet kapcsával, mert még ha a legjobb szándékkal, Istenért tenné is, veszélyben van . . .“

Fra Arnaldo összetekeri a pergamenlapot.

* Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzése.

— Gondolod atyám, — mondja tiszta, sötét szemeit a provinciálisra szegezve — hogy aki eljutott az igazságnak ilyen megismerésére, ahhoz hozzáférhet a gyanúnak még csak árnyéka is?

A provinciális feláll. Két kezét gyengéden ráteszi Arnaldo vállára.

— Igazad van, fiam. A jó Jézus áldjon meg téged és a szentéletű Angela nővért. De ne felejtse el, hogy a tisztáknak még a rossz látszatától is őrizkedniök kell!

— Tudom, atyám és ígérem, hogy a jövőben elővigyázatosabb leszek.

Fra Arnaldo letérdel és a provinciális megáldja engedelmes fiát.

VI.

A KISEBB TESTVÉREK ANYJA

Fra Arnaldo lassú léptekkel, fejét lehajtva megy fel cellájába. Csendesen beteszi maga mögött az ajtót. A pergament ledobja a szürke pokróccal letakart fekhelyre. Leül a fal mentén húzódó padra és az asztalra könyökölve kezébe temeti arcát. Úgy érzi magát, mint egy gyermek, aki eddig ártatlanságának álomvilágában járt, ahol minden tiszta, minden szép, minden isteni és őszinte, ahol nincsenek árnyak, csak napsugár és boldogság, és egyszerre egy durva kéz felébreszti és a föld nyomorúságába rántja. Mi lesz ennek a vége? gondolja keserűen . . . Le kell-e mondania erről a nagy lélekről, aki testvére és tanítója volt, aki a nélkül, hogy tudomása lett volna róla, oly nagy épülésére szolgált gyönyörű példájával, természetfeletti kegyelemből eredő bölcsességével . . . Oh, milyen határtalan az emberek rosszindulata és irigysége, hogy még ebben a makulátlan lélekben is talál hibát és a legszentebb érzéseket is beszennyezi . . . Soha, egy pillanatra sem sejtette, hogy figyelemmel kísérik minden lépését, hogy gúnyos

mosolyra húzódnak a szájak, valahányszor együtt látják Angelával és megjegyzéseket tesznek rájuk, amelyek eljutnak nemcsak a gárdián, hanem a provinciális atya füléhez is . . . Miért is, hogy az emberek mindig csak rosszat gondolnak, ha másról van szó . . . És miért áskálódnak . . . Miért nem mondják meg nyíltan, ha valamit nem tartanak helyesnek . . .

Hallja, hogy nyílik mögötte az ajtó, de meg sem fordul. Olyan szomorú, olyan levert és megalázott, hogy nem akar látni senkit.

— Mi van veled, Arnaldo? — kérdi Francesco Damiani jólismert hangja. Most már megfordul és mosolyogni próbál.

— Semmi. Egy kicsit elgondolkoztam. Minek köszönhetem kitüntető látogatásodat?

— Angela ügyében jöttem.

Angela nevének hallatára Arnaldo arca ismét elborul. Francesco is hallott volna az alaptalan gyanúsításokról? Ő is hitelt adna a rágalmaknak?

— Beszéltél a provinciális atyával? — kérdezi kissé ridegen.

— Tőle jövök. Tisztelegtem nála és a gárdián atyánál, azután már rohantam is fel, hogy elmondjam, micsoda fenséges élvezettel olvastam Angela iratait — feleli Francesco, mit sem sejtve az előzményekről. — Bámulatos! Minden sorát áttanulmányoztam és az a benyomásom, hogy bűn ezeket így elrejteni az emberek szemei elől. Mindenkinek olvasnia vagy hallania kellene a szent asszony csodálatos látomásait és vigasztalásait! . . . A múlt héten nálam járt Angelo da Todí és Matteo Chietí, tudod az új inkvizitoraink. Természetesen kaptam az alkalmon és nekik is odaadtam a feljegyzéseket. Ha láttad volna, milyen izgalomba jöttek! . . . Vagy három óra hosszat olvastak egyfolytában és a végén kijelentették, úgy érzik magukat, mintha lelki gyakorlaton vettek volna részt . . . Tegnap meg odaát voltam Montefalcóban Klára húgomnál és kérésére egy kis szentbeszédet tartottam a nővéreknek . . . Remélem nem haragszik meg Angela, hogy őt is szóba hoztam

és szóról-szóra elmondtam, amit az istenszeretetről mondtott neked. Emlékszel erre a részre? . . .

Fra Arnaldo bólint, aztán halkan, mintha csak emlékezetébe akarná idézni a rég leírt szavakat, beszélni kezd:

— „Az istenszeretnek különféle fokai vannak. Először érzékenyül, megpuhul a lélek. Amikor érzi az istenszeretet melegét, kiáltozik és lármázik, mint az érc, amely a kohóba kerülve sistereg, pattog, felreped a tűzön. Keresi az isteni vigasztalást és ha nem találja, feljajdul: Uram, miért adtad megízlelni édességedet, ha oly hamar eltávozol tőlem . . . A szeretet egyre növekszik, a lélek lázasan keresi szeretete tárgyát és ha nem találja, belebetegszik. Már nem elégszik meg a vigasztalásokkal, mert magát Istent akarja és minél több vigasztalásban van része, annál inkább sóvárog az Örök Szeretet után . . . Amikor aztán a lélek teljesen egysül Istennel az igazság fényében, nem kiáltozik, nem jajgat többé, nem érzékenykedik, hanem felismeri méltatlanságát és belátja, a pokolt érdemli meg és nem Isten ajándékait . . . Megerősödik, lecsendesül és békében marad. Nincsenek kívánságai. Nem betegszik bele, ha eltávozik tőle szeretete tárgya. Megelégszik mindenel, amit Isten ad. Ez a tökéletes istenszeretet! . . . Egy lélek sem maradhat meg azonban mindvégig ebben az állapotban. De valahányszor elesik, mindig nagyobb és nagyobb erővel támad fel benne a bűnbánat és a szenvedés utáni vágy, mert Krisztus is egész életében szenvedett és a szerető lélek hasonlóvá akar lenni a szeretett Lényhez azzal, hogy utánozza és mindig azt teszi, ami neki tetszik . . . Így tett Szent Ferenc is és halálos ágyán örökül hagyta ránk, hogy tartsunk bűnbánatot, mert eddig még keveset tettünk!”*

Halk, óvatos kopogtatás, vagy inkább kapargálás hallik az ajtón. Fra Arnaldo elhallgat.

— Úgy látszik, valaki be akar jönni — mondja türelmetlenül.

* Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzése.

Francesco testvér kinyitja az ajtót. Két szerzetes áll a küszöbön. Amikor megpillantják, vissza akarnak vonulni, de Francesco barátságosan rájuk mosolyog.

— Csak jöjjetek be!

— Nem zavarunk?

— Ugyan. Klára húgom gyóntatói sohasem zavar-nak!

A két testvér félszegen áll meg az ajtóban.

— Tulajdonképen nem is tudom, elmondhatjuk-e, amiért jöttünk — böki ki az alacsony, tüskéshajú szerzetes.

— Csak ki vele, Simon — biztatja fra Arnaldo mosolyogva, habár érzi, hogy ismét Angeláról lesz szó. De most már nem törődik vele. Francesco Damiani bírálata felrázta csüggedéséből.

— Arnaldo, kötelességünknek tartjuk tudomásodra hozni, hogy mi, Tamás és én, szívünk mélyéből elítéljük az ellened elhangzott gyanúsításokat, amelyekről már valószínűleg tudomást szereztél.

— Az igazság az, — veszi át a szót Boni Tamás — hogy néhány testvért bosszantott Angela nővér halk mormolása, amikor veled a templomban beszélt, másokat meg feluszítottak egyes világiak, akik még mindig nem tudják elhinni, hogy az egykor világszép asszony csakugyan kiválasztott lélek és rosszra magyarázzák gyakori együttléteket . . . A feljegyzéseket, amikről már hallottak, egyszerű ürügynek tekintik és azt állítják, hogy értelem nélküli szavak s csak te látsz bennük természetfelettit.

Fra Arnaldo sápadtan kapaszkodik az asztalba. Lehúnyja szemét és nem felel. Francesco részvételt nézi, azután megszólal a maga gyors, határozott módorában.

— No ennek az ostoba hiedelemnek hamarosan véget vetünk. Ha Colonna bíboros úrtól visszajönnek az iratok, lesz gondunk rá, hogy minél többben tudomást szerezzenek tartalmukról . . . Erre majd elnémulnak a mindig acsarkodó, mindenbe belekapaszkodó nyelvek . . . Csak már egyszer megtanulnák az emberek

nyelvüket fékezni! Hihetetlen mennyi szennyet össze hordanak, ha egyszer szabadjára eresztik . . . Nem kímélnék semmi szépet, semmi szentet . . .

— És még azt mondják, hogy ők csak szeretetből beszélnek. Féltik Arnaldo lelkét, mert olyan tiszta és ártatlan és észre sem veszi a veszélyt — mondja Simon felháborodástól csengő hangon.

— Ismerem ezt a szeretetet — vág közbe fra Francesco enyhe gúnnyal. — Sokszor találkoztam vele életemben . . . Irígység és önzés bujkál mindig a háttérben és nem egyszer szennyes lelkület . . . De hát ez mindig így volt . . . Ez a mi külön keresztünk . . .

— Szent Ferenc atyánkat és Szent Klárát is ki kezdték — mondja elgondolkozva Boni Tamás és nagy kék szeme a nyitott ablakon keresztül a távolba mered, mintha maga elé akarná idézni a bűbajos kis történetet, amelynek emléke nyolc évtized multával is oly elevenen élt Umbria völgyében.

Csend támad. Az emlékezés a szerzetesek szemei elé varázsolja a Szegénykét, amint Klárával csikorgó téli időben, a Subasio havas lejtőjén Spoleto felé halad . . . Délben megpihennek egy korcsmában, de amikor a tulajdonos megpillantja őket, rátámad Ferencre és leszidja, hogy szerzetes létére egy nővel vándorol és a szent ruha védőleple alatt űzi gonoszságait . . . A szeráfi atya mélyen elszomorodik a korcsmáros szavain és hogy elejét vegye a további botránynak, megparancsolja Klárának, hogy a hegy lejtőjén vezető ösvényen menjen tovább, ő pedig a völgyben folytatja útját . . . Klára, mit sem sejtve a korcsmáros ocsmány vádaskodásáról, ártatlanul kérdi: Oh atyám és mikor találkozunk ismét? . . . Ferenc körülnéz a hófödte tájon s aztán halkán így felel: Majd ha a Subasio lejtőjén kinyílnak a rózsák . . . Klára mélyen elszomorodva engedelmeskedik, aztán imádkozni kezd, az Úr Jézus ne tartsa tőle sokáig távol élete egyedüli örömét, vezérét, segítőjét . . . S amint így imádkozva megy a szűk kis ösvényen, lábai alatt elolvad a hó s egyik bokron gyönyörű vadrózsák nyílnak feléje . . .

Repeső örömmel tépi le az illatos virágtestvérkéket és siet le a lejtőn. Hamarosan utoléri Szent Ferencet és ragyogó arccal mutatja meg az üde, friss rózsákat, a mennyei Atya áldásának jelét szent és tiszta barátságukon . . .

— Ferencet ez a csoda meggyőzte, hogy nem kell a szívünkre venni az emberek durva rágalmaait — töri meg a hallgatást Boni Tamás. — Tégy te is így, Arnaldo testvér.

— Úgy van, — helyesel fra Francesco — de hogy elejét vegyük a további mendemondáknak, volna egy ötletem.

— Éspedig? — kérdi várakozó arccal Arnaldo.

— Mi is el fogunk járni Angela nővérhez. Simon, Tamás, meg én is, sőt Giovanni testvért is megkérem. Ő különben is nagy tisztelője Angelának. Ezzel kettős célt érünk el. Elsősorban sokat tanulhatunk Angelától. Valóban nem is nővérünknek, hanem anyáknak kellene őt neveznünk . . . Másodsorban, ha az emberek látni fogják, hogy nemcsak Arnaldo, hanem más testvérek is meghódolnak Angela kiválasztottsága és szentsége előtt, abbahagyják majd a galád gyanúsítgatásokat.

Fra Arnaldo hálás szeretettel szorítja meg Francesco Damiani kezét.

— Köszönöm jószágodat és a tetedet is testvéreim — mondja meghatottan. — Keserű percekét éltem át. Valósággal a földre sujtott az emberi gonoszság. De most már béke van a lelkemben és köszönöm a rágalmazó nyelveknek, hogy egy kicsit segíthettem vinni Jézusnak a keresztet . . .

Még aznap délután a négy szerzetes a gárdián atya jóváhagyásával felkeresi Angelát. Fra Francesco már ismeri Angela celláját, de Tamás és Simon elámulnak a nagy ferences szegénységen. És ámulásuk meghatottsággá változik, amint tekintetük megpihen a szent asszony fehér, áttetsző arcán, amelyből szelíd jósággal ragyog feléjük a két bársonyos, sötét szem.

Fra Francesco Damiani egy pillanatig habozik,

mivel is magyarázza látogatásukat, de mert az őszinteség embere, kertelés nélkül bevallja az igazságot.

— Angela nővér, — mondja gyengéden — az emberek nyelvükre vették nevedet és Arnaldo testvérünkét. Hogy gátat vessünk a gonosz szóbeszédnek és ne adjunk többé tápot felebarátainknak a rágalmazásra, a gvárdián atya beleegyezésével, ha megengeded, mi is gyakrabban be fogunk kopogtatni ferences hajlékodbá, hogy megtöltekezzünk istenszeretettől lángoló szavaiddal.

Angela egy árnyalattal fehérebb lesz, de hangja nyugodtan cseng, amikor megszólal.

— Ismerem az embereket és tudtam, hogy ez egyszer be fog következni, mégis fájdalommal tölt el. De ebben én vagyok a hibás. Nem szabadna törődnöm a földi nyomorúságokkal, mert mulandók. Ha olyan volnék, amilyennek lennem kellene, akkor minden megpróbáltatás örömet jelentene számomra, mert ezek segítenek a mennyei boldogsághoz.

A finom, ábrándos lelkű Boni Tamásnak könnyesedik a szeme ekkora alázaton.

— Angela, fogadj szeretetedbe bennünket. Légy a kisebb testvérek anyja — mondja elérzékenyülve. — Taníts bennünket . . .

Angela sápadt arca kiszínesedik. Nagy, szent öröm dobogtatja meg a szívét. És az az érzés fogja el, hogy Isten az ő végtelen jóságában a kisebb testvéreket kárpótlásul akarja adni neki azokért, akik vér szerint voltak a gyermekei, s kifürkészhetetlen okból elszólitott magához a mennybe . . . Gyermekeket akar adni a lelkének, hogy átadhassa nekik azt az isteni tanítást, amit látomásaiban kapott . . . Azt akarja, hogy segítse, támogassa őket a Krisztus felé vezető úton és körülvegye őket azzal a nagy, önzetlen szeretettel, amivel csak az Istenben élő lelkek tudnak szeretni . . . azok a lelkek, akik számára a világnak már nincsenek hangjai, mert megértették az Isten beszédét . . .

— „Fiacskáim” — mondja halkán. Először veszi ajkára ezt a szót. Olyan furcsa, szokatlan és mégis oly édesen hangzik, hogy belefájdul a szíve. — „Fiacs-

káim", — ismétli — „én nem taníthatlak másra beneteket, mint Krisztus szeretetére. Ő a mi példánk, a mi vezetőnk.”*

— Igen, Angela, de te annyira összeforrtál Krisztussal, hogy világosabban látod, hogyan válhatunk hasonlóvá Krisztushoz és hogyan találhat békét és nyugalmat a lelkünk — jegyzi meg Arnaldo csendesesen.

Angela néhány másodpercig elgondolkozva néz maga elé, aztán leül az ablak mellé és int a szerzeteseknek, hogy foglaljanak ők is helyet a szemközti falnak támaszkodó padon.

— „Jézus maga jelölte ki az utat, — kezdi a beszédet — amikor így szólt tanítványaihoz: Tanuljatok tőlem, ki szelíd és alázatos vagyok és békét, nyugalmat talál a lelketek . . . Jézus a mi példánkért és miattunk bőjtölt negyven napig, de nem mondta: tanuljatok tőlem bőjtölteni! . . . Nagy szegénységben élt és óhajtott, hogy apostolai is úgy éljenek, de sohasem mondta: tanuljatok szegényen élni és a világot megvetni! . . . Csodákat tett és akarta, hogy apostolai is tegyenek, de nem hagyta meg: tanuljatok tőlem csodákat művelni! . . . Egyedül és kizárólag ezt mondta: tanuljatok tőlem, ki szelíd és alázatos vagyok! . . . Mert, tanuljátok meg fiacskáim, a test szelidsége és a szív alázatossága minden tökéletesség gyökere és alapja. Nélkülük mit sem ér a bőjt, a szegénység, önmegtagadás, az egyszerű ruházkodás, a külső erények, sőt a csodák sem . . . Ha belátjuk és elismerjük semmisségünket, eljutunk Isten jóságának megismeréséhez, ez pedig megtanít az erények erényére: az istenszeretetre . . . Aki Istent szereti, szereti minden teremtményét is, mert Istent látja és ismeri fel benne . . . Ebből következik, hogy az embereket is szereti. Örül felebarátja örömének és résztvesz fájdalmában. Nem veti meg azt, aki bűnt követ el, mert világosan látja, hogy ő sem tökéletes és ő is elkövethette volna ezt a bűnt, ha a kegyelem nem öröködik felette, és ezért nem íté-

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

kezik senkin, nem kevély, hanem inkább megalázza magát és sajnálatot érez . . . Fiacskáim, ha szívetekben növekszik az alázatosság, szavaitok tiszták, békeszeretők lesznek, szeretetreméltónak fognak benneteket tartani és példátokkal megtérésre bírjátok a tévelygőket . . . Aki bírja az alázatosság belső békéjét, azt soha senki el nem tántoríthatja Krisztus szeretetétől: se megpróbáltatás, se félelem, se éhség, se szomjúság, se üldözés" . . . *

Fra Francesco hirtelen támadt gondolattal óvatosan feláll és lábujjhegyen kisiet a szobából. Az az érzése, hogy soha fényesebb elégtételt nem szolgáltathat Angelának és Arnaldónak, mintha most idehívja a provinciális atyát, a gárdiánt és a vádaskodó testvéreket, hogy valamennyien tanúi legyenek a szent asszony elhivatottságának. Átfut a szomszédos zárdába és néhány perc múlva már jön is vissza a provinciális, a gárdián, fra Medardus, Electus és még néhány, a gárdián atya által kijelölt szerzetes kíséretében. Fra Arnaldo, Simon és Tamás a meglepetéstől tágranyílt szemmel feláll, hogy helyet adjon az előjáróknak, aztán meghúzódnak hátul a sarokban, a többi testvérek mögött, akik csodálkozva néznek Angelára és egyre jobban elámulnak szavain, amilyenek asszonyi ajakról még sohasem hangzottak el.

— „Fiacskáim, keressétek a szív alázatosságát, mert e nélkül minden erény meddő — folytatja Angela és annyira elragadja a hév, hogy nem is látja, kik vannak körülötte. — Ezért először is lássátok be saját kicsiségteket, vétkeiteket . . . Vizsgáljátok meg lelketeket a kereszt világosságában és valljátok be, hányszor bántottátok meg az Istent, aztán nézzétek, hogy bűneitekért milyen szörnyű elégtételt kellett az Isten Fiának elviselnie . . . Mert hajatokat túlságos gonddal fésültétek és kentétek, töviskoronát tettek a fejére . . . Mert arcotokat felesleges gonddal ápoltátok, arcul ütötték és leköpdösték . . . Mert szemeitekkel vétkes dolgokban gyönyör-

* Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzése.

ködtetek, Krisztus szemét elöntötte a tövisek nyomán hulló vér és a kereszten elsírt könnyek . . . Mert füleitek üres és bűnös szavak hallgatásával vétkezett, az Ő ártatlan fülében borzasztó kiáltások hangzottak — haláltétele, gúnykacaj, káromkodás . . . Mert nyelveitekkel és szájjatokkal vétkeztetek, az Ő száját bemocskolták a zsidók köpetei, és epével, ecettel itatták . . . Mert nyakatokat döllyfösen kihúztátok, az Ő nyakát összekötötték a kezével és véresre sebeztek . . . Mert kezeitekkel hiú és tiltott dolgokat érintettetek és lábatok téves utakon járt, Jézus tagjait széthúzták és keresztre szegezték . . . Mert egész testetekhez vétek tapad, az Ő szent testét az ostorcsapások nyomán szörnyű sebek borították . . . És mert lelkünk bűnös módon keresett örömöket, Jézus kimondhatatlan kínokat állt ki nyomorúságunk miatt . . . Oh, fiacskáim, aki ilyen szemmel nézi az Úr Jézus szenvedéseit, be fogja látni és meg fogja bánni vétkeiket . . . Aki szemével sértette meg Istent, sírjon éjjel-nappal . . . Aki torkossággal vétkezett, önmegtagadással teheti jóvá hibáját . . . Aki szájával és nyelvével követett el bűnt, mondjon békés szavakat, vigasztalja felebarátját és dicsérje Istent . . . Fiacskáim, iparkodjunk megváltozni és jóvátételül felajánlani Istennek minden érzésünket, lelkünk minden rezzenését, testünk minden mozdulatát . . . Hogy ezt könnyebben megtehessük, vizsgáljuk meg naponta legalább egyszer lelkiismeretünket. Aki vétkezett, sirassa meg bűneit, aki pedig ment maradt a halálos büntől, sírjon azért, mert nem igyekezett eléggé Istennek tetszeni és az embereknek jópéldát adni . . . Szeretett fiaim, a Szentlélek sugalmazta nekem, hogy ezeket elmondjam nektek, mert azt akarja, hogy újjászülessen a lelketek! . . . Úzzétek hát el magatoktól a hanyagságot és lustaságot, virrasszatok és imádkozzatok még akkor is, ha nincs veletek az Isten kegyelme . . . Tudjátok meg, hogy az erőszakolt ima igen sokat ér, mert Isten akarja, hogy kérjük tőle azt is, amit szívesen ad . . . És tudjátok meg fiacskáim azt is, oly mélységesen szeretlek benneteket, hogy kérnem kell Istent,

mérsékelje ezt az érzést, amely oly fájdalmas buzgóságot fakaszt a szívemben . . . Azért mondom, hogy fájdalmas, mert félek, hogy valami visszatart benneteket az Úr Jézus útján . . . Kérlek benneteket, ne vegyétek le soha szemeteket a megfeszített Istenember-ről! Elmélkedjeteⁿ gyakran kínszenvedésén! . . . Én bolond, kérlek benneteket, ne támaszkodjatok a világra, mert megcsal titeket . . . Az Isten legyen a ti támaszotok. Elméteket telítséte^k meg vele és ne más-sal . . . Fiacskáim, a mindenható Atya szeretete, békéje és világossága legyen veletek vég nélkül . . .”*

— Amen — feleli rá a provinciális meghatottan.

Mély kondulással megszólal a ferencesek templomának harangja. Litániára hívja a hívőket. A nap lebukik a hegyek mögött. Esthomály borul a kis szobára és a nagy, fekete árnyak jótékonyan eltakarják a kisebb testvérek könnyes, meghatott arcát . . .

VII.

A LÉLEKMENTŐ

Grácián atya sóhajtva ereszkedik le székére. Tikkasztó meleg üli meg a várost. Még a különben hűvös zárda is forró, mint egy égő katlan. A gyalulatlan asztalon halmazával áll az írás. Feljegyzések, prédikációk, szent könyvekből vett másolatok, amelynek átnézése mind reá vár. A provinciális atyának is meg kell írni a jelentést a testvérekről — gondolja egy kis kétségbe-eséssel, aztán elszánt mozdulattal beleüti lúdtollát a bodzalébe. De alig vet néhány betűt a pergamenlapra, halkán kopogtatnak és az ajtónyílásban megjelenik fra Melioratus bozontos feje.

— Atyám, lent vár egy testvér. Csupa por és

* Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzése.

piszok. Majd összedől a fáradságtól. Azt mondja, most érkezett Párizsból.

A gárdián nem is figyel beszédére, csak amikor Párizst hallja említeni, emeli fel szép ősz fejét.

— Párizsból jön? Hogy hívják?

— Ubertino da Casalenak mondja magát.

— Mi? Ubertino da Casale? No, akkor szedd a lábad, testvér és vezesd fel azonnal!

Melioratus eltűnik az ajtóban. A gárdián feláll és ösztönös mozdulattal megigazítja derekán a kötélövet. Ubertino da Casale — mormogja maga elé. Vajjon mi hozta Folignóba? De nincs sok ideje a töprengésre, mert már nyílik is az ajtó és belép a vendég, egy, a harmincas évek végén járó, középmagas, szikár férfi. Csupa ideg és nyugtalanság. Sötét, keskeny arcából szenvedélyes lánggal sugároznak mélyen ülő borostyánsárga szemei. Grácián atya tárt karokkal siet elébe.

— Légy üdvözölve, testvérem! Mily öröm téged itt látni . . . Irásaid és tevékenységed híre eljutott ide, a kis Folignóba is s benned látjuk a ferences család eljövendő büszkeségét . . . Szabadna tudnom, minek köszönhetjük látogatásodat?

— Azért jöttem, hogy megismerkedjek Foligno szentjével!

— Foligno szentjével? Ki az?

— A misztikus teológiában jártas Angela. Megmondhatnád, hol lakik és hol találkozhatnék vele?

— Angela miatt jöttél? . . . Igen, igen, Angela valóban kiválasztott lélek. Hát még Párizsba is eljutott a híre?

— Nem Párizsba, — feleli Ubertino rejtélyesen — hanem hozzám. — Isten útjai kifürkészhetetlenek . . . A Gondviselés néha csodálatos módon vezeti a lelkeket oda, ahol valami kegyelem vár rájuk.

Grácián atya szóltanul bólint.

— Tehát hol találkozhatnék Angelával? — kérdi Ubertino izgalomtól elfojtott hangon.

— Akár itt nálunk, a beszélőszobában. Rögtön érte küldök.

— Köszönöm, atyám. Rendbehozhatnám magam addig egy kissé?

— Mindenesetre. A cellám rendelkezésedre áll. Én addig elküldöm fra Melioratust és majd lent a folyosón megvárlak.

Néhány perc múlva a fürge kis kapustestvér már útban is van Angela lakása felé azzal a szigorú paranccsal, hogy a világért se mondja meg, hogy ki keresi a kisebb testvérek anyját. Majd hamarosan lejön fra Ubertino is az emeletről és a gárdián kíséretében bemegy a beszélőszobába.

Keskeny, vasrácsos ablakkal ellátott szoba ez. A baloldalon hatalmas feszület függ, mintha figyelmeztetni akarná a látogatókat, hogy állandóan ott járjanak a kereszt közelében és úgy válasszák meg szavaikat, hogy azokkal a Megfeszített szenvedéseit ne növeljék. Középen az asztal körül keskeny lócák húzódnak és néhány magashátú karosszék. Ide ülteti le a gárdián messziről jött vendégét, míg maga az egyik alacsony lócán foglalt helyet.

Ubertino da Casale idegesen dobol az asztalon. Vékony ujjai remegnek. Minden neszre összerezzen és várakozásteljesen néz az ajtó felé.

Vajjon mi nyomhatja a lelkét, hogy ennyire nyugtalan? Mi lehet az a seb, amelyre orvosságot vár Foligno szentjétől? — tanakodik magában a gárdián. De Ubertino nem beszél. Ül csendben és vár. Végre a gárdián szólal meg.

— Soká jön Angela. Ha tudná, hogy ki várja, talán jobban sietne.

— Oh nem, — feleli Ubertino annyi biztonsággal és meggyőződéssel, hogy a gárdián felfigyel rá — ha tudná, akkor sem sietne jobban. Angela szolgálatára áll minden léleknek, mihelyt annak arra szüksége van.

— Hogyan, hát te ismered Angelát? — csodálkozik Gracián atya.

— Nem ismerem, de amit róla mondtam, az igaz.

Ismét csend lesz. És ebben a csendben az egyik szerzetes leplezetlen érdeklődéssel vizsgálja a másikat

arcát, de ez észre sem veszi ezt a fürkésző pillantást. Egész lénye feszült várakozással van tele.

— En abból az időből ismerem még Angelát, — kezdi újra a gárdián — amikor Foligno legszebb asszonya volt és nagy, népes család körében élt. Nagyon szerette övéit.

— És mégis elhagyta őket? — érdeklődik felélénkülve Ubertino.

— Nem. Ők hagyták el Angelát.

— Hogy-hogy?

— Rövid néhány esztendő alatt elveszített mindenkit, akihez nagy, nemes szíve egész szeretetével ragaszkodott. Egymásután halt meg az édesanyja, a férje és a gyermekei. Mintha a végtelen bölcs Isten így akarta volna tudtára adni, hogy egészen a magáénak óhajtja őt . . . És azóta, hogy a vér kötelékei elszakadtak, Angela fiává fogadta a ferences család minden tagját, velünk örül, velünk szenved és az Istenhez vezet. Mintha az ő nagy anyai szíve nem tudna fiak nélkül élni, elveszett gyermekei helyett gyermekei lettek Szent Ferenc fiai.

— Úgy? . . . És mondd, atyám, hogy él ez a szent asszony? Mivel tölti az idejét?

— Ima és a felebaráti szeretet gyakorlásában. Itt lakik a közelben Pasqualina nevű társnőjével egy szánalmas kis zugban. Néha úgy eltűnődöm rajta, hogy mennyi önmegtagadásába kerülhetett ennek a gazdag, pompához, kényelemhez szokott nőnek, amíg bele tudta magát törni ebbe az életmódba. Igaz, hogy teste nem egyszer felmondja a szolgálatot és ilyenkor órák-hosszat fekszik eszméletlenül a kemény szalmaágyon.

— És a nép, a hívők milyen szemmel nézik?

— Igen sok tisztelője és csodálója van . . . A legutóbbi évben egy sereg harmadik rendi bízta magát vezetésére. Erények iskolájának hívjuk ezt a jámbor társaságot . . . De azért akadnak olyanok is, akik félreismerik, különcnek, hóbortosnak tartják. Az igazat megvallva, kezdetben mi is kissé bizalmatlanok voltunk vele szemben. Tudod, ezek a hirtelen jött nagy fellángo-

lások néha gyanúsak . . . Sőt a testvérek közül többen panaszt is emeltek ellene, hogy túl sokat látják együtt fra Arnaldóval, a gyóntatójával.

— No és?

— Ángela szent, — feleli a gárdián mélyszéges meggyőződéssel — amennyiben valakit egyáltalán lehet már életében szentnek nyilvánítani. Ez a véleménye róla most már a provinciális atyának és Colonna bíboros úrnak is, aki Ángela iratait áttanulmányozta.

— Miféle iratokat?

— Oh, ezekről nem tudsz? Hiszen ez talán még csodálatosabb, mint szent élete! Képzeld, ez a világiassan nevelt asszony, aki jóformán csak most tíz éve, hogy megtért, olyan misztikus tudással bír, akár az egyházatyák. Egyenesen Istentől nyeri bölcsességét. Látomásait, amelyekben az isteni kegyelem részesíti, tollbamondja Arnaldónak, vagy ha ő távol van, valamelyik más testvérnek. Már egész kötetre való van ezekből a feljegyzésekből. Nálam is van néhány részlete.

A gárdián feláll, a könyvespolchoz lép és levesz egy pergamentekercset.

— Hallgasd csak, testvérem: „Aki Istenben van, aki Istennel egyesült, az nem élhet másban, csak benne. Erre azonban csak azok a lelkek képesek, akikben megvan Isten világossága. Az isteni világosság nélkül, amely elvezeti az embert a tökéletesség ormára, senki sem üdvözülhet . . . Amikor az ember erre az útra lép, a világ és a test ezer kísértéssel kínozza és gyötri szívét, de ezt imával legyőzhetjük. Ha aztán átgondoljuk, mit is tettünk eddigi életünkben, meggyónjuk és megbánjuk vétkeinket, érezni fogjuk Isten jelenlétét és megkapjuk világosságát. De amikor a tökéletesedésnek ezt a fokát elértük, nagyon kell vigyáznunk, ne adjuk át lelkünket valakinek, amíg meg nem tanultunk lemondani és elválni . . . Őrizkedjünk az édes beszédű, nyájas emberektől, mert ezek a hurkok, amelyek megfogják a lelket. Csak Krisztushoz alkalmazkodjunk és senki máshoz. Óvakodjunk a szabadgondolkodóktól is, akikben megvan ugyan a szentség szelleme, de nem

elégsszenek meg Krisztus életének tanításával. Az Atya-isten óhajtotta, hogy Fia, noha erre nem volt kötelezve, sőt fölötté állott, a törvénynek alávetessék. Tehát, aki Krisztus-hasonlóságot akar magában kialakítani, ne keresse a szabadságot Isten parancsolataiban, hanem kövesse törvényét."* Grácián atya befejezi az olvasást, azután lelkesülten folytatja:

— Oh, majd meglátod, milyen nagy lelki gyönyörűségben lesz részed. Angela izzó hite és istenszeretete szinte elragadtatásig hevítik az embert. Csodálatos dolgokat mond néha és oly egyszerűen beszél azokról a kegyelmekről, amelyekben részesül, hogy az ember nem tudja, mit csodáljon jobban, Isten nagyságát, vagy az ő alázatosságát. Egyszer . . .

A gárdián hirtelen elhallgat. A folyosóról siető léptek zaja hallatszik. Az ajtó kinyílik és a küszöbön megjelenik Folignói Ángela.

Ubertino da Casale kiábrándulást érez, amint szemtől-szembe találja magát Angelával. Hosszú utazása alatt, amíg Párizsból eljutott Folignóba, képzeletében százszor is megrajzolta magának a Szent alakját s most csalódottan állapítja meg, hogy a valóság mennyire nem hasonlít ahhoz a képhez, amely lassan-lassan ki-formálódott benne. Középmagas nő áll előtte, akinek megjelenésében nincs semmi rendkívüli. Sápadt arcán még meglátszanak egykori szépségének nyomai, szemei is megtartották régi fényüket, de nem az az átszellelműlt, légies alak, amilyennek ő képzelte. Csodálkozás és meglepetés nélkül néz Ubertinóra és úgy üdvözlí mint régvárt, kedves ismerősét.

— Isten hozott, testvérem — mondja szívélyes mosollyal. — Örülök, hogy hosszú utadon semmi baj nem ért.

— Hát te tudod, ki vagyok? Melioratus fecsegett talán?

— Ember nem mondta nekem, — válaszolja

* Angela vallomásai és vigasztalásai, fra Arnaldo feljegyzése.

Angela alázatosan — de tudom, hogy te vagy Ubertino da Casale és azért jöttél, hogy velem beszélj.

— Úgy látszik, a csodák ideje még nem járt le — mormogja a gárdián és magukra hagyja vendégeit.

A beszélgetés kissé lassan indul meg. Angela tekintete nyugodt biztatással nyugszik a szerzetes arcán, de Ubertino gondolatai tétován kergetik egymást.

— Angela, — szólal meg aztán hirtelen — mondd, mit kell tennie elsősorban annak, aki a tökéletességre vágyik?

— Meg kell ismernie Istent. De nemcsak külsőleg, jelek, szavak, képletek és a természetből, mert ez csak egyszerű megismerés. Istent a maga valóságában felfogni, szépségét, szelídségét, nagyságát, jóságát megérteni és értékelni annyit jelent, mint a végtelen jót a végtelen jóban felismerni . . . Egy hasonlattal talán jobban meg lehetne ezt világítani. Tegyük fel, az utcán két pénzdarab fekszik: az egyik arany, a másik ólom. A tudatlan ember az arany után nyúl, mert szép és fényes, de értékét nem ismeri. Míg az okos felismeri, mi az arany és mi az ólom, ezért veszi fel az aranyat és nem törődik az ólommal . . . Így van az Isten megismerésével az a lélek, amely megérti, hogy Isten végtelenül és tökéletesen jó és azért szereti, mert jó . . . Ez a szeretet aztán egyre növekszik. A lélek érzi Isten édességét és vonzását, át akarja ölelni, egyesülni akar vele. Majd az istenszeretettől áttüzesedett lélek átváltozik szeretete tárgyává, a nélkül, hogy elvesztené lényegét . . . De ezt csak az isteni kegyelem különös ajándékaként érhetjük el.”*

— És te eljutottál Istennek ehhez a tökéletes megismeréséhez? Nem kínoz néha kétely, bizonytalanság és olyan kérdések, amelyekre nem tudsz feleletet adni? Bepillantottál-e már Isten csodálatos terveibe? Érted-e céljait?

Angela Ubertinoéra emeli nagy, tiszta szemét.

— Istennek milyen céljára gondolsz, testvérem?

* Angela látomásai és vigasztalásai.

— Hát arra, hogy milyen célja van velünk Istennek? Te még sohasem gondolkoztál ezen?

— Oh igen. „Egyszer elmélkedés közben megkérdeztem Istent: Uram, miért teremtetted az embert és amikor megteremtetted, miért engedted, hogy vétkezzen? Miért engedted, hogy bűneink annyira megkínózzanak Téged, holott hatalmadban állt volna, hogy minden bűn nélkül, erényesen éljünk. Több napig kértem a választ, míg végül megtudtam, Isten azért engedte meg ezeket, hogy végtelen jóságát jobban meg tudjuk érteni és mert ez felel meg helyzetünknek” . . .

— Ez nem túl világos — jegyzi meg Ubertino elgondolkozva.

— Én sem értettem meg — folytatja Angela — és ezért tovább tépelődtem, miért nem váltott meg bennünket másképp az Úr Jézus. Végül elragadtatásba estem. Nagy sötétség vett körül, amelynek nem volt se kezdete, se vége. Majd egyszerre olyan világosság támadt bennem, hogy ezt szavakkal nem is lehet kifejezni és tisztán megértettem mindent, amiről kérdezősködtem. Megértettem azt is, hogy Isten másképp is cselekedhetett volna, ha akarja, de így tudja velünk leginkább megéreztetni jóságát. És ettől a naptól kezdve oly boldog voltam és nyugodt, hogy még kárhozatom tudatában sem mertem volna panaszkodni, mert éreztem volna, hogy ez így helyes . . .

Rövid csend támad, s aztán újra a szerzetes szóval meg:

— És mondd, Angela, hogy juthatunk el Isten tökéletes megismeréséhez?

— Isten megismeréséhez az ima vezet, és pedig az ima három foka: a testi, az értelmi és a természetfeletti. A testi ima a kiejtett szó, a testtartás. Ezt a testi fegyelmezettséget ne hagyjuk el soha, mert ez segíti a lelket. És ne siessünk soha. Ne arra törekedjünk, hogy minél több Miatyánkot hadarjunk el . . . Az értelmi ima az, ha csupán Istenre gondolunk és rajta kívül nincs más gondolat elménkben. Az imának ez a módja vezet a természetfeletti imához. Ez pedig

abban áll, hogy a lélek megtelik Istennel, természetfeletti magasságban jár, de amit megért, megmagyarázni nem tudja . . . De fra Ubertino, — mondja Angela és egyszerre nagyon ünnepélyes és komoly lesz a hangja — téged nem azért küldött hozzám a Gondviselés, hogy Istent, hanem hogy saját magadat ismerjed meg, mert mindenki, aki elesik, azért esik el, mert nem ismeri önmagát!* Fra Ubertino, te . . .

Fra Ubertino elsápad. Dermedt rémülettel néz a beszélő asszonyra, kiáltani szeretne, hogy hallgasson, ne folytassa ezeket a borzalmas szavakat, de nem tud mozdulni sem és tehetetlenül tűri, hogy rázúduljanak Angela pörölycsapásai. Amikor majd két óra múlva elbúcsúzik a szent asszonytól, alig bír megállni remegő lábán. A nagy lelki felindulástól egész teste ellankad. Soha senki nem mondta még neki azt, amit Angela. Ez a szent nő belátott lelke mélyére. Láta legtitkosabb vétkeit, amelyeket senki sem ismert s amelyeket ő maga sem akart magának bevallani. Láta szívtelen részvétlenségét a testvérekkel szemben. Láta elutasító, gyanakvó, engedetlen viselkedését előljáróival. Láta gögjét, amelyben megvilágosított léleknek tartotta magát, aki fölötte áll a törvénynek. Láta a rendben töltött huszonöt évének szenvedélyes kicsapongások és szertelen aszketizmus közt ingadozó életét . . . Láta magát úgy, ahogy Isten szeme látta és bűneinek, gyarlóságainak terhe alatt a földre roskadt . . .

Megcsendül az estebédhez hívó harang. Ubertino is megindul a refektorium felé . . . A cellák ajtajai egymásután kinyílnak. Lehajtott fejű, kámzsás alakok sietnek végig a folyosón. Halk Laudetur-ral köszöntik az ismeretlen testvért.

A gárdián atya maga mellé ülteti Ubertinót, de az annyira magába mélyedt és szótlan, hogy nem meri kérdezősködéseivel zavarni. Nagy csendben, a kíváncsi pillantások kereszttüzeit észre sem véve fogyasztja el Ubertino a szegényes vacsorát. Körülötte megindul a

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

találgatás, ki lehet ez a szótlan testvér, aki nem mondja meg a nevét sem, nem mesél utazásáról, zárdájáról . . . A testvérek kérdő pillantásokat vetnek egymásra és a vállukat vonogatják. Senki sem tudja, ki a sötétarcú vendég. Csak Martino di Marni súgja oda halkan a szomszédjának:

— Már rájöttem ki ez . . . A híres Ubertino da Casale . . . Párizsban láttam néhányszor.

Nem telik bele öt perc, mindenki tudja, ki a titokzatos testvér és nyomban megindul a találgatás, vajjon mi hozta Folignóba.

Vacsora után a gárdián végre rászánja magát, hogy megszólítsa:

— Testvérem, ha nincs ellenedre, most megmutatnám a számodra elkészített cellát. Mert remélem, nálunk töltöd az éjszakát?

Ubertino szótlantul bólint és feláll. Megindulnak mind a ketten, végig a félhomályos folyosón, fel az emeletre. Belépnek a cellába. Ubertino nem néz se jobbra, se balra, mintha nem is érdekelné, mi megy körülötte végbe.

— Bocsáss meg, testvérem, de mielőtt jó éjszakát kívánnék neked, tudni szeretném, mi a véleményed Angeláról? — kérdi Grácián atya habozva.

A szerzetes felemeli a fejét. Réveteg tekintetét a gárdiánra veti.

— Angela, — ismétli halkan — szent asszony. Kiválasztott lélek, akit azért küldött az Isten, hogy rávilágítson a kisebb testvérek hibáira.

Grácián atya nem faggatja tovább. Elbúcsúzik és megy vissza a többi testvérekhez. Ubertino egy pillanatra letérdel a feszület elé s aztán csak úgy ruhástól, arccal lefelé ráborul a kemény, keskeny szerzetesi ágyra.

Másnap reggel szomorú szívvel ébred. Olyan kifosztottnak, szegénynek érzi magát, hogy azt kívánja, bár sohasem lett volna álmából többé ébredés. De aztán megretten ettől az óhajtól. Ilyen lélekkel Isten elé állni? . . . Mennyi mindent kell még jóvátennie. Milyen

tövises út vár még rá. Oh, ha Angela mindig mellette állna, figyelmeztetné, bátorítaná és vigasztalná jóságos, szerető és bölcs szavaival . . . Ha belekapaszkodhatna, mint gyermekkorában édesanyja ruhájába és az ő biztos, szilárd lépteihez igazíthatná ingadozó járását az örök élet útján . . . De egyedül kell mennie, egyedül kell megküzdenie a nagy harcot önmagával. A kemény férfit annyira meggyötri elhagyatottságának érzése, hogy sírás fojtogatja a torkát. De összeszorítja erősen a száját és gyorsan lemegy a templomba . . . Ott, a tabernákulumi Úr Jézusnál panaszolja el árvaságát . . .

Amikor felemelkedik az oltár lépcsőjéről, már elhatározta, hogy azonnal indul tovább. Még a gárdián atyától sem búcsúzik el, mert most, ebben a lelki állapotban fáj minden szó, minden kérdés . . . Csak a kapustestvérnél fogja kimenteni magát.

— Fra Melioratus, — mondja az álmoságtól nagyokat pislogó testvérnek — kérlek, mondd meg a gárdián atyának, hogy sajnós, nem búcsúzhatom már tőle és nem köszönhetem meg szívességét. Kérlek, tedd meg ezt helyettem. Mondd, hogy hálásan fogok mindig visszamlékezni jóságára és kérem Istent, hogy Szent Ferenc atyánk áldása és békéje legyen vele és házatokon.

Ezzel már lép is ki a kapun, de fra Melioratus megfogja a karját.

— Várj csak, testvér, várj. Egy levelet kell még átadnom neked!

Ubertino csodálkozva fordul vissza.

— Levelet? Nekem? Ez valami tévedés lesz.

— Dehogy, hisz rá van írva világosan, hogy fra Ubertino da Casalének szól és nemde tegnap annak mondottad magad? . . . Itt is van. Pasqualina, Angela társnője hozta át talán egy negyedórája. Mondtam még neki, hogy miért jön olyan hajnali órában, de azt felelte, hogy úrnője így akarja, mert te, testvérem, korán útnak eredsz . . . Hja, a kisebb testvérek anyja előtt nincs titok . . .

Fra Ubertino már nem figyel Melioratus szavaira.

Hangosan dobogó szívvel töri le a pecsétet. Mit írhat neki Angela?

„Szeretett fiam!” — így kezdődik a levél. „Óhajtom, hogy azt tedd, amit én teszek. Légy kicsiny. Ne keresd a tudományt, hanem saját lelked hibáit. Ne akarj nagyobb, megtiszteltebb lenni másoknál. Legyen életed folytonos szegénység, tapintatos buzgóság és irgalom, úgyhogy, ha nyelved néma is lenne, cselekedeteid tisztasága és szentsége mindenkit vonzzon . . . Légy éles kardja az igazság ellenségeinek. És bocsáss meg nekem, ha még valamire tanítani akarlak. Ez a valami az alázatosság útja . . . Szeretett fiam, ne csodáld, hogy nem mondok többet, de nem tudok mást mondani, csak ezt, hogy Isten legyen lelkünk börtöne. Ne hagyjuk el soha börtönünket, vagy ha néha el is hagyjuk, iparkodjunk bánattal visszatérni . . . Oh, szeretett fiam, mit használ az ihlet, a látomás, az érzelem minden édessége és bölcsesége, minden kinyilatkoztatás, minden elmélkedés, ha az ember nem ismeri meg igazán Istent és önmagát . . .

Szeretett fiam, kérek téged, ne foglalkozz világi dolgokkal. Te nagyon jól tudod, hogy másképp cselekszik az a fiú, aki természet szerint, mint aki kegyelemből fia Istennek. Nem kétséges, hogy aki nagyon szeret, azt akarja, hogy őt is szeressék. Aki mindent ad, mindent követel . . . Én tudom, hogy te Istennek nagyon szeretett fia vagy és Isten egészen magáénak akar és nemcsak egy kis részt belőled. Ezért esdve kérek, ne hagyd magad eltántorítani a világ tisztelete és előnyei által. Cselekedj mindig úgy, ahogy azt a Legfenségesebb megkívánja. Tűrd inkább, hogy veled szemben legyenek rosszak, minthogy te tégy másnak rosszat . . . Szeretett fiam, töltsd be nemes elmédet Istennel és tégy az Ő akarata szerint. Gondolj arra a magasztos hivatásra, amire téged Isten kiszemelt . . . Esdve kérek, haladj, haladj, haladj és rögzítsd meg magad Istenben . . .

Nem vagyok méltó, hogy megáldjalak téged, de ha az Isten nagy jóságában nekem valami áldást ad,

kivetközőm belőle és annyit adok át neked, amennyit az Isten akar. A magasság lelkének világító szeretete és békéje legyen veled, szeretett fiam, mindörökké. Amen.”

Fra Ubertino keze, amelyben a levelet tartja, lehanyatlík. Egy pillanatra behúnyja szemeit. Így jobban érzi azt a meleg szeretetet, amely Angela soraiból feléje árad és valami nagy, szent békével tölti meg a szívét. Most már tudja, hogy nehéz harcában nem lesz egyedül, mert a szentek számára nincs tér és idő . . . A szentek megérzik távolból is a szeretett lelkek vergődését, tévelygését és segítségére sietnek . . .

Ezzel a boldog érzéssel ínt istenhozzádot Melioratusnak és indul gyors, biztos léptekkel Alverna felé, hogy a ferences Kálvária áldott magányában megtisztuljon és újjászülessen Istenben a lelke.

VIII.

LÁTOMÁSOK ÉS VIGASZTALÁSOK

Beesteledik. Az umbriai hegyek büszkén törnek a magasba, mint megkövült, néma óriások. A tiszta égen száz meg száz csillag halvány fénye reszket. Az olajfaerdők misztikus ezüstös fényben úsznak. Gyenge szellő susog a lombok között.

Lent a völgyben, a hold sugárkévéiben fehéren kígyózó úton, Assisi felől zarándoksereg közeleg. A menet élén Grácián atya halad délcegen, daliásan, mintha nem is hatvan esztendő nyomná a vállát. Mögötte néhány szerzetes és sötétruhás harmadrendi testvérek következnek. Kezükből rőtvrörsen lobognak a fáklyák. Néha-néha hangos éljenzésbe fognak: „Evviva Santa Maria! Evviva San Francesco!” s kiáltásuk úgy tör a csendes éjszakába, mint győztes hadak üdvözlője.

* Angela levelei Ubertino da Casalehoz.

Angela Pasqualinára támaszkodva vánszorog néhány lépéssel az utolsó sorok mögött. A „számár testvér”^{*} már néhány napja küszködik, de Angela nem ügyel rá, mert lelke messze jár a földtől s a mennyei látomások édességével van tele . . . Tíz napig volt Assisiben s ez az idő a kegyelmek gazdag forrása volt. Beleszédült, belekábult a ferences szellem bájába, amely úgy vette körül a szegénység hajlékaiban, mint valami drága, földöntúli illat.

Fra Arnaldo odasúg valamit a montefalcói Giovanni testvérnek, akit az „önmegtagadó” jelzővel emlegetnek a rendben, mire mindketten kiválnak a menetből és felkeresik Angelát.

— Angela, — szólítja meg Arnaldo — nem mondanád el most assisi látomásodat, amiről említést tettél? Tekintettel, hogy Spellóban meg akarsz pihenni, félek, mire hazaérkezel, el fog mosódni emlékezedben.

— Igazad van, atyám — feleli Angela alázatosan. Egy kissé elgondolkozik, aztán belekezd elbeszélésébe. — Vasárnap a szentmisén, amikor a Sanctust énekeltek, elragadtatásba estem és láttam, amint Krisztus testét levették a keresztről . . . Sebeiből még folyt a vér és tagjait úgy széjjelhúzták, hogy a csontok kijöttek a helyükből és az idegszálak elszakadtak . . .

— De úgy-e a csontok nem voltak megtörve?

— Nem, csak véreseks az ütések nyomán . . . Ez a látvány annyira megrendített és olyan forró együttérzést váltott ki belőlem, hogy szinte éreztem az Úr Jézus rettenetes fájdalmait . . . És amint ott álltam, Krisztussal együtt szenvedve, de mégis boldogan, Szent Ferenc fiainak nagy csoportja jelent meg. Az Úr Jézus végtelen szeretettel megölelte mindegyiküket és fejüket odaszorította oldalsebéhez és aztán így szólt: „Fiaim, kövessétek a kereszt és a szegénység útját. Ezt óhajtom, mert benneteket választottalak ki különösképen, hogy szóval és tettel megmutassátok az

^{*} Így nevezte Szent Ferenc a testet.

embereknek az én életemet . . . Szeretett fiaim, legyetek testestől, lelkestől áldozatok, az én áldozataim! Adjátok át magatokat egészen nekem, amint én is egészen nektek adom magamat! . . ."

A két szerzetes megilletődött tekintettel néz egymásra.

— Látod, ez az Giovanni testvérem — mondja Arnaldo halkán. — Mindent oda kell adnunk Krisztusnak. A vágyainkat, álmainkat, kedvteléseinket, törekvéseinket, akaratusunkat és egész szeretetünket, mindent, ami még ebben a darócruhában a miénk maradt . . . Ez a teljes szegénység, amit szeráfi atyánk örökül hagyott ránk . . . Igen, áldozatoknak kell lennünk, de cserébe megkapjuk magát az Urat és az egész örökkévalóságot . . .

Egyideig hallgatagon, gondolataikba merülve mennek egymás mellett, majd ismét megszólal Arnaldo:

— Angela, nem folytatnád? Ugy-e a körmenet alatt is volt látomásod?

— Igen, testvérem. A mennyországban láttam fiai-mat. Krisztus ismét a szívére ölelte őket és most ezeket a szavakat intézte hozzájuk: „Én vagyok az, aki elveszi a világ bűneit . . . A ti bűneitek mind el vannak véve. Megbocsáttatnak és többé vissza nem térnek . . . Az én oldalsebem legyen tisztulásotok helye . . . Ne féljetek hirdetni, szolgálni és megvédeni a tisztulás és bűnbánat útját, mert én mindig veletek vagyok és megvédelmezlek benneteket" . . . Másnap, szentmise közben, nagy ragyogásban megjelent előttem Szent Ferenc. „A magasságbeliek áldása legyen teveled" — köszöntött, majd azt mondta az ő szelíd, csengő hangján: „Az az örök és gazdag áldás, amelyet az Atyától kaptam, szálljon reád és szeretett gyermekeimre, az én tanítványaimra, akik fiaid neked és mindazokra, akik Krisztus életét követik szóval és tettel." Később a Szűzanyát is láttam.

— Ő is beszélt hozzád?

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

— Igen. Kért bennünket, hogy legyünk élő halottak s amint a halott sem törődik sem tisztelettel, sem más világi elismeréssel, úgy legyünk mi is érzéktelenek a külső behatásokkal szemben. Hirdessük és kövessük Krisztust, de ne csak szavakkal, hanem az élet önmegetagadásával.*

Apró fénypontok tűnnek fel az éjszakában, majd kibontakoznak a régi rómaiak korából fennmaradt omladozó várfalak és a Spello hegynek kapaszkodó házai. Angela búcsút vesz a két testvértől és elindul Pasqualinával a városba vezető meredek úton. Pasqualina nagynénjénél kérnek szállást. Az álmából felzavart öreg lány azt sem tudja hová legyen örömeiben, amikor megpillantja Angelát. Évtizedekkel ezelőtt komorna volt a Sacchi-házban és elkísérte Angelát férjhezmenetele után új otthonába is. Hűségesen és szeretettel szolgálta szépséges fiatal úrnőjét, amikor pedig a kor megrokkantotta, visszavonult szülőföldjére és helyettesül unokahúgát, a kis Pasqualinát ajánlotta Bartolomeo grófnő figyelmébe.

— Oh, jóságos úrnőm, bizonyára meg is éheztek — mondja a jámbor öreg lelkendezve. — Megkínálhatnálak egy kis tejjel, meg ami a szegénységemből telik?

Angela mosolyogva bólint.

Hamarosan tej, sajt és fekete kenyér kerül az asztalra. Angela éppen csak hogy hozzányúl az ételhez, azt is csak azért, hogy meg ne szomorítsa a háziasszonyt. Az ősz, ráncosarcú néni az asztaltól kissé távolabb, szemközt ül Angelával és a könnyektől elhomályosuló tekintettel nézi. Annyi emlék bukkan fel emlékezetében a régi időkből, amikor még fény, ragyogás és pompa vette körül Foligno legszebb asszonyát, de nem meri szavakba önteni. Tudja, hogy egykori úrnője végleg lemondott a világról s aki átadja magát Istennek, azt nem érdeklik többé a mult hangjai.

— Kedves Bonám, ha nem haragszol, mi most

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

nyugalomra térnénk — töri meg a csendet Angela. — Illetve csak én, mert Pasqualina veled maradhat. Beszéljétek ki magatokat, hisz oly ritkán találkoztok. Magam is szívesen veled maradnék, de félek, hogy akkor a „szamár testvér” nem akar majd holnap talpra állni.

— Készítem rögtön az ágyat, úrnőm.

— Szó se róla — nevet Angela. — Ha jó éjtszakát akarsz szerezni számomra, vezess a pajtába, ahol a szénát tartod.

— De úrnőm . . .

— Azt hiszed, hogy Szent Ferenc atyánk különb ágyban töltötte éjtszakáit? — mondja Angela csendesen. — Ami jó az atyának, nem lehet rossz a gyermekének sem . . .

Most már nincs több ellenvetése Bonának. Kikíséri Angelát a pajtába, aztán bemegy Pasqualinához.

— Oh, gyermekem, — sóhajtja — a mi úrnőnk most is Foligno első asszonya . . . Egykor a szépségével, most meg a szentségével.

Ezalatt Angela kinyújtóztatja fáradt tagjait a friss, illatos szénán, lehúnyja szeméit, de még sokáig elkerüli az álmot. Az assisi eseményekre gondol és ismét fellobbannak szívében a bíboros örömtüzek, amik Szent Ferenc bazilikájában gyúltak először lángra . . . Apico testvér mondta a szentmisét . . . Ő ott térdelt az oltár közelében és különös áhítattal hallgatta a szent cselekményt. Egyszer csak megjelent a Szegényke kopottan, mezítlábasan. „Isten küldött — mondta a maga természetes egyszerűségével. — Az ő békéje legyen veled, világosság lánya. Figyelmedbe ajánlom örökségemet, a szegénységet, amit rád hagytam és amit meg kell tartaniok mindazoknak, akik szeretik azt, akit én szerettem.”

Boldogan kulcsolja össze kezét és úgy érzi, hogy ez a nyomorult, félhomályos kuckó a királyi szegénység palotája, méltó társa a betlehemi istállónak, ahol az isteni Kisded megszületett e világra . . . „Sok városban nincs egyetlen lélek sem, akiben oly jól meg-

nyugodhatnék, mint tebenned!" — csendül fel lelkében Jézus édes hangja, mint amikor angyaloktól körülvéve isteni felségében lejött a Porciunkula oltárára és szeme láttára átváltozott a kenyér színébe . . . * Jézusom, Jézusom, szerelmem! — suttogja mámorosan és ezzel a szent névvel az ajkán lép át az álom birodalmába . . .

Másnap reggel, mise után átmegy a Valle Gloria zárdába, hogy meglátogassa lelkének szeretett leányát, Gregoria Vannit. Sokáig kell várakoznia, amíg a vasrácsos ablak mögött megjelenik a klarissza apáca sovány, barnaruhás alakja. Arcát fátyol fedi, de Angela így is ráismer.

— Anyám, — suttogja félig sírva Gregoria és fehér ujjai görcsösen belekapaszkodnak a rácsba — anyám, miért váratnál oly soká magadra? . . . Évek múltak, amióta elhagytam Folignót és te csak nem jöttél . . . Anyám, én sokat szenvedtem. Néha mennyország volt számomra a zárda, de néha pokol . . . A kísértések minden fajtája úgy megkínzott, hogy sokszor azt hittem, nem bírom tovább . . . És olyan távol volt tőlem az Isten és olyan idegen . . . Az volt az érzésem, hogy látja vergődésemet, de nem akar segítségemre jönni . . . Ha te itt lettél volna . . .

— Lélekben sokszor voltam veled — mondja Angela gyengéden — és imáim veled virrasztottak a megpróbáltatások sötétségében.

Egy pillanatnyi csend támad s aztán felkiált a fiatal apáca:

— Anyám, te tudsz mindent?

— Igen. De tudom azt is, hogy az Úr Jézus nagy kegyelmeket tartogat számodra és ezért esdve kérek, ne hagy magad tőle eltántorítani! . . .

— Anyám, mit tegyek? Segíts!

— „Halj meg egészen a világnak! Minden cselekedeted és szándékod az égben legyen a megfeszített Úr Jézusnál . . . Kerülj minden hiábavaló beszédet. Ne vágyakozz hírek után. Mondj le mindenről, ami

* Angela vallomásai.

szívednek kedves és gondolj nyomorúságodra. Gondold meg, mit tettél a múltban és mit teszel ma, ami Istennek tetsző . . . Légy hálás Istennek jótéteményeiért, és küzd le magadban a kevélységet és büszkeséget, még akkor is, ha csak lelki . . . Ne félj, Gregoriám, a küzdelemtől . . . Még egy kis kitartás és eléred Istent!"

A fiatal apáca fejét lecsüggesztve hallgat. Oh, hogy olvas bennem, — gondolja csodálkozó szomorúsággal — mintha nem is lelkem rejtekében hordoznám hibáimat, hanem a fátylon is keresztül látszó fényes betűkkel lennének a homlokomra írva.

— Anyám, de hogyan fogom megtudni, hogy velem van az Isten? — kérdi bánatosan.

— „Ha Isten egyesül lelkünkkel, ennek olyan jelei vannak, amikben nem lehet kételkedni és tévedni. Ilyenkor a test és lélek tökéletes egyetértésben olvad össze, minden óhajunk, minden cselekedetünk egyöntetű lesz és Istenre irányul. A lélek érzi, hogy Isten egyre nagyobb szeretettel öleli magához és ez olyan édességgel jár, hogy felfogni csak az képes, aki már maga is részesült benne. Gregoriám, ha az emberek úgy éreznék Isten jelenlétét, mint én, nem tudnának többé beszélni, elnémulnának és a pap a szószékre lépve csak ennyit szólhatna: Menjetek Istennel, mert mást nem mondhatok . . . Amit az emberek a világ kezdetétől a mai napig Istenről elmondtak, úgy tűnik fel előttem, mint egy búzaszem a mindenséghez képest . . .”

Angela elhallgat. Arca földöntúli fényben ragyog, mintha visszaverődne rajta Isten világosságának egy parányi sugára. Gregoria ámul szemei nézi és halványan derengeni kezd lelkében az istenszeretet édességének szent titka. Érzi, hogy Istenben elmerülni, ez valami döbbenetes boldogság, valami, ami szinte túl esik az emberi érzékeken és amihez képest minden földi öröm szánalmas és elenyésző.

Nagy csendben múlnak a percek, míg végül Angela menni készül.

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

— Isten legyen veled és az ő világossága — búcsúzik.

— Anyám, ne menj még! — tör ki a fiatal apácából a fájdalom. — Ha itt vagy mellettem, olyan béke és nyugalom honol a szívemben.

— „Majd megtalálod ezt az Istenben. Hidd el, Gregoriám, az embernek csak addig van szüksége az istenszerető lelkekre, amíg maga is eljut Istenhez. Ha aztán megízlelte az Úr szeretetének édességét, annyira megtelik vele a szíve, hogy könnyen lemond mindenkiről, akihez a szeretet szálai fűzték . . . De azért csak sírj, Gregoria. A könnyek most még megnyugtatók. Majd ha benned lesz a világosság, nem lesznek már könnyeid se a fájdalom, se a boldogság számára”.*

Angela lassú, vánszorgó léptekkel elhagyja a zárdat. Künn, a kapuban már várja Pasqualina. Szelíd, barna szemében ezer kérdés csillog. Angela nem szól egy szót sem, csak mikor már messze maguk mögött hagyják a város kapuit, mondja elgondolkozva:

— Tudod, Pasqualina, vannak lelkek, akik kora gyermekségüktől kezdve belegyökereznek Istenbe és soha rajta kívül nincsenek vágyaik, céljaik . . . A kísértések ugyan őket is megkörnyékezik, de ezeket játszi könnyedséggel győzik le, mert még soha a halálos bűn béklyóiba bele nem estek. Ezek a lelkek nem ismerik a nagy harcokat, tisztán, érintetlenül, mintegy átlebegnek az örökkévalóságba . . .

— Úgy mint Montefalcói Klára nővérünk — jegyzi meg szerényen Pasqualina.

— Igen . . . De vannak olyan lelkek is, akik csak egyik kezükkel fogják Istent, a másik a világi örömek gyümölcseit tépi. Ha ezeket egyszer megérinti a kegyelem és egészen át akarják magukat adni Istennek, nagy küzdelmet kell vívniok . . . A kísértések vad erővel szakadnak rájuk, az ördög mindent elkövet, hogy feltartóztassa őket a tökéletesedés útján . . . Ott támadja őket, ahol a leggyöngébbek, ahol legmélyeb-

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

ben gyökereznek hibáik . . . Aki torkossággal vétkezett, annak óriási küzdelmébe kerül az önmegtagadás . . . Aki öntelt volt és gőgös, annak az alázatosság . . . A fősvénynek a lemondás . . . A pompa és kényelemszeretőnek a szegénység . . . Az érzékinek a tisztaság . . . Oh, hány bukás, hány véres seb kíséri ezt a harcot! De minél hevesebb, keményebb a harc, annál nagyobb a végső diadal . . .

Pasqualina megérti, hogy Gregoriának is ez a küzdelmes élet jutott osztályrészül a zárda imádságos magányában, és megvilágosodik előtte az is, hogy ha el is menekülünk a világ csábításai elől, magunkkal visszük gyarlóságainkat és bűneink terhét, amelyektől csak hosszú, gyötrelmes küzdelem, önlegyőzés árán menekülhetünk.

Már delelőn áll a nap, amikor eléri Folignót. A ferences templom közelébe érkezve, Pasqualina előresiet. Angela lassan, sántítva követi.

— Béke veled, kisebb testvérek anyja — szólal meg egyszerre mellette egy mély, zengő hang.

Angela megáll és nagy szeretettel üdvözlí a szelíd, kékszemű szerzetest.

— Fáradtnak látszol, anyám, többet kellene pihenned.

— Lesz arra elég idő a másvilágon — feleli Angela mosolyogva.

— Bár csak már ott tartanánk — sóhajtja a szerzetes elszomorodva.

— Bánt valami, Guido testvér?

— Hát, az már mindig csak úgy van, hogy a Gondviselés megpróbáltatásokat küld, nehogy túl jól érezzük magunkat idelelni . . . Mondd, anyám, te is ellensége vagy a könyveknek? Neked is az a nézeted, hogy sutba velük?

Angela most már tudja a fiatal szerzetes levertségének okát. Guido a bolognai egyetem hallgatója volt, mielőtt meghódította Szent Ferenc szelleme és a könyvek iránti szeretetét magával hozta a rendbe. Ez a testvérek közül többnek, főleg az idősebbeknek

szálka volt a szemében és hacsak tehették, célzásokat tettek Guido túlzottan tudományos szónoklataira.

— „Szeretett testvérem, nekem az a véleményem, hogy könyvünk a megfeszített Krisztus legyen. De ezzel nem azt akarom mondani, hagyd ott könyveidet, hanem azt, hogy ne csak a tudomány száraz tanait hirdesd, sem pedig a szentek cselekedeteit, hanem az isteni érzelem szónoka légy! Ha beszélsz, gyóntatsz, tanácsokat adsz, lelked mindig legyen Istenben, s akkor szavaid utat találnak az emberek szívéhez . . .”

Már a zárda kapujánál állnak. Guido testvér megvigasztalt lélekkel elköszön, Angela pedig megy tovább. Otthon Pasqualina nagy örömmel fogadja.

— Azt hiszem, a kisebb testvérek gondoskodtak rólunk — mondja ragyogó arccal. — Képzeld, jó meleg zöldséglevest találtam az ajtónál ebben a köcsögben. Grácián atya küldhette.

Angela fáradtan mosolyog. Pasqualina nagy unszolására elfogyasztja a levest, aztán néhány percig szótlanul, összekulcsolt kézzel néz maga elé.

— Jó volna egy kissé lepihenned — ajánlja Pasqualina félénken.

Igen, ha a „szamár testvére” hallgatnék, ezt tenném — gondolja Angela. — Lefeküdnék és fel sem kelnék holnap reggelig. Milyen édes lenne a nyugalom még azokon a kemény, durva pokrócokkal letakart deszkákon is. Megrázza a fejét, mintha el akarná kergetni a kísértést. — Lehetetlen — mondja hangosan. — Lehetetlen, Pasqualina. Még meg kell írnom a levelet Ubertino testvérnek, aztán meg eljön néhány harmadik rendi nővérünk. Emlékezhetsz, hogy mielőtt elindultunk Assisiből, megbeszéltük.

— Emlékszem, de legalább amíg megjönnek, lefekhetsz. A levelet megírhatnád holnap is. Akkor sem lesz késő.

— Pasqualina, te csak engem látsz és nem gondolkozol — csóválja Angela szelíd szemrehányással a fejét. —

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

Nem egy nap, hanem egy óra késés is vesztét jelentheti valamely léleknek. Ezért ha felebarátunk lelki ügyéről van szó, ne nézzük soha a magunk kényelmét, hanem cselekedjünk azonnal.

Három óra tájban megérkeznek a nővérek. Mosolygó vidámságuk betölti a kis szobát. Otthonosan letelepszene, ki ahol helyet talál, előveszik a magukkal hozott festetlen gyapjút, amiből ruhát varrnak a szegényeknek, aztán elhalmozzák Angelát kérdéseikkel.

— Hol voltál, anyám, a búcsú napján? — kérdi az egyik. — Sehogy sem találtunk rád a tömegben. Pedig ahogy megérkeztünk a zárándoklattal, rögtön kereséssre indultunk.

— Százezer ember közül nehéz lett volna egyet megtalálni — nevet Angela.

— Ennyien voltak?

— Úgy mondta Murrovalei János, a generális atya . . . Pasqualina meg én különben a Porciunkula templom küszöbén álltunk és nem voltunk képesek se ki, se bejutni. De hát nem csoda. Szent Ferenc atyánk a kapu fölé márványba vésette, hogy ez az örökkévalóság kapuja és ki ne igyekeznék bejutni Isten országába?

— Csak ne lenne olyan parányi a mi szeretett Porciunkulánk — mondja egy nővér és a többiek élénken helyeselnek.

Angela hallgat. Gondolatai Assisi felé szállnak. Látja újra a Porciunkula körül zibongó beláthatatlan tömeget, a szegényeket és előkelőket, a királyi házak sarjait és koldusokat, akik mind el akarják nyerni a nagy búcsút, amit Francesco szerető szíve az Úr Jézustól és Honorius pápától kiesdekelt . . . Elmosolyodik. Élénken előtte áll a Szegényke sovány, darócruhás alakja, amint a pápa szóbeli engedélyét megkapva, boldogan elsiet, de Honorius utána kiált: „Te együgyű, hová mész? Milyen bizonyítványt viszel magaddal a búcsúról?” Francesco visszafordul és így felel: „Szent-atyám, nekem a te szavad elegendő. Ha Isten műve, az ő gondja lesz, hogy megmaradjon. Nem kell nekem

sem bulla, sem írásbeli jóváhagyás. Szűz Mária legyen a papiros, az Úr Jézus az ügyvéd és tanúk az angyalok! . . .” Annyi ferences báj, kedvesség és bizalom van ebben a válaszban, hogy Angela valahányszor erre gondol, nagy meleget érez a szívében . . . Majd ismét a templom küszöbére varázsolja képzelete. Amint ott szorongott a tikkasztó augusztusi hőségben, egyszerre elragadtatásba esett és egy csodaszép templomot látott, amelyben természetfölöttivé nőttek a Porciunkula arányai . . . Látomását még aznap elmondta a generális atyának, aki arra magyarázta, hogy az eljövendő századokban biztosan fel is fogják építeni ezt a gyönyörű templomot ezen az áldott helyen.*

A nővérek egyideig csendesen öltögetnek, míg végül az egyik kissé félénken megszólal:

— Anyám, azt ígérted, hogy beszélni fogsz nekünk Krisztusról.

Angela felrebben gondolataiból. Krisztus nevének említésére csupa ragyogás lesz az arca. Miről is beszélne szívesebben, mint az ő Megváltójáról, akinek keresztjét úgy ölelte magához, olyan forrón, odaadással és szeretettel, mint az anya legkedvesebb gyermekét. Csak ránéz az egyszerű nagy feszületre, az egyedülire, amit magával hozott régi életéből és úgy buzognak lelkéből a szavak, mint a hegyekből a kristálytisza forrásvíz.

— „Isten a szegénység, a megvetés, a fájdalom és az igaz engedelmesség útjára küldte Fiát és ha be akarunk egykor jutni a mennyországba, nekünk is ezen az úton kell haladnunk . . . Nővéreim, Krisztusnak nem volt se háza, se kertje, se földje, se pénze, sőt még egy bőgréje sem. Éhezett, szomjazott, fázott, fáradozott, lemondott minden kényelemről, lemondott barátairól, rokonairól, de még saját magáról is . . . Ezért mondjunk le mi is a földi javakról. Aki családja miatt, ezt nem teheti, legyen legalább lélekben szegény . . . Mondjunk le barátainkról, rokonainkról és mindazokról

* A hatalmas új templomot a XVI. században csakugyan felépítették.

az emberekről, akik visszatartanak Krisztus követésében . . . Az Úr Jézus önmagát is szegénnyé tette, mert gyengének és tehetetlennek látszott, holott mindenható volt. Nekünk nem szükséges elrejtteni erőnket, mert úgy sincs, hanem sirassuk hibáinkat, nyomorúságainkat . . . Krisztus az engedelmesség Fia volt. Ebben is követnünk kell. Necsak Isten parancsainak engedelmeskedjünk, hanem akarata legkisebb megnyilvánulásának is, mit lelkünkben érzünk . . . Ne fizessünk rosszat rosszal. Legyünk türelmesek, szívélyesek bántalmazóinkkal szemben, úgy mint Krisztus, aki még az áruló Júdástól is szeretetteljesen kérdezte: Barátom, hát csókkal árulod el az Emberfiát?"

Angela szemei egyre jobban kitágulnak. Elfogja az a különös érzés, amely elragadtatásait megelőzi. Nem érzi testének semmi súlyát. Tekintete előtt homályba borul minden, ami földi és lát, de nem a szemével, hanem a lelkével, amely belehatol abba az ismeretlen világba, amelynek természetfölötti szépsége csak a szentek számára érhető el ebben az életben. . . A Szegényke közeledik feléje, mosolyogva, égi fényben. Kitarja karjait. Ránéz beszédes, sötét szemével és aztán halkán, áhítattal megszólal:

„Áldásom, amellyel a Mindenható Atya megajándékozott, szálljon a te és az én kiválasztott gyermekeimre!”*

IX.

A SZERETET VÉRTANÚSÁGA

Angela beteg teste tüzel a láztól. Tagjai nehezek, mint az ólom. Napok óta mozdulni sem tud. Szemei zavaros, bizonytalan kifejezéssel merednek a levegőbe és nem lát, nem hall semmit abból, ami körülötte tör-

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

ténik. Lelke távol van ettől a világtól. A messzi égi haza lakóival társalog. És egyszerre ismét megszólal a titokzatos hang, amely már oly sokszor beszélt hozzá.

„Akarom, hogy mártír légy! . . . Akarom, hogy szenvedj! . . . Akarom, hogy kínok között vergődj! . . . Akarom, hogy meghalj értem!”

Tehát meg fogok halni — gondolja Angela és valami nagy nyugalom árasztja el fájó, zakatoló szívét.

— Pasqualina, — mondja távoli, idegenszerű hangon, mintha máris a túlvilágról szólna — Pasqualina, menj át a kisebb testvérekhez és kérd meg őket, jöjjön át egyikük és lásson el engem a szent útravalóval, mert meg fogok halni.

A fiatal lány krétafehér arccal néz Angelára. Napok óta figyelí reszketve a betegség játékát. Napok óta tudja, hogy a halál virraszt úrnője mellett és most mégis határtalan rémülettel töltik el a hallott szavak. Hűséges szíve elfacsarodik arra a gondolatra, hogy meg kell válnia anyjától, akin oly önzetlen szeretettel csüggött. Angela is nagy szeretetet érzett a tiszta, ártatlan lélek iránt, aki gyermeke volt, nem ugyan a test szerint, de aki drágább volt neki saját testi gyermekeinél. És most, mikor látja sápadt, könnyes arcát, bátorítón rámosolyog.

— Ne búsulj, Pasqualina. Az Úr akaratát mindenben örömmel kell fogadnunk.

Pasqualina letörli könnyeit és kendőt kapva átfut a ferencesekhez.

— Gyorsan, gyorsan, Melioratus testvér, — lihegi a futástól elakadó lélekzettel — siess fel a testvérekhez és kérd meg őket, jöjjön el hozzánk valamelyikük. Angela anyánk haldoklik és a szentkenetet kívánja.

— Oh, jóságos Jézus, hát Grácián atya után már őt is el akarja tőlünk szakítani a Halál testvér! . . . Szegényke, szegényke!

— Kérlek, testvér, siess! — kiáltja Pasqualina. Alig bír türelmetlenségével. Szeretné eltuszkolni a részvevő frátert, hogy fusson, rohanjon a zárdába. Minden perc egy örökkévalóságnak tűnik fel szemében

s mialatt fel-alá jár a kapu előtt, reszketve gondol arra, hogy odahaza talán már vége mindennek. Angela lelke talán már visszaröppent az égi hazába. Vagy talán újra fájdalmak gyötrik. Talán szomjazik. Ki tudhatná, mi minden érhet egy ilyen beteget. Végre hosszú várakozás után megjelenik Melioratus testvér — egyedül. Az arcán zavart, szomorú kifejezés ül, amikor megszólal:

— Nagyon sajnálom, jó leányzó, de én igazán nem tehetek róla . . .

— Miről?

— Arról, hogy kívánságod nem teljesíthető. A gárdián atya azt mondta, mivel csak rövid ideje annak, hogy te megkaptad a szentkenetet, Angela nővérnek most le kell mondania róla. Nem lehet a szentséget olyan gyakran egy házba vinni. Menj haza, jó leányzó, majd imádkozunk a betegért.

Pasqualina szinte megdermed. Néz mereven, értelmetlenül és csak nagysokára tudja kinyögni:

— De testvér, gondold meg, halálán van és anynyira vágyódik a szentség után . . .

Melioratus lemondó kézmozdulatot tesz.

— Sajnálom, de a parancs az parancs. Az engedelmesség éppúgy köt titeket is, mint engem.

Pasqualina könnyes szemmel hagyja el a zárdát. Legszívesebben haza sem menne. Amilyen gyorsan jött, olyan lassan lépeget most lakásuk felé. Óvatosan nyit be a szobába. Hátha elaludt az úrnő — reménykedik. De nem. Angela lázas tekintete rászégeződik, majd halkán, fájdalmasan felsóhajt.

— Hát nem jönnek, nem jönnek! . . .

Pasqualina letérdel a szegényes fekhely mellé és fojtott zokogással mondja el, amit Melioratustól hallott.

— Legyen meg az Isten szent akarata — feleli Angela. Keményen küzd a sírás ellen. Összeszorítja a száját. Lehúnyja szemét. De hiába minden hősiessége. Túl nehéz a lemondás.

A kis szobába betör az alkony. Az ablakon el-

fakulnak a nap sugarai és szürke árnyak kúsznak a padlóra, falakra.

A ferencesek templomában megszólalnak a litániára hívó harangok.

— Pasqualina, — mondja Angela alig hallhatóan — menj te is és imádkozz értem . . .

— Anyám, magadra hagyjalak?

Angela nem felel, de hallgatása annyi szomorúságot árul el, hogy Pasqualinának nincs szíve tovább ellenkezni. Veszi a kendőjét és meggy zokogó lélekkel, hangtalanul.

Kábult csend van a félhomályos szobában. Angela már panaszkodni sem tud az Istennek. Csak Jézus nevét ismétli szünet nélkül, félig öntudatlanul.

„Leányom”, — szólítja meg ekkor újra a kedves, lány hang — „én magam jövök el hozzád, hogy megkenjelek szentkenetemmel.”

Csodálkozva emeli fel szempilláit. Hófehér, ragyogó alakot lát. Gyönyörű sápadt arc hajol föléje. Ez Krisztus — gondolja és a nagy boldogságtól szinte eláll a szíve verése. A Megváltó mosolyog. A szeme kék és mély, mint az alkonyi égbolt. Angela megborzong. Úgy érzi, mintha szédítő örvény felett járna. És ez az örvény az istenszeretet, amely húzza, vonzza magához a lelkeket, hogy mindörökre titokzatos belsejébe zárja.

„Segíteni akarok rajtad” — mondja Krisztus. Leül az ágya mellé egy alacsony székre. Hűvös, finom kezét ráteszi lázas homlokára. Ez az üdvösség, gondolja Angela és lehúnyja a szemét. Jézus pedig beszél tovább gyengéden, szeretettel. Minden szava enyhülés, gyógyulás. „Ítt van Szent Ferenc is, azt akarom, hogy ő is vigasztaljon téged” — hallja egyszerre Angela. Es amint felnéz, látja, hogy már nem Krisztus ül az ágya mellett, hanem a Szegényke.*

Amikor Pasqualina visszaérkezik a templomból és a méceszt meggyújtva az ágyhoz lép, annyi békét és boldogságot lát Angela arcán, hogy elámulva kérdi:

* Angela látomásai s vigasztalásai.

— Mi történt, anyám?

Angela hosszú percekig mosolyogva néz Pasqualinára, de nem beszél, mintha félne, hogy az első hangos szóra szétfoszlik a gyönyörű óra emléke.

— Mi történt, anyám? — ismétli a lány most már kissé ijedten.

Erre már megszólal Angela. Elmondja látomását. — Oh Pasqualina, — folytatja aztán boldog sóhajjal — képtelen vagyok kifejezni, mit éreztem. Jézus jelenléte olyan vigasztaló volt és mégis oly fájdalmasan szomorú . . .

— Fájdalmasan szomorú? . . .

— Oh igen és ez egészen természetes.

— De anyám . . .

— Igen, igen. Jézus társaságában mindig ott van a fájdalom és a szomorúság, mert ez a két érzés elkísérte őt fogantatása első percétől kereszthaláláig . . . Már anyja méhében szenvedett, mert tudta, hogy elfogják, megostorozzák, kinevetik, elítélik, ruháitól megfosztják, keresztre feszítik . . . Ismerte már akkor a sóhajokat és könnyeket, anyja eljövendő szívfájdalmait. Ismerte a kísértéseket, kínzásokat, megpróbáltatásokat és halált, amit a szentek, hitvallók és vértanúk elszenvedtek. Ismerte az összes megboldogultakat, az üdvözülendők számát és az elkárhozottakat. Ismerte az ószövetség pátriárkáit, asszonyait és férfait, az újszövetség apácáit, szerzeteseit, az egyházi doktorokat, a szüzeket, az özvegyeket, férfiakat és gyermekeket, a szolgákat és szabadokat és már anyja méhében tudta, hogy nem lehetnek boldogok nélküle . . . Látta, hány kiválasztott vigasztalódik meg általa és nagy szeretetében szánta az elkárhozottakat, akikért hiába szenvedett, noha szenvedései százezer milliárd világ minden bűnének megváltására is elégségesek lettek volna . . . Gyermelem, jegyezd meg magadnak, hogy azok, akik mindig csak az örömet keresik az életben, nem lehetnek hű követői Krisztusnak, aki a szenvedés útján járt . . . Ha igazán szeretjük Krisztust, szeretnünk kell a keresztyét is . . . És még egyet vés szívédbe, Pasqualinám. Ha meggondolod, mi mindent szenvedett el Krisztus az

emberekért, meg fogod érteni, milyen drága és értékes Szívének mindenegyes ember. Ami pedig Krisztusnak kedves, neked is az kell, hogy legyen. Ezért vigyázz, hogy soha rosszat ne gondolj, ne beszélj, ne tégy az Isten gyermekeinek, a mi testvéreinknek és iparkodj, hogy minél tisztább, türelmesebb szeretetet tanúsíts irántuk, nem az ő kedvükért, hanem Istenért . . . Hidd el, a mindenható Atya nagyon meg fogja jutalmazni a családjára iránt tanúsított hűséget és szeretetet . . .*

Angela elhallgat. A kis szobára mélységes csend borul. Nagy, beszédes csend, amelyben titkos hangok szólnak a lélekhez. Pasqualina mozdulni sem mer. Tenyerébe hajtva fejét ott kuporog a fekhely végében. Lassan elnehezülnek szempillái s az imától, sírástól és izgalomtól kimerülve elalszik.

Néhány nap mulva fra Arnaldo felmegy a gvardiánhoz. Elfogultan kopogtat be a napsugaras cellába, amelyhez képzeletében annyira hozzánőtt Grácián atya daliás, katonás alakja. Már két hete múlt, hogy eltemették, de még mindig nem tud beletörödni, hogy eltávozott közülök, hogy kemény, gyors lépteit nem visszhangoznak többé a csendes zárdafolyosókon és nem mosolyog rá többé az a határozott vonalú, derűs férfiarca . . . Halála úgy csapott közéjük, mint derült égből a villám. Vasárnap reggel egy kis szédülésről panaszkodott, de azért elkészült a nagymiséhez . . . Most is maga előtt látja . . . Ott állt az oltárnál hófehér ezüsttel hímzett ornátusban . . . „Credo in unum Deum!” énekelte érces hangján a Hízekegy első szavait, aztán szívéhez kapott és eldőlt mint egy hatalmas szálfa . . . Mire a szerepapak rémületükből felocsúdva föléje hajoltak, már elcsendesedett ereiben az élet ritmusa . . .

Masseo atya, az új gvardián, a maga alázatos, szerény modorában megkérdezi Arnaldót, mit óhajt.

— Atyám, légy oly jó, engedd meg, hogy felkeressem Angela nővérünket — kéri a szerzetes. —

* Angela látomásai s vigasztalásai.

Még mindig nem látom a templomban. Félek, hogy betegsége nem javult, sőt talán még rosszabbodott.

— Menj fiam és mondd meg, igen sajnálom, hogy kérését a szentkenetre vonatkozóan meg kellett tagadnom.

Fra Arnaldo néhány perc múlva már ott áll a szegényes szobácska küszöbén. Vajjon öntudatánál van-e még, meg fogja-e érteni vigasztaló szavaimat — gondolja szorongva. De Angelát sokkal jobb állapotban találja, mintsem remélni merete volna.

— Arnaldo testvér, — fogadja mosolyogva — légy üdvözölve. Az Úr küldött téged!

— Angela, légy meggyőződve, nekem fájt legjobban, hogy nem jöhettem hozzád a szentséggel és Masseo atya is fájlalja a dolgot — mentegetődzik Arnaldo.

— Ne búsulj, testvérem, helyetted maga az Úr Jézus vigasztalt meg olyan szeretettel, hogy sohasem fogom elfelejteni. És aztán megmutatta nekem Szent Ferencet is. Itt ült a széken mellettem. Ő csak anynyit mondott, hogy a lelkem tőle született, de ezeknek a szavaknak jelentése betöltötte a lelkemet...

Arnaldo egyideig némán nézi Angelát, mint valami misztikus csodát, amelyet látunk, megérezzük, de mégis elérhetetlenül messze van tőlünk, és lényegéről talán sohasem sikerül lerántanunk a leplet. Csak most veszi észre, hogy lelkigyermeké milyen sápadt és sovány. Milyen mély, fekete árkokat vont szeme alá a szenvedés. Nagy, meleg részvét fogja el.

— És most már jobban érzed magad? — kérdezi gyengéden.

— Oh, már aznap, amikor Jézus nálam volt és a homlokomra tette kezét, eltávozott testemből a láz és tagjaimba visszatért az élet... Tegnap reggel ott voltam a gyertyaszentelésen a templomban is...

— Nem láttalak.

— Mert nem nálatok, hanem a Szűzanya templomában voltam, a Santa Maria Infraportasban.

Angela behúnyja a szemét, mintha maga elé akarná idézni az ősi templom képét, amelyet még a

hetedik században emeltek Máriának a folignóiak. Egy pillanatig habozik, beszéljen-e, de aztán nem tud ellenállni a vágnak, hogy lelkiatyjával is közölje nagy boldogságát.

— Fra Arnaldo, — mondja halkán — amikor beléptem a templom előcsarnokába, természetfölötti módon megtudtam, ebben az órában ment a templomba a Szűzanya is... Ekkor elragadtatásba estem és láttam, amint a szépséges mennyei Királyné bejött a templomba, karján a kis Jézussal... Felém közeledett... „Fiam szerelmese”, — szólított meg jóságos mosollyal — „vedd gyermekemet!”... A boldogságtól megmámorosodva öleltem magamhoz a kis Jézust, mire ő felnyitotta a szemét és édes, rózsás arcocskájával rám nevetett...*

Angela elhallgatott és kezét ölében összekulcsolva néz maga elé. Arca tele van ragyogással és a visszamlékezés gyönyörűségével. Arnaldo nem akarja megzavarni. Feláll, mutatóujját ajkára téve int Pasqualinának, hogy maradjon csendben, aztán lábujjhegyen elhagyja a szobát. Megy haza a zárdába, de még útközben is egyre maga előtt látja Angelát, amint örömsugárzó mosollyal karjai közt tartja a Kisdedet. Úgy érzi, hogy Isten ezt az ajándékot érettük adta Angelának. Ezzel akarta megjutalmazni azt a határtalan, önfeláldozó anyai szeretetet, amellyel kedves fiait, a kisebb testvéreket szerette. Ez a gondolat annyira elhatalmasodik lelkében, hogy cellájába érve letérdel feszülete elé, és forró köszönetet mond Istennek azért a kegyelemért, amelyben Angelát részesítette.

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

FRA ARNALDO HALÁLA

A folignói lankás hegyoldalon rózsaszínbe öltöznek a mandulafák. Az emberek előkeresik szerszámaikat és csapatostul vonulnak ki a szőlőbe, hogy előkészítsék az Isten áldásának útját. A fecskék hangos zenebonával javítják fészkeiket. Új élet fakadását várja a világ.

Angela ismét úton van. Néhány napja egyik kolduló testvér hozta a hírt, hogy fra Arnaldo, akit nemrég helyeztek át Folignóból Assisibe, nagybeteg. A tökéletes lelkeket nem sujtja le a betegség, hisz minden csapásban Isten ajándékát látják, de Angelát mégis nagy, nagy szomorúság fogja el, hogy „szívének bensőséges fia”, — amint Arnaldót nevezni szokta — aki oly szeretettel segítette őt a tökéletesség útján és aki mindig oly türelmesen hallgatta végig a lelkéből előtörő kusza, zavaros vallomásokat, szenved. Mihelyt tehette, elindult Assisi felé, hogy személyesen győződjék meg lelkiatyja hogylétéről.

A reggeli órákban érkezik Szent Ferenc bazilikája elé. Bent a templomban még folynak a szentmisék. Egyenesen a felsőtemplomba megy és alázatosan leborul az oltár közelében, hogy imádkozzék a betegért. De alig vet keresztet, hangot hall, amely tisztán, világosan mondja: „Ma a te atyád misézik! . . .” Az ördög incselkedik velem, hogy elvonja figyelmemet az imáról — gondolja. Feláll és elmegy az oltártól, a nélkül, hogy a miséző papra nézne. Amikor azonban befejeződik a szent cselekmény s a ferences testvér elhalad mellette, megdöbbenve ismeri fel benne fra Arnaldót. Meghajlott alakja, elgyötört vonásai, lázas szemei annyi szenvedésről beszélnek, hogy Angela kezébe temeti arcát és szíve mélyéből felfohászkodik:

— Uram, tisztítsd meg a lelkét!

„Nagy örömöd lesz ebben a fiadban” — hangzik vissza az örökkévalóságból s ebben a percben Angela szemei előtt feltárul a menny minden ragyogásával. Látja Istent végtelen felségében és látja mellette a kisebb testvéreket, az ő fiait is. Az egyik a karjába simul, a másik arcához, mások a szívéhez, kiki érdeme szerint. Maga sem tudja, percek vagy órák teltek el az elragadtatás édes gyönyörűségében, amikor egy kéz érintését érzi a vállán. Arnaldo áll mögötte.

— Atyám! — kiáltja nagy örömmel Angela — csakhogy ismét látlak! Hála a jó Istennek, hogy felépültél!

— Sajnos, ettől azt hiszem, még messze vagyok — mosolyog szomorúan a szerzetes. — De már nem bírtam ki tovább a fekvést. Nem is hiszed, milyen nehezen nélkülöztem a szentmisét. Angela, — folytatja egy kis gondolkozás után — szeretnék valamit kérdezni tőled...

— Kérdezz, atyám. Ha Isten engem méltatlant érdemesít arra, hogy szolgálatodra legyek, hálás leszek az ő végtelen kegyelméért. De talán jó lenne, ha leülnél. Félek, hogy kifáradsz.

Arnaldo bólint. Bemennek a sekrestyébe és leülnek az egyik fal mellett húzódó padra.

— És most parancsolj, atyám.

— Mondd, Angela, meg tudnád magyarázni, mikép lehetséges az, hogy az Úr Jézus teste minden oltáron egyszerre van jelen? Érted ezt a titkot?

— Érteni, senki sem értheti meg, — feleli az asszony csendesen — de én látom, mert Jézus egyszer ima közben megmutatta nekem, hogy jelenik meg a szentostya színe alatt egyugyanazon időben a különféle templomokban... És aztán beszélt is hozzám...

— Mit mondott? Emlékszel még rá?

— Oh, igen. Ezeket hallottam: „Mindenható hatalmam nem ismer lehetetlent, ezt azonban a földön soha megérteni nem fogod. A Szentírás is beszél az Oltáriszentség titkáról az emberiségnek, de egészen megérteni senki sem tudja és nem is fogja, amíg eljő

az a nap, amelyen világosság derül minden homályra"... Oh, Arnaldo, a lelkem igen sokszor felemelkedett Istenhez... Sokszor láttam szent és mély titkokat és részesültem kimondhatatlan örömben, boldogságban és gyönyörűségben, de belátom, hogy szavaimmal csak rontani tudok, nem vagyok képes semmit továbbadni embertársaimnak... És mégis, noha érzéseimet megmagyarázni nem tudom, el nem cserélném ezeket a világ minden kincséért... Vannak napok, amikor egészen Istené vagyok... Lelkemben van egy kis szoba, amelybe a földi szomorúság és boldogság bele nem hatol. Itt egyedül látom magam Istennél egészen tisztán, megszentelve és ilyenkor semmi másra nem tudok gondolni...

Mialatt Ángela beszél, különös változás megy rajta végig. Fehér arca áttetszővé válik és halvány rózsaszínű lesz, mintha belülről világítaná meg valami rejtett fényforrás. Sötét szemei úgy lobognak, hogy tekintetük szinte éget. Arnaldót elfogja a félelem. Hátha bejön valaki, meglátja ezt a természetfölötti átalakulást és ki tudja, mire véli.

— Ángela, fedd be az arcod, — kéri remegve — így nem lehet a földön járni.

— Ne félj, testvérem, Isten megvéd bennünket. Ha be is jönne valaki, nem fogja észrevenni, hogy az istenszeretet milyen hatalmas tűzzel lángol a lelkemben.

Arnaldo felsóhajt.

— Oh Ángela, milyen csodálatos kegyelmekben részesít téged a Mindenható... A te lelked megtelt Istennel...

— Ne mondd ezt, atyám, — tiltakozik hevesen az asszony — mert ez lehetetlen! Isten a lelkembe jött, az igaz. De mint zarándok jött hozzám, teljesen a maga akaratából, hívásom nélkül és én befogadtam...

— Milyen boldogság lehet ezzel a tudattal élni...

— Igen, de ez a tudat nem állandó... Sokszor előfordul, hogy érzem Isten jelenlétét a lelkemben és

mégis kételkedem igazságában... És tudom, hogy ez mindig így lesz, amíg csak élek, mert Isten bűneim és gyarlóságaim miatt nem adja meg nekem a teljes biztonság kegyelmét... Oh atyám, ha majd feljegyzed ezeket a dolgokat, amiket most mondtam neked, ird meg azt is, ha egész nap mást se tennék, mint vétkeimet sorolnám elő, valódi gonoszságomnak még csak megközelítő képét se adnám... Oh atyám, ha belátnának lelkembe az emberek, elrémülnének, mennyi bűn rejtőzik benne...*

E szavaknál Angela keserves zokogással temeti arcát két kezébe. Arnaldo nézi, nézi a szent asszony vergődését és egyszerre két ragyogó könnycsepp perreg végig hosszú, barna szempilláin, le sápadt arcára, fehér kezére. Angela szavai jutnak az eszébe. Emlékszik jól ezekre a folignói templom félhomályában tollbamondott szavakra. A bűnbánatról beszélt Angela. Minden bűn végtelenül nagy, — mondta — mint ahogy a megsértett Isten is végtelen. A büntetésnek pedig meg kell felelnie a bűnnek. De Isten az ő nagy irgalmában ennek a büntetésnek határt szab és azt mondja, tarts olyan bűnbánatot, amilyent Fiam tartott a ti megmentésekre és akkor vétkeitek feloldozásra találnak. Csak annyit tégy értem, amennyit én tettem érted. Te nem az én vétkemért, de én a tieidért. Én nem azért, hogy jutalmat kapjak tőled, hanem hogy te a bűneiddel megérdemelt örök haláltól megszabadulj. Tarts bűnbánatot, ameddig teheted; ha egy órát élsz, egy órát, ha egy napot, úgy egy napot...

És mialatt együtt sírják a meghatottság és bűnbánat könnyeit, Angela egyszerre teljes biztonsággal érzi, hogy most látja utoljára Arnaldo testvért. Erzi, hogy lelkének mestere most búcsúzik tőle, mert ebben az életben soha többé nem találkoznak. És isteni kegyelem folytán felismeri, hogy fra Arnaldo nagy lelki szorongás és félelem között várja a halált. Szívében felébred anyai szeretetének egész melege.

* Angela vallomásai.

— Fiam, — mondja meghatottan — ne sírj!... Elmondok neked valamit, amit mindeddig titkoltam előtted, mert attól tartottam, kárára válik lelkednek... Amikor egyszer szentmisét hallgattam, láttam, mennyi fájdalmat okoznak Istennek az ő szolgálatára szentelt emberek. Nagy félelem fogott el miattad és tudni szerettem volna, mennyi öröme telik az Úrnak a te lelkedben. És ekkor így szólt hozzám Isten: „Megszabadítom őt bűneitől, elveszem vétkeit és azok büntetését is!...”

Fra Arnaldo hosszú, bánatos tekintetet vet Angela jóságos arcára s aztán lehajtja szép barna fejét és sír.

Néhány nap múlva, egy napsugaras tavaszi délutánon megkondul a Sacro Convento halálharangja és belezokogja az umbriai völgybe, hogy Haláltestvér karjába ölelt és elvitt az örökkévalóságba egy Istenért dobogó ferences szívet.

Gyászszolozsmákat zengnek a kisebb testvérek. Angela egész éjjel a Szegényke sírjánál térdel és imádkozik az elköltözött lelkiüdvéért. Már nincsenek könnyei. Elsírta mind lelkiatyja haldoklásának gyötrelmes napjai alatt.

A temetésre eljönnek a környékről is sokan a testvérek. Itt van a montefalcói zárdából Tamás és Simon; Folignóból Masseo atya, a gvárdián és Giovanni, az önmegtagadó; és itt van Francesco Damiani, a spoletói völgy kusztosa is. Szívből megkönnyezte szeretett testvérét és megkérte az assisi gvárdiánt, hogy ő mutathassa be az engesztelő szentmiseáldozatot.

Tengernyi nép gyűl össze ezen a napon a Sacro Convento templomában. És még azok is megsíratják, akik csak hírből ismerték a szelíd, kedves fra Arnaldót.

Angela sápadtan, a sok virrasztástól és bánattól összetörve húzódik meg az egyik homályos sarokban.

* Angela vallomásai és vigasztalásai.

Bár tudja, hogy Arnaldo feddhetetlen, törekvő pap volt, mégis remegve gondol arra, mi történik most lelkével a másvilágon... Mert a pap örök áldozat, aki földi életében sok száz, ezer lélek keresztjét viszi a vállán s a Jó Pásztor trónusa előtt nemcsak saját magáról, hanem a rábízott nyájáról is számot kell adnia...

Amikor fra Francesco felemeli a szentostyában rejtőző Jézust és megcsendülnek az Úrfelmutatást jelző csengetyűk, Angelából kitör a rémület kiáltása: Uram, irgalmazz neki! Uram, irgalmazz!... Egész testét kiveri a verejték. Szédülve támaszkodik a falnak és hajtogatja szinte eszelősen, vacogó fogakkal: — Uram, irgalmazz!

Egyszerre nagy fényesség tölti be a templomot. Fent a magasban, ahol a ferences erények allegorikus képei lebegnek, megjelenik Krisztus fenséges szép alakja és mellette ott áll fra Arnaldo, a megdicsőültek boldog mosolyával az arcán. „Isten kegyelmével és a te segítségeddel jutottam ide” — mondja halkan és olyan hálásan, szeretettel néz Angelára, hogy az asszony örömeiben zokogva borul a földre...*

A gyászmisét követő délutánon, Francesco Damiani visszatérni készül zárdájába. Búcsút vesz a testvérektől, aztán bekopogtat a házfőnökhöz, hogy tőle is elköszönjön.

— Jó, hogy jössz, testvérem. — Szerettem volna veled még néhány szót váltani, mielőtt elmegy — fogadja a gvardián.

— Kérlek atyám, parancsolj velem.

— Nem, nem kérek semmit, sőt én adok. Nézd, Arnaldo testvér cellájában találtuk ezeket az írásokat.

— Oh, biztosan Angela nővér feljegyzései!

— Igen, eltaláltad. Miután úgy hallottam, hogy körülbelül tíz esztendővel ezelőtt te már átnéztél néhány ilyen feljegyzést és beszéltél erre vonatkozólag fra Matteo és Angelo inkvizitor testvérekkel, legjobb

* Angela vallomásai.

lesz, ha ezeket is magaddal viszed. Igen szép és föltötte sokat érő írások. Sohasem hittem volna, hogy asszonyi lélekbe annyi bölcseséget rejthet az Úr, mint amennyi Foligno szent asszonyában lakik.

— Oh atyám, hidd el, Ángela szent!

— Senkit sem avathatunk szentté már életében, de magam is hiszem, hogy a jövő nemzedék Angelát oltáron fogja tisztelni... Több ízben meggyőződtem, hogy természetfeletti kegyelmekkel bír és olvas a lelkemben, mint a nyitott könyvben. Egyik eset különösen megragadott — folytatja a gvárdián elgondolkozva. — Még a mult esztendőben történt... Ha érdekel...

— Sőt kérlek, atyám, beszélj. Nagy tisztelője vagyok Angelának és már évek óta figyelemmel kísérem élete csodás eseményeit. De ha megengeded, leülök, mert még hosszú út áll előttem.

— Oh, bocsáss meg, hogy nem gondoltam erre, de látod így van az, ha az ember lelkiekkel foglalkozik, sokszor megfélelkezik a „szamar testvér” jogos követeléséről. Tehát, hogy az elején kezdjem, ismered úgy-e Alessandro testvért?

— Igen. Szigorú aszkéta és igen alázatos lélek. Sokat tartok felőle.

— Nos hát Alessandro hogy-hogynem, összer került városkánk egy igen rossz hírű fiatalemberével és fejébe vette, hogy megtéríti. Mi, akik ismertük az illető lovagot, előre láttuk, hogy itt bizony hiábavaló Alessandro minden életszentsége, sőt még az ő lelke is veszélyben forog. Övtuk, amennyire lehetett a veszélyes társaságtól, te tudod, az ilyen ügyekbe nehéz beavatkozni. Közben teltek a hónapok, a várt megtérésből nem lett semmi, ellenben aggodalommal tapasztaltam, hogy a mi jó testvérünk különös elveket kezd hangoztatni, amik szöges ellentétben álltak eddigi felfogásával. Hidd el, megrémültem, mi lesz ennek a vége. Sokat imádkoztam érte és ekkor egyszerre betoppant Assisibe Ángela. A jó Isten küldte — volt első gondolatom, habár még nem is sejtettem,

mikép lehetne segítségemre. Még aznap délután bejön hozzám Alessandro és engedélyt kér, hogy felkereshesse Angelát, a kisebb testvérek anyját, akihez már évek óta a szeretet és hála szálai fűzték... Képzelted, milyen örömmel adtam beleegyezésemet.

— No és?

Estefelé visszajön Alessandro, kissé sápadtan, megviselten és bejelenti, hogy feladja megtérítési céljait azzal a bizonyos úrral kapcsolatban. Majd hogy hangosan felujjongtam örömömben, de összeszedtem magam és lehetőleg közömbös hangon megkérdeztem, mi vezette erre az elhatározásra. Erre alázatosan elmondta, hogy Angela úgy látszik természetfölötti módon felismerte lelki állapotát, mert ahogy belépett hozzá, ezekkel a szavakkal fogadta: „Alessandro fiam, ne bizalmaskodjunk és barátkozzunk a rossz erkölcsűekkel, ha nem tudjuk őket megjavítani, mert különben szolgálók leszünk...” Ezután pedig elősorolt mindent, ami Alessandro és a lovag között történt. Képzelted, testvérünk mennyire meg volt döbbenve!

— És hány ilyen eset volt már a rendben, mióta Angela anyai szeretetébe fogadta a kisebb testvéreket! Magam is hallottam néhányról, de hány marad a lelkek titka... A legnagyobb hatást azonban talán mégis Ubertinóra gyakorolta. Ő maga mondta, hogy a szent asszony anyai szeretettel, de könyörtelenül nyesegeti hibáit.

— Gyakrabban találkoznak?

— Oh igen. Valahányszor Umbrián keresztül visz Ubertino útja, mindig felkeresi Angelát, de meg leveleket is váltanak egymással.

— A félős csak az, — jegyzi meg a gárdián — hogy az ilyen lelkek, akik megszokják, hogy egy náluk tökéletesebb valaki amolyan testet öltött Szentlélek szerepét játssza életükben, ha magukra maradnak, visszaesnek régi hibáikba... No, de ne vágjunk a kegyelem útjába! Reméljük, hogy Ubertino eredményesen fogja felhasználni a kapott talentumokat és beváltja a hozzá fűzött reményeket...

— Úgy legyen — feleli rá fra Francesco s aztán feláll. — Sajnos, mennem kell. Megígértem Angelának, hogy még ma felkeresem Folignóban.

— Szegény Angela nővér. Bizony most rászorul a vigasztalásra. Képzelem, mennyire megviselte Arnaldo halála . . .

— Mindenesetre, de ami a vigasztalást illeti, tévedsz. Mióta Isten kegyelméből megtudta, hogy Arnaldo üdvözült, bánata nagy örömmre változott.

— Hogyan?

— Ma délelőtt a mise után beszéltem vele. Elmondta, hogy látomása volt . . . Oh Istenem, csak már mi is ott tartanánk, az örökkévalóságnál . . . Itt a földön csak küszködünk, szenvedünk és sohasem vagyunk biztonságban . . . Még annak is, aki áll, vigyáznia kell, hogy el ne essék . . .

— Hát bizony nagy igazságot mondott ki ezzel Pál apostol . . . Tartós nyugalomra, békére csak a túlvilágon számíthatunk.

— Isten veled, atyám!

— Isten veled, fra Francesco. Kérlek, az iratokat itt ne feledd! . . . Igaz, ha szabadna tudnom, mi szándékod van velük?

— Spoletóban összetalálkozom a tartományfőnök atyával és vele fogom megbeszélni. Véleményem szerint egy bizottságnak kellene áttanulmányozni az összes iratokat s aztán leküldeni Rómába jóváhagyás végett.

— És kikből állna a bizottság?

— Két-három tartományfőnökből, a két inkvizitorból, néhány testvérből, akik tanárok voltak és részben még ma is azok a milánói egyetemen és esetleg a rendtartomány két kusztosa is szóbajöhetne . . .*

A gárdián helyeslően bólogat.

— A terv jó és ahogy a provinciális atyát ismerem, meg vagyok győződve, hogy neki is tetszeni fog . . . Hát mégégyyszer Isten veled testvérem . . . Kérlek, add

* Így is történt.

át üdvözleteimet Angela nővérünknek és ha esetleg elkerülsz Montefalcóba, húgodnak, Klárának is... Hallom, sokat szenved szegényke...

Francesco Damiani arcán fájdalmas mosoly suhan keresztül.

— Igen, készülődik a mennyei esküvőre és félek, hogy nemsokára érte jön az isteni vőlegény... Egy látomása óta, amelyben Jézus tudtára adta, ha igazi gyermeke akar lenni, végig kell élnie szívében a Passiót, kimondhatatlan szív- és mellkasfájdalmak gyöttrik... No, de most már csakugyan Isten veled, atyám.

Fra Francesco nyugodt, kimért léptekkel elhagyja a cellát. Lemegy a lépcsőn és lassan, szomorúan megindul a folignói úton. Érzi, hogy Isten nemsokára elszakítja tőle szentéletű húgát, aki nemcsak a vér szerint, hanem lélekben is testvére volt és gyönyörű példájával annyiszor megerősítette a szerzetesi élet nehézségeiben... Talán vissza lehetne még őt tartani imával — gondolja reménykedve és előveszi rózsafűzérét. De alig imádkozza el az első Miatyánkot, csüggedten engedi el a nagy barna szemeket. Nem, nem szabad őt visszatartani. Hátha Klára is sóvárogva várja a halált és boldog csak akkor lesz, ha lelke átlépte az örökkévalóság határát... Úgy, mint Angela...

A szerzetes megáll az elhagyatott országúton és egy pillanatra lehúnyja szemét, hogy jobban emlékezetébe idézhesse a szent asszony alakját, amint ott áll a S. Francesco-bazilika homályában, természetfeletti fényben ragyogó arccal és Istent szomjúhozó vágyától szinte tikkadtan rebegi: „Csak ütne már a szabadulás órája, hogy levethetném ezt a porhüvelyt és lelkem korlátok nélkül egyesülhetne Teremtőjével!”

ÚT A SZABADULÁS ÓRÁJA

A gyenge emberi test nem bírja sokáig a szentek, az Istentől választottak tüzes légkörét. A véges örömökre, véges boldogságokra berendezett emberi test elbágyad, elhervad, megsemmisül az istenszeretet hevétől. Az örökös kemény küzdelem a hármass ellenség — az ördög, a világ és a test — ellen, a soha meg nem pihenő éber örködés, az istenkeresés emésztő lángja, az egyesülés örömének forró boldogsága, lassan-lassan felőrlik a szervezetet. A gyenge gépezet egyre nehezebben, egyre hiányosabban működik és az ember érzi, hogy közeleg az óra, amikor a lélek kiszabadul börtönéből.

Angela is készülődik a nagy útra. A bőjtölés, az önmegtagadás és a tél hidege azt a kis erejét is fel-emésztették, ami élete küzdelmes vándorútjáról még megmaradt. Naphosszat fekszik a kemény nyoszolyán. Jártányi ereje sincs már. Nem érez fájdalmat testében, csak végtelen gyengeséget. Az arca halálosan sápadt. Rég eltűnt róla az élet színe. Fehér lilium lett Foligno rózsájából. De nemcsak az arca fehér, a lelke is. A bűnbánat könnye lemosott róla minden bűnt, minden szennyet. Már nincs benne más, mint az Isten utáni kimondhatatlan vágy, s aki a szemébe néz, láthatja, hogy testének már vajmi kevés köze van a lélekhez.

Nincs nap, hogy fel ne keressék a kisebb testvérek. Most, hogy elmenőben van, most érzik igazán, mennyire az övék ez a lélek. Anyjuk volt és testvérük egy személyben. Legbuzgóbb valamennyi látogató között Francesco Damiani. Mióta Arnaldo meghalt, ő vette át Angela lelkének vezetését és napról-napra jobban csodálta és ragaszkodott a szent asszonyhoz. Azóta pedig, hogy húga, Klára is átment az örökkévalóságba, szigorú külső mögé rejtett meleg szívének minden szeretetét Angelának adta. Úgy gondoskodott

róla, mint a fiú rajongásig szeretett édesanyjáról, akitől tudja, hogy kialvóban van az élete és ezt az életalkonyt meg akarja aranyozni. Oda akarja adni neki minden gyengédségét, minden szent érzését, mert ha lecsukódnak örökre azok a jóságos szemek, úgysem lesz már senkije, akit oly tisztán, önzetlenül szeret-het...

Csendes a betegszoba és fra Francesco gondolatai elkalandoznak a múltba, majd visszatér a nagybeteghez és hálásan megköszöni az Istennek, hogy előljárói Folignóba rendelték gvárdiánnak és így lehetővé tették, hogy Angela közelében lehessen.

Az egyik sarokban Ubertino da Casale térdel. Alig lehet ráismerni a büszke tudósra. Olyan szomorú, olyan aggodalmas arccal néz a betegágy felé, ahogyan a tehetetlen kicsi gyermek nézhet haldokló anyjára. Alvernán járt éppen, amikor eljutott hozzá a hír: haldoklik a kisebb testvérek anyja. Azonnal útrakelt és megállás nélkül sietett Folignóba, hogy még egyszer utoljára láthassa a ferences nagyasszonyt. Hogy hallja a szavát, hogy megköszönhesse neki azt a sok-sok jó-ságot, azt az anyai szeretetet, amellyel pártfogásába vette lelkét... Összefacsarodik a szíve, ha arra gondol, hogy ezentúl nélkülöznie kell a bölcs tanácsokat, hogy elnémul a nyelv, amely oktatta és vigasztalta. Most érzi csak a maga valójában, mennyire megváltozott benne minden, amióta Angelát megismerte. Azelőtt nem hallott mást, csak dicséretet és így lassanként tanyát ütött lelkében a büszkeség, ami, a nélkül, hogy észrevehette volna, kerékkötője lett lelki előmenetelének. Lehetett jámbor, lehetett jótékony, lehetett bölcs, nagy tudós, cselekedeteinek mélyén ott rejtőzött, ott lappangott a hiúság, az elismerés utáni vágy és az önzés. Érezte mindig, hogy valami nincs rendben a lelkében, érezte, hogy csalja magát, amikor magát Istentől megvilágítottnak hiszi, de nem volt bátorsága, hogy szembenézzen ezzel a titkos váddal... Angela volt az, aki megállította a romlás útján, aki

belenézett lelkébe és előhúzta rejtekhelyükből a gög, a nagyralátás titkos vétkeit.

Es ott térdelnek a betegágy körül még többen a jó, a hűséges lelkek, akik mind búcsút akarnak venni anyjuktól. Mint ahogyan a jóbarátot elkísérjük a kapuig s ott maradunk állva, amíg csak látjuk távozó alakját, ők is mellette akartak maradni mindaddig, amíg csak át nem lépi azt a küszöböt, amelyen túl az örök boldogság várt rá.

Múlnak a percek, az órák. A kis szobában mozdulatlanul térdelő alakok bezárt ajka panaszos szavakat őrizget. Egyikük sem beszél. Figyelő szemmel nézik az ágyon fekvő alakot és lesik visszafojtott lélekzettel, remegő szívvel, kinyitja-e mégégyyszer a szemét.

A haldokló mintha megérezné ezt a szorongó várakozást. Megmozdul. Aztán lassan felemeli sötét pil-láit. Körülnéz. Majd megszólal halk, gyenge hangon:

— Fiaim!

Fra Francesco Damiani fölélé hajol.

— Kívánsz valamit?

— Igen . . . Már csak kevés időm van hátra. Nem-sokára elmegyek és itthagylak benneteket. Szeretném, ha mindnyájan hallanátok szavamat.

Francesco int a testvéreknek, hogy jöjjenek köze-lebb s közben odaszól az egyik szerzetesnek, hogy írja, amit Ángela mond.

— Fiaim, — kezdi újból Ángela a nagy csendben — tudjátok jól, hogy Isten iránti szeretetből beszéltek hozzátok és mert megígértem, hogy semmit sem fogok eltitkolni, ami nektek hasznotokra lehet . . .

Kissé megáll a beszédben és mély lélekzetest vesz. Aggódó figyelemmel hallgatnak a testvérek.

— Az Úr azt mondta, hogy minden ami az övé, az enyém is. Ez a szeretet műve . . . Azért, amit most mondok, nem az én szavam, hanem az Istené, aki szívembe oltotta a gondoskodást minden fiamról és lányomról a tengereken innen és a tengereken túl. Mind-egyikük számára kapok sugallatokat . . . És mindegyi-

küért szenvedtem, többet, mint amennyit elmondani képes vagyok...

Újból megáll. Melle zihál és arcára szürke árnyék borul. Nagyon kimerült, de azért mégis folytatja szavait.

— Szeressétek egymást fiaim és alázatosságotok legyen mélységes. Egész birtokomat rátok hagyom, mindent, amit Krisztustól kaptam: a szegénységet, a világ megvetését, a szenvedést. Akik elfogadják örökségemet, az én gyermekeim lesznek és Istené és megkapják az örök életet... Szeretett fiaim, utoljára kérek benneteket, legyetek alázatosak, szelídek, hogy Krisztus valódi követői lehessetek, aki mondotta: Tanuljatok tőlem, aki alázatos vagyok!... Birtok után ne vágyakozzatok. A hatalom és kitüntetés nagyon könnyen elbizakodottá tesz, üres, átkozott dolog. Tartsátok távol tőle magatokat, mert nagy a veszély. De még ennél is nagyobb és hevesebb veszélyt rejt magában a lelki kevélység és hiúság, ami abból áll, hogy Istenről beszélünk, a Szentírást magyarázzuk, csodákat művelünk és úgy teszünk, mintha a másvilágról érkeztünk volna ide a földre... Esdve kérek, könyörgök nektek, vigyázzatok! Tartsátok magatokat a legkisebbnek, a legcsekélyebbnek és ne legyetek semmiben hiúk, mert a lelki hiúságot sokkal nehezebb javítani, mint a testit... Oh ismeretlen gazdagsága a megsemmisülésnek!... Oh ismeretlen gazdagsága a megsemmisülésnek — ismétli Angela átszellemülten. — Nincs mélyebb tudomány, sem magasabb látomás, mintha valaki megismeri saját kicsiségét és ebbe belezárja magát!...

A haldokló kimerülten lehúnyja szemeit. Pasqualina, aki ott térdel az ágy mellett, szeliden simogatja és könnyeivel áztatja a kezét, azokat a drága kezeket, amelyek mindig a jó útra vezették, amelyeket anynyiszor látott imára kulcsolva.

— Ez Angela végrendelete — mondja Francesco Damiani és hangjában elfojtott sírás reszket.

A téli nap játszi sugarai bearanyozzák Angela

őszbeborult haját. Csend van. Az atyák lassan, lábujjhegyen közelebb húzódnak, hogy jobban megértsék a haldokló szavait, ha újra beszélni kezd.

Alig észrevehető remegés fut végig Angela testén. Felveti szemét és ismét felcsendül a hangja. Szemmel láthatólag nehezezőre esik a beszéd, de nagyon szerető szíve még mindig adni akar, adni a fiainak többet, mint eddig, mindent, amije van, hogy ha már nem lesz közöttük, legalább szavainak emléke vegye őket körül itt a földön.

— Fiacskáim, éljetek szeretetben egymással, mert szeretet nélkül nincs érdem... Szeressétek egymást, ha az égi kincsek birtokába akartok jutni és ez a szeretet ne melegítsen csak a ti kis családokban és a nagy ferences családra, hanem terjedjen ki minden emberre, aki csak él a földön... Mondom nektek, az én lelkem többet kapott Istentől, amikor felebarátja vétkeit siratta, mint amikor sajátjaiért könyvezett... Tegyetek meg mindent, hogy ez a szeretet, amely már nem is e világból való, birtokotokba jusson... Fiacskáim, ha valakit vétkezni láttok, undorodjatok meg a bűntől, de ne ítékezzetek és ne vessétek meg a bűnöst, mert Isten útjai ismeretlenek... Sokan vannak, akik az emberek ítélete szerint elkárhoznak és Isten előtt üdvözülnek és sokan vannak, akiket szenteknek mondanak és Isten előtt elkárhoznak... Ez az én végrendeletem... Szeressétek egymást és legyetek alázatosak...

Angela lélekzete egyre nehezebb lesz. Felemeli lesóványodott kezét és lassan ráteszi Francesco Damiani lehajtott fejére.

— Isten és az én áldásom legyen mindazokon, akik távol vannak!... Áldjon meg benneteket az a kéz, amely az irántunk való szeretetből a keresztfán átszegeztetett!

Ezután Angela már nem beszél összefüggően, csak rövid, szaggatott mondatok hagyják el ajkát. Szenvedései egyre elviselhetetlenebbek lesznek. A betegszoba egy pillanatra sem ürül ki. Ahogy az egyik testvér el-

megy, jön helyette egy másik és Angela minden távoztól szeretettel megáld.

Estefelé kinyitja a szemét. Tekintete fáradt és megtört.

— Minden teremtetett lény vétkes! — kiált fel hangosan, aztán hosszú szünet után újra megszólal. — Még az angyalok értelmessége sem elég...

Francesco csodálkozva hajol a beteg fölé.

— Miért vétkes minden, ami teremtetett? És miért nem elég az angyalok értelmessége?

— Hogy megértsék... Valóban, valóban... Ime, itt van az Úr, aki beváltja ígéretét és elvisz engem Atyámhoz... Arnaldo! Arnaldo! ugy-e értem jössz?

Ubertino da Casale elkínzottan törli le kezefejével verejtékes homlokát és eszébe jutnak Angela szavai, amiket nem is olyan régen hallott tőle: „Tudod, hogy a nagy viharban Jézus aludt a bárkában. Éppígy van a lélekkel is. Jézus alszik benne és csak akkor ébred fel, amikor a végső küzdelemre kerül a sor.” Úgy látszik, Angelánál a végső küzdelem érkezett.

— Oh, Völegényem!... Szerelmesem! Hatalmas szeretettel szeretett Istenem! — suttogja lágyan Angela és eltorzult arca kísímul. — Te nem akarod, hogy szenvedve jöjjelek Hozzád! Azt akarod, hogy örömmel, mosolyogva siessék a násznapra... Menyasszonyi ruhában akarsz látni... Oh, de gyönyörű ruha!... Bíborvörös és az aranypalást föléje, az is az enyém... Most, most az Úr megmutatja nekem az arcát... Fiacskáim! — kiált fel átható hangon és nemvárt gyorsasággal felül az ágyban. Nagy szemei tágranyílnak és talán utoljára ragyog fel bennük az a régi, csodálatos aranyos fény. — Fiacskáim, hallgassátok, mit mond nekem az Úr: Jöjj, jöjj szívem szerelme... Jöjj, várlak téged és az ég összes angyalai és szentjei is várnak! Angela ölelésre tárja karjait. — Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet — mondja elragadtatással és aztán visszahanyatlik fekhelyére.

Két nap, két éjjel egy szavát sem lehet hallani, csak ajkai mosolyognak, mintha valakivel beszélne,

egy kedves, szeretett valakivel, aki édes szavakat sutog feléje.

Végre harmadnap, az 1309. esztendő első havának kilencedik napján megmozdul a nagybeteg test. Már esteledik. Az umbriai hegyek ormán eltűnnek a nap utolsó sugarai is és a tiszta kék égen megjelennek a halvány, reszkető fényű csillagok.

— Az Úr mondta nekem, — hallatszik Angela hangja, nagyon csendesén és szelíden — amit egész életedben szíved rejtekében hordtál, lehetetlen, hogy a halál percében megvonassék tőled.

— Anyám, anyám, csak nem akarsz elhagyni bennünket! . . . Anyám, ne menj el, mit csinálok nélküled? — tör ki Ubertinóból a hangos zokogás. Már nem tud magán uralkodni. Most, hogy félreismerhetetlenül és könyörtelenül elérkezik az elválás pillanata, teljes egészében átérzi, mije volt Angela az ő lelkének és az a gondolat, hogy földi életében örökre el kell válnia attól, akit az emberek között legjobban szeretett és tisztelt, olyan kinnal tölti el, hogy fájdalomában öszszeroskad a beteg ágya mellett.

Most már Francesco Damianiból és a többi testvérekből is kitör a hősiesen legyűrt sírás.

Angela tekintete ellágyul.

— Drága fiacskáim, mondja végtelen gyengédséggel; — fiacskáim, ne sírjatok, ne szomorkodjatok, hisz csak a testem hagy el benneteket . . . A lelkem itt lesz mindig veletek . . .

A haldokló test megvonaglik, mintha görcs rángatná. Angela vonásai az utolsó agónia szörnyű küzdelmében egészen elváltoznak. Kezeit ökölbe szorítja, melle ijesztően zihál. Homlokán kidagadnak az erek.

Elhal a zokogás. A szeretett könnyei imává változnak és forró esdekléssel kéri enyhülésért az Istent.

Egyszerre megszűnnek Angela fájdalmai. Arca mosolyra derül. Béke és megnyugvás árad szét rajta. A szemeiben ott ég a viszontlátás boldogsága. Olyan, mint a zarándok, aki hosszú vándorútja után először

pillantja meg a távolban szülőfaluja templomtornyát.

A testvérek hangosan imádkozzák körülötte az officiumot. A zengő hangok kórusa veszi körül a haldoklót.

Angela megtört szemei lassan bezárulnak. Még lélekláz egyet-kettőt, egyre csendesebben és körülötte egyre halkul a testvérek imája. Már csak olyan, mint a távoli zene, amely elkíséri a távozó lelket egészen addig a határig, ameddig az emberi hang elkísérheti.

És mire elhangzott a testvérek ajkáról az utolsó Amen, a ferences nagyasszony szíve is megszűnt dobogni.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	3
------------------	---

I. RÉSZ: FOLIGNO RÓZSÁJA

I. Foligno rózsája	7
II. A hiúság rabja	14
III. Összeesküvés	21
IV. Végzetes játék	29
V. A hivatlan vendég	43
VI. Az orkán	50
VII. Úttalan utakon	58
VIII. Vergődés	68
IX. Szent Ferenc, a segítő	77
X. A kísértés hatalma	82
XI. Lazulnak a földi kötelékek	92
XII. Szent Ferenc nyomdokain	103
XIII. Búcsú a világtól	116
XIV. A szegénység útján	124

II. RÉSZ: A FERENCES NAGYASSZONY

I. Az új élet felé	131
II. Az assisi látomás	138
III. Isten árnyában	145

IV. A bűnbánat útja	154
V. Megpróbáltatások	162
VI. A kisebb testvérek anyja	174
VII. A lélekmentő	184
VIII. Látomások és vigasztalások	196
IX. A szeretet vértanúsága	208
X. Fra Arnaldo halála	216
XI. Út a szabadulás órája	226
